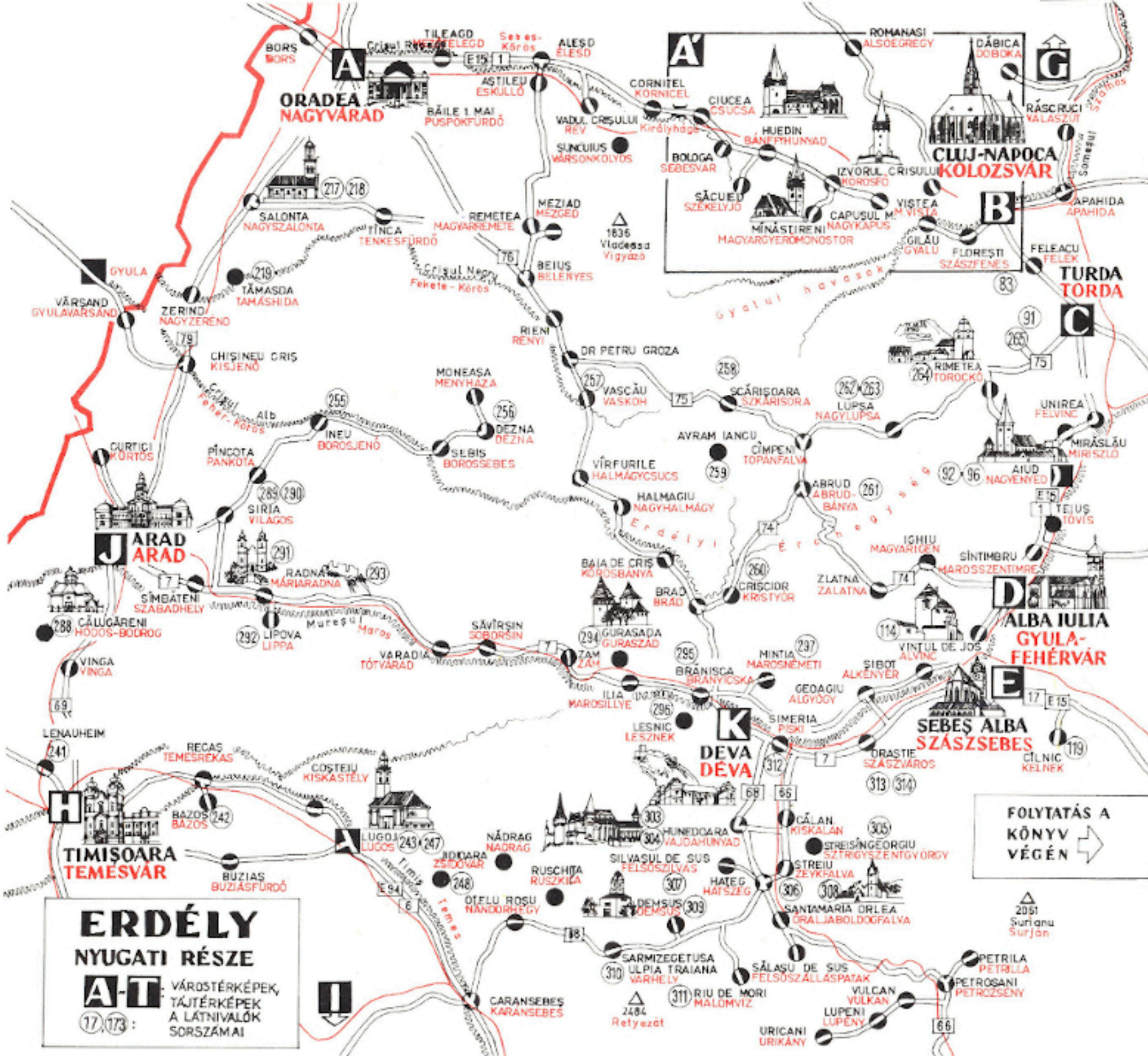

UTAZÁSOK ERDÉLYBEN

**ORADEA
NAGYVÁRAD**

**CLUJ-NAPOCA
KOLOZSVÁR**

**JARAD
ARAD**

**ALBA IULIA
GYULA-
FEHÉRVÁR**

**K
DEVA
DÉVA**

**SEBEȘ ALBA
SZÁSZSEBES**

**H
TIMIȘOARA
TEMESVÁR**

**ERDÉLY
NYUGATI RÉSE**

A-T VÁROSTÉRKÉPEK,
TÁJTÉRKÉPEK
A LÁTNIVALÓK
SORSZÁMAI
17, 173:

FOLYTATÁS A
KÖNYV
VÉGÉN →

2051
Surianu
Surjan

2484
Retyezd

PETRIȚA
PETRIȚA
PETROSANI
PETROȘENY

URICANI
URIKÁNY

66

119

17

E15

E15

7

312

68

66

313

314

305

306

308

309

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

324

325

326

327

328

329

330

331

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

343

344

345

346

347

348

349

350

351

352

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

372

373

374

375

376

377

378

379

380

381

382

383

384

385

386

387

388

389

390

391

392

393

394

395

396

397

398

399

400

401

402

403

404

405

406

407

408

409

410

411

412

413

414

415

416

417

418

419

420

421

422

423

424

425

426

427

428

429

430

431

432

433

434

435

436

437

438

439

440

441

442

443

444

445

446

447

448

449

450

451

452

453

454

455

456

457

458

459

460

461

462

463

464

465

466

467

468

469

470

471

472

473

474

475

476

477

478

479

480

481

482

483

484

485

486

487

488

489

490

491

492

493

494

495

496

497

498

499

500

501

502

503

504

505

506

507

508

509

510

511

512

513

514

515

516

517

518

519

520

521

522

523

524

525

526

527

528

529

530

531

532

533

534

535

536

537

538

539

540

541

542

543

544

545

546

547

548

549

550

551

552

553

554

555

556

557

558

559

560

561

562

563

564

565

566

567

568

569

570

571

572

573</

Utazások Erdélyben

Panorama „mini” útikönyvek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Dr. Mátyás Vilmos

Utazások Erdélyben

Ötödik, javított kiadás

PANORAMA

A „Gyakorlati tudnivalók” című fejezetet
DR. BALÁS GÁBOR
írta

Lektorok
DR. BALÁS GÁBOR, DR. ENTZ GÉZA,
SZABÓ MIKLÓS, SZÁSZ ZOLTÁN

Fotók
FEHÉR ISTVÁN, MIHÁLIK. TAMÁS
és az Editura Consiliului Național pt. Educație Fizică și
Sport (Bukarest)

Térképvezetők
BICZÓ TAMÁS

A szerkesztés 1990. január 15-én lezárult
© *Dr. Mátyás Vilmosné, 1990*

ISBN 963 243 730 6
ISSN 0324-6930

Felelős kiadó: Prof. Dr. Árky István

39 Kner Nyomda, Gyomaendrőd, 1990
Felelős vezető: Balog Miklós vezérigazgató

Szerkesztő: Borsai Lipótné
Műszaki vezető: Orlai Márton
Műszaki szerkesztő: Vékony Árpád
A fedéltervet Tóth György készítette
Terjedelem: 16,5 (A/5) ív + 16 oldal melléklet

Előszó

Immár ötödször megjelenő útikalauzunk a tágabb értelemben vett Erdélyt (Trans- és Cissilvániát, az egykori Partiumot, a történelmi Erdélyhez tartozó részeket), vagyis Máramarostól a Szilágy-ságon át az Erdélyi-szigethegységtől nyugatra eső vidékeket, a Körösök és a Maros, valamint az egykori Temesköz (Bánát) tájait is megismerteti az olvasóval. Szatmár, Bihar, Arad, Temes és Krassó-Szörény megyéket 1918 óta a magyarországi tudatban is Erdélyként tartják nyilván, bár történetileg ezek egykor Magyarország Tiszántúli részei voltak. A román földrajzi irodalom e területeket Maramureș, Crișana és Banat részekre osztotta, de a második világháború után egységesen Erdély területéhez számítja.

Az erdélyi táj változatos és különlegesen szép. A hegyormokon várromok koronázzák a meredek falú szurdokvölgyekben kanyargó utakat, a hatalmas erdőségekben barlangok, végtelen havasi legelők, az alpesi jellegű, sziklás magashegységi vidékeken csillogó tengerszemek várják a turistát. Furcsa sziklahasadékok, hévízforrások, fantasztikus alakú sóhegyek és sós tavak mellett római erődök maradványai, népvándorlás korabeli földvárak sáncai láthatók, az erőtemplomok és a bástyás falakkal övezett középkori városok régi idők hangulatát árasztják. A faragott székelykapuk és a román fatemplomok, a festői népviseletek az itt élő népek ősi művészetéről tanúskodnak.

A könyv „Általános tudnivalók” című fejezetének földrajzi, természetrajzi és történelmi összefoglalója után a „Turisták ABC”-jében közöljük azokat az információkat és tanácsokat, amelyeket egyetlen utas sem nélkülözhet. Ezután a „Részletes útikalauz” részben ismerteti a szerző a legérdekesebb látnivalókat.

A leírt útvonalak mindegyike – a határátlépő helyektől nyugatról kelet felé haladva –, ha áttételesen is, végül Brassóba vezet. A javasolt kirándulások és kitérők révén Erdélynek úgyszólván minden csücskébe eljuthatunk. A helységek és a táj látnivalóinak ismertetésében természetesen nem törekedhettünk teljességre. A legfontosabb, többnyire a főútvonalak mentén fekvő, könynyebben elérhetőket a lap szélén, vastagon nyomott számok jelzik. Helyüket a szám indexével azonos betűjelzésű térképvázlatokon, vagy pedig a könyv elején (az úgynevezett előzéktérképen), illetve végén (a hátsó előzéktérképen) kereshetjük meg, számuk szerint.

Nem számozott látnivalót is bőven említ a könyv, különösen a harmadik kiadásban először részletesen bemutatott Kalotaszeg, valamint a bővebben leírt Székelyföld bemutatása során. A könyvnyebb tájékozódás érdekében ezekről a tájakról külön térképvázlat is készült. Leírunk továbbá a főútvonalaktól távolabb eső, ezért talán kevésbé ismert falvakat, természeti érdekességeket is, melyek megérik a kitérőt. De hogy megőrizzük útvonalvezetésünk fő irányát, az ilyen kitéréseket a lap szélén, vékony függőleges vonal (lénia) jelöli.

A könyvet nemcsak az autós, hanem a vonattal utazó turisták is használhatják. A vasútvonalak jó része ugyanis párhuzamosan halad a főútvonalakkal, s úgyszólván mindenütt találunk autóbuszjáratot.

Az ismertetett útvonalaktól a turista kedve szerint eltérhet, módosíthatja őket, s ilyenkor jó szolgálatot tesz a kötet végén álló „Helynévmutató”, amelynek segítségével gyorsan eligazodhatunk a könyvben.

Tartalom

<i>Előszó</i>	5
<i>Általános tudnivalók</i>	11
Földrajzi áttekintés	11
Éghajlat	15
Növény- és állatvilág.....	16
Erdély vázlatos története évszámokban.....	17
Erdélyi uralkodók és kormányzók	20
<i>Gyakorlati tudnivalók</i>	22
Turisták ABC-je	22
<i>Részletes útikalauz</i>	31
I. Oradea–Braşov	
Nagyvárad–Brassó	31
Oradea	
Nagyvárad	31
Oradea–Depresiunea Huedinului–Cluj-Napoca	
Nagyvárad–Kalotaszeg–Kolozsvár	39
Cluj-Napoca	
Kolozsvár	50
Cluj-Napoca–Turda	
Kolozsvár–Torda	64
Turda	
Torda	65
Turda–Alba Iulia	
Torda–Gyulafehérvár	69
Alba Iulia	
Gyulafehérvár.....	73
Alba Iulia–Sibiu	
Gyulafehérvár–Nagyszeben	79
Sibiu	
Nagyszeben	83
Sibiu–Braşov	
Nagyszeben– Brassó	92
II. Oradea–Maramureş–Reghin	
Nagyvárad–Máramaros–Szászrégen	98
Oradea–Satu Mare	
Nagyvárad–Szatmárnémeti	98
Satu Mare	
Szatmárnémeti	101

Satu Mare–Baia Mare	
Szatmárnémeti–Nagybánya	103
Baia Mare	
Nagybánya	106
Baia Mare–Sighetul Marmației	
Nagybánya–Máramarossziget	110
Sighetul Marmației	
Máramarossziget	111
Sighetul Marmației–Bistrița–Reghin	
Máramarossziget–Beszterce–Szászrégen	112
III. A Szilágyságon és a Mezőségen keresztül	119
Oradea–Zalău–Cluj–Napoca	
Nagyvárad–Zilah–Kolozsvár	119
Cluj–Napoca–Baia Mare	
Kolozsvár–Nagybánya	122
Cluj–Napoca–Reghin	
Kolozsvár–Szászrégen (a Mezőségen át)	131
IV. Oradea–Orșova	
Nagyvárad–Orsova.....	133
Oradea–Arad	
Nagyvárad–Arad	133
Arad–Timișoara	
Arad–Temesvár	135
Timișoara	
Temesvár.....	136
Timișoara–Lugoj–Caransebeș	
Temesvár–Lugos–Káransebes.....	143
Timișoara–Munții Semenicului–Caransebeș	
Temesvár–Szörényi–Érchegység–Káransebes	145
Caransebeș–Orșova	
Káransebes–Orsova	149
V. Văršand–Turda	
Gyulavarsánd–Torda	152
Văršand–Vîrfurile	
Gyulavarsánd–Halmágycsúcs	152
Vîrfurile–Cîmpeni	
Halmágycsúcs–Topánfalva (két út)	154
Cîmpeni–Turda	
Topánfalva–Torda	159
VI. A Maros völgyében	162
Arad	162
Arad–Deva	
Arad–Déva	171
Deva–Caransebeș	
Déva–Káransebes	177
Deva–Sebeș	
Déva–Szászsebes	182
VII. Turda–Brașov	
Torda–Brassó	185
Turda–Tîrgu Mureș	
Torda–Marosvásárhely	185
Tîrgu Mureș	
Marosvásárhely	187
Tîrgu Mureș–Sighișoara	
Marosvásárhely–Segesvár	197

	Sighișoara	
	Segesvár	199
	Sighișoara–Brașov	
	Segesvár–Brassó	204
	Brașov	
	Brassó	209
VIII.	Körutazás a Küküllők mentén	220
	Teiuș–Odorheiu-Secuiesc	
	Tövis–Székelyudvarhely	220
	Odorheiu-Secuiesc	
	Székelyudvarhely	225
	Odorheiu-Secuiesc–Miercurea Ciuc	
	Székelyudvarhely–Csíkszereda	228
	Odorheiu-Secuiesc–Sighișoara	
	Székelyudvarhely–Segesvár	229
	Sighișoara–Mediaș	
	Segesvár–Medgyes	231
	Mediaș	
	Medgyes	233
	Mediaș–Teiuș	
	Medgyes–Tövis	238
IX.	Utazás a Székelyföldön	239
	Tîrgu Mureș–Gheorgheni	
	Marosvásárhely–Gyergyószentmiklós	239
	Gheorgheni–Miercurea Ciuc	
	Gyergyószentmiklós–Csíkszereda	245
	Miercurea-Ciuc	
	Csíkszereda	247
	Miercurea-Ciuc–Sfintu-Gheorghe	
	Csíkszereda–Sepsiszentgyörgy	251
	Sfintu-Gheorghe	
	Sepsiszentgyörgy	256
	Sfintu-Gheorghe–Tîrgu Secuiesc	
	Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely	259
	Sfintu-Gheorghe–Brașov	
	Sepsiszentgyörgy–Brassó	265
	<i>Helynévmutató</i>	268

A térképek jegyzéke

EL	Erdély nyugati része	előzők
	Erdély földrajzi tájai	12–13
A	Nagyvárad	35
Á	Kalotaszeg	42–43
B	Kolozsvár	54–55
C	Torda	67
D	Gyulafehérvár	77
E	Szászsebes	81
F	Nagyszeben	87
G	A Szamos vidéke	104–105
GY	Nagybánya	107
H	Temesvár	139
I	Krassó-Szörény	147
J	Arad	167
K	Déva	175
L	Marosvásárhely	191
LY	Székelyföld	194–195
M	Segesvár	201
N	Brassó	215
O	Medgyes	237
P	Csík	243
R	Csikszereda	249
S	Háromszék	253
T	Sepsiszentgyörgy	257
UT	Erdély keleti része	hátsó-előzők

Általános tudnivalók

Földrajzi áttekintés

Románia 237 500 négyzetkilométer területéből Erdélyre (románul Transilvania, Ardeal, németül Siebenbürgen) az ország nyugati határvidékével és a Temesközrel együtt 99 800 négyzetkilométer jut. (Régebbi adat szerint 103 000 négyzetkilométer.) Ez a különbség onnan adódik, hogy a székely havasok nagy területeit Moldvához csatolták, Orsova vidékét pedig Olténiába olvasztották, ugyanakkor Predealt Brassóhoz kapcsolták.

Az országnak ez a része a 20° 15' és 26° 30' keleti hosszúság, valamint a 44° 30' és 48° 8' északi szélesség között fekszik, s kiterjedése nyugat-keleti irányban 480 km, észak-déli irányban pedig 400 km. Legalacsonyabb pontja a Temesközben az Aranka-patak határmetszésénél van, 83 m magasan a tengerszint fölött, a legmagasabb pedig a Fogarasi-havasokban: a Nejoj csúcsa, 2535 m.

A terület domborzati lag nagy tájegységekre tagolódik. A nyugati országhatár mentén húzódik végig a Tiszai-Alföld keleti szegélye, s ezt követi az Erdélyi-szigethegység, amely a Tiszai-Alföldet elválasztja az Erdélyi-medencétől. Az Erdélyi-medencét keleten a Keleti-Kárpátok, délen pedig a Déli-Kárpátok hegyvonulata szegélyezi, s az utóbbinak nyugati folytatása a Bánsági-hegyvidék.

A *Tiszai-Alföld* (régebbi neve Magyar Alföld) keskeny keleti szegélyét, amely Szatmártól az Al-Dunáig húzódik, a folyók hordalékai építették fel, majd a jégkorszak végén lösz fedte be. Szamos környéki és a Marostól délre eső részén nem ritka a futóhomokos terület.

Az *Erdélyi-szigethegység* (Munții Apuseni), amely a Maros völgyétől a Máramarosi-havasokig terjed, igen változatos felépítésű. Hegyei közül természeti szépség tekintetében leginkább figyelemre méltóak a nyugati részen található mészkőtakarós hegyek, a Bihar-hegység (Munții Bihorului), a Béli-hegység (Munții Codru Moma) és a Királyerdő (Pădurea Craiului). Tőlük keletre a kristályos anyagú Gyalui-havasok (Munții Gilăului) széles, fennsíkserű hegytetői következnek, délkeletre pedig az Erdélyi-érchegység (Munții Metaliferi) húzódik, északi végén a híres mészkőszurdokokkal. A Sebes-Köröstől északra a hegység a Szilágyási-dombvidék szigethegyeiben folytatódik egészen a Nagybányai-medencét lezáró Gutinig (Munții Gutiiului) és Ciblesig (Munții Țibleșului).

Az Erdélyi-szigethegység túlsó oldalán kezdődő *Erdélyi-medence* a földtörténeti óharmadkorban még tengerként kapcsol-

latban állt az Alföld egykori tengerével. Erre vallanak gazdag kősó- és földgáztelepei. A süllyedéssé tájat a kéregmozgás és később az erózió domsággá alakította. Több kisebb almedencéje, pl. a Fogarasi-medence (Depresiunea Făgăraşului), a Szebeni-medence (Depresiunea Sibiului), a Székás-medence (Depresiunea Secaşului) és erdős, széles hátságai, pl. a Szamos-hátság (Podişul Someşan) mellett két egymástól szemre is különböző nagyobb tájegységét különböztetjük meg. Egyik a csupas, agyagos és éppen ezért suvadásos, tavas Mezőség, a másik pedig a folyók által felszabdalt, teraszos Küküllő menti dombvidék.

Az Erdélyi-medencét keleten és délen a Kárpátok hegyvonulata szegélyezi. A félköríves hegyvonulat két, egymástól világosan elütő szakaszra osztható, a Keleti- és a Déli-Kárpátokra.

A *Keleti-Kárpátok* (Carpații Orientali) az ország északi határától a Törösvári-szorosig húzódik. A földtanilag fiatal hegyláncolatban szerkezeti szempontból négy vonulatot különböztetünk meg. Legkülső a homokkő vonulat, piramis alakú erdős hegyeivel, amely az Olt forrásvidékénél láncokra bomlik. Ide tartoznak a Csíki-havasok (Munții Ciucului) a Háromszéki-havasok a (Munții Brețcu) a Bodoki-hegység (Munții Bodocului), a Baróti-hegység (Munții Perșanilor), a Csukás (Ciucăș), a Brassói-havasok (Munții Brașovului) és a Bucsecs (Munții Bucegi). A homokkő vonulat belső oldalán gyönyörű mészkősziklák sorakoznak: a Nagy-Hagymás (Munții Hăghimașului), a Csalhó (Ceahlău), az Oltár-kő (Piatra Altarului), a Gyilkos (Ghilcoș), az Egyes-kő (Piatra Unică), a Király-kő (Piatra Craiului) stb.

A Keleti-Kárpátok vezérvonulata a legöregebb kristályos övezet, amely főleg kristályos palákból, gneiszből és gránitból áll. Ebben találjuk a legmagasabb hegyeket. Északi végén a Máramarosi-havasokkal (Munții Maramureșului) kezdődik, majd a Radnai-havasok (Munții Rodnei) következnek a 2305 m magas Nagy-Pietrosszal (Pietrosul Rodnei), s a Borgói- (Munții Bîrgăului) és Besztercei-havasok (Munții Bistriței) után a Gyergyói-havasokkal (Munții Giurgeului) ér véget.

A negyedik vonulat, a vulkanikus övezet, a Kárpátok legfiatalabb része, legfelül húzódik. A Kelemen-havasok (Munții Călimani), a Görgényi-havasok (Munții Gurghiuului), a Hargita (Munții Harghitei) vidékén még ma is gyakoriak az utóvulkanikus jelenségek, pl. Borszék, Hargita-fürdő, Torja stb.

Az egyes vonulatok között tágas medencéket találunk, pl. a Gyergyói- (Depresiunea Giurgeului), a Csíki- (Depresiunea Ciucului), a Háromszéki- (Depresiunea Trei-Scaune) és a Brassói-medencét (Depresiunea Brașovului).

A Keleti-Kárpátok folytatása a *Déli-Kárpátoknak* (Carpații Meridionali) főleg kristályos palákból álló hegyvonulata, amely a Törösvári-szorostól a Temes völgyéig tart. Legérdekesebb részei azok az alpesi jellegű hegyek, amelyek formáikban megőrizték a jégkorszak nyomait. Ide tartoznak a Fogarasi-havasok (Munții Făgărașului), a Páreng (Munții Parîngului), a Retezát (Munții Retezatului), s mindegyikükben találunk gleccservölgyet, kárfülkét, tengerszemeket, a hajdani eljegesedés emlékeként.

A Szebeni-havasok (Munții Cibinului) és a hozzá tartozó Kudzsiri-havasok (Munții Sureanului) széles tükörfelületű magashegységei kevés eljegesedési nyomot mutatnak, s széles havasi legelőkkel a már említett Gyalui-havasokra emlékeztetnek. A

hatalmas tömegű magashegységek és a közepes magasságú, hajdani eljegesedésre nem valló hegyek között itt is találunk medencét, pl. a tágas Hátszegi-medencét (Depresiunea Hațegilor) és a szőben gazdag Petrosényi-medencét (Depresiunea Petroșanilor).

A Déli-Kárpátok nyugati folytatása a *Bánsági-hegyvidék*, főleg kristályos kőzetekből és másodkori üledékes mészkőtakaróból áll. Első tagja a vasércben gazdag Ruzsca-havas (Poiana Ruscăi), s ezt követi a Szemenik- (Munții Semenicolui), az Almás- (Munții Almăjului) és az Orsovai-hegység (Munții Cernei). A vonulat utolsó tagja a Domogled (Munții Mehedințului). A Bánság közepén húzódik az alacsony szigethegységekkel érintkező Krassó-Szörényi-érchegység, amely az országnak nemcsak jelentős karszterülete, hanem értékes bányavidéke is. Vasat, mangánt, krómot és szenet bányásznak e fennsíkszerű középhegységben.

A Bánsági-hegyvidék medencéi közül az Almás-medencét (Depresiunea Almăjului) kell megemlítenünk.

Ami a terület vízrajzát illeti, *folyói*, a Tisza közvetítésével, illetve anélkül a Dunába ömlenek.

Erdély legnagyobb folyója a Gyergyói-havasokban eredő Maros (Mureș), amely keresztülvágva az Erdélyi-medencét, a Görgény (Gurghiu), a Nyárád (Niraj), a Kis-Küküllő (Tirnava Mică), a Nagy-Küküllő (Tirnava Mare), a Sebes (Sebeșul), a Sztrigy (Strei) és az Aranyos (Arieș) vizét vezeti a Tiszába.

Észak-Erdély vizeit a Radnai-havasokban eredő Szamos (Someș- két ága a Nagy- és Kis-Szamos) gyűjti össze és a Krasznával egyesülve Magyarországon ömlik a Tiszába. Az Erdélyi-Sziget-hegység nyugati részének vizeit a Körösök, a Sebes-Körös (Crișul Repede), a Fekete-Körös (Crișul Negru) és a Fehér-Körös (Crișul Alb) szállítják a Tiszába, a Szilágyságból folyó Berettyó (Barcău) pedig a Sebes-Körösbe ömlik.

A Bánsági-hegyvidék vizei, a Béga (Bega), Temes (Timiș), Berzava (Bîrzava), Néra (Nera), Cserna (Cerna) stb. közvetlenül a Dunába ömlenek, s ugyancsak a Duna fogadja magába, de már a Havasalföldön a Déli-Kárpátokon áttörő Zsilt és Oltot.

A *tavak* közül mindenekelőtt a Déli-Kárpátok hegyi tavait kell megemlítenünk, amelyeknek medencéit gleccserek hozták létre. Turisztikailag igen jelentős a vulkáni kráterben létrejött Szt. Anna-tó és a hegymlás által keletkezett Gyilkos-tó. Több apró tavat találunk a Mezőségben is. Ezek, amennyiben nem mesterségesek, többnyire suvadásos eredetűek.

Éghajlat

A terület általában kontinentális éghajlatú, de atlanti-óceáni hatások, s a Temesközben és Szörénységben mediterrán hatások is érvényesülnek. Ez olyan jelentős különbségeket eredményez, hogy pl. a legmelegebb hónap, a július középhőmérséklete a Temesközben 22 °C, az Erdélyi-medencében 18 °C, a középhegységeken 14–16 °C, a havasokban pedig 10–12 °C. A téli középhőmérséklet is hozzávetőleg ilyen eltérést mutat, a legnagyobb hőmérséklet-ingadozás azonban főleg tavasszal (április) és ősszel (szeptember, október) fordul elő.

A csapadék eloszlása a domborzatnak megfelelően alakul. Az Erdélyi-szigethegységben, a Keleti- és a Déli-Kárpátokban az átlagos csapadék évi 700–1000 mm. A Fogarasi-havasokban, a Bihar-hegységben, a Radnai- és a Máramarosi-havasokban mérték már évi 1400 mm-t is. Legkevesebb a csapadék (500–600 mm között) az alföldi jellegű nyugati határvidékek, a Mezőségen, a Küküllők vidékén, de a Csíki- és a Háromszéki-medencében sem ismeretlen az aszályos esztendő. A csapadék nagy része a hegyekben hó, a sík területeken és a medencékben eső alakjában hullik.

Növény- és állatvilág

Erdély növényvilágát, mint neve is elárulja, mindenekelőtt az erdők jellemezték. Hajdan a nyugati határvidék területét is kiterjedt ligetes tölgyesek, mocsári tölgyerdők borították, ezért Erdőhát volt a neve. Ezekből mára már csak az ún. galériaerdők – vagyis a folyó menti tölgy-kőris-szil elegyes erdők – maradtak meg, a terület zöme mezőgazdasági művelés alatt áll. Ahogy azonban közeledünk a dombokhoz és hegyekhez, megkezdődik a zárt *tölgyesek övezete*. Itt elsősorban a kocsányos tölgy (*Quercus Robur*) az uralkodó, de a meleg hegyoldalakon, a Temesköztől egészen a Nagyvárad feletti dombvonulatokig mindenütt honos a cser (*Quercus Cerris*) és a magyar tölgy (*Quercus Frainetto* syn. *hungarica*), egy igen szép, díszes levelű balkáni tölgyfaj. A tölgyerdők egyéb lombos fajokkal elegyednek (kőris, juhar, szil, gyertyán, hárs stb.), a magasabb dombokon és a hegyekben pedig a kocsánytalan tölgyfajok veszik át a vezérszerepet. Ezeknek Erdélyben három fajtát ismerjük: az ún. dárdáskaréjú (*Quercus Dalechampii*), az erdélyi (*Quercus polycarpa*) és a közönséges kocsánytalan tölgyet (*Quercus petraea*). Ezek ökológiailag eltérő fajok, mivel az előbbieket a balkáni cserrel elegyes melegebb erdőkben, az utóbbi pedig nyugat-európai jellegének megfelelően, a hűvösebb, gyertyánnal elegyes állományokban fordul elő.

Égtájak és helyi domborzati viszonyok szerint a tölgyeseket a *bükkösök* váltják fel, melynek vezér-fafaja a bükk (*Fagus sylvatica*). Hatalmas erdőket alkot valamennyi hegyi tájon, felsőbb övezetében a jegenyefenyővel (*Abies alba*) elegyedik, de sok helyt eltörpülve felhatol a havasi öv határáig is.

Az igazi *fenyves* öv a lucfenyő (*Picea excelsa*) hazája. A lucfenyő 1800 méterig, sőt eltörpülve magasabbra is felhatol. Ma már csak kevés helyen található havasi cirbolya fenyő (*Pinus cembra*), s különlegesség a szigetszerűen előforduló erdeifenyő (*Pinus silvestris*), a feketefenyő (*Pinus nigra*) és a vörösfenyő (*Larix decidua*). Itt-ott, hozzáférhetetlen helyeken még tiszafa (*Taxus baccata*) is előfordul.

A *havasi övben* 2000 m körül a terjedelmes törpefenyvesek (*Pinus montana*), borókások (*Juniperus communis*) alkotnak áthatolhatatlan sűrűségeket. Ritka, de több helyen előfordul a szabin boróka is (*Juniperus sabina*). A gyephasasoknak külön őshonos növényzete van, s különleges alpesi növényei. Ezen túl már csak a mohok, zuzmók világa, s végül a csupasz sziklák tömbjei következnek. Számos ritka endémikus (vagyis csak ezen a területen élő) növény is akad. Ilyenek pl. a Teleki virág (*Telekia speciosa*),

a Jósika orgona (*Syringa Josikaea*), a Brukenthal hanga (*Brukenthalia spiculifolia*) stb.

Különleges *sztyepp* jellegű növényzete van az erdélyi Mezőségnek, és sok ritka növény található a magashegységi lápokban.

Erdély területén több *dél-európai (mediterrán)* faj is él. Ilyen pl. a török mogyoró (*Corylus colurna*) és a magyal (*Ilex aquifolium*), főleg a Szörénységben és az Al-Duna vidékén. A nagyváradi hévizekben díszlő hévizi tündérrózsa (*Nymphaea Lotur* var. *thermalis*) pedig egész Európában egyedülálló szubtrópusi, ún. reliktum növény (nem telepített!).

Románia szigorúan védett „Nemzeti Parkja” a Retyezát északi oldalán van. Ezenkívül számos kisebb-nagyobb természetvédelmi területen állnak a különféle növények, állatok, barlangok, geológiai ritkaságok stb. védelem alatt. A pusztuló, ritka növényfajok (pl. a havasi gyopár, kosborfélék, a legtöbb havasi virág stb.) szintén védettek, ezeket letépni vagy pusztítani tilos.

Az állatvilág legértékesebb tagjai erdős környezetben élnek. A sík vidéken gyakori a tenyésztett apróvad, a nyúl, fácán, fogoly, őz, dämvad és vaddisznó. Ezzel szemben a magas hegyvidék (pl. Görgényi- és Kelemen-havasok) *nagyvadállományában* ma is akad a szarvason kívül medve, farkas és hiúz is. A hiúz és a vadmacska védett állat. A Kárpátok legmagasabban élő nemes vadja, a zerge (*Rupicapra rupicapra*), a Retyezáton még nagyobb tömegben él, de a Páringon, Bucsecsen, Királykőn is előfordul. A *madárvilág* legértékesebb fajai közül még előfordulnak sasfélék; a fajdkakas és császármadár védettek, de vadászhatók.

A vízimadaraknak külön rezervátumaik vannak a bánáti területen, a bölényeknek a Retyezáton.

A *halak* közül a nagyobb folyóvizekben és tavakban a Magyarországon is ismert fajok élnek (harcsa, ponty stb.). Értékesebb a magashegységi, gyors folyású patakvizetek pisztrángja (*Salmo fario*), a sporthorgászok kedvence. Ma már általában ezt is mindenütt tenyésztik. Horgászni természetesen csak engedéllyel és a halászati díj megfizetése ellenében szabad.

Erdély vázlatos története évszámokban

- I. e. 120 000–100 000. A neandertípusú ősember megjelenik Erdély területén
- I. e. 8000–5000. A középső és az újabb kőkor ősemberi leletei (Tordos, Péterfalva, Erősd stb.)
- I. e. 1700 után. A wietenbergi kultúra embereinek már fejedelmük van
- I. e. 500 után Herodotos agathyrs népet említ, szkíták, kelták jönnek Erdélybe
- I. e. 60 körül Burebiszta géta-dák birodalma
- I. sz. 106. Traianus római császár megsemmisíti Decebal dák királyságát. Dácia 165 évre római provincia lesz
- 271. Aurelianus császár kiűrti s a gótoknak engedi át Dáciát
- 376. A hunok kiszorítják a gótokat
- 453. Attila hun király halála után megjelennek a gepidák
- 567. Baján kagán avarjai kiszorítják a gepidákat, szlávok jönnek be

- 670–680 táján onogurok érkeznek a Kárpát-medencébe. Küver vezeti őket
797. A frankok Tulln mellett megverik az avarokat (Kézai szerint), a székelyek csoportja keletre menekül
- 812 körül. Krum bolgár kán kiterjeszti hatalmát a Tiszáig
- 896 körül. A hét magyar had közül a kende és a gyula törzse is Erdélybe nyomul
1003. Szent István király harccal terjeszti ki hatalmát a gyulák területére
1111. Erdély élén Mercurius princeps (vezér) szerepel, s Simon személyében először említenek erdélyi püspököt
- 1143 körül szász telepesek érkeznek Géza magyar király hívására
1202. A kerci apátság telepítése
1211. Német lovagok, telepesek jönnek a Barcaságba
1224. A székelyek zömét már a Kárpátok közelében találjuk. Korábbi szállásukra szászok jönnek, akik II. Andrástól az Andreanum kiváltságlevelet kapják
1225. A király kiveri a német lovagokat Erdélyből
- 1241–1242. A mongolok nagy pusztítása. A tatárjárás erősen megritkítja a lakosságot
1252. A kerci apátság oklevelében megemlítik a vlachokat és a besenyőket
1266. Aranyosi székely, medgyesi szász település
1291. III. András Gyulaféhevárt gyűlést tart magyarok, székelyek, szászok, románok részvételével
1366. I. Lajos szorgalmazni kezdi a románok katolikus hitre térítését
1420. A törökök első betörése Erdélybe
1437. A Budai Nagy Antal nevéhez fűződő parasztfelkelés. A felkelők ellenében a kiváltságos nemesek, székelyek, szászok Uniót alkotnak
1441. Hunyadi János erdélyi vajda lesz, s ebben az évben Maroszentimrénél legyőzi a törököket
1467. Felkelés Mátyás ellen
1482. Megalakul a szászok sajátos önkormányzati szervezete, a Szász Universitas
1499. II. Ulászló kiváltságlevele megerősíti a székelyek szabadságát
1504. A székelyek írásba foglalt jogszabályt alkotnak gyűlésükön
1514. A Dózsa György vezette parasztháború
1523. Az első tartósabb görögkeleti püspökség létesítése Réven
1538. A váradi béke I. (Szapolyai) János és I. Ferdinánd között
1540. Az erdélyi országgyűlés önállóan külügyeket intéz
1571. Az erdélyi országgyűlés bevett felekezetté nyilvánítja a katolikus, a luteránus, a kálvinista és az unitárius vallást. János Zsigmond (aki Erdélyben mint választott magyar király uralkodott), meghal
1599. Vitéz Mihály (Mihai Viteazul) havasalföldi fejedelem elfoglalja Gyulaféhevárt és helytartói hatalmat gyakorol
- 1599–1604. Erdély átmenetileg Habsburg-uralom alá kerül. Basta tábornok, császári helytartó rémuralma
- 1604–1606. Bocskai István felkelése és fejedelemsége
- 1619–1621. Bethlen Gábor fejedelem első háborúja a császár ellen

1624. Bethlen Gábor második háborúja a császár ellen
1626. Bethlen Gábor harmadik háborúja a császár ellen
- 1644–1645. I. Rákóczi György fejedelem háborúja a császár ellen
1648. II. Rákóczi György fejedelem trónralépése
1657. II. Rákóczi György szerencsétlen lengyelországi hadjárata
1658. A szultán tatár csapatai feldűlják Erdélyt
1660. A szászfenesi csata II. Rákóczi György és a török között és Várad elfoglalása
1691. Lipót császár szabályozza a Habsburgok erdélyi uralmát
1704. II. Rákóczi Ferencet erdélyi fejedelemmé választják
1705. Zsibónál II. Rákóczi Ferenc fejedelem csatát veszít a császáriak ellen
1764. A székelyek tiltakoznak a határőrség megszervezése ellen, az ellenállókat a császári hadak Madéfalván lemészárolják
1768. Mária Terézia nagyfejedelemséggé nyilvánítja Erdélyt
1784. A Horia, Cloșca és Crișan vezette román parasztfelkelés
1791. A románok nevében két püspök benyújtja a politikai jogokat kérelmező Supplex Libellus Valachorumot
1848. A kolozsvári országgyűlés kimondja az Erdélyi Uniót, az agyalfalvi székely nemzetgyűlés elhatározza az ellenállást az osztrák elnyomás ellen. A románok balázsfalvi gyűlése megszövegezi követeléseiket. Bem erdélyi hadjáratának kezdete
1849. A magyar és a román forradalmi erők közötti fegyveres harcnak tárgyalás útján próbálnak véget vetni. A megegyezés kútba esik a magyar szabadságharc leverésével
- 1863–1864. A nagyszebeni országgyűlés három hivatalos nyelvet vezet be, a magyart, a románt és a németet
1867. Erdélyt egyesítik Magyarországgal
1872. A kolozsvári egyetem alapítása
1892. A Román Nemzeti Párt memorandumot nyújt be Ferenc Józsefhez, új nemzeti és kulturális jogoknak elismertetéséért. Szerzői a terjesztés miatt ún. államfogházba kerülnek
1916. A román királyság hadserege az Antanttal kötött megállapodás alapján benyomul Délkelet-Erdélybe
1918. A gyulafehérvári nagy román nemzetgyűlés kimondja Erdély egyesülését Romániával
1920. A trianoni békeszerződés Erdélyt Romániának ítéli
1940. A második bécsi döntés értelmében a magyarok bevonulnak az észak-erdélyi területekre
1944. Az erdélyi hadműveletekben a szovjet hadsereg oldalán román csapatok is részt vesznek. A szeptember 12-i román fegyverszüneti szerződés kimondja Észak-Erdélynek a békeszerződésig Romániához való visszacsatolását
1945. Dr. Petru Groza demokratikus kormányt alakít, a román kormány átveszi Észak-Erdély közigazgatását
1947. A párizsi békeszerződés megkötése. A Román Népköztársaság kikiáltása
1948. A magyar–román barátsági szerződés megkötése
1974. Román–magyar közös ünnepség Aradon a 13 magyar vértanú kivégzésének 125. évfordulóján
1989. December 22-én felkelés tör ki Temesváron, amely az egész országra kiterjed és megdönti Ceaușescu diktatúráját. Az ország új neve: Románia

Erdélyi uralkodók és kormányzók

1540–1551	II. János (Zsigmond) választott magyar királyként uralkodik
1540–1551	Izabella királyné János király gyámjaként kormányoz
1542–1551	Utiesenic Martinuzzi György barát helytartó
1551–1556	I. Ferdinánd magyar király uralkodik
1551–1553	Báthori András vajda
1553–1556	Kendy Ferenc és Dobó István vajdák
1556–1571	II. János újból uralkodik
1556–1559	Izabella királyné kormányoz
1571–1586	Báthori István vajda
1576–1581	Báthori Kristóf vajda
1581–1593	Báthori Zsigmond vajda
1585–1588	Giczi János kormányzó
1593–1598	Báthori Zsigmond fejedelem
1598 nyarán	Habsburg Mária Krisztierna fejedelemként uralkodik
1598–1599	Báthori Zsigmond fejedelem
1599	Báthori András fejedelem
1599–1601	Vitéz Mihály havasalföldi fejedelem mint Rudolf császár helytartója kormányoz, Rudolf császár mint magyar király uralkodik
1601–1602	Északon Rudolf uralkodik, Basta tábornok kormányoz. Délen Báthori Zsigmond uralkodik
1602–1604	Basta mint Rudolf seregének és erdélyi országának főkapitánya kormányoz
1603	Székely Mózes vajda
1604–1605	Négyes bizottság kormányoz Rudolf nevében
1605–1606	Bocskai István fejedelem
1607–1608	Rákóczi Zsigmond fejedelem
1608–1613	Báthori Gábor fejedelem
1613–1629	Bethlen Gábor fejedelem
1629–1630	Brandenburgi Katalin a fejedelem, Bethlen István kormányoz
1630	Bethlen István fejedelem
1630–1648	I. Rákóczi György fejedelem
1648–1657	II. Rákóczi György fejedelem
1657–1658	Rhédei Ferenc fejedelem
1658	II. Rákóczi György fejedelem
1658–1661	Barcsai Ákos fejedelem
1659–1660	II. Rákóczi György fejedelem
1661–1662	Kemény János fejedelem
1661–1690	I. Apafi Mihály fejedelem
1690	II. Apafi Mihály a fejedelem, Teleki Mihály kancellár kormányoz
1690	Thököly Imre fejedelem
1690–1705	I. Lipót császár magyar királyként uralkodik
1690–1708	I. Bánffy György kormányzó
1704–1711	Rákóczi Ferenc fejedelem Észak-Erdélyben
1705–1711	József császár magyar királyként Erdély déli harmadán uralkodik
1708–1710	Gróf Haller István királyi biztosként délen kormányoz
1710–1713	Wesselényi István főkormányzóségi elnök kormányoz

1711–1740	Károly császár előbb mint magyar király, majd erdélyi fejedelem címmel uralkodik
1713–1731	Kornis Zsigmond kormányzó
1731–1732	Wesselényi István főkormányoszéki elnök
1732–1734	Wallis Ferenc kormányzóhelyettes
1734–1756	Haller János kormányzó
1740–1780	Mária Terézia magyar király, erdélyi fejedelem, majd nagyfejedelem
1744–1765	I. Ferenc császár erdélyi társuralkodó
1756–1758	Wallis Ferenc Vencel kormányzóhelyettes
1758–1762	Gróf Kemény László kormányzó
1762–1764	Buccow Adolf Miklós kormányzó
1764–1768	Hadik András főkormányoszéki elnök
1768–1771	O'Donnel Károly főkormányoszéki elnök
1771–1774	Gróf Auersperg Mária József kormányzó
1774–1787	Brukenthal Sámuel kormányzó
1780–1790	II. József nagyfejedelem
1787–1822	II. Gróf Bánffy György kormányzó
1790–1792	II. Lipót nagyfejedelem
1792–1835	II. Ferenc császár, király, nagyfejedelem
1822–1834	Jósika János főkormányoszéki elnök
1834–1837	Estei Ferdinánd teljhatalmú királyi biztos kormányoz
1835–1848	Ferdinánd császár, király, nagyfejedelem
1837–1840	Kornis János kormányzó
1841–1848	Teleki József gróf kormányzó
1848–1849	István királyi herceg helytartó
1849	Kossuth Lajos magyar kormányzó elnök
1849–1867	Ferenc József császár, nagyfejedelem
1849–1851	Wohlgemuth Lajos katonai kormányzó
1851–1858	Schwarzenberg Károly katonai kormányzó
1858–1861	Lichtenstein Frigyes katonai kormányzó
1860–1861	Mikó Imre főkormányoszéki elnök
1861–1867	Folliot de Crenneville Lajos katonai kormányzó

Gyakorlati tudnivalók

Turisták ABC-je

Az utazással kapcsolatos rendelkezések, gyakorlati adatok módosulhatnak a gyors változások következtében. Ajánlatos ezért indulás előtt a megfelelő hatóságoktól, ill. a TOURINFORM-tól (Budapest, V., Sütő u. 2. tel.: 1178-992) felvilágosítást kérni.

Autóbusz

A VOLÁNBUSZ* szombatonként reggel 6 órakor *Budapest–Nagyvárad–Kolozsvár–Marosvásárhely* útvonalon indít járatokat. A menettérti jegyek ára: 400–500–650,- Ft/fő. 6.10 órakor *Aradon át Temesvárra* indul autóbusz, szombatonként, az Engels térről, amely vasárnap déli 12 órakor indul vissza. A menettérti jegy ára: 400–500,- Ft. Felvilágosítás: 117-2909.

Romániában a távolsági autóbuszokat nem egy vállalat üzemelteti. Végállomásuk általában a vasúti állomások mellett van, de pl. Brassóban ezenkívül több városszéli autóbusz-végállomást is találunk. A menetrendet, amely kelet-európai időszámítás szerint készült, az autóbuszállomásokon tudhatjuk meg. Általában nincs poggyászmegőrző. A járatok mondhatni az egész országot behálózzák, és nagy utasforgalmat bonyolítanak le. Mivel számozott ülőhelyek vannak és sok az utas, ajánlatos az indulás előtti napon megvenni a jegyet. Ha az ülőhelyek már elfogytak, közvetlenül az indulás előtt állóhelyekre is szoktak jegyet kiadni, ezeknek ára azonban éppen annyi, mint az ülőhelyké. Ha nem állomáson, hanem megállóhelyen szállunk fel, jegyet a kalauznál (taxator) válthatunk. Az ONT (ejtsd onete) idegenforgalmi iroda idegenvezetéssel szokott kirándulásokra autóbuszokat indítani. A távolsági autóbuszjegy ára a vasúti jegyéhez hasonlóan függ a távolságtól.

A helyi autóbuszok, trolibuszok (villamos csak Nagyváradon, Aradon, Temesváron és Nagyszebenben van) aránylag sűrűn közlekednek, és egyes helyeken, pl. Brassóban, Kolozsvárott és Marosvásárhelyen már bevezették a jegyek kötelező előreváltását. (Trafikok, mozgó árusok hozzák forgalomba.) Némely helyen egységes a díj, másutt a távolságtól függ.

Boltok

Az üzletek általában már kora reggel kinyitnak és – déli szünettel – az esti órákig nyitva tartanak. (Vannak vasárnap is nyitvatartó áruházak, pl. Kolozsvárott, Brassóban.) Az élelmiszerüzletek vasárnap 10 óráig vannak nyitva. A közszükségleti cikkeket árusító boltok közül sok az önkiszolgáló (autoservire).

* *Megjegyzés:* egyelőre különjáratként közlekedtetik, mert a románokkal még nincs meg a menetrendi megállapodás.

Dohányzás

Vannak olyan vendéglátó-helyiségek, ahol nem szabad dohányozni.

Elszállásolás

Az elszállásolás történhet fürdő- vagy üdülőtelepen, szállodában, motelben, kempingben, esetleg magánlakásban vagy turistaszálláson.

Budapesten és vidéken az IBUSZ-nál lehet szobát foglaltatni, 4–5 héttel az utazás előtt. Helyben a „Dispecerat de cazare” (elhelyezési iroda) utal ki szállást. A szállodák jegyzéke, térképpel, a nagyobb városok állomásainak kijáratánál látható.

Fürdő- és üdülőhelyeken elhelyező iroda (Birou de cazare) van, amely szállodaszerű vagy villaépületekbe utalja be a vendégeket. *Szálloda* általában minden jelentősebb városban van, de egyes helyeken csak igen korlátozott befogadóképességű. Kolozsvárott és Temesvárott van a legtöbb szálló, továbbá Brassóban, a Pojánát beleszámítva. A villanyáram ezekben általában 220 voltos.

Vannak luxusszállók, ahol nemcsak fürdőszoba, WC, telefon tartozik a szobához, hanem a szállodában mosatni, vasaltatni is lehet. Az első osztályú szállodákban a szobákhoz külön tartozik WC, fürdő, illetve zuhanyozó. A másodosztályúakban a WC a folyosón van, a szobában csak mosdó található. Hasonló a helyzet a harmadosztályú szállodákban, amelyek egyszerűbb igényeket elégítenek ki, de ezek is tiszták.

A szállodák nagy részét első osztályúvá nyilvánították; áraik azonban különbözőek.

A *motelek* egyszerűbb szálloda jellegűek.

A *kempingek* közül a jobb minőségűekben van társalgó, étkezési lehetőség, mosdó, közös WC. Az egyszerűbbek általában kisebb faházikók, s vízvételi helyük és közös WC-jük van.

Erdélyben felszáznál több kemping van, ezekről az ONT térképet ad ki.

Nemcsak szállodában bérelhet szállást a Magyarországról érkező, magánszemélynél is lakhat, függetlenül a rokoni fokozattól.

Étkezés

A nagyobb szállodákban étterem is van. Egyébként a tejsarnoknak (lactobar) címzett, de nem tejes ételt is felszolgáló étkezők, vagy alkoholmentes éttermek az olcsóbbak, s közöttük számos önkiszolgáló is van. Turistaházakban esetleg étterem vagy falatozó is akad. Vasúti éttermet csak nagyobb városokban találunk.

Fényképezés

A határon értékesebb fényképezőgépinket jelentsük be, hogy a visszatutazáskor a vám átengedje. A fényképezőgépen kívül filmfelvevőt és egy távcsövet is lehet vinni.

Ügyeljünk, hogy határterületen, vasúti, ipari és katonai területeken, katonai műveletek, menetek körzetében ne fényképezzünk.

Képviselet

Magyarország nagykövetsége Bukarestben található. Címe: St. Al Sahia 63, Bucureşti. Tel.: 16-72-44,16-72-45.

Fürdés

Erdélyben és peremvidékén számos fürdőhely és üdülő van, amelyek jórészt gyógyfürdők. Ezek közül jelentősebb Kovászna, Románszentgyörgy, Algyógy, Félixfürdő, Május 1. fürdő, Vízakna, Szováta, Borszék, Tusnád, Buziás- és Herkulesfürdő. Sok üdülőhelyen és városban van strandfürdő is, s néhol (pl. Brassóban, Nagyszebenben) fedett uszoda.

A sebes folyású és csak néhol mély folyókban is szoktak fürdeni. Aradnak, Nagyváradnak, Temesvárnak, Kolozsvárnak, Szatmárnak, Székelyudvarhelynek, Sepsiszentgyörgynek a folyóparton fürdésre alkalmas strandja van. Egyébként számos helyen, így a Gyilkos-tónál is van úszómedencés fürdő.

A gyógyfürdők használatához orvosi vizsgálat ajánlatos. Herkulesfürdőn egy fürdő kivételével valamennyi gyógyfürdőbe csak orvosi vizsgálat után engednek be, ugyanis a víz erősen igénybe veszi a szervezetet.

A szabadtéri uszodák között vannak meleg vizűek is, mint pl. Félixfürdőn, Vízaknán, Algyógyon, Szovátn, Tusnádon.

Kovásznán vannak gőzlok (mofetták) is, ahol mintegy vállig állnak az emberek a gázban, amelynek belélegzésétől azonban óvakodni kell. Hogy meddig ér a gáz, azt úgy szokták megtudni, hogy fent gyufát gyújtanak és azt lassan lefelé mozgatják. Ahol a láng hirtelen elalszik, ott kezdődik a gáz.

Gépkocsi, motorkerékpár, üzemanyag

A gépkocsi utazáshoz autókiviteli engedély nem szükséges. A Magyar Autóklub, illetve annak kirendeltségei adnak tájékoztatást az utazással kapcsolatos kérdésekről. A gépkocsi hátoldalára a Magyarországot jelző H betűt fel kell tenni.

A közlekedés szabályai általában a mieinkhez hasonlóak. Lakott területen a motorkerékpár 40, a gépkocsi 60 km/óra sebességgel haladhat. Lakott területen kívül és autópályán a motorkerékpár maximális megengedett sebessége 50 km/óra. Ugyanitt a gépkocsiké: 1100 cm³-ig 70 km/óra, 1100–1800 cm³ között 80 km/óra, 1800 cm³ felett 90 km/óra.

A magyar gépkocsivezetői jogosítvány, valamint az itthoni CASCO-biztosítás Románia területére is érvényes. Az utóbbi akkor, ha a biztosítónál vagy az Autóklubban – díjmentesen – kiváltottuk az ún. kék kártyát, melyhez vigyük magunkkal az itthoni kötvényt is.

Romániában üzemanyagot készpénzért lehet vásárolni.

Határátkelés

Gépkocsival:

Nagylak–Nadlac
Gyula–Varsand
Ártánd–Bors
Nyírábrány–Valea lui Mihai
Csengersima–Petea

Vasúton:

Lökösháza–Curtici
Kötegyán–Salonta
Nyírábrány–Valea lui Mihai
Ágerdömajor–Carei

Vízi úton az Al-Dunán Baziaș–Báziás az első állomás román területen.

Idegenforgalmi és utazási irodák

Az idegenforgalommal, tehát kirándulások rendezésével szobafoglalásokkal az Oficiul Național de Turism Carpați (röviden ONT, ejts: onete) és újabban az Oficiul Județean – azaz megyei idegenforgalmi hivatal – is foglalkoznak. Általában minden városban van irodájuk, sőt nagyobb szál-

lodákban kirendeltségeik vannak. Díjtanul adnak felvilágosítást a látnivalókra, a közlekedésre, az étkezésre vonatkozólag. Idegenforgalmi prospektusaik általában csak nyugati nyelveken kaphatók, a magyar szövegeük céljainknak nem felelnek meg.

Vasúti jegyeket nem árúsítanak, de buszjegyeket igen. Külön menetjegyirodák vannak (Agenție de voiaj) minden nagyobb városban, ahol a vasúti jegyet és a helyjegyet elővétélben lehet megvenni s hálókocsihely is foglalható.

Javíttatás

Ha útközben bármiféle javíttatásra van szükség, a nagy szállodákban mód van rá. A brassói Pojanában levő sportszállóban és hasonló síközpon-
tokban cipészműhelyt is találunk. A nagyobb városokban mindenhol találunk gépkocsijavító-karbantartó műhelyeket. (Lásd könyvünk „Tudnivalók” alcímeit.)

100–2000 Ft közti költséggel járó gépkocsijavíttatások esetén a hitellel segítségével tudunk fizetni.

Közutak

1 sz. út: Borş-Bors-Cluj-Napoca-Kolozsvár-Sibiu-Nagyszeben-Braşov-Brassó, s tovább Bukarest felé.

1 C út: Cluj-Napoca-Kolozsvár-Baia Mare-Nagybánya-Satu Mare-Szatmárnémeti.

6 sz. út: Timişoara-Temesvár-Orşova-Orsova.

7 sz. út: Nădlac-Nagylak-Deva-Déva-Sibiu-Nagyszeben-Turnu Roşu-Vöröstoronyi-szoros.

11 sz. út: Braşov-Brassó-Ojtozi-szoros.

12 sz. út: Braşov-Brassó-Gyilkos-tó.

13 sz. út: Braşov-Brassó-Sighişoara-Segesvár-Tîrgu Mures-Marosvásárhely.

14 sz. út: Sighişoara-Segesvár-Sibiu-Nagyszeben.

15 sz. út: Turda-Torda-Tîrgu Mures-Marosvásárhely-Tölgyesi-szoros.

Az esetleg közben megnyílt útvonalokról a Magyar Autóklubtól (Bp. II., Rómer Flóris u. 4/a) ajánlatos felvilágosítást kérni.

A kilométerköveken általában három oldalon van felirat. Az út felőli oldalon a kiindulóponttól számított kilométer száma, a két oldalsó részben pedig a közeli városig való távolság van feltüntetve. A legjobb utakon a kilométerkövek teteje többnyire pirosra van festve, a kék, zöld, illetve sárga „sapka” alacsonyabb rendű utat jelent.

A DN rövidítés a nemzeti közutat (drumul național) jelzi. A DJ megyei út (drumul judeţean). A hegyekben erdészeti utak vannak, amelyek gépkocsival járhatók, de állapotukról a helyszínen kell érdeklődni.

Múzeumok, gyűjtemények

A múzeumok és kiállítások általában hétfőn zárva vannak, szombaton pedig csak 14 óráig tartanak nyitva. Más napokon 10 órakor nyitnak, 19 órakor zárnak.

Számos régi kastély, zárda, kolostor ma kórház, iskola vagy gazdasági célokat szolgál, ezért belsejüket csak az intézmény engedélyével lehet megnézni.

Népművészet, népviselet, népzene

A népművészet Erdély egyes tájain még virágzik. A Gutinon túli máramarosi terület a román népművészet és népviselet fellelőjére. Élmeny egy ottani vásár vagy ünnep. Román népművészet virágzik az Avas vidékén, továbbá a mőcok és naszódiak területén is, bár sajnos sok helyt kiment már a divatból. Nagyszében, Medgyes és Brassó környékén a falvakban ünnepnapokon még szász népviseletet is lehet látni.

A magyar népviselet és népművészet Kalotaszeg és a Mezőség, Torockó vidékén a legérdekesebb. A székelyeknél Korond a fazekas népművészet központja. Az élelmes korondiak minden forgalmas kirándulóhelyen megtalálhatók áruikkal. Ugyancsak értékesek Csikdánfalva kerámiái. Székelykaput és a Mezőségen (pl. Széken) a református vidékeken kopjafás temetőket a könyvünk „Részletes útikalauz” részében megemlített helyeken találhatunk. A székely népművészetet Csík és Kászon őrizte meg leginkább.

A városokban a Romarta népművészeti boltjai főként román népművészeti tárgyakat árúsítanak, de Székelyföldön magyar kézimunkák, faragványok, kerámiák is kaphatók.

A romlatlan magyar népzene klasszikus helyei: Kalotaszeg, Szilágyság, Mezőség, Székelyföld.

A román népzene főleg az ún. „fesztiválokon” és falun még hagyományosan él.

Orvosi ellátás

Románia és Magyarország között orvosi ellátás szempontjából viszonyosság van. Nemcsak elsősegélyt nyújtanak, hanem a szükséghez mérten mentővel kórházba is szállítják és ott kezelik is az útközben megbetegedett személyeket. Az orvosságokért fizetni kell. Hazaérkezve bizonylatokkal lehet visszatérítést kérni itthon.

Pénz, pénzbeváltás

A román pénzegység a lej; 1 lej = 100 bani.

Érvényes útlevelel birtokában mindenki, aki Románia területére utazik, minden napra, amelyet ott kíván tölteni, 400 Ft értékű lejt kaphat az IBUSZ- vagy OTP-fiókokban, illetve a bankokban, ebből készpénzben 500 lejt, a többit csekkben. Ez a pénzüsszeg azonban nem haladhatja meg a 10 000 forintot évente. Ezen a kereten kívül az, aki gépkocsival vagy motorkerékpárral utazik, az úti okmányok bemutatása után további összeget válthat be. A szülő útlevelebe bejegyzett gyermekek részére is lehet a napi mennyiségnek megfelelő kiutalást kérni.

A turista részben bankjegyekben, részben utazási csekkben kapja meg a valutát. Beváltás előtt a csekket alá kell írni, s ugyancsak alá kell írni a beváltáskor is. A beváltó bank, illetve kirendeltség megköveteli a pénzeladást tanúsító magyar pénztári irat felmutatását is, amelyet Magyarországon adnak kiviteli engedélyként. Az utazás során történő forintbeváltáskor is szokták kérni az említett pénztári okmányt.

Ha rövidebb ideig maradunk kint, mint amennyire a pénzt felvettük, akkor az arányos részt a visszaérkezés után haladéktalanul vissza kell fizetni valamely IBUSZ-fiókban vagy bankban.

Posta

A *postahivatalok* a városokban általában 7–21 óra között vannak nyitva. A községekben rövidebb ideig!

Távolsági telefonbeszélgetés belföldre: postahivatalból. Nagyobb városok postahivatalaiból, közvetlenül távhívással lehet megyeszékhelyi, nagyobb városi számokat hívni. Ahol nincs távhívóállomás (a postahivatalban), ott a telefonkezelőtől („központ”) kell kérni a távolsági beszélgetést. (Forgalmas időben 1–2 órát kell rá várni.) A belföldi beszélgetések munkaszüneti napokon 24 órán át, hétköznap 18–06 óra között 40%-kal olcsóbbak.

Románia hívószáma Magyarországról: 40.

Néhány nagyobb erdélyi város *távhívószáma* (körzetszám):

Alba Iulia (Gyulafehérvár)	968
Arad	966
Baia Mare (Nagybánya)	994
Bistrița (Beszterce)	990
Brașov (Brassó)	921
Cluj-Napoca (Kolozsvár)	951
Deva (Déva)	956
Făgăraș (Fogarás)	920
Gheorghieni (Gyergyószentmiklós)	959
Huedin (Bánfihunyad)	952
Hunedoara (Vajdahunyad)	957
Mediaș (Medgyes)	928
Miercurea Ciuc (Csíkszereda)	958
Oradea (Nagyvárad)	991
Reghin (Régen)	950
Satu Mare (Szatmárnémeti)	997
St. Gheorghe (Sepsiszentgyörgy)	923
Sibiu (Nagyszeben)	924
Sighișoara (Segesvár)	950
Timișoara (Temesvár)	961
Țirgu-Mureș (Marosvásárhely)	954
Turda (Torda)	953

Magyarországi hívást csak a telefonkezelőnél lehet megrendelni.

Repülőjáratok

Budapestről Bukarestbe repülhetünk. A bukaresti Băneasa repülőtérre át lehet szállni Erdélybe menő repülőgépekre, mivel Marosvásárhelyre, Kolozsvárra, Nagyváradra, Aradra és Temesvárra belföldi járatok mennek. A romániai repülőjáratokat a TAROM üzemelteti, amelynek nagyobb városokban irodája van. A gépeken az utasok II. osztályon 20 kg, az I. osztályon 30 kg útipoggyászt vihetnek. A belföldi járatok jegyét is meg lehet az IBUSZ-nál, forintért váltani.

Ha repülőgéppel utazunk, a célállomáson ne feledjük el a visszautazásra szóló, előre megváltott jegyet időben érvényesíttetni. Enélkül nem kerülünk fel az ottani utaslistára, és a visszautazás időpontjában korántsem biztos, hogy helyet kapunk.

Szállás

A *Szállodákat* könyvünk „Részletes útikalauz” című részében, az egyes helységek ismertetésénél adjuk meg. A szállodákban nehezen kapható szoba. Budapesti szobarendelés esetén (1984) I. osztályú szállodában, félpanzióval 610 forint, II. osztályú szállodában 450 forint fizetendő naponta.

Kemping Erdélyben sok van, teljes felsorolásukra nem vállalkozhatunk. Többnyire kevés a hely bennük, egészségügyi berendezéseik szerények. Igényesebb utazóknak nem ajánlhatók.

Néhány kemping a Székelyföldön:

Borszék: „Borszék”, 144 hely.

Borszéktől 7 km-re „Stîna din Călamani” (Kelemen-havasí eszténa), 20 hely.

Gyergyószentmiklóstól 4 km-re, a Gyilkos-tói úton, „4 km”, 20 hely.

„Gyilkos-tó”, az üdülöhely keleti végén, a Juhok patakánál (Pîrîul Oilor), 20 hely.

Kézdivásárhelytől 15 km-re, a Dálnoki-patak mellett, a Dálnoki-völgyben, 26 hely.

Kézdivásárhelytől 20 km-re „Bálványos”, az azonos nevű gyógyüdülöhelyen, 54 hely.

Kovásznán, a központtól 4 km-re, „Poiana Zînelor” (Tündér-völgy), 32 hely.

Marosvásárhelyen, a Maros-parton, „Strand”, 140 hely.

Marosvásárhelytől 9 km: Vasman – Vácmány, 14 hely.

Marosvásárhelytől 26 km: „Dealul Viilor” (Szőlőhegy) – a kis Küküllő völgyében, 12 hely.

Sepsiszentgyörgytől 14 km-re, a rétyi nyírben, Réty falu szélén „Nufărul” (Tündérrózsa), 22 hely.

Székelyudvarhely szélén, 16 hely.

Tusnádfürdő mellett, az Olt jobb partján: „Vacanța”. Bekerített, őrzött, I. o. kemping. Házikók, bungalók, 184 hely.

Néhány menedékház és motel a Székelyföldön:

„Árcsó”, Korond falu szélén, a hasonló nevű fürdőnél, II. o., 2–3 ágyas szobák, 25 hely.

„Bereck”, az Ojtozi-szorosban, Kézdivásárhelytől 21 km-re, I. o., 56 hely.

„Bucin”, a 13B úton Gyergyószentmiklós és Parajd között (Parajdtól 22 km-re), 1287 m magasan, a Bucsin-hágón. II. o., 2–4 ágyas szobák, 32 hely.

„Brădet”, a 13A úton Csíkszereda és Székelyudvarhely között, a Tolva-jos-hágón, 977 m magasan. II. o., 2–4 ágyas szobák, 30 hely.

„Cserbu”, a Gyergyószentmiklós–Gyilkos-tói úton, Gyergyószentmiklóstól 9,5 km-re. III. o., 4 hely.

„Cheile Bicazului”, a Gyilkos-tó után, a Békás-szorosban. II.–III. o., 4 ágyas és közös szobák; 114 hely.

„Chirui”, a 13A úton Csíkszereda és Székelyudvarhely között, a kirujfűrdői elágazásnál, 504 m magasan. III. o., 4 ágyas szobák, 16 hely.

„Harghita”, Csíkszeredától 23 km, Hargitafürdőn, 1350 m magasan. II.–III. o., 2–4 ágyas és közös szobák, 52 hely.

„Hanul Cerbului”, a 12C úton, kb. félúton Gyergyószentmiklós és a Gyilkos-tó között. IV. o., két 4 ágyas szoba, házikókban 22 hely.

„Homorod”, a Szováta–Székelyudvarhely úton, Székelyudvarhelytől 17,5 km-re. III. o., 11 hely.

„Izvoru Mureșului”, Marosfő (12 út, Gyergyószentmiklós és Csíkszereda között). I. o., 2–3 ágyas szobák, 46 hely.

„Kovászna”, Sepsiszentgyörgytől 33 km-re, a fürdőben. II. o., 45 hely.

„Lacu Sfînta Ana”, Tusnád fölött, a Szt. Anna-tónál, 1060 m magasan. III. o., 2–4 ágyas szobák, 24 hely.

„Madarasi Hargita”, 1623 m magasan, II.–III. o., 2–4 ágyas és közös szobák, 101 hely.

„Parajd”, Szováatától 10, a fürdőhelytől 2 km-re, I. o., 72 hely.

„Piatra Unică”, a Balánbánya fölötti Egyesekőnél, 1430 m magasan. III. o., közös szobák, 35 hely.

„Selters”, a 13A úton 4 km-es kitérő. III. o., 2–4 ágyas szobák, 29 hely.

„Suhard”, a Gyilkos-tó közelében, a Kiscohárd lábánál, 1107 m magasan. II.–III. o., 1–4 ágyas és közös szobákban 82 hely.

„Ursul Negru”, Szováta, 1 km-re a központtól. I. A o., 80 hely.

Néhány turistaszállás a Székelyföldön:

„Bradul”, Maroshévíz, II. o., házikók, bungalók 362 hely.

„Bucin”, 1287 m magasan, II. o., házikók, bungalók, 54 hely.

„Turiștilor”, a Gyilkos-tó közelében, II. o., házikók, 60 hely.

„Făgețel”, Borszék, II. o., házikók, bungalók, 156 hely.

„La Moara la Făgădău” Tusnádfürdőn a Malom csárda mellett, az Olt partján, III. o., a házikók, 56 hely.

„Pîrîtul Oii”, a Gyilkos-tó közelében, III. o., házikók, 10 hely.

„Sfîna din Calimani”, a Kelemen-havasok Kránga-hágóján, Borszék-től 6 km. III. o., házikók, 20 hely.

Szórakozás

Az úton különféle szórakozásokra nyílik alkalom a kirándulásokon, múzeumok, kiállítások, népnepélyek megtekintésén kívül is. A nagyobb városokban olyan *táncos* vendéglátóhelyeket találunk, amelyeknek szórakoztató programjuk is van. Pl. Brassóban mindenekelőtt a fényűzően berendezett, látványos „Cerbul Carpațin”-ra hívjuk fel a figyelmet s ugyanott a „Carpați szállodában is van műsor az esti tánc közben. Ezekon kívül nem egy városban kifejezetten mulató jellegű intézmények is vannak.

A *színházakat* sem kell kiiktatnunk programunkból. Magyar nyelvű színház több városban van. Általában az egyes városok szintársulatai vidékre is kijárnak. Sepsiszentgyörgyön, Marosvásárhelyt, Nagyváradon, Szatmáron, Temesvárott, Brassóban más nyelvű szintársulatokkal osztják meg a helyet, Kolozsvárott azonban van egy kizárólag magyar nyelvű színház is. *Operaelőadásokat* is tartanak nem egy nagyvárosban, különösen a kolozsvári, temesvári és lugosi előadásokra hívjuk fel a figyelmet.

A *rádióban* magyar műsort is hallhatunk. A *tv-műsorban* – amelyet két csatornán közvetítenek – is van magyar adás.

Vámelőírások

Mivel az előírások évente, de esetleg gyakrabban is változnak, utazás előtt kérjünk tájékoztatást a legközelebbi vámhivataltól (Budapesten a Keleti pályaudvaron vagy Ferihegyen, a vidéki megyeszékhelyeken, a határátkelőhelyeken).

A személyes szükségleti cikkeken kívül 5 kg élelmiszer (ebből max. 2 kg húsarú) vihető ki, valamint kisebb ajándéktárgyak. 400 Ft magyar pénzt (de 100 Ft-nál nem nagyobb címletekben) szabad kivinni. Egyes tárgyak (pl. képzőművészeti alkotások, pénzérmék) kiviteléhez külön engedély kell. 5000 Ft-ig nem kell a behozott árura vámot fizetni. Nemesfém tárgyak behozatala esetén ezekről nyilatkozatot kell kitölteni és 30 nap alatt illetékes helyen értékesíteni kell.

Vasúti és vízi közlekedés

A román *államvasutakat* a CFR (ejtsd: cséféré) üzemelteti. A szerelvényeken I. és II. osztályú kocsik vannak. Kisebb jelentőségű vonalakon a szerelvények csak II. osztályú kocsikkal járnak. Menetjegyünket az IBUSZ és a MÁV menetjegyirodáiban forintért is megválthatjuk.

Romániában általában a gyorsvonatokra (rapid) kell helyjegy, a sebesvonatokra (accelerat) is gyakran kell, a személyvonatokra (tren de persoane) és munkásvonatokra (cursă de persoane) csak ritkán.

A helyjegyet (tichet, ejtsd: tikit) a határátlépés utáni vonalszakaszra is megvehetjük Magyarországon. Ha azonban a határátlépés után utazásun-

kat megszakítjuk, s újból helyjegyes vonatra akarunk szállni, ismét váltani kell helyjegyet, de ezt csak ott, a helyszínen vehetjük meg.

Mivel gyakran előfordul, hogy aznapra nem kapunk helyjegyet, bárhová való érkezéskor gondoskodjunk időben a továbbutazási helyjegy megváltásáról!

Ha nem kaptunk helyjegyet, akkor fél órával a vonat indulása előtt a vasútállomáson még próbálkozhatunk. Ilyenkor szoktak hely nélküli helyjegyet (tichet fără loc) kiadni, amely a felszállást lehetővé teszi, de ülőhelyre nem biztosít jogot. A helyjegyet az elutazás előtti napig a vasút jegyirodája (Agenția de voiaj) is árusítja. Romániában az utazás előtt legfeljebb 10 nappal lehet belföldi jegyet váltani, nemzetközi jegyet pedig legfeljebb 30 nappal. A nemzetközi vasúti jegyek esetében az utazás minden formáság nélkül bármikor megszakítható.

Ha a megváltott nemzetközi jegyet valamely szakaszon nem használjuk fel, és visszatérítést akarunk igényelni a MÁV-tól, a megszakítás helyén a felhasználásról való lemondást a vasútállomás irodájában igazoltatni kell.

A Romániában váltott jegyeket viszont megszakítás esetén az érkezéskor és a továbbutazáskor a vasútállomáson, rendszerint az irodában, láttamoztatni kell. Belföldi jeggyel az utazást általában csak 24 órára és egyszer lehet megszakítani. Egyes kivételes esetekben van csak lehetőség e határidő meghosszabbítására. Körutazási jegyeknél a megszakítások száma nincs korlátozva, de legalább három megszakításnak több mint 24 órának kell lennie.

Magyarország felől a téli menetrend idején naponta két, a nyári hónapokban naponta több vonat érkezik Romániába.

A dunai vízi közlekedést a NAVROM üzemelteti. Moldova Veche – Ómoldova és Orsova közt van járata. Sétahajózásra a Nagybánya mellett levő Fernezely-tavon és Temesvárott a Begán van lehetőség.

Zónaidő

Romániában kelet-európai időszámítás van. Ez a mienkhez képest egy óra eltolódást jelent (amikor Budapesten 12 órát, akkor Romániában 13-at, azaz déli 1 órát mutat az óránk). Mivel Romániában is használják a nyári időszámítást, az egyórás eltérés egész évben változatlan.

Részletes útikalauz

I. Oradea–Braşov Nagyvárad–Brassó

Ezen az útvonalon megismerkedünk Nagyváraddal, majd a Király-hágón keresztül Kolozsvár, Torda, Gyulafehérvár, Nagyszében és Fogaras érintésével jutunk Brassóba. Ez a legtöbb látnivalót nyújtó útvonal valamennyi között.

A határállomás, Borş–Bors község már a XIII. század óta lakott helynek számít. *Reformatus temploma* a XVII. század elejéről való. Ezután Sîntion – Biharszentjános mellett elhaladva rövidesen Nagyváradra érünk. A két község már csaknem beleolvadt Nagyváradba.

Oradea Nagyvárad

Nagyvárad Bihar megye (judeţul Bihor) székhelye, „Erdély kapuja”, a Sebes-Körös két partján a Réz-hegységtől a városig húzódó dombvonulatok alján, 126 m magasságban fekszik. Lakosainak száma 171 000, a hozzácsatolt tíz peremközséggel együtt több mint 182 000.

A várost a püspökséggel együtt 1093-ban I. László király alapította, s ő volt az első magyar király, akit a várban emelt székesegyházba temettek el. Janus Pannonius váradi kanonok le is írta a király márvány síremlékét.

Váradot először a mongolok pusztították el (1241–42), az Anjouk alatt azonban ismét felvirágzott. Az alapító király életnagyságú lovas bronzszobrát, Kolozsvári Márton és György szobrászok remekművét 1390-ben, Zsigmond jelenlétében avatták fel. A Kolozsvári testvérek készítették István, László és Imre szobrát is.

Nagyvárad legfényesebb időszaka a reneszánsz volt, ugyanis Vitéz János püspök, majd Csezmicsei János (Janus Pannonius) idejében élénk irodalmi élet színhelye lett.

Az első török támadás 1474-ben érte, amikor Ali szendrői basa feldúlta. Újjáépülése után Dózsa György hadai sikertelenül ostromolták, s később a kivégzett paraszvezér testének egy darabját a váradi vár kapujára tűzték elrettentésül. Közvetlenül II. Rákóczi György halála után, 1660-ban a török elfoglalta Jenő várát, majd Váradot. A város és a vár romhalmazzá lett, a püspöki székesegyházzal és épületekkel együtt. Ekkor pusztultak el a Kolozsvári testvérek bronzszobrai is. A védőkből csak háromszázan maradtak életben, akiknek a török megkegyelmezett és a váradi diákokkal együtt elvonulhattak Debrecenbe. A császári seregek 1692-ben szabadították fel a várost, amelyben a kegyetlen ostrom és a 32 évi megszállás nyomán az egykorú feljegyzések szerint mindössze 21 lakható háza maradt. A következő évben a becsapó tatárok ezt is feldúlták

annyira, hogy még az 1720. évi összeírás szerint is Váradnak csak 216 polgára volt.

Az 1848. évi forradalom, illetve szabadságharc idején Váradon működött a magyar hadsereg felszerelésének műhelye, a legnagyobb fegyvergyár. A század második felében meginduló iparosodás minden vonatkozásban meggyorsította a város fejlődését, s a századfordulóra mozgalmas életű kereskedelmi és kulturális központtá vált. A Holnap Társaság megalakulásával (1908) és a két Holnap-antológia megjelentetésével az új magyar irodalom egyik bölcsője lett. Nagyvárad neve ekkoriban „Körös-parti Párizs” volt. A román kultúra fejlődésében is fontos szerepet játszott. Iosif Vulcan „Familia” című folyóiratának munkatársai között több nagyváradai volt. A város kulturális jelentőségét a két világháború között is megőrizte.

A második világháború után már a szocializmus jegyében indult meg modern városnegyedek építésével és hatalmas gyárüzemek telepítésével a város nagyarányú fejlesztése. Vegyi-, szerszámgép-, konzerv-, cukor-, timföldgyár, hőerőmű és alumíniumkombinát épült azóta, lakossága pedig a régeinek kétszeresére nőtt.

Látnivalók

A város látnivalói négy körzetben találhatók. Az első körzet a főpályaudvartól nem messze vezető *Strada Muzeului* (Múzeum utca) környéke.

1_A A városi múzeumot (Str. Muzeului) az 1872-ben alakult Történelmi és Régészeti Társaság közadakozásból építtette 1897-ben. Gazdag *történeti, természettudományi és néprajzi anyaga* van, s *képzőművészeti gyűjteményében* régi magyar és modern román művészek művei, valamint eredeti Dürer-metszetek láthatók. *Ornitológiai gyűjteménye* és *könyvtára* is híres.

2_A A Kanonok sor (Str. Stadionului) az egykori váradi kanonokok palotasora, 56 pillérű árkáddal. A barokk épületkomplexum 1773-ban készült el, jelenleg magánlakások vannak benne.

3_A A püspöki székesegyház. Alapkövét 1752-ben Forgách Pál püspök helyezte el, s építését Patachich Ádám püspök folytatta. 1780-ban fejezték be. A kéttornyú, pompás barokk templomot Giovanni Battista Ricca olasz építész tervezte. Hajója 70 m hosszú, 30–40 m széles, falait carrarai és vaskohi márvány borítja. A Ricca által megkezdett építkezést Franz Anton Hillebrandt fejezte be.

Belső tere monumentális, bazilika jellegű. *Orgonáját* Mária Terézia adományozta. *Kupola freskóját* Nepomuk Johann Schöpf festette.

Főoltárának képe (Mária mennybevitel) Vincenz Fischer munkája. A székesegyházban látható a gótika és a reneszánsz kor szép alkotása, *Andreas Scolari* (†1426) és *Thurzó Zsigmond* (†1512) váradi püspök, valamint *Ipolyi Arnold* püspök (†1886) *sírköve*. Koronás hermában őrzik azt a *Szent László-ereklét*, amelyet egy évben egyszer tesznek közzemlére, egy mellékoltáron. A templom jobb oldalfalában színes dombormű alatt látható az a *hadiszekerce*, amely a király sírjában volt.

4A **I. László király bronzszobra** a székesegyház előtt áll. Tóth István szobrászművész alkotása, melyet eredetileg 1893-ban a város főterén állítottak fel.

5A **A püspöki palota** (ma Barokk-palota a neve) a XVIII. századi Várad legkiemelkedőbb barokk műemléke, Patachich Ádám püspök pompaszeretét tükrözi. Hillebrandt tervezte, alapkövét 1762-ben tették le és 1770-re készült el. Kétemeletes, manzárdtetős építmény, keletre néző homlokzatának középrizalitját *timpanon* koronázza. Az egykori nagy Szalon, a díszterem mennyezetét id. Storno Ferenc soproni festő freskói díszítik.

A palota előudvarában a jótékony *Szaniszló püspöknek*, „a szegények atyjának” *bronzszobra* látható – szintén Tóth István alkotása.

A palotát övező hajdani püspöki kert ma egzotikus fafajok parkja. Az itt álló *régi fatemplomot* a múzeum hozatta ide.

A palotát 1971-ben restaurálták és a *Körösvidéki Múzeumot* (Muzeul Țării Crișurilor) rendezték be benne. A múzeumnak értékes történelmi, népművészeti és természettudományi gyűjteménye van.

A képzőművészeti gyűjteményben látható Benczúr Gyula „Schlauch Lőrinc bíboros arcképe” című *festménye*, amely az 1900-as párizsi viláagiállításon nagydíjat (Grand Prix) nyert.

A város látnivalóinak másik körzete a Calea Republicii (Köztársaság út) környéke, illetve az útnak a Sebes-Körös felé vezető szakasza.

6A **A váradolaszi plébániatemplom** a barokk korszak jellegzetes építménye. A szép, karsú tornyú templom 1788-ban még a ferenceseké volt, 1876-ban átépítették és a *Szent István-oltárképet* ekkor festette Munkácsy Mihály hajdani mestere, Szamossy Elek.

7A **Az Ady-múzeum** (Parcul Traian) kis háromszögű parkban álló pavilon, valamikor közkedvelt cukrászda (a Müller vagy „Mülleráj”), s Ady kedvelt tartózkodási helye volt. A múzeumot Tabéry Géza jeles váradi író alapította. Sok *Ady-émlék* látható benne.

A múzeum előtt a *költő mellszobra* áll.

8A **A görögkeleti templom** (Bul. Magheru sarka a Parcul Lenin végén) hajdan jezsuita kolostor volt, majd görögkatolikus papnevelde. 1792-ben II. Lipót császár alapította.

9A **A váradolaszi református templom** (Piața Libertății) II. József császár uralkodása alatt, 1787-ben épült barokk stílusban, 1880-ban restaurálták. Mögötte zárt kertben kis *kápolnaszerű építmény* áll, a török megszállás után épült első szerény püspöki templom, később a rutén görögkatolikusoké lett.

10A **Iosif Vulcan-émlékmúzeum** (Str. Iosif Vulcan 4.). Iosif Vulcan román költő (1841–1907) a „Familia” című román irodalmi lap megalapítója, a Kisfaludy-társaság tagja

volt. A múzeumban *személyes tárgyai* és *pályafutásának dokumentumai* láthatók.

Mellszobra a múzeum előtt áll.

11A Szacs vay Imre szobra a Körös-parton. Szacs vay Imre (1819–1849) a debreceni kormány jegyzője volt s egyben Nagyvárad képviselője. 1849. október 24-én végezték ki az osztrákok a pesti Neugebäudeban, mert aláírta a függetlenségi nyilatkozatot.

12A Nagy-Sándor József szülőháza (Str. Petrescu). Az Aradon vértanúhalált halt hős honvédtábornok itt töltötte ifjúkorát. A házon *emléktábla* van.

A Calea Republicii a Piața Republicii-be (Köztársaság tér) torkollik. Ez volt a hajdani Bémer tér, Ady világának környezete, s ma is kávéházak, szállodák, éttermek veszik körül.

13A Az Állami Színház (Piața Republicii) a tér közepén áll. Román és magyar tagozatú együttese van. A színház épületét Fellner és Helmer bécsi színházépítők tervezték. 1900. október 15-én nyílt meg. Jelenleg a színház ad otthont az *Állami Filharmóniának* is.

A színház előtt áll a váradai születésű *Szigligeti Ede* (családi nevén Szathmáry József, 1814–1878) kiváló népszínműíró *szobra*, Margó Ede műve.

14A Az Orsolya-rendi apácák temploma (a Str. Moscovei sarkán). Legrégibb része 1773-ból, a Fő utca homlokzat 1857-ből, az oldalhomlokzat 1877-ből származik. Az egytornyú puritán építmény eltér a többi díszes barokk templomtól.

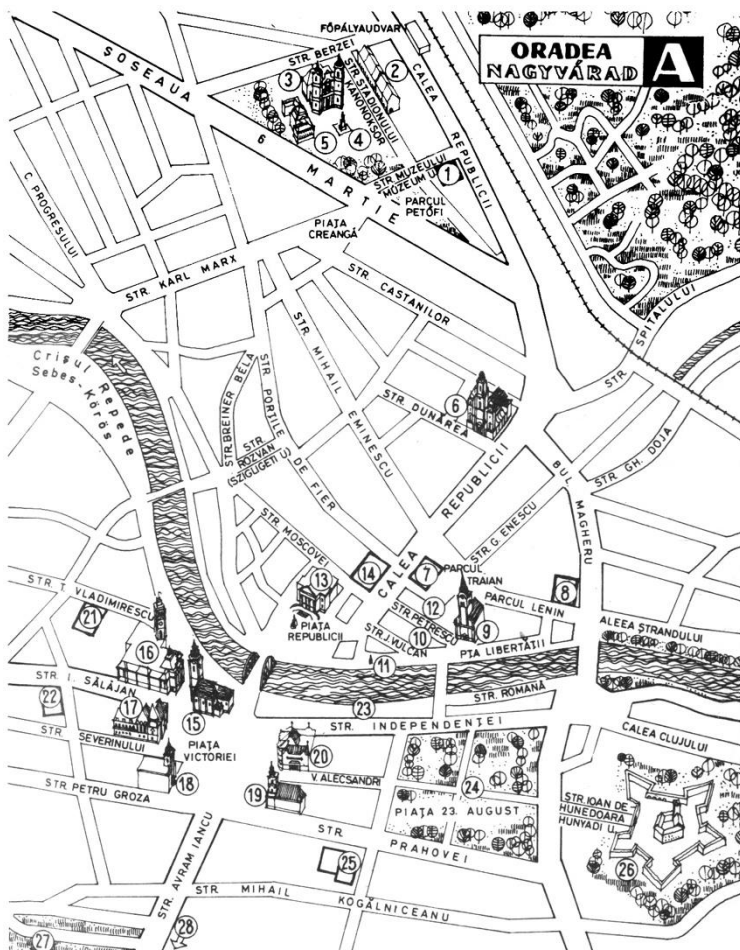
Mielőtt átmennénk a Körös másik partjára, a Calea Republicii vonalától északra, a Strada Porțile de Fier (Vaskapu utca) házsorában megtekinthetjük a *premontrei templomot*. Eredetileg pálos kolostortemplom volt s Vépi Márton pálos szerzetes tervezte. A XVIII. század közepén épült, kéttornyos homlokzattal, barokk stílusban. Még északabbra a Str. Rozvan-ban *Szigligeti Ede szülőházát* kereshetjük fel, melyet emléktábla jelöl.

Ezután átmehetünk a Körös hídján. További látnivalókra a Piața Victoriei (Győzelem tér) körül bukkanunk. Szépen parkosított tér, a város központja. Középen áll a *szovjet hősök emlékműve*.

15A A Szent László-templom (Piața Victoriei), a tér északi részén, egytornyú, aránylag dísztelen, szelvény, vidékies jellegű építmény. A török megszállás után máso-

A NAGYVÁRAD

1. Városi múzeum	5. Püspöki palota
2. Kanonok-sor	6. A váradolaszi plébániatemplom
3. Püspöki székesegyház	7. Ady-múzeum
4. I. László király szobra	

8. Görögkeleti templom	19. Görögkeleti székesegyház
9. A városi református templom	20. Sas-palota
10. Iosif Vulcan-emlékmúzeum	21. Evangélikus templom
11. Szacsvey Imre szobra	22. Újvárosi református templom
12. Nagy-Sándor József szülőháza	23. Cion-templom
13. Állami Színház	24. A Szakszervezetek kultúrháza
14. Az Orsolya-rendi apácák temploma	25. A kapucinusok temploma és egykori kolostora
15. Szt. László-templom	26. Vár
16. Városi Tanács	27. Nicolae Bălcescu-park
17. Megyei könyvtár	28. Rulikovszky-temető
18. Egykori görögkatolikus püspöki székesegyház	

dik püspöki székesegyháznak épült, 1717-től 1733-ig. Ismeretlen mestere a vidékies barokk stílus képviselője. A templom *tornya* csak 1790–1800 között készült el. A templom szentélyének külső falán *emléktáblát* helyeztek el a török uralom alól való felszabadulás 200. évfordulójára.

A templom belseje szerény. *Főoltára* a XVIII. század harmincas éveiből való. Szent László képét Friedrich Silcher bécsi művész 1863-ban festette. A mennyezet *freskóit* (Szent László életéről) Tury Gyula festőművész készítette.

16A A Városi Tanács (Consiliul Popular al Municipiului Oradea) – az egykori városháza – a Str. Tudor Vladimirescu elején álló, hatalmas *óratoronnyal* díszített, eklektikus palota. Az 1900-as évek elején épült.

17A A megyei könyvtár (volt görögkatolikus püspöki palota, a Str. Severinului sarkán) ma kultúrpalota. Neobizánci stílusban épült 1905-ben. A díszes épületben elhelyezett *megyei központi könyvtár* 300 000 könyvet őriz. Itt kapott helyet a *népművészeti iskola* is.

18A Az egykori görögkatolikus püspöki székesegyház – ma görögkeleti templom – a tér nyugati oldalán áll. Bejárata oldalt, a Str. Petru Groza felől nyílik. A székesegyház 1800-ban épült, de harminchat évre rá le is égett. Az újjáépítés-kor kapta mai rendkívül díszes kiképzését. Szentélye és hajója nemesen klasszicizáló. Díszes barokk toronysisakja van. Belül szép *ikonosztáz* látható.

19A A görögkeleti székesegyházat (átellenben, a tér keleti oldalán) a helybeliek „Holdas templomnak” (Biserica cu luna) nevezik. Barokk–klasszicizáló stílusú, egytornyú, szimmetrikus homlokzatú, dúsan tagolt, jól érvényesülő építmény. Empire stílusú tornyának alsó részén van a német Ruppe által tervezett, 3 m átmérőjű, aranyozott *forgó hold*, mely a holdfázisokat mutatja. A templom alapkövét 1784. november 9-én József császár jelenlétében rakták le.

20A A Sas-palotát (a tér északkeleti sarkán) 1909-ben építették. Három utcára nyíló üvegtetejű passzázsokkal, sok üzlettel, keleti mór elemekkel díszített, szecessziós építmény.

Emléktábla tudósít arról, hogy helyén állott valamikor a Fekete Sas Szálló, s 1798. május 26-án Nagyváradon itt tartották az első magyar színelőadást. Itt volt 1849-ben Paskievics hercegnek, a cári csapatok vezérének főhadiszállása is.

21A Az evangélikus templom (Str. T. Vladimirescu) a Városi Tanács épülete mellett a Körös partján nyíló utcában áll. 1812-ben épült.

22A Az újjvárosi református templom (a Str. Leontin Sălăjan és a Str. Craiovei sarkán) kéttornyú, oszlopcsarnokos, impozáns építmény; szentélye 1825–1853 között, tornya 1872-ben készült el.

23A A Cion-templom („Nagy zsinagóga” – Str. Independenței) mór stílusban épült, 1878-ban. Busch Dávid városi mérnök tervezte.

A Piața 23 August, a hajdani vásártér környéke volt a kereskedelem központja. A teret a második világháború után parkosították. Közepén áll a *felszabadító román katona bronz-szobra*.

24A A Szakszervezetek kultúrháza (Piața 23 August) a szobor mögött kelet felé, a parkban áll. Különleges modern betonépítmény, homlokzatán *mozaikdíszítéssel*.

25A A kapucinusok templomát és az egykori kolostort (a Str. Mihai Viteazul és a Str. Prahovei sarkán) gróf Csáky Imre püspök építtette 1827-ben. 1836-ban leégett s két évre rá újjáépítették. A templom tervét Bartel György váradi építész készítette, neoklasszikus–empire stílusban.

A kolostorban élt *Fessler Ignác Aurél* szerzetes, történettudós, aki később evangélikus püspök lett.

26A A vár a Str. Ioan de Hunedoara (Hunyadi János u.) keleti végén van. Ez a mai Várad legrégebb emléke, alaprajza ötágú csillag. Építését Báthori István fejedelem kezdte és Bethlen Gábor fejezte be. Északnyugaton van a *Csonka-bástya*, északon a *Veres-bástya*, keleten az *Aranyos-bástya*, délen a *Királyfia-bástya* és délnyugaton a *Bethlen-bástya*. A várban az egykori székesegyház helyén egy használaton kívül álló *barokk templom* áll. A XI. századi földvárát a középkorban fejlesztették kővárrá. A XVII. század elején kapta mai ötszögű alakját. Elpusztult gótikus székesegyházának köveit is beépítették a falakba.

Jelenleg is katonai terület, sem bemenni, sem fényképezni nem szabad.

A Piața Victorieiből nyíló Str. Avram Iancu folytatása, a Str. Armatei Roșii vezet dél felé. Az előbbi végéről nyílik jobb kéz felé az *Alea Matei Basarab*.

27A A Nicolae Bălcescu-park (Alea Matei Basarab) hajdan a Rhédeyek kertje volt. 1804-ben gróf Rhédey Lajos 6000 Ft-os fenntartási alapítvánnyal megnyitotta és a város közönségére hagyta. Itt található a *stadion*, az *állatkert*, a *gyerekváros* és a *Rhédey-kápolna*, utóbbi a Ferenczy István szobrászművész által készített, remekművé, klasszicizáló márvány szarkofággal.

28A A Rulikovszky-temető (Cimitirul Central–Str. Armatei Roșii). Itt látható a névadó, *Rulikovszky Kázmér* cári dzsidás százados 1872-ben felállított gránit *síremléke*. A lengyel szabadsághős – mint cári tiszt – 1849-ben a magyar szabadságharc mellé állt, ezért elfogták és felakasztották. A második világháború végén a környékbeli harcokban elesett szovjet és román katonák emlékét a *hősök obeliszkje* őrzi.

E temetőn átsétálva jutunk a régi *zsidótemetőhöz*, amelynek néhány rendkívül díszes síremlékét érdemes megtekinteni.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Piața Republicii 4.; CFR menetjegyiroda, Bul. Republicii 2.; TAROM légiforgalmi társaság, Bul. Republicii 20. **Szálloda:** Dacia, Alela Ștrandului; Transsilvania, Str. Mihai Ardelean 1.; Crișul Repede, Piața Libertății 8.; Răsăritul, Str. Kossuth 1.; Hotel Parc, Piața Republicii 1. **Kemping:** Félix-fürdő. **Autójavítás:** Calea Clujului 281.; Str. Bărnățiu 9. **A távolsági autóbuszok pályaudvara:** Váradvelence, Str. Războieni.

Kirándulások

A város és környékének panorámája a vasútállomás feletti szőlő-hegyekről, legszebben a Kálvária-hegy (201 m) csúcsán levő *Ciuperca* (Gomba) *vendéglőből* látható.

Utazás Félix- és Május 1. fürdőre. A fürdőket vonaton és autóbuzson is felkereshetjük. Vonaton Rontău – Rontó vasúti megállójánál kell leszállnunk. A vasútállomás mellett áll a *Báthori-kápolna*. Itt ölték meg a hajdúk Báthori Gábor fejedelmet, mert megtudták, hogy Váradot a török kezére készül átadni (ezzel akarta kegyüket elnyerni Bethlennel szemben).

Băile Felix–Félix-fürdő (a középkorban Szent Márton fürdője) vasúttal 20 perc alatt érhető el. A fürdői autóbuszok a Dimitrie Cantemir utca külső végéről indulnak. Gépkocsival a DN 76-os úton közelíthető meg. Korszerű *iszappfürdője* 1906-ban nyílt meg. A betegeket iszapakkolásokkal gyógyítják, évente 50 000 beteget kezelnek. *Kádfürdője* és *nyitott medencéi* is vannak, *téli strandja* fűtött, állandóan működik. Nagy *üvegházait* természetes hévíz fűti, egzotikus növényei megtekinthetők. Új nagy szállodája a Belvedere.

Băile 1. Mai (Püspök-fürdő, hajdan Szent László fürdője). Félix-fürdőtől 2 km-re, Hăieiu – a középkori „*Hévíz*”, azaz „meleg patak” – község határában fekszik. Hévízű *tavában* reliktum növényként megtaláljuk a *Nimphaen lotus thermalist* és egy különleges őshonos halfajtát.

Két radioaktív fürdő azonos gyógyhatású, az anyagcsere és az idegrendszer zavarai, női betegségek, epehólyag-bántalmak, bőrbajok esetében javallják őket. Püspök-fürdön *kád- és medencefürdő, három uszoda* működik, de a legkedveltebb az ún. *hullámfürdő*. Püspök-fürdön I. o. kemping van, amelynek befogadóképessége 200 fő. Itt sátrak bérelhetők és 20 lakó- és gépkocsinak alkalmas parkolóhely van.

Utazás Dr. Petru Groza felé (A Fekete-Körös völgyébe). Nagyváradot délkeleti irányban a vár mellett a Str. Dimitre Cantemiron át a Félix-fürdő felé is vezető 76. számú úton hagyjuk el. Az útvonal a Király-erdő déli nyúlványain halad át a régi középkori hadi út nyomát követve. Drăgești-től kezdve úgyszólván valamennyi faluban jobbra XIX. századi görögkeleti templomot találunk. **Răbăgani – Robogány** kénsavas *hévízforrásáról* is nevezetes.

Az első nagyobb helység **Beiuș – Belényes**. A Fekete-Körös partján, a Bihar-hegység és a Béli-hegyek közötti szép medencében, 200 m magasan fekszik s több mint 9000 lakosa van.

Hajdan a váradai püspök tulajdona és legkedvesebb tartózkodási helye volt. Ladomér püspök 1270-ben V. Istvántól bányászati jogot kapott. A XII. század végén már gazdag vas- és ezüstbányák működtek a környéken. Belényes első szabadalmát Vitéz János püspöktől kapta. Lakosai főleg szőlőművelők, 1600-ban már gazdag polgársága is volt, ötvösök, takácsok stb. A XVI. század végétől a törökök többször is feldúlták, majd Váraddal egyidejűleg el is foglalták. 1777-ig a váradai katolikus püspök volt a földesura, ekkor azonban Mária Terézia a görögkatolikus püspökségnek adományozta. Vulcan Sámuel püspök 1810-ben kastélyt építtetett itt, s 1828-tól görögkatolikus gimnázium is működött a városban.

Katolikus temploma 1725-ben, a *református* 1782-ben, a *görögkatolikus* 1810-ben, a *görögkeleti* pedig 1815-ben épült. Román kori *templomának romja* áll. *Múzeumának* népművészeti anyaga figyelemre méltó.

A Belényes körüli falvak közül *Finiş – Váradfenes* a közelében levő *Béla-vár romjáról*, *Remetea – Magyarremete* pedig román kori *templomáról* nevezetes, amelynek értékes XIV. századi freskói Szent László király életét ábrázolják. Magyarremetétől 4,5 km-re van *Meziad – Mézged*, itt találjuk Erdély egyik legnagyobb *cseppkőbarlangját*. Előcsarnokában a barlangot feltáró Czárán Gyula emléktáblája látható. *Menedékház* is van a közelében.

Belényesről juthatunk el *Stîna de Vale – Biharfüred* üdülőhelyre is. Biharfüred a váradai görögkatolikus püspök üdülője volt. Az alpesi klímájú üdülőhely 1102 m magasan, a Jád-völgy forrásainál, védett völgykatlanban, ősfenyvesek között fekszik. Innen további szép kirándulásokat tehetünk.

Belényestől tovább dél felé, 6 km-re *Drăgănești* után balra kitérhetünk a *Pietroasa – Vasaskőfalva* felé. A szép fekvésű községből a Bulz-völgyön keresztül szerpentinek vezetnek fel az 1200–1400 m magasan levő karsztvidékre, melynek központja a *Cabana Padiș*, a Pádisi menedékház.

Nagyváradtól 85 km-re – *Sudrigiu – Szedresnél* kell letérni, 14 km-es aszfaltút vezet a célhoz – a *Chișcău – Kiskőhi cseppkőbarlanghoz*. 1975-ben fedezték fel, 1 km hosszú, ebből 500 m látogatható. Villanyvilágítás és betonlépcsők könnyítik a kb. 1 óra hosszát tartó bejárását. Jelenleg a környék legérdekesebb látványossága. „Medvék barlangja”-nak (*Peștera Urșilor*) nevezik, mert a barlangi ősmédve (*Ursus spelaeus*) csontjainak lelőhelye.

Ezután *Rieni – Rény* község 1753-ból *fatemplomát* érdemes megtekinteni, majd az út *Dr. Petru Groza* városba fut be.

Oradea–Depresiunea Huedinului–Cluj-Napoca

Nagyvárad–Kalotaszeg–Kolozsvár

Nagyváradot az E 15-ös (DN 1) útvonalon, a város keleti végén, a *Calea Clujului*, a benzinkút mellett hagyjuk el. A Kolozsvárig tartó útszakasz 152 km. A Sebes-Körös széles völgyében utazunk tovább.

Oșorheiu – Fugyivásárhely 1335-ben a Fudy család által alapított pálos, monostoráról nevezetes. *Református temploma* középkori eredetű. *Ortodox temploma* a XVIII. században épült.

Tileagd – Mezőtelegd gótikus stílusú, ma református *temploma* szentélyében a Telegdyek sírboltjának vörösmárvány reneszánsz fedőlapja látható, a család címerével. A szentély falában 1507-ből származó reneszánsz betűs építési felirat van. Igen szépek a templom XV. századi falfestményei.

Telegdnél a Körös déli partjáról a hídon az északi partra megyünk át s ezen maradunk végig.

Uileacu de Criș – Pusztaujlak és Urvind – Örvénd *református*, valamint Lugașu-de-Jos – Alsólúgos *görögkeleti temploma* XVIII. századi.

Álesd – Élesd a Sebes-Körös völgyében fekvő, 8000 lakosú város. 1968-ban kapott városi rangot, azóta sokat fejlődött, kisebb gyáripari központ lett. *Katolikus templomát* 1717-ben, a *református templomot* 1852-ben építették.

Kirándulások. Élesdtől észak felé 3 km-re, Peștiș – Solyomkőpestes falu határában, 8 km gyalogúttal érhető el *Solyomkő várának* romja. A XIII. századi várat 1711-ben a császári csapatok rombolták le. Ugyancsak észak felé 20 km-re, a Margittára vezető úton levő Pădurea Neagră – Feketeerdő régi *üveggyáráról nevezetes.*

Körülbelül 20 kilométerre van Élesdtől az egykori vadászkastély, *Magaslak* (Poiana florilor) is. Ma vendégfogadó. Élesdtől délre, a Körösön túl, a vasútállomás mellett van Aștileu – Esküllő, határában az *Igric-barlanggal*, mely híres régészeti lelőhely.

Tinăud – Tinód községtől kezdve a hegyek közelebb nyomulnak az úthoz. Tinód *temploma* 1565-ben épült. Topa de Criș – Köröstopa előtt az út elhagyja a Körös völgyét és máris megérkezünk a Király-hágóhoz.

A Sebes-Körös szorosában. A vasútvonal követi a Körös szorosát.

Vadul Crișului – Rév a Körös-szoros kirándulóközpontja. 1257-ben Pál országbíró, majd Kopasz nádor birtoka, Solyomkővár tartozéka. 1316-tól a Bánffyak, később a Telegdyek, majd a Zichyek birtoka. A környék híres mészégetőhely. *Görögkeleti temploma* 1790-ből való. Magyar lakói neves fazekasok, áruikat a feketetői vásáron és egybűtt is megvásárolhatjuk.

Itt van a vadregényes révi sziklaszoros, az ún. *Tündérvár* és a *Zichy-cseppkőbarlang és menedékház.*

Șuncuiuș – Vársonkolyos határában több nagyobb cseppkőbarlang van, ezek közül a legépebb a közelmúltban felfedezett *Szelek barlangja.*

Banlaca – Bánlaka *görögkeleti temploma* 1700 körül épült.

A Körös bal partján Lorău – Remetelórév, a Jád-völgy torkolata előtt, középkori révátkelőhely volt. Román *temploma* 1700 tájáról való.

Út vezet innen tovább a Jád völgyében is (Valea Iadului). A völgy elején Bulz – Csarnóháza környékén hatalmas *sziklafalak* és sok *barlang* található. Remeți – Remec,

régi nevén Jádremete fakitermelési központ. A Les-völgynél hatalmas *víztorló* épült, körülötte *kirándulóközponttal*.

Az erdészeti műút innen a völgyön végig *Stîna de Vale* – *Biharfüred* üdülőhelyre vezet, de csak váltakozva egy irányban járható, mert a sziklafalakba van robbantva. Ezért a forgalmat sorompóval és telefonon keresztül irányítják.

Útvonalunk *Köröstopa* után a *Király-hágó* teteje felé tart. *Borod* – *Nagybárod* a báródi kapitányság (határország) egykori központja. 1291-ben már püspöki jegyzékben szerepelt, 1465-ben magyarok lakták. Az 1800-as évek elején 300 szabad határőr élt itt. *Várad* eleste után a magyar lakosság elhagyta. *Cornișel* – *Bárod*somos közvetlenül a *Király-hágó* alatt fekszik, *görögkeleti temploma* 1740-ből való.

A *Király-hágó* (*Pasul Craiului*) 582 m magas hágónyereg a *Bihar-* és a *Meszehegység* között. Az út mellett *szállodát, kempinget és éttermet* találunk.

A szerpentin innen lefelé vezet a *Sebes-Körös* vizéhez.

Bucea – *Bucsa* (más néven: *Királyhágó község*), a tetőtől 3 km-re fekszik. A műút mellett bővizű *forrás* és *autóspihenő* van.

Lacul Crișului (*Fecheteteu, Lacul negru*) – *Körös-feketető* a *Szent Paraschiva* napján ősszel, októberben megtartott néprajzi érdekessége miatt közkezdvelt *vásárról* híres, hol sok régi és újabb népművészeti tárgy vásárolható.

Ciucea – *Csucs*a fontos közlekedési csomópont.

29A A hajdani Boncza-kastély (ma *Goga-kastély*) a község keleti végén, a domboldali szép parkban van. Itt tartózkodott az első világháború alatt *Ady Endre*, kinek felesége, *Csinszka* (*Boncza Berta*) a kastély tulajdonosának lánya volt. *Ady* halála után az épületet *Octavian Goga* (1881–1938) román költő és politikus vásárolta meg. Itt is van eltemetve a parkban álló *mauzóleumban*. 1967 óta az épület *Goga-múzeum*, ahol *Ady- emlékek* is láthatók. A múzeumot *Goga özvegye* gondozza. A parkban egy ide telepített régi román *fatemplom* látható.

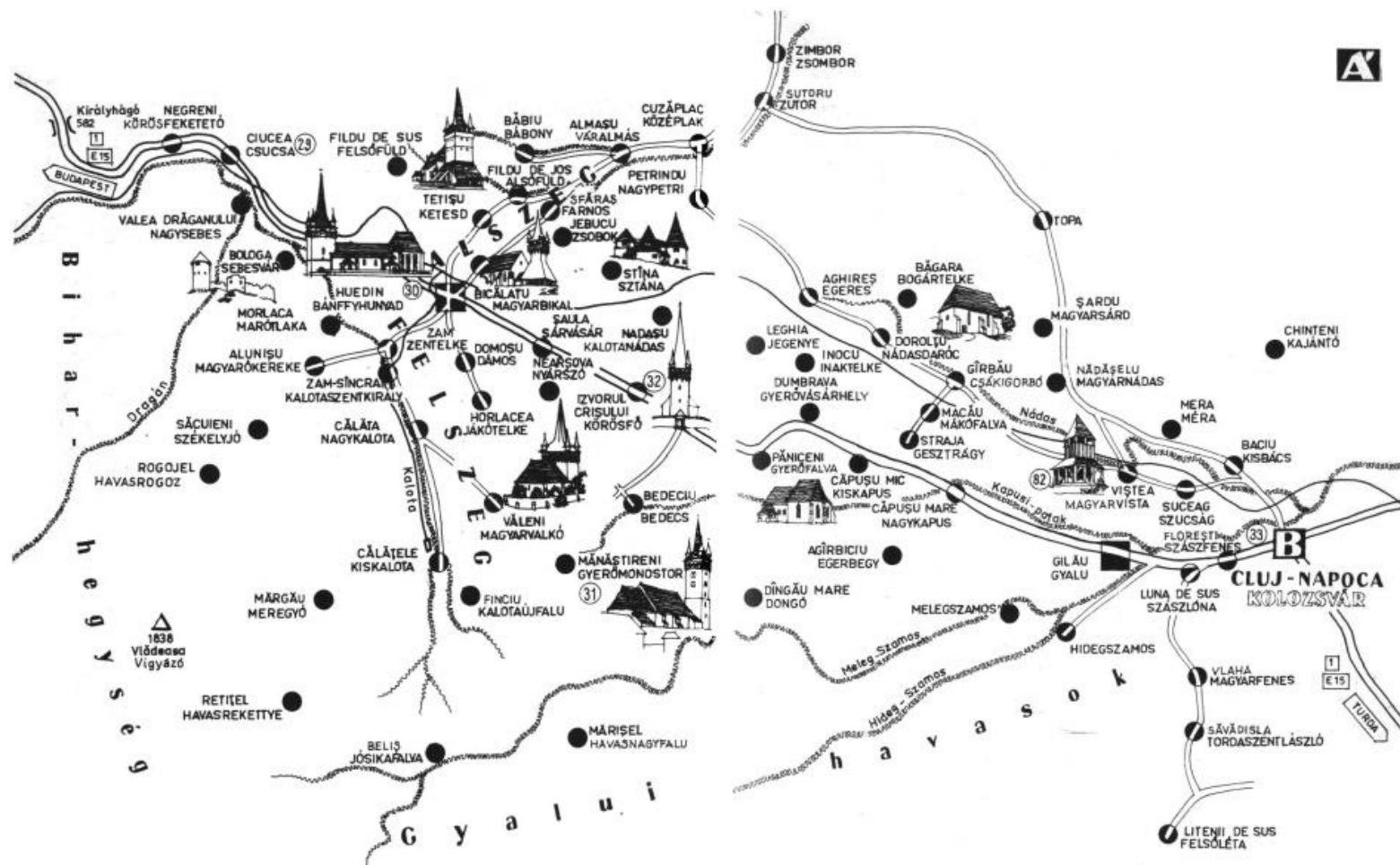
A *Csucs*a után következő *Csucsai-szorosból* déli irányban elágazás vezet *Valea Drăganului* – *Nagysebes* felé, s a falun túl *turistaházat* találunk.

Poieni – *Kissebes* környékén nagy gránit- és dácitabányák működnek.

Dél felől a *Sebes völgye* (*Valea Sebeșului*) torkollik ide. Ez a *Sebes-Körös* harmadik forrása, innen keletnek *Körös*őig a nép a vizet „*Körös patakának*” nevezi.

Bologa – *Sebesvár* falu a *Sebes* vizének bal (nyugati) partján, ősrégi, történelem előtti lakóhely, később dák telep volt. Itt láthatók *Erdély* és *Kalotaszeg* végvárának, *Sebesvárnak maradványai*. A várat a XIII. században építették, de mára csak falmaradványok és egy kör alakú torony látható. A prehisztorikus és a dák telep a várral szembeni dombon volt, és itt állt *Rescolum* római erődítmény is.

A *Körös* eróziót elhagyva, a táj szétterül és beérünk a *Kalotaszegi-medencébe* (*Depresiunea Huedinului*). Festett, kazettás mennyezetű, faragott szószerű fiatornyos templomaival,

Á KALOTASZEG

29. A hajdani Boncza-kastély	32. Köröső temploma
30. Református templom, Bánffyhunad	33. A kolozsmonostori Kálvária
31. A gyerómonostori templom	82. A magyarvistai református templom

kopjafás temetőivel, régi faragott kapuival, ma már sajnos ritkán látható, szép népviseletével Erdély egyik legvonzóbb s legérdeke-
sebb vidéke.

Kalotaszeg egyházi műemlékei a középkor katolikus építőművészetének tanúi. Megtaláljuk rajtuk és bennük a román kori és a gótikus építészet összes stílusjegyeit. Ezt a sokszor igen színvonalas igényű keretet egészítette ki a – zömében protestáns – magyar nép eredeti népi ízlésével. A templomok belső tere színes, hangulatos kiképzésük a XVIII. századi jeles népi asztalos-festők ízlését dicséri. A kazettás mennyezetek félig-

meddig szükségből készültek. Az egykori bolthajtások ugyanis a háborús pusztítások következtében beomlottak, s a nép nem tudta őket újjáépíteni. Lapos famennyezettel pótolták hát, s díszítésével ünnepélyessé tették a fehérre meszelt puritán templombelsőket. Az erdélyi úri házak és kastélyok kazettás mennyezete szolgálhatott mintául.

A románság a kihalt magyarság több templomát átvette, úgy, ahogy a magyarság a szászokét. A románság önálló művészeti alkotásai a gótikus stílushatást mutató kalotaszegi fatemplomok. Lehetséges, hogy a magyarság is épített hasonló fatemplomokat. A XVIII. századi, mesteri alkotások (pl. Felsőfüld és Egeres román templomai) tükrözik azt az erdélyi jellegzetességet, hogy itt a stílusok sokszor megkésve jelennek meg. Ezt példázza a hegyes tornyú, négy fiatornyos, magas, meredek tetejű, kizárólag fából épült görögkeleti (ortodox) templomok nagy száma. Nemcsak Kalotaszegen, hanem Erdély más részein is megtalálhatók, a legszebbek talán a máramarasiak.

A temetők (a templomok körüli ún. cintermek) a kalotaszegi mesterek által faragott kopjafák múzeumai. Sajnos számuk fogyóban van.

A *kalotaszegi falvak képe* a második világháború után részben előnytelesen megváltozott. Szép öreg házak, etnográfiai kuriózumok ma már csak az eldugott, vagy a havasalji román lakosságú falvakban találhatók. A falvakban nagyjából ugyanazok a pallérépületek, vaskerítések stb. szaporodtak el, mint Magyarországon. Nagyon megfogyott a régi, szép, faragott kiskapuk száma is. A viseletet kincsként őrzik, de többnyire csak a ládafiában, kérésre büszkén mutogatják. Egyes falvakban ünnepnapokon még lehet látni régi ruhákat, sőt festett bútorokat is. A régi népviselet legszebb darabjai [a varrottassal díszített (válnűs) ing, az elől felhajtott, széles, színes szegélyű szoknya, a muszuj és a gyöngyös párta] a kolozsvári és más néprajzi múzeumokban láthatók. Kalotaszegen ma is készítenek ún. írásos párnákat eladásra. Nyáron a nők a kapuk előtt kézimunkáznak és az eladó választékot a kerítésre akasztják. Sajnos a kézimunkák már nem a régiiek, sok ízléstelen, értéktelen, giccses darab is látható.

Kalotaszeg északi felét Alszegeknek, déli felét Felszegeknek nevezik. Látnivalóikat Bánffyhunadról és Körösfőről kiindulva lehet bejárni. A nyugati részekre Kapus és Gyalu szálláshelyeiről érdemes kirándulni.

Kalotaszeg bejárásához a következő szálláshelyek vehetők igénybe: Bánffyhunadon *szálloda* van: Hotel Crişul-Repede (Sebes-Körös); Körösfőn *kemping*, a falutól keletre, a Sebes-Körös forrásánál; Kapuson *kemping* (Kolozsvártól 22 km); Gyalun *motel*, a Kis-Szamos partján (18 km Kolozsvártól). A „Cabana Ardeleană” (Erdélyi) *menedékház* Bánffyhunadtól 20 km-re, Kiskalota mellett, a Béles-Topánfalva felé vezető út mentén van.

Kalotaszeg központja **Huedin – Bánffyhunad**. A 8000 lakosú város régi település, lakóinak egy részét tatár eredetűnek tartják. Élénk kereskedelme van, a havasi lakosság itt cseréli ki a terményeit. A környező nagy erdőségek miatt főleg faipara fejlődik. A *történelmi és néprajzi múzeum* (Str. Horia 5.) megtekintésre érdemes, gazdag gyűjtemény.

30A A bánffyhunyadi református templom (a főtér közepén) Árpád-kori eredetű. Egykor Szent Erzsébetnek szentelték. Szentélyét a Bánffyak 1483-ban, *kőtoronyát* a XV–XVI. században építették. Az erődtemplomokra jellemzően zömök. A hegyes toronysisak alatt védőfolyosó húzódik, s ennek sarkain négy fiatorony áll.

Hadi pusztítások során a templom középkori mennyezete beomlott, többször átépítették, végül népi stílusú *festett kazettás famennyezetet* kapott. Ennek újabb részét id. Umling Lőrinc szász asztalosfestő készítette a XVIII. század végén, régebbi része, amely a hajót fedi, 1705-ből származik. Faragott kő *szószéke* Drág templomából való, Sipos Dávid szobrász műve a XVIII. századból.

A templom előtt a kertben *Avram Iancunak*, az 1848–49-i román felkelés és a mócok vezérének *szobra* áll.

Kirándulások az Alszegek nyugati részébe. Bánffyhunadról északnak indulunk.

Tetişu – Ketesd XIII–XIV. századi *templomát* Kós Károly építette át. Gyalui Asztalos János 1692-ben készített 22 mennyezetkazettáját megmentették.

Fildu de jos – Alsófüldnél elérjük az Almást. A folyó mentén nyugatra Fildu-de-Sus – Felsőfüld román lakosságú faluban az 1727-ben épült *templom* merész toronysisakja rendkívül magas. Alsófüldről tovább északkeletnek, az Almás mentén, Almaşu – Váralmás monostorát 1238 előtt építették, 1241-ben a tatárok rombolták le. Köveit Pál országbíró az itteni

Dezső-várba építtette be. A faragott kövekből néhány a *református templomban* van. A várból csak a torony maradt fenn, a falakat a Csáky grófok építkezéseihez lehordták. Váralmástól nyugatra *Babiu – Bábony református templomát* Kós Károly építtette. A régi templom 1752-ből való szószéke, mennyezetrészelei, karzata látható benne.

Az Almás völgyében Kalotaszeg legészakibb falvaihoz érünk. *Cuzăplac – Középlak új református templomának* déli bejárója előtt a régi, díszes templom faragott román kori oszlopfőit láthatjuk. A nyugati kapu gótikus, szintén a lebontott templomból származik. Középlaktól délre *Petrindu – Nagypetri református temploma* XIII. századi, félköríves ablakkal, későbbi hajótest-toldással. Mennyezetkazettáit részben zilahi Asztalos István készítette 1713-ban. Umling Lőrinc további munkákkal bővítette 1769-ben. A karzat, a szószékkorona, a papiszék is az ő munkája (1770). A *harangláb* zsinde llyel fedett, jeles ácsmunka.

Érdemes még a Zilah felé vezető úton elmenni *Zimboru – Magyarzsombor-ig*. *Református temploma* a XV. század-ból való.

Hajóján a *félköríves ablakok*, a *papi ülőfülke* (sedilia) és a *déli*, befalazott *ajtó kerete* egykorúak. A *szentségtartó fülke* gótikus. A mennyezetkazettában a *Sombori család címere* és az *1759. évszám* látható. A karzati mellvéd Umling Lőrinc munkája. A hajó falán *Sombori Antal emlékköve* pusztulóban van. A *kő szószék* kidei Sipos Dávid műve 1742-ből.

A fából készült *haranglábat* átépítették. A *Sombori-kastélyt* is átalakították, ma orvosi rendelő.

Bánffyhunyadtól északkeleti irányban elindulva, *Bicalatu – Magyarbikal* 1400-ban épült református templomában 188 mennyezeti kazetta Asztalos János, 57 tábla Umling Lőrinc munkája (XVIII. század). A szószék 1790-ből, az Umling készítette karzat 1794-ből való. A templom déli kapuja XVI. századi, a nyugati bejáró gótikus római maradványokból készült. *Sfărașu – Farnas református temploma* rendkívül díszes.

82 mennyezetkazettája, *11 padelő*, *10 karzattábla*, az *úrasztala*, a *szószék* Umling Lőrinc műve. A *szentély oszlopdíszei* középkoriak, Veres János *sírfedőköve* 1510-ből való.

A *harangláb* erkélyes, zsinde lly fedí, középkori harang van benne.

Jebucu – Zsobok paplakának udvarán *gótikus keresztelőmedence* látható, mely a régi, 1490-ből származó templom utolsó maradványa.

Stîna – Sztána református templomának hajója XV. századi, sok elvakolt gótikus részlettel.

A hajót átépítették. *78 festett mennyezetkazetta*, sok *írá s os varrottas* díszíti. A mennyezetkazetták közül 36 pót lás 1836–37-ből. Az 1743-ból való *42 tábla* a hajóban Asztalos János műve, övé a legénykarzat alatti *10 gyönyörű tábla* is. A *szószékkorona* és a *papszék* Umling Lőrinc munkája 1777-ből.

Sztánán, a híres „Varjúvár”-ban töltötte élete jórészét Kós Károly (1883–1977) író és építész. Művei az erdélyi magyar irodalom kiváló alkotásai. Kalotaszegről is több könyvet írt. Sztána Kolozsvár egyik nyaralótelepe.

Kirándulások Bánffyhunyardtól délre

Zam Sîncraiu – Kalotaszentkirály-on az *egykori Bánffy-udvarház* szomszédságában középkori eredetű *református templom* áll. 1762-ben épült, toronysisakjának nemes vonalát barokk dudor torzítja el. A toronyaljbejáró csúcsíves. A templom délnyugati porticusa 1742-ből való, feliratos.

Alunișu – Magyarókereke a legnyugatibb magyarlakta falu Kalotaszegen. XIV. századi *református templomának* falai – a keletit kivéve – eredetiek. A templomban a szószékkorona 1746-ban, a karzattáblák 1786-ban készültek. A többi festett bútor is az Umlingok műhelyéből való. Magyarókerekéről lehet – tovább nyugat felé – Székelyjót érintve Havasrogozig jutni; idáig tart az autótűt. Innen a kék turistajelzést követve, gyalog, mintegy másfél óra alatt mehetünk fel a *Vlădeasa menedékházhoz*, majd az 1838 m magas *Vlegyásza* csúcsára.

A Vlegyásza alján fekvő hegyvidéki, románok lakta falvak: Săcuieu – Székelyjő, Rogojel – Rogozsel (vagy Havasrogoz), Mărgău – Meregyő (vagy Méregjő) stb. még őrzik a kalotaszegi építkezés ősi elemeit. Egykori magyar templomok, sok szép faragott kiskapu látható itt; még él a faépítkezés.

Meregyőből autóval tovább lehet menni délnyugatra Răchitele – Havasrekettye községig. A helység közelében van a szép *retyiceli vízesés*. Innen erdészeti műút vezet Ponorék (Ic-Ponor) fakitermelő telepen át a Meleg-Szamos és oldalága, a Kalinyásza völgyébe. Hatalmas fenyveserdőkön, vadsziklás vidéken vezet át az autóval járható műút a *Padis menedékházhoz*. Innen turistautakon bejárható a *Csodavár* (Cetățile Ponorului) hatalmas víznyelő barlangrendszer, a *Szamosbazár*, a Meleg-Szamos forrásvidéke (Izvoarele Someșului), a *Galbina* nagy kőköze, vízesései, barlangjai, az *Eszkimó-jégbarlang* (Focul ciu) stb. Az útvonalak elég nehezek, többnyire csak gyakorlott turistáknak valók. A Kalotaszentkirálytól délre, majd délkeletre fekvő Călăteale – Kiskalota melletti „Cabana Ardeleană” (Erdélyi) *menedékházból* is bejárhatjuk az említett Vlegyásza-alji falvakat. Szerpentinek vezetnek továbbá a Gyalui-havasokba, Beliș – Béles-en (vagy Jósikafalva) Szamosfő felé. A Béles- (Beliș)-patak fölött, a *Fintinel* nevű havasi fennsíkron esett el a márciusi ifjúság egyik vezére, Vasvári Pál, 1849. július 6-án.

Bélesen át visz a hegyvidéki út a Hideg-Szamos völgyébe is. Ezek páratlanul szép hegyi tájak. Az utak jó állapotban vannak.

A „Cabana Ardeleană” menedékházból indulhatunk a *Bihari-havasokba* is. Bélesről dél felé az Aranyos-völgy felső szurdokán át Topánfalvára juthatunk, ahonnan északkeletnek Torda, a Fekete-Körös völgyébe pedig Belényes felé, Abrudon át a Fehér-Körös felé Brád irányába, valamint Zalatnán át az Ompoly völgyén végig Gyulafehérvárra tehetünk szép hegyi

utakat. Kalotaszentkirálytól délkeletre, a havasok lábánál Vălceu – Magyarvalkó az a falu, ahol Kalotaszeg legszébb templomainak egyikét találjuk. A kökerítéssel körülvett, bástyás *református templomot* a XIII. században építették, majd 1452-ben csúcsíves stílusban alakították át. Kazettás mennyezetét Umling Lőrinc és fia festette. A legtipikusabb harmonikus építménynek tartják. Tovább keletre Mănăstireni – Magyargyerőmonostorkövetkezik.

31_A A gyerőmonostori templom a XIII. században épült, kéttornyos homlokzattal, több Árpád-kori faragványal. Ez talán a legfestőibb, kerített kalotaszegi templom.

Karzatát, padjait és mennyezetét id. Umling Lőrinc festette ki a XVIII. században. *Szószerékét* Sipos Dávid szobrász faragta 1742-ben. Mennyezetén *ősi családi címerek* láthatók.

Bánffyhunadról folytatva utunkat Kolozsvárra, Saula – Sárvársár községnél letérhetünk délre.

Domoşu – Kalotadamos *református templomának* hajója a XIII. századból való.

Szentélye gótikus, magasított. Négy fiatornyos tornya alatt *reneszánsz ajtókeret* látható. A nyugati *karzat tábláit* 1753-ban Umling Lőrinc készítette, ugyanő alkotta 1774-ben a hajó és a szentély *82 tábláját*. A *szószerékkoronán* 1701-ben kezdődő renoválás-feljegyzések találhatók.

Bánffyhunad után a Körös forrásáig állandóan emelkedik az út.

Izvorul Crişului – Körösfő a legismertebb népművészeti központ. Igen sok szép régi háza és faragott kiskapuja van. A falu feletti *Riszeg-hegy* (747 m) a környék legmagasabb csúcsa, ahonnan egész Kalotaszeg belátható.

32_A körösfői templom 1700 körül épült. A falu feletti dombon áll és fallal van körülvéve. A falon belül találjuk a *kopjafás temetőt*. A templom *kazettás mennyezetét* id. Umling Lőrinc festette. Igen szépek a varrottas terítők, a padok és az úrasztala is. A négy fiatornyos *toronyból* gyönyörű kilátás nyílik az egész vidékre.

Kirándulások Körösfőről az Alszegre. Körösfő után kitérhetünk északnak, a Nádas mentén fekvő Nădaşu – Nádas kalotaszegi jellegű, szép, csúcsos tornyú, négyfiatornyos *ortodox templomát* megnézni. Tovább, a Körös- és a Kapus-patakok vízválasztója alatt van a *Sebes-Körös forrása*. Itt van a körösfői *kemping* is. A hágó legmagasabb pontjáról észak felé menjünk, Băile Leghia – Jegenyefürdő kedvéért. A fürdőtelep a főúttól 1,5 km-re, a falu 4 km-re van. A fürdő 550 m magasan fekszik, *gyógyvize* és a környékbeli *vasláp gyógyiszapja* a köszvényt, a vérszegénységet és a női betegségeket gyógyítja.

Kirándulás Körösfőről a Felszegre. Ha a hágóról déli irányba indulunk a magyargyerőmonostori úton B e d e c i u –

B e d e c s-re értünk. *Református templomának* hajója középkori, szentélye gótikus, kapuja is csúcsíves. Reneszánsz ablakai, XV. századi mérműves részletei, négy fiatornyos, körtornácós tornya van.

Az út Kolozsvár felé a hegytetőn vezet tovább.

Újabb letérő északra, az Alszege

D u m b r a v a – G y e r ő v á s á r h e l y *református templomát* 1831-ben lebontották, de a XV. századi falak egy része megmaradt.

Az új hajóban helyezték el a régi templom színes mennyezetét: a 82 táblát 1752-ben Umling Lőrinc, illetve 1772-ben Asztalos Tamási János készítette. Fennmaradtak a *régi karzatok* és a *szószékkorona* is, valamint az 1515-ből való *Gyerőfy-címeres sírkő*.

I n u c u – I n a k t e l k e *református templomának* keresztelődmedencéje XV. századi. A festett szószékkorona Umling Lőrinc munkája 1783-ból. A faluban ezenkívül még több *népi építészeti emlék* is látható. Különösen érdekes egy 1888-ból való faragott kapun (utcaajtón) egy női alaknak a „kőkorszakban szokásos” ábrázolása.

Erős lejtőn érjük el C ä p u ș u M a r e – N a g y k a p u s helységét. A kézimunkák eladásáról híres kalotaszegi központ *református templomának* XIII. századi nyugati kapuját fűrtös szőlőlevél és tölgylevél díszíti. Déli oldalának kőbélletű kisablaka szintén román kori eredetű. Sajnos belsejében a virágos részek kékre vannak átmázolva. A *cinterem*, a templom körüli temető déli bejárata és szakállszárítója 1755-ben készült, Beke István műve. Az itteni *kempingből* is meglátogathatunk néhány falut, s bennük a kalotaszegi késő gótika faépítkezésének alkotásait, melyeknek legszebbje a már említett felső-földi templom.

Kirándulások Nagykapusból. A községtől délnyugatra, C ä p u ș u - M i c – K i s k a p u s-on volt a XVI. századi, de sajnos lebontott Gyerőfy-kúria. Reneszánsz faragványainak utolsó darabjai szanaszét hevernek. A falu *református templomának* hajója a XIII–XIV. században épült. Nyugati kapuja gótikus, felette négylevelű lóherés körablak. Déli kapuja körteidomú gótikus.

Szentélye 1503. évi toldás, a csúcsíves boltozaton pompás, Gyerőfy-címeres *zárókő* látható. *Két* gótikus *mérműves ablak* és *Gyerőfy-címeres sírkövek* is díszítik. A mennyezet 79 *festett kazettája* Umling Lőrinc munkája. A nyugati karzat 10 *táblája* 1742-ből való.

A templom ácsolt *harangtornyocskája* 1895-ben készült, Bot Márton felirattal.

A Kiskapuson át megközelíthető D î n g ä u – D o n g ó, a Nagykapustól délre fekvő A g î r b i c i u – E g e r h e g y, s a Nagykapustól északra található S t r a j a – G e s z t r á g y XVIII. századi román *templomai* különös figyelmet érdemelnek. A *gesztrágyi fatemplom* különösen jellegzetes, 1730-ban épült. Gesztrágy után M ä c ä u – M á k ó f a l v a (vagy Mákótelke) következik; itt is vannak még *öreg házak*. A *templom* feliratos köve 1646-ból való.

Gilău – Gyalu már a Hideg-Szamos mentén fekszik. Régóta lakott hely, már a rómaiaknak is castrumuk volt itt. A XV. században, Budai Nagy Antal felkelése után Gyaluban építették fel az erdélyi püspökség *várkastélyát*. A kastély 1861-ben kiégett, azóta részben romos állapotban van. Megmaradt reneszánsz elemei közül a legszebbet, Geréb László (1452–1502) erdélyi püspök, későbbi kalocsai érsek címerét Kolozsváron őrzik.

Kirándulások Gyaluból a Felszegre. Gyalutól délnyugati irányba indulva, jó műúton érhetjük el a Meleg-Szamos *víz-záró gátjainak* és *víztárolóinak* festői táját. Innen felfelé a Fíntinel – Funtinyel nevű havasi fennsíkon esett el a márciusi ifjúság egyik vezére, Vasvári Pál és a Rákóczi-szabadcsapat többi tagja 1849. július 6-án. Az ütközet emlékét *kőkereszt* hirdeti. (A fennsíkról Bélesen át vissza lehet térni Bánffy-hunyadra.) Az egész út csodálatos természeti környezetben húzódik.

Gyalutól 27 kilométerre délnyugat felé a Hideg-Szamos (Someșul rece) völgyében van a *Someșul rece menedékház*. Autóbuszjárat is vezet ide. A 72 férőhelyes turistaház télen-nyáron működik, étterme és büféje is van.

Gyalutól keletre Luna de Sus – Magyarlóna (Lóna, ill. Felsőlóna) eredetileg szászok lakta település volt. Első lakói kipusztultak, helyükbe magyarok költöztek. A *református templom* déli bejárója csúcshíves.

A szentély mérműves *ablakai* kb. 1500-ból valók. A templom belseje igen díszes. A *120 kazettás mennyezet*, a *karzat*, a *padok díszítése* Umling Lőrinc munkája 1752-ből. A *szószékkorona* 1750-ben készült.

Magyarlónától délre van Vlaha – Magyarfenes. Katolikus *templomát* a XIII. században építették, egyenes záródású szentéllyel. A keleti falon látható háromrészes freskó a XIV. századból való, a keresztrefeszítést és Veronika kendőjét ábrázolja. A következő magyarlakta község déli irányban Săvădisla – Tordaszentlászló. *Templomának* padlózatában van Dengelegi Pongrác címersírköve 1488-ból. A XV. századi ablakmérmű-töredék, valamint néhány sírkőnek felhasználást idomkő ugyanabból az időből, a régi templomból származik. Még tovább délre, Litenii-de-Sus – Felsőléta (Magyarléta) református *templomának* szószékkoronája Major János műve 1752-ből. A falu mellett, a kisbányai havasokkal szemben, a Jára-patak völgyének szirtjén áll a festői *Léta vára*, vagy másik nevén a Géczy-vár. Az 1240-es években, a tatárdúlás után épült. Hangulatos, romantikus várom, érdemes megnézni.

Közvetlenül Kolozsvár előtt az utolsó község: Florești – Szászfenés. Határában dél felé van az erdélyi püspök középkori várának, *Leányvárnak romja*. Az út mellett *emlékoszlop* örökíti meg a Gyalu és Szászfenés között történt, Erdélyre végzetes esemény helyét, ahol II. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1660. május 22-én megütközött az Erdélyt előzönlő török haderővel. A fejedelem a csatában megsebesült, s Váradon meg is halt.

A szászfenési római katolikus *templom* a XIV. századból való, értékes műemlék.

Mănăștur – Kolozsmonostor 1895 óta Kolozsvárhoz tartozik.

33A A kolozsmonostori Kálvária baloldalt, az út melletti kerek domb tetején áll. A híres történelmi szerepű kolozsmonostori bencés kolostor, apátsági templom és vár maradványa. Az apátságot a hagyomány szerint I. Béla király (1059–63) alapította. 1437-ben a Budai Nagy Antal-féle felkelés harci sikerei nyomán itt kötöttek az urak kétszer is egyezményt a felkelőkkel. A későbbi századok során az ősi templom teljesen elpusztult, csak XIV. századi szentélye maradt meg. Most görög-keleti román templom. A monostor viszontagságos történetét az *emléktáblán* olvashatjuk.

A Kálvária körüli *domb* az egykori vár erődítményének maradványa.

Cluj-Napoca Kolozsvár

Kolozsvár Kolozs megye (județul Cluj) székhelye. Az erdélyi medence északnyugati sarkában, a Gyalui-havasok keleti nyúlványának, a Bükk-erdőnek alján, a Kis-Szamos völgyében. 346 m magasan fekszik. Lakosainak száma a hozzácsatolt peremközségeivel együtt 263 000.

A vidék már a legősibb időkben is lakott volt. Dák erődítményen épült fel i. sz. 124-ben a rómaiak Napocája, ennek emlékére kapta a város 1974-ben a Cluj-Napoca nevet. A népvándorlás századai után, a X. és XI. század fordulóján a régi Napoca helyén, a jelenlegi Óváros területén keletkezett a középkori ispánsági vár. A Kolozsvár nevű, szerény katonai erődítmény körül magát a várost a szász telepesek (ún. „hospesek”, azaz vendégek) a XIII. században kezdték felépíteni.

1270-ben V. István király a települést az erdélyi püspöknek adta, de 1316-ban I. Károly újból királyi várossá emelte. Falai a XV. században épültek. Kolozsvárott született 1440. február 23-án Mátyás király. A XV–XVI. században Kolozsvár a gazdag kereskedők, iparosok, ötvösök városa lett, s falai között az idők folyamán 70 országgyűlést tartottak. Az 1437–38. évi felkeléstől kezdve a várost több pusztítás is érte, de valamennyit kiheverte. 1551-ben Izabella királynő itt adta át a magyar koronát Ferdinánd császár követének, Castaldónak. 1600-ban Bocskai itt tette le a fejedelmi esküt, és 1613-ban itt választották fejedelemmé Bethlen Gábort, 1658-ban a törökök ostromolták és 1660-ban ismét kísérleteztek a város elfoglalásával. Az erdélyi fejedelemség elfoglalása után az osztrák kormányzat Nagyszeben tette meg Erdély székhelyévé és 1703-ban oda helyezte a Főkormányshéket is. 1790-ben azonban újra visszakért Kolozsvárra, amely ezáltal ismét Erdély fővárosa lett.

Az első román nemzeti megmozdulásnak is Kolozsvár volt a gócpontja, 1791-ben itt nyújtották be a diétának a „Supplex Libellus Valachorum” néven ismert felségfolyamodványt, amely az erdélyi románság számára nemzeti jogokat kért.

A városban mondták ki 1848-ban az Uniót, azaz Erdélynek Magyarországgal való egyesítését. A szabadságharc leverése után az abszolutizmus a főhivatalokat büntetésből ismét a német lakosságú Nagyszebenbe helyezte. 1863-ban alapították meg a kolozsvári egyetem elődjét, a Jogakadémiát. Az 1867-es kiegyezéssel és Erdély egyesítésével a város politikai jelentősége csökkent, viszont kulturális központtá fejlődött. Az 1872-ben megalakult egyetem létrehozásában elévülhetetlen érdemei voltak gróf Mikó Imrének (1805–1876), Erdély Széchenyijének, aki saját kertjét

és kastélyát adta át az egyetem céljára (*Mikó Imre szobra* a régi botanikus kertben – Str. Clinicii – áll.) Az egykori Erdélyi Múzeum felbecsülhetetlen értékű gyűjteménye és könyvtára is az egyetem kezelésébe került.

A század utolsó negyedében az Erdélyi Román Nemzeti Párt memorandum juttatta el Ferenc Józsefhez nemzetiségpolitikai követeléseit. A magyar kormány a memorandum szerkesztőit, a memorandum röpiratként való terjesztése és nemzetiségi izgatás miatt perbe fogta és Kolozsvárról elítélte. Bár az elítéltek hamarosan kegyelmet kaptak, a per sokat ártott a magyar állam nemzetközi tekintélyének.

A századfordulón az egész város újjáépült, miután a városfalak, bástyák, bejárati kapuk nagy részét lebontották. Kolozsvár a két világháború között is Erdély legfontosabb városa, az erdélyi irodalom és művészet központja maradt. Az eddig is jelentős gyáripar és kereskedelem tovább fejlődött, a munkásság létszáma állandóan gyarapodott. Az első munkásszervezetek már 1868–70 között megalakultak, és 1890-ben szervezték meg az első május elsejei felvonulást. A két világháború között a városban már 2000 kisiparos működött és a kereskedelmi ügyeket 10 bank bonyolította le. 1933-ban és 1937-ben nagy sztrájkok voltak.

A felszabadulás után a város fejlődése jelentősen meggyorsult. Modern lakótelepek, új kulturális és szociális létesítmények épültek, azonkívül újabb gyárüzemek (Carbochim-üzem, porcelángyár, Unirea fémipari művek, gyógyszeripari művek stb.). Egyetemén és középiskoláiban több mint 12 000 diák tanul. A kultúrelélet jelentős, a város román és magyar könyvkiadási központ, s több szépirodalmi és tudományos folyóirat, valamint újság szerkesztőségének székhelye.

Kolozsvárt a Calea Moșilor-on érzük el, mely a Főterre vezet. Útvonalunkon balról (az út északi felén) a Kós Károly tervezte *református templom* látható.

Látnivalók

A főtér

Kolozsvár főtere a Belváros központja, a Piața Libertății (Szabadság tér). Ez volt a középkori, városfallal övezett város piactere. A Str. Tipografiei, Str. Făcliei, Str. Petőfi, Str. Florilor és Str. 1 Mai vonalán több helyen is találunk régi *fal- és bástyamaradványokat*.

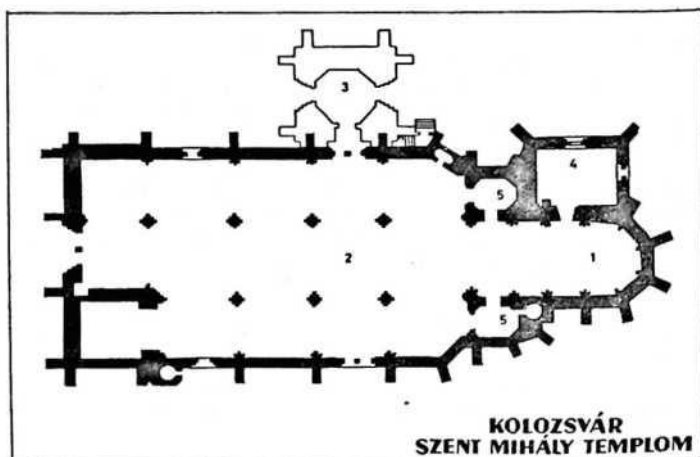
34B A Szent Mihály-plébániatemplom a tér közepén áll. Mai formájában a XIV. század második felében kezdték el építeni, gótikus stílusban, a Szent Jakab-kápolna mellett. Építése egy évszázadig tartott, a XV. század harmadik negyedében fejezték be.

A templom az erdélyi fejedelmek idejében protestáns kézre került, unitárius templom lett, s csak 1718-ban jutott ismét a katolikusok birtokába. Több nevezetes történelmi eseménynek volt színhelye. Itt mondott le 1551-ben Izabella királynő Magyarország trónjáról és öt év múlva fia, János Zsigmond oldalán ugyancsak itt fogadta a rendek hűségesküjét. A templomban ravatalozták fel Bocskai Istvánt és itt választottak meg több erdélyi fejedelmet, köztük Bethlen Gábort. Az ünnepélyes falak között számos országgyűlés ülésezett.

A háromhajós csarnoktemplom 50 m hosszú, egységesen 22 m magas. Nyugati *főkapuját* Zsigmond magyar királyi, német császári és cseh királyi címere díszíti. Oromzatában a sárkányölő

Szent Mihály főangyal domborműve látható. A kapu mellett 1444-es évszámot mutató felirat van. A déli kapu feletti nagy *mérműves ablakot* a XVII. században Perpeti János kőfaragó javította. A templom egyik díszje a *sekrestyleajtó*, amelyet Johannes Clyn (Klein) kolozsvári szász plébános 1528-ban készíttetett.

A templom *tornya* eredetileg négy fiatornyos volt, de 1698-ban leégett. Később utódját is le kellett bontani. A jelenlegi 80 m magas neogótikus torony 1837 és 1862 között épült.

1.	Szentély	4.	Sekrestyle
2.	Főhajó	5.	Oldalkápolnák
3.	Neogótikus torony		

A templomot belső terének építészeti megoldása a legszebb erdélyi gótikus templommá avatja. Mivel a protestáns idők alatt régi berendezése megsemmisült, a XVIII. században barokk berendezést kapott. Igen szépek szentélyének eredeti *pillérfői*, akár növényi díszeket, akár jeleneteket ábrázolnak. A déli mellékoltáron egy *Maulbertsch-festményt* láthatunk.

A legutolsó restauráláskor. 1956 és 1963 között, értékes középkori *freskókat* tártak fel a protestáns és barokk kori vakolat alól. A templom szobrászati díszítése pedig Szervátiusz Tibor mesterműveivel egészült ki: ő készítette a Szt. Mihályt, Szt. Lászlót és Szt. Istvánt ábrázoló *zárókövet*, valamint a *Pietàt*.

35B Mátyás király lovas szobra a Szent Mihály-templom déli homlokzata előtt áll. Fadrusz János mesteri alkotása, 1902-ben állították fel. A bronzszoborcsoport közepén bástyaszerű alapzatról magasodik fel a király lovon ülő figurája. Alatta és körülötte hadvezérei, *Magyar Balázs*, *Kinizsi Pál* temesi bán, *Zápolya István* nádor, *Báthori István* erdélyi vajda állanak.

36B A Jósika-ház a Piața Libertății nyugati oldalán áll. Klasszicista stílusban épült 1828-ban, s erkélyének hatalmas oszlopai miatt a helyiek lábasháznak nevezik. Emeletén van az *egyetem orvosi és gyógyszerészeti könyvtára*.

37B A Városi Tanács (Piața Libertății 1., a tér déli oldalán) klasszicista épületét Kagerbauer Antal tervezte, s 1843–46 között épült. Komoly homlokzatát hatalmas *hármaskapuzat*, a felette végighúzódó *erkély*, valamint *Kolozsvár ősi címere* díszíti. Lépcsőházában a hajdani városfalból származó, XVI. és XVII. századi *emléktábla* látható.

Az épület előtt áll Róma város ajándéka e századból, a *capitoliumi farkasszobor másolata*.

38B A Wolphard-ház (Piața Libertății 31., a tér keleti oldalán). Kakas- vagy Báthori-háznak is nevezik. Eredetileg Wolphard Adorján humanista, kolozsvári plébános, püspöki vikárius építtette 1530 táján, reneszánsz stílusban. Az évszám (1534, 1536) ablakkal ellátott, a tér felé néző reneszánsz homlokzatot 1895-ben bontották le. A reneszánsz faragványok a Történeti Múzeumba kerültek.

Később a házat Kakas István diplomata szerezte meg, ő építtette az udvari szárnyban a reneszánsz *Zodiakus-termet*, melyet címere, monogramja, valamint az állatöv csillagképeinek ábrázolása díszít. A kis terem külső falán hatalmas, késő reneszánsz ablakok vannak. A hagyomány úgy tartja, hogy Báthori Zsigmond e ház ablakából nézte végig Kendi Sándornak és összeesküvő társainak kivégzését.

Ma a *Someșul* (Szamos) *vendéglő* van a ház földszintjén.

39B A Bánffy-palota (Piața Libertății 30.) ünnepélyes, barokk stílusú épület. Homlokzatát oszlopos *fedett erkély*, és a fölötté lévő *családi címer* ékesíti. Bánffy György 1773–85 között építtette. Tervezője Johann Eberhard Baumann szobrász és építész volt.

A palotában kapott helyet a *Szépművészeti Múzeum*. Huszonkét termének gazdag anyagában mind a régi, mind a modern román és magyar művészet alkotásai megtalálhatók.

40B A Gyógyszerészeti Múzeum, a hajdani Hintz-ház, a Piața Libertății északi oldalán, a Str. Gh. Doja sarkán áll. Egykori gazdag kolozsvári család patikája volt s pincéjében *régi gyógyszerészeti laboratórium* látható.

41B Fadrusz János egykori lakóháza (Piața Libertății 20.). A monda szerint ezen a helyen állt egykor annak a kegyetlen bírónak a háza, akinek Mátyás királlyal gyűlt meg a baja.

A Mátyás-szobor alkotójának reneszánsz eredetű házában van jelenleg az *Ursus* (Medve) *söröző és étterem*, melynek falait Kovács Zoltán falfestményei díszítik.

Az Óváros és környéke

A Piața Libertății északi oldalán kezdődik a város legősibb része, az Óváros. Bejárata a tér északi oldalán nyíló *Strada Matei Corvin*, azaz Mátyás király utca.

lági Erzsébet, s itt szülte meg fiát. Mátyás király 1467-ben Méhffi örökösait, leányait és vejét, Kolb Istvánt adómentességgel tüntette ki. A ház szobái boltozatosak, sok átépítés után is jellemzőek a középkori polgári építkezésre.

Az épület falán bronz *emléktábla* van. Az 1940-es években Kós Károly restaurálta. Ez volt sokáig az Erdélyi Kárpát Egyesület székháza és híres múzeuma. Jelenleg az *Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola* székhelye.

A Corvin utca végéről két út is vezet a Piața Muzeului-ra (Múzeum tér).

44B A ferencesek kolostorát és templomát (Piața Muzeului) a XV. században gótikus stílusban építették. Eredetileg domonkos rendi kolostor volt, később ferences rendház és templom lett. A fejedelemség idején a reformátusok birtokolták. A templom a Farkas utcai templomhoz hasonlít, de a katolikus restauráció idején barokk stílusban átalakították.

A kolostor egyes helyiségei, a kerengő, a sekrestye, a káptalanterem és a földszinten levő refektórium azonban megőrizték eredeti formájukat. A *refektórium* oldalról megvilágított, hatalmas terem, melynek hálóboltozata a falak gyámkövein és a közepén álló széles, sokszögű pilléren nyugszik.

Az épületet az 1940-es években Kós Károly restaurálta, s a refektórium a kerengővel együtt ekkor született újjá.

A kolostor egykor Izabella királynő lakhelye is volt, országgyűléseket is tartottak benne. Ma *zeneiskola*.

45B A Státua- vagy Karolina-oszlop a ferences templom előtti tér közepén áll. Az empire szobrászat emléke, Kolozsvár város emeltette 1831-ben I. Ferenc császárnak és nejének, Karolinának 1817. évi látogatása emlékére. Fő domborműveit Josef Klieber bécsi szobrász készítette. Eredetileg a Fő téren állt.

A Múzeum térről visz nyugat felé a Strada Emil Isac.

46B A Kővály-ház (Str. Isac 1.) *Kővály László* (1820–1907) kiváló történész és néprajztudós, Erdélyi műemlékei leírójának lakóháza volt. A házon *emléktábla* van.

47B A Kolozsvári Történelmi Múzeum (Str. Isac 2.) a város legnagyobb múzeuma.

140 000 kiállítási tárgya között jelentősek a *dák és a római leletek*, a város *történelmi* múltjának *emlékei*, a rendkívül gazdag *lapidárium*, *mozaikok*, *terrakotta tárgyak*, *szarkofágok*. Itt vannak elhelyezve a lebontott vagy átalakított kolozsvári műemlék épületek művészi kőfaragásai. A múzeumban látható Kájoni János csiksomlói *nyomdája*. A lépcsőfeljáróban szép *falfestmény*, a „Hollós legenda”, Müller-Merész Gyula műve 1913-ból.

A múzeum alapja az Erdélyi Múzeum Egyesület – főleg főúri adományokból összegyűjtött – anyaga volt.

A Karolina-oszlop és a Történelmi Múzeum között áll *Constantin Daicovicu* (1893–1973) történész *bronzszobra*.

Az Emil Isac utca a Strada 1 Mai-ba (Május 1. utca) torkollik. A Str. 1 Mai kivezet a Szamos partjára.

48B Emil Isac-emlékmúzeum (Str. 1. Mai 23.) Emil Isac erdélyi román költő (1886–1954), a román–magyar kulturális együttműködés híve s Ady Endre tisztelője volt. A múzeumban láthatjuk *könyvtárát, kézíratait, pályafutásának dokumentumait és személyes tárgyait.*

49B Az Állami Magyar Opera és Színház. Az egykori Nyári Színkörből átalakított szerény, de a célnak megfelelő épület.

A két világháború között a kolozsvári magyarság kulturális központja, melynek szellemi vezetője *Kemény János* író, az Erdélyi Helikon alapítója volt. A második világháború után ismét a magyar színeszet otthona lett, opera- és prózai szintársulat működik benne.

50B A Fellegvár (a Szamos északi partján), a régi osztrák katonaság erődje 405 m magas dombon állt. A Fellegvárba felvezető szerpentinekről és teraszokról egész Kolozsvár áttekinthető. A Fellegvár dombján épült fel a nagyméretű *Belvedere-szálló.*

A hídon túl kezdődik a *Főpályaudvarhoz* vezető *Calea Horia*. A Főpályaudvar előtt áll az út névadójának – az 1784. évi román parasztfelkelés egyik vezérének *szobra*. Baloldalt az erdélyi stílusban épült, ún. *Hidelvei református templom* emelkedik.

Az egykori „Mariánumban” volt a magyar nyelvű Bolyai Egyetem. Az épület előtt *Oláh Miklós* (Nicolaus Olahus) humanista hercegrímás és *Dimitrie Cantemir* fejedelem, két kiváló történelmi *mellszobra* áll.

51B Az izraelita imaház (Str. Horia) mór stílusú építmény. Restaurálták és falán héber, román és magyar nyelvű *márványábrát* helyeztek el a második világháború idején Kolozsvárról elhurcolt zsidó mártírok emlékére.

A főtérről a Str. *Gheorghe Doja* (Dózsa út) a *Szamos hídjához* visz. Itt jobbra van az új modern lakóépületek előtt *Vitéz Mihály* (Mihai Viteazul) fejedelem bronz *lovas szobra*.

A nyugati városrészben

A Piața Libertății északi részéről vezet nyugat felé a Strada 30 Decembrie (December 30-a utca).

52B A hajdani Vigadó – Redoute (Str. 30 Decembrie 21.). A XIX. század eleji empire stílusú épület sok történelmi és társadalmi esemény színhelye volt.

1848-ban itt tartott hangversenyt *Liszt Ferenc*.

Ebben az épületben mondta ki 1848. május 30-án az erdélyi országgyűlés Erdély és Magyarország egyesülését. Bár az ezután fellángoló harcok az erdélyi népek összeütkezéséhez vezettek, mind Avram Iancu, mind Nicolae Bălcescu kereste a megegyezést, amelyet a bekövetkezett tragikus események megghiúsítottak.

A Vigadó épületében lejátszódó nagy visszhangot kiváltó esemény volt az 1894. évi „Memorandum per”, amelyet a magyar kormány az erdélyi románság hangadó politikai vezetői ellen indított.

Az épület jelenleg az 1928-ban alapított Erdélyi Néprajzi

Múzeum otthona. Több mint 50 000 darabból álló gyűjteményében *népviseletek, kézimunkák, faragványok, kerámiák, munkaeszközök és népi bútorok* láthatók.

A December 30-a utca folytatása a Calea Moșilor (Mócok útja).

53B A Megyei Tanács épülete (Consiliul Popular al județului Cluj, Calea Moșilor 1–3.) a századfordulón megyeházának készült. Saroktornyos, eklektikus stílusú, neobarrokk motívumokkal díszített épület.

A Megyeházától déli irányban húzódó utca a Piața Păcii-ra (Béke tér) vezet.

54B Egyetemi Központi Könyvtár (a tér és a Str. Clinicilor sarkán). A hatalmas könyvtár alapját az Erdélyi Múzeum Egyesület gyűjteménye képezte. Itt őrzik az erdélyi népek nyomtatott és írott kincseinek leggazdagabb gyűjteményét. A *könyvritkaságok* egy része megtekinthető, az olvasóterem nyilvános.

55B A Diákművelődési Ház (a tér déli részén) 1959–60-ban épült, egyetemi színpadként. *Hangversenyterme* is van. *Nagytermébe* 1000 hallgatót képes befogadni.

A Diákművelődési Háztól nyugatra van a klinikai negyed és a Mikó-kert, ahol *Mikó Imre szobra* áll. Itt van a *Barlangtani Intézet* is.

A Béke térről dél felé halad a Strada Republicii (Köztársaság utca).

56B A botanikus kert (Str. Republicii 42.) 13 hektáros területén elágazó vízfolyás és kis szakadék található, s lehetőség nyílt a természetes növényzeti övezetek kiképzésére. A síkságtól kezdve a havasokéig minden megtalálható benne.

Az itteni növényfajok száma 10 000 darabra becsülhető. Az üvegházak területe 2000 m², ezekben tropikus növények díszlenek. A díszkertek közül legérdekesebb a *japánkert, a rózsakert* és az *angolkert*. Itt vannak a *botanikai tanszékek* is, sok tudós nagy értékű növénygyűjteményével.

A Piața Păcii-ról a főtérre visz a Strada Napoca.

57B A Rhédey-ház (Str. Napoca 4.) volt a kolozsvári magyar színészet első otthona. Hajdani szerepére és jelentőségére a homlokzatán levő *tábla* emlékeztet.

A város déli és keleti része

A Piața Libertății déli sarkából az egyetemi negyedbe vezet a Strada Universității (Egyetem utca).

58B A Báthori-Apor Szeminárium, a volt piarista rendház és gimnázium (Str. Universității 10.) Az első két barokk épület jelenleg diákothron. A volt rendháznak igen szép stukkódíszes refektóriumja van.

Az udvaron van egy *Báthori-mellszobor*, ugyanis Báthori István a XVI. század végén jezsuita egyetemet alapított itt, mely 1603-ig működött. A gimnázium (Str. Kogălniceanu 4.) kétemeletes, klasszicizáló épülete jelenleg is középiskola.

59B Egyetemi vagy piarista templom (a volt Szemináriummal szemben). Az egyetem épületömbjével körülépített, kéttornyú barokk templom. 1718–24 között épült s mind külsejében, mind belsejében a barokk pompa kedvelésére vall.

Az Egyetem utca a Strada Petőfi-be (Petőfi utca) torkollik.

60B Biazini-fogadó (Str. Petőfi, átellenben a Str. Universităţii torkolatával). Petőfi Sándor 1847 októberében, látogatóban, feleségével ebben a fogadóban szállt meg. A ház homlokzatán *Petőfi- és Bălcescu-emléktábla* látható.

61B A Házsongárdi temető (Cimitirul Central) bejárata a Petőfi utcából nyíló kis közben van. A temetőt a XVI. században nyitották meg, s azóta megszakítás nélkül használják. Sok híres egyetemi tanár, tudós, író, költő, politikus és művész nyugszik itt. Sok más kiváló ember között a temetőben található *Apáczai Csere János, Szenczi Molnár Albert, Jósika Miklós, Brassai Sámuel, Mikó Imre, Kriza János, Bölöni Farkas Sándor, Misztótfalusi Kis Miklós, E. Kovács Gyula, Szentgyörgyi István, Dsida Jenő, Reményik Sándor, Asztalos István, Józsa Béla, Szabédi László, Bartalis János, Nagy István, Kós Károly sírja*.

Az utóbbi évtizedekben ide temetkeztek az erdélyi románok politikai és szellemi vezetői is, az egyetem tudósai, híres orvosok stb.

A temető mellett vezet délre a Strada Bisericii Ortodoxe (Görögtemplom utca).

62B A görögkeleti templom (Str. Bisericii Ortodoxe 12.) 1797-ben épült. Ez volt Kolozsvár első görögkeleti temploma.

Az Egyetem utcából balra nyílik a Strada Kogălniceanu (régen Farkas utca).

63B A Babeş–Bolyai Egyetem (Str. Kogălniceanu 1.) főépülete 1872-ből származik. Neoreneszánsz stílusban épült, Alpár Ignác tervei szerint. Névadója Victor Babeş (1854–1926) bakteriológus, és Bolyai János (1802–1860) matematikus. A Bolyai Tudományegyetem megalapításának éve: 1945. A Bolyai és Babeş Egyetemek egyesítése 1959-ben történt. Az egyetemnek jelenleg 5000 hallgatója van.

64B A Şcoala Ardeleană tudósainak szobra. A hármas szoborcsoportozat *Gheorghe Şincai, Petru Maior* és *Samuel Micu*, az „erdélyi iskola” nevű román tudományos és

politikai áramlat tudósait ábrázolja. Ladea Romulus szobrászművész alkotása.

65B Az Egyetemiak Háza (Str. Kogălniceanu 3.) az egyetem dolgozóinak kultúrháza és klubja. A harmincas években épült. Előtte az első és állandó magyar színház épülete állt itt, amely 1821-ben nyílt meg. Néhány falrészletét beleépítették az új épületbe, amely a *Gheorghe Dima Filharmónia* otthona is.

66B A régi Megyeháza (Str. Kogălniceanu 6.) a hajdani megyegyűlések székhelye, a reformkor nagy múltú politikai fóruma. Itt terjesztették be a „Supplex Libellus Valachorum” néven ismert felségfolyamodványt, az erdélyi románság nemzeti jogainak ügyében.

67B A Teleki-ház (Str. Kogălniceanu 7.) nevezetes barokk műemlék, melyet 1790–95 között építettek. Tervezője Leder József helybeli mester volt, aki a Bánffy-palotát vette mintának.

68B A volt református kollégium (Str. Kogălniceanu 16.) Erdély ősi „skóla”-ja, Apáczai Csere János egykori „Akadémia”-ja. Az eredeti épületből csak reneszánsz bejárata és homlokzati falának egy része maradt meg. A jelenlegi kétemeletes épület 1801-ben épült.

Az erdélyi fejedelmek által pártfogolt ősi iskolát főleg Bethlen Gábor és I. Rákóczi György adományai fejlesztették. Apáczai Csere János alatt akadémiai szintű intézmény volt. *Könyvtára, kézírattára és több gyűjteménye* sok ritkaságot tartalmaz. Ma a Román Akadémiai Könyvtárhoz tartozik.

Az ősi épület mellett modem *Akadémiai Könyvtár* épült.

69B A Farkas utcai református templom (Str. Kogălniceanu) a kis tér jellegű utcarészlet keleti végét zárja le. Hajdan a minoritáké volt. Mátyás király alapítványa, aki 1486 után kezdte építtetni, gótikus stílusban, de csak a XVI. század elején lett kész. A templom a reformáció idején került a reformátusok birtokába. Tornyát és a rendházat az 1640-es években bontották le, mert a vallási zavargások idején megrongálódott. Ekkor pusztultak el freskói és oltárai is. A templom külseje egyszerű, hatalmas falait magas támasztópillérek tagolják. Főhomlokzatát csak a bélétes kapuzat és felette a csúcsíves ablak díszíti.

A szép gótikus templomot a közelmúltban restaurálták.

A templom hajója 34 m hosszú és 15 m széles, a kórusa pedig 10×23 m területű. Belső terét beugró pillérsoron nyugvó hálóboltozat zárja le. A XVII. század közepén történt újjáépítés idején igen szép reneszánsz *szószéket* és faragott *padokat* készítettek. A szószék Nicolai Illés, Kőfaragó Benedek és Régeni János műve. A színezett *orgonaszekrény* 1766-ban készült. A templom falait a XVII–XVIII. századi *temetési címerek* díszítik. Igen szépek az Apafi-gyermekek *ezüst emléktáblái*. A szentélyben van az *Apafiak fejedelmi sírja*, a síremléket Kós Károly készítette.

70B Szent György lovas szobrának másolata a templom előtt áll. Kolozsvári Márton és György szobrászmű-

vészek eredeti alkotása 1373-ban készült, és a prágai várban látható. Első helye az Egyetemi Könyvtár előtt volt.

A Str. Kogălniceanu végén vezet a kis Strada Făcliei (Fáklya utca).

71B A Szabó-bástyát, más néven Bethlen-bástyát (Str. Făcliei) a XV. századi várfal maradványával a kis utcában láthatjuk. Nevét onnan kapta, hogy ostromok idején a szabók céhe védelmezte. A bástya a XVII. század elején felrobant, de pár évre rá Bethlen Gábor újjáépíttette. Ezért nevezik Bethlen-bástyának is.

A Torda felé vezető út, a Strada Cîmpia Turzii mentén állították fel *Baba Novac szobrát*. Vitéz Mihály fejedelem hadvezére volt, s itt végezték ki.

A Kogălniceanu utcával észak felől párhuzamos a Strada 23 August.

72B A volt Tholdalagi–Korda-palota (Str. 23 August 14.) 1801 és 1807 között épült. Carlo Justi olasz építész tervezte klasszicista stílusban, de barokk elemei is vannak. A *főkapu* és az udvar *oszlopai* Kocsárdi Mihály kőfaragó művei, a *címertáblát* Csürös Mihály szobrász, a művészi *ablakrácsokat* Ungvári István lakatos készítette. Monumentális homlokzatát nagyméretű pillérek tagolják.

Falán *emléktábla* hirdeti, hogy 1919 és 1925 között itt lakott *Gheorghe Dima* román zeneszerző és zenepedagógus.

73B Az ezüstműves háza (Str. 23 August 27.) Újhelyi Gábor kolozsvári ezüstműves lakóháza és műhelye volt. *Ablakkereteit* Sipos Dávid faragta (1724).

A Strada 23 August végén hatalmas tér van, déli felének Piața Ștefan cel Mare, északi felének Piața Victoriei a neve. Ez utóbbi déli részén áll a *Szovjet hősök emlékműve*.

74B Román Állami Opera (Piața Ștefan cel Mare). Feller és Helmer híres színháztervezők műve 1906-ban készült Nemzeti Színháznak. A Farkas utcai régi színekörből ekkor költözött ide a kolozsvári színtársulat.

75B A görögkeleti székesegyház és a püspöki palota (Piața Victoriei). Az impozáns neobizánci stílusú, reprezentatív külsejű és díszes belsejű *templomot* Nicolae Ivan püspök alapította, Mária mennybemenete (Adormirea Maicii Domnului) tiszteletére. Alapkövét 1923-ban rakták le, építését 1933-ban fejezték be. C. Pomponiu és S. Cristinel tervezte.

Keleti oltárával szemben van a *görögkeleti püspöki palota* (volt Erdőigazgatóság épülete).

76B A Külmagyar utcai református templom (Bulevardul Lenin) eredetileg a Belvároson kívül, a városkapun túl állt. 1829 és 1851 között épült, klasszicista stílusban.

77B A volt unitárius kollégium (Bulevardul Lenin 9.) kétemeletes, díszes, impozáns építmény, melyet késő barokk ablakkeretei palotaszerűvé tesznek. Az unitárius egyház nagy múltú nevelőintézete volt, gazdag és rendkívül értékes könyvtárral. Ma a *Román Tudományos Akadémia Könyvtára*.

Az előcsarnokban van *Brassai Sámuel mellszobra*.

78B Unitárius templom (a Bulevardul Lenin és a Str. David sarkán). Erdély egykor legnagyobb vallásfelekezetének temploma 1792–96 között épült Ugrai László józan barokk terve alapján. A templom belsejében ívelt *rokoko karzatokat*, szép *stukkódíszeket* láthatunk. Fehér falai puritánok, mégis ünnepélyes hatást keltenek.

79B Az evangélikus templom (a Bulevardul Lenin és a Str. Doja sarkán) 1816–29 között épült Winkler György tervei szerint. Egyszerű klasszicista építmény.

A Bulevardul Lenintől dél felé vezet a *Strada Bolyai* (Bolyai utca).

80B Bolyai-ház, más néven Benkő-ház (Str. Bolyai). E házban született Bolyai János (1802–1860), a kiváló matematikus. A házon *emléktábla* van.

81B Az egykori minorita templom (Str. Bolyai és Str. dr. Petru Groza sarka), most „Urunk színeváltozása” (Schimbarea la față) nevű görögkeleti templom. Az első világháború után pápai egyezmény értelmében a görögkatolikus egyháznak átadott templom, a görögkatolikus egyház megszűnte után az ortodox egyház tulajdonába jutott. 1780–84 között épült barokk műemlék. Belsejét a görögkeleti szertartásnak megfelelően átalakították, és szép aranyozott *ikonosztázt* építettek be.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Șincai 2.; CFR menetjegyiroda, Piața Libertății 9.; TAROM légiforgalmi iroda. Piața Libertății 5. *Szálloda:* Belvedere, I. oszt., Str. Călărași 1. (Fellegvár); Napoca, a Fellegvár alatt a Szamos-parton, Str. Józsa Béla 3.; Continental, Str. Napoca 1.; Central, Piața Libertății 29.; Siesta, Str. Gh. Șincai 6.; Astoria, Str. Horea 3.; Transsilvania, Str. Gh. Doja 20.; Pax, Piața Gării 1.; Carpați, Str. Muzeului 2.

Kemping: a Bükk-erdőben (Făget) a DN 1. sz. útból vezető kiágazáson. *Sátortáborhely:* a Hója-erdőben. *Autójavítás:* Str. Gh. Șincai 2.; Str. Florești 42.; Str. Universității 8.

Kirándulások

A *Hója-erdő* és a *Szabadtéri Múzeum* a Sétatérrel (Parcul Central) a Str. Rákóczi és a Törökvágáson (Tăietura turcului) közelíthető meg (kb. másfél km-re van a parktól). A Szabadtéri

Múzeumban népi építmények, főleg a mócok faépítészete, román templom s két magyar ház is látható. A Szabadtéri Múzeum több mint 50 éves.

A *Bükk-erdő* a várostól délnyugatra elterülő, bájos hegyvidék, jelzett sétautakkal. Az erdőben több emlékmű, pihenőhely és kemping van.

A Kolozsvártól délkeletre fekvő *Gheorgheni* – *Györgyfalva* folklorja és viselete közismert. A XIX. században bolgár kertészek jelentős öntözéses zöldéskultúrát honosítottak meg itt. *Katolikus templomának* kőtábláin több évszám (1570 és 1606), felirat (Petrus Pávay, 1585 stb.) látható. A 207-es számú ház helyén állt a Gyerőfy család kastélya.

Északkeleten, a várossal csaknem egybeépült *Someșeni* – *Szamosfalva* érdekessége a XIII. századi, *katolikus templom*, délre nyíló félköríves ajtóval. Szentélye bordázott, címeres zárókövét lemeszelték. Három reneszánsz sírkő a kihalt Gyerőfy–Mikola családé. *Chinteni* – *Kajántó katolikus temploma* is XIII. századi építmény, kváderkövekkel szegélyezve. Kora gótikus szentélye a XV. századból való, de a szentélyben a sekrestyeajtó XIV. századi. A háromsztatú csúcsíves kiképzésű ülőfülke – szárnyas oroszlán féldomborművel – a templom fő értéke.

Kirándulás az Alszege, a Nádas mentére. A Zilah felé vezető úton indulunk el a Nádas-patak felé, amelynek forrása Román-nádasnál van.

Baciu – *Kisbács katolikus templomának* alaprajza középkori. A templomot erősen átalakították, de a szentély csúcsíves sekrestyeajtaja és a hajó nyugati, XIV. századi ajtaja még látható. *Suceag* – *Szucság* kismemesi falu volt. XIII. századi *református templomának* porticusában a reneszánsz sírkő egy Sűveges nevű kőfaragó műve. A karzat Umling Lőrinc, a paddiszítések Asztalos Boka János munkája 1775-ből. *Mera* – *Méra református temploma* középkori, XIII. századi félköríves keleti ablakocskával. A nyugati bejáró gótikus (XV. századi). A déli bejáró XIX. századi restaurálás műve. Az 1709-ből származó úrasztala festett. Bordatagjait egy szomszédos istálló alapjában találták meg.

Viștea – *Magyarvista* megtekintéséhez a zilahi útról a Nádasat követve nyugatnak térünk le. A kalotaszegi falu élő népművészetéről ismert. Az asszonyok itt híres bútorfestők, kézimunkázók.

82A A magyarvistai református templomot a XIII. század végén a Monoszló nemzetiségbeli Péter építtette, román stílusban. Később többször is átépítették, 1498-ban kiegészítették. A nyugati félköríves kaput szőlőindák, leveles, virágos indák, szimbolikus, sárkányszerű ábrázolások díszítik. A déli kapu is román kori, rajta nap, hold és csillagok vannak. Szép az oromzati kerek ablak. A *harangláb* 1760-ban készült; alatta szép, faragott *sírkövek* láthatók.

A templombelső 120 kazettás *mennyezetét* Umling Lőrinc 1765–87 között festette, karzatát 9 táblával Gyalui Asztalos János készítette, 1699-ben. A *sekrestyeajtó* félköríves, a *szentségtartó* kora gótikus. A szentély *boltzárókövén* az 1498-as évszám az újraboltozás dátuma. Igen szép a *szószék* is. A templom *harangja* 1487-ből való.

Gîrbau – Magyarországban van a *Lészai család* – teljesen átalakított, emeletes – *egykori kastélya*. Magyarországtól északnyugatra Turea – *Türe református templomában* jellegzetes magyar oszlopfőt találunk, kardos alakkal.

Faragott kapubéleteket, beépített „*Agnus Dei*” töredékeket, *római emlékkövet*, *régi sírköveket* láthatunk a templomban. A *szószék* Kidei Sipos Dávid munkája 1759-ből. A helyben készült, *középkori kályhacsempeken* (kályhafiók) király, griff, életfa, naprózsa a díszítés.

Băgara – Bogártelke – Nádasdaróccal és Egeressel együtt – iparvidék. A *református templom* külseje esetlen és díztelen.

Érdemes viszont bemenni és a mennyezet 79, az orgonakarzat 8 és a szószékkel 5 *kazettáját* megnézni. A *padok mellvédjét* Simon György és társai készítették, 1974-ben. A *szószékcorona* Umling-modorú.

Átérve a Nádas déli partjára, Dorolțu – Nádasdaróc (Darótelke) gyártelepi környezetében egy szigetnyi középkort találunk: a *református templomot*. Kőből épült, magas zsindegyfedésű, XIV–XVI. századi részletekkel. A gyámkövek az elpusztult csúcsíves boltozat emlékei.

A templom 90 *táblás mennyezetét* Umling Lőrinc készítette 1750-ben. A „Balás András” feliratú *ülőpad-díszítmények* 1687-ből valók. Ez a név olvasható, 1682-es évszámmal, a *szószékcoronán* is. Az *orgonakarzat* Gyalui Asztalos János munkája. Az északi falon XV. század közepi *freskótöredék* látható: Jakab tarisznyával, bottal, jobb kezét a térdelő adakozó fején nyugtatja.

Aghireș – Egeres szénbányászata és gépgyártása a XIX. század óta ismert. Történelmi nevezetessége a *romos* állapotban levő *kastély*. 1572-ben épült, eredetileg Bocskai István fejedelmé volt, de a Báthoriak is birtokolták. A kastély oldalába római sírkő van befalazva.

A *református templom* XIII. századi hajóját a XV. században gótikus stílusban bővítették.

A templomban római *kőtöredék*, a szentélyben *bolttindító kövek*, az egykori reprezentatív belső utolsó maradványai, továbbá *csúcsíves, mérműves ablakok*. „Daniel Vargyas” *címeres kő* látható. A *szentségtartó fülke* 1493-ból, *Bocskai István síremléke* 1616-ból való.

A helységben van egy megtekintésre érdemes kis *román templom* is.

Egeresről is ki lehet térni a tőle délre fekvő Jegenyefürdőre.

Cluj-Napoca–Turda Kolozsvár–Torda

Kolozsvárt déli irányban az Opera mögött, a Tordai úton (Calea Turzii) hagyjuk el. Jobboldalt húzódik a második világháború környékbeli harcaiban elesett *magyar hősök temetője*. Baloldalt a Dacia Service után jobbra kitérő van a *Bükk* (Făget) *kempinghez és menedékházhoz*.

Az E15, illetve D1 számú út emelkedik és szerpentinekben folytatódik a 730 m magas nyeregig. Ez a *Feleki-tető*, ahonnan igen szép kilátás nyílik Kolozsvárra és környékére.

Feleacu – Erdőfelek lakói a XIV. században az utak biztonságának őrzésével voltak megbízva. Gótikus stílusú, XV. századi *ortodox templomát* Ștefan cel Mare moldvai uralkodó adományából építették.

A községből lehet kitérni a Bükk-erdőben levő *menedékházhoz* és *kempinghez*.

Torda előtt, Tureni – Tordatur és Copăceni – Koppán között érdekes látnivalót tartogat a természet.

83EL A Túr–Koppándi-hasadék (Cheile Turului) szurdokában a Rákos-patak folyik. A Tordai-hasadék nál kisebb, de vadregényességben nem marad el tőle. Közeliében van a *Szt. László kútja* nevű forrás, amely már a Szt. László-legendában szerepel.

Turda Torda

A város 333 m magasan az Aranyos két partján, a Turi-patak torkolatánál, az ún. Keresztes-mező északi oldalán, szőlőhegyektől övezett völgyben fekszik.

A régi Torda három részből állt: Ó- és Újtordából, valamint Egyházasfalvából. Mára teljesen egybeépültek. Tipikus erdélyi város, hét felekezet lakott benne és tíz temploma volt. Ma több mint 59 000 lakosa van.

Már a dákok és később a rómaiak alatt is nagy jelentőségre tett szert a település a környékbeli régi sóbányák miatt. A rómaiak Traianus császár idejében (i. sz. 110) Potaisától Napocáig utat építettek, és a hegytetőkön római telepeket létesítettek. Ezután a gótok, majd a hunok kezére került és a népvándorlás hullámai közt elpusztult. A honfoglalás után ismét felfedezték jelentőségét. 1075-ben Géza király oklevelében már szerepelnek a sóbányák. Gazdaságos kihasználásukra németeket (szászokat) telepítettek ide. A XIII. században a mongolok elpusztították, s az újra betelepített lakosságnak IV. László és III. Endre adott kiváltságokat. Torda környékén a kézdi székelyek egy csoportja a különálló és a székely tömbtől távoleső Aranyosszéket alapította meg.

A XV. században már virágzó város volt, a XV–XVI. században az erdélyi történelem több nagy horderejű eseményének színhelye. Az erdélyi „három nemzet” (nemesek, székelyek, szászok) Kápolnán, 1437-ben kötött unióját az itteni, 1505. évi országgyűlésen újították meg.

A mohácsi vész után jelentős országgyűlések színhelye volt, 1568-ban itt iktatták törvénybe a vallásszabadságot, a vallási türelem kivívásában nagy szerepe volt Dávid Ferenc reformátornak (1520–1579), az unitárius vallás terjesztőjének. A XVI. és a XVII. század fordulóján Basta császári tábornok tizedelte meg a lakosságot, majd a város le is égett a Vitéz Mihály havasalföldi fejedelem elleni harcokban. 1609-ben az utolsó Báthori az 1601-ben elpusztult várost újabb szabadalommal látta el és gondoskodott betelepítéséről. A megmaradt régi lakosság csak Bocskai fejedelem alatt kezdett visszaszállingózni. Bethlen Gábor 1614-ben megerősítette a város szabadalmait és a kipusztult Újtordába 332 megmenesített palotás vitézét telepítette le. 1658-ban a tatárok dúlták fel, és a környék lakosságával együtt a városi polgárságot is rabságba hurcolták. 1659-ben a tatárdúlás megismétlődött és Torda teljesen elnéptelenedett. Ezért 1660-ban az országgyűlés a török elől menekülő lugosi és karánsebesi magyarokat fogadta be Tordára, 1665-ben pedig a váradi menekülteket. 1668-ban Apafi az új telepéseknek és egész Ótordának nemességét adott, belőlük lettek az ún. „kebeles polgárok”. A Rákóczi-szabadságharc

végén, 1707-ben Rabutin császári hada teljesen feldúlta a várost, a megmaradt lakosság elmenekült és csak négy év múlva, 1711-ben tért vissza.

A szatmári béke után újra fejlődésnek indult a város. 1848–1849-ben a szabadságharc alatt, többször nagy veszélybe került, de megmenekült.

Aranyosszék mint önálló székely terület 1876-ban szűnt meg, ekkor alakították meg Torda-Aranyos vármegyét.

Tordán született dr. Ioan Rațiu (1828–1902) az 1848 utáni román politikai mozgalmak egyik vezetője és a „Memorandum-per” egyik fővádoltja.

A felszabadulás után Torda nagy gyárvárossá nőtte ki magát. Vegyipari, aszfalt-, műanyag-, üvegyárak, hatalmas mészegetők, újabb cementüzemek, előregyártott betonelemgyárak épültek. Jelenlétük a sör-, a malom- és a tejipar is. A megszáporodott lakosság elhelyezésére nagy lakótelepeket építettek, s a város 1954-ben színházat és kultúrházat kapott.

Látnivalók

84c Az ótordai református templom (Str. Avram Iancu) a város legrégebbi építménye, XIII. századi eredetű. Jelenlegi formájában a XIV. század második feléből származik. Az egyhajós templom a későbbi átépítések folyamán sokat veszített eredeti szépségéből, belsejét barokkosították, szentélyét lebontották. A templomban több országgyűlést tartottak.

85c Az ótordai református paplak falán *emléktábla* van, mely szerint *Petőfi Sándor* itt vett búcsút 1849. július 21-én feleségétől, Júliától és kisfiától, miután Miklós Miklós lelkes gondjaira bízta őket. Soha többé nem látták egymást.

86c A Fejedelmek háza (Str. Hașdeu 2.) a XVI. századból származó épület, mely az átutazó vagy itt időző fejedelmek szálláshelye volt. Ma *történelmi múzeum*.

Hosszabb restaurálás után itt helyezték el Kőrösfői Kriesch Aladár nagyméretű, gyönyörű festményét: „A tordai országgyűlés 1568-ban Dávid Ferenc vezetésével kimondja a vallásszabadságot.”

87c A Wesselényi-ház a Fejedelmek házának szomszédságában van. Báthori Zsigmond idejéből származik. 1794-ben itt született báró Jósika Miklós, az első jelentős magyar regényíró, s haladó szellemű politikus.

88c A katolikus templom (Piața Republicii 54.) a XV. század végén, eredetileg valószínűleg háromhajós, nyugati tornyos csarnoktemplomként épült. Gótikus szerkezetét és formáit csak kívül őrizte meg. Nyugati homlokzatát és belsejét 1822-ben alakították ki. Itt is tartottak országgyűlést (1568). Európában először itt mondták ki a vallásszabadságot.

89c Az újtordai református templom (Str. Ion Moldovan) a XVI. század fordulóján, egyhajós templomnak épült. Gótikus boltozatát szentélye és sekrestyéje őrizte meg. A kóruson az 1505-ös évszám látható. A templom kőkerítésének késő gótikus *kaputornya* is áll.

90c Dr. Ioan Rațiu háza (Str. Dr. Ioan Rațiu 72.). E házban élt a „Memorandum-per”-ben vezető szerepet játszó román politikus.

Szobrát C. Medrea 1930-ban készítette; a központi parkban áll.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Piața Republicii 39.; CFR menetjegyiroda, Str. Republicii 34. *Szálloda:* Potaissa, Str. Republicii 6. *Kemping:* Băile Turda (Tordafürdő, 1,5 km-re a várostól).

Kirándulások

Băile Turda – Tordafürdő a várostól 1,5 km-re van, kelet felé. A tömény sós vizű fürdő tavacskaí a római kori sóbányák aknáiban keletkeztek.

Kirándulás a Tordai-hasadékhöz. Tordából turistaút-jelzés és gyalogút, valamint autót is vezet a menedékházhoz. Az utóbbi túrára a 75. sz. úton kell elindulnunk.

Mihai Viteazul – Szentmihály – Torda felé eső részén láthatjuk a régi *római út maradványait*.

A község nevét 1170-ben már Mihályfalvaként említették az oklevelek. A tatárjáráskor elpusztult s később székelyeket telepítettek ide. (Ez volt az ötödik székely szék: Aranyosszék).

A község környékén vívta Decebal király 106-ban utolsó csatáját Traianus hadaival. Vitéz Mihály havasalföldi fejedelmet itt ölték meg 1601-ben Basta katonái, innen a község mai neve.

Ezután a hasadék mellett *Cheia – Mészkö* következik. Középkori eredetű *unitárius templomát* 1783-ban már átépítették. Debreczeni László kiváló építész és grafikus 1931-ben (erős Kós Károly-hatás alatt) mind külsejét, mind belsejét restaurálta. A szentély félkör alakú, rajta kis neoromán ablakok vannak. Portikusza, tornya romantikus „erdélyies” modorban átépített. A torony beugró mellvédje, sisakja, román ikerablakai archaikus külsőt kölcsönöznek az építménynek. Belseje ugyancsak Debreczeni terve alapján jellegzetes – Thoroczkay Wigand Ede és Kós Károly által használt – motívumok ötvözetével, a fa építőanyag hangsúlyozásával készült. A falu temetőjében *Balázs Ferenc sírja*. Balázs Ferenc (1901–1937), a község unitárius papja, kiváló író és az Erdélyi Szépmíves Céh tagja, népének élő népművelője volt. Fiatalon halt meg, tüdőbajban.

91EL A Tordai-hasadék az Aranyos-melléki mészkőhegység karsztos barlangjainak beomlása folytán jött létre. A régi, beszakadt mennyezetű barlangokból keletkezett 3 km hosszú szurdoknak csaknem függőleges, 200 m-ig emelkedő, hatalmas sziklafalai vannak. Alján folyik a Hesdát (Hașdate)-patak. Az egykori föld alatti mellékpatakok barlangnyílásai a hasadék két oldalán láthatók. Ezeket a környékbeli emberek nehéz időkben menedékkül vagy búvóhelyül használták. A szakadék oldalfalait hatalmas sziklatornyok díszítik, pl. a 764 m magas *Patkós-kő*. A hasadék és környéke geológiai képződményei és flórája miatt védett terület.

A hasadékhöz fűződő népmonda a kunok elől menekülő Szent László király imájának tulajdonítja a hasadék keletkezését. A lópatanyomra emlékeztető kövületeket is (a Patkós-kő tetején) az ő lovának tulajdonítja.

A *menedékházat* az Erdélyi Kárpát Egyesület építette Bors Mihály szindi földbirtokos adományából.

Turda–Alba Iulia Torda–Gyulafehérvár

Tordáról továbbra is az E15 (DN1) számú műúton megyünk tovább dél felé. Az út a *Keresztesmező* tágas völgyén vezet át, amely Moldovenești – Várfalva és Cimpia-Turzi – Aranyosgyéres közt húzódik. Itt vívta Decebal dák király 106-ban utolsó csatáját a rómaiakkal. Később országgyűlések színhelye is volt.

Unirea – Felvinc vasútállomása a Maros túlsó partján fekvő Marosújvár állomása is. Felvinc Árpád-kori település, hajdan az Aranyosszék – a székelyek zömétől külön levő székely szék – főhelye volt. V. István adományozta a Küküllők vidékéről ide telepített székelyeknek.

A *Kamaradombon* állt a királyi sóvámépület, egy másik magaslaton pedig a *Zsidóvár*, mely a Maros menti út ellenőrzésére a XVI. században épült földvár volt. A község északi végén *kemping* van.

Decea – Marosdécse határában kb. 5000 évvel ezelőtti, új kőkorszaki civilizáció emlékét fedezték fel, amelyet a régészek *marosdécsei kultúráként* tartanak számon.

Kirándulás. Ocna Mureșului – Marosújvár a Maros bal partján 5 km-re fekszik Marosdécsetől. Az öt községgel egyesített városnak több mint 16 000 lakosa van. Híres sóbányái már a rómaiak korában működtek. Salinaenek nevezték őket. A magyar királyság idejében a XIII. század óta említik az oklevelek. Árpád-kori *templomának romja* még áll. Szóda-gyára 1896-ban épült, ma hatalmas üzem. Jelentős ezenkívül a só- és dohányfeldolgozás is. A sót régebben a Maroson szállították, ezért a városnak nagy kikötője volt. Fürdőtelepének sósfürdője jó hatású a mozgásszervi és idegbetegségekre. A marosújvári *sómező* nagysága 1200 m hosszú, 800 m széles, vastagságából 180 m van feltárva.

Sîn benedice – Magyarszentbenedek a Marosújvárból Dicsőszentmártonba vezető úton van, a Forró-patak völgyében. A XIV. században épült unitárius temploma védett műemlék, bár erősen átépítették. Tornya aránylag alacsony, magas sisakkal. A szentély hosszú. A hajó kazettás mennyezete 1702-ben készült, nemes, finom mintákkal.

Noșlac – Marosnagyalak Marosújvártól kelet felé 7 km-re, a Maros bal partján levő hegyfokon áll. Kéttornyú gótikus *temploma* 1298 óta ismert. A templom hívei a szabadságharc idején elpusztultak.

Mirăslău – Miriszló község mellett, a szőlőhegyek tövében volt 1600. szeptember 18-án a döntő ütközet Vitéz Mihály

(Mihai Viteazul) havasalföldi fejedelem és Basta osztrák tábornok csapatai között, amely a román fejedelem vereségével végződött. Az ütközet *emlékműve* az út bal oldalán látható, jobb oldalán pedig az 1944. évi őszi harcokban itt elesett román katonák *temetője van*.

A iud – Nagyenyed az Enyedi-patak mentén, az Őr-hegy lábánál, védett völgykatlanban, 270 m magasan fekszik. Lakóinak száma a vele egyesített tíz helységgel együtt 22 000.

Ma Alsó-Fehér megye (județul Alba) fontos gazdasági központjainak egyike, fémművekkel, betonelemgyárral, jelentős helyi iparral, szövetkezetekkel. Szőlővidékének borai Erdély-szerte a legkiválóbbak közé tartoznak. A város fölötti Őr-hegyről szép a kilátás.

A rómaiak idejében Brucla nevű erősség állt a helyen. A várost a XIII. században a szászok újraalapították. A középkorban jelentős kereskedelmi és bortermelő központ volt. A borospincék az egész város területét behálózták. A XVI. században többször is országgyűlések székhelye volt, s 1564-ben az itteni zsinaton vált szét a szász evangélikus és a magyar kálvinista egyház.

A várost 1658-ban a török–tatár sereg, 1704. március 13-án pedig Tige ezredes labancai égették fel. Gyulaféhevár pusztulása (1658) után Alsó-Fehér megye székhelye lett. 1662-ben a Bethlen-kollégium is ide menekült, és a polgárság a gyulaféhevári és a tövisi polgárokkal szaporodott, akiket II. Rákóczi György nemessé tett. 1784-től 1848-ig református püspöki székhely volt. 1848 végén a várost megsarcolták, majd – a császárnak letett hűségeskü után – 1849. január 8-án mégis felgyújtották, s lakói közül 700 embert megöltek. A szörnyű tűzvészben és rombolásban elpusztult a református püspökség levéltára, összes műemléke, gyűjteményei, kollégiuma, annak értékes könyvtára és múzeuma, számtalan pótolhatatlan történelmi ereklye.

A város központjában van az egykori Piac tér, a Piața Republicii.

92EL. A nagyenyedi vár (Piața Republicii) falait körülsétálhatjuk. Nagyjából négyzet alakú területét több bástya védte, egyrészt a sarkokon, másrészt a falakba épülve. A XV. században átépítették. A bástyákat védő céhekre a címerek emlékeztetnek. A várfalakhoz később lakóépületeket építettek, de ezek egy részét már lebontották, hogy a fal jobban érvényesüljön. Ma sok részlete romos.

A vár főbejáratától jobbra, a Bethlen-kollégium oldalszárnyával szemben a falban jelentéktelen kis *emléktábla* látható: 1849. jan. 8. E tábla tövében van a 700 nagyenyedi lakos tömegsírja.

A *vártemplom* eredetileg gótikus építmény a XV. századból, de a XIX. század elején barokk stílusban építették át. Kétoldalt 4–4 barokk pillér van benne a gótikus ablakok közén. Szentélyének mennyezete hálóboltozatos, jobboldalt van az orgona és a szószék. A szentéllyel szemben látható a karzat, az enyedi diákság egykori helye.

A templom tornya 65 m magas, zordon építmény, lőrésekkel.

Az *evangélikus templom* a vártemplom mellett áll. Ez a régi, 1333-ban épült egyház utóda. Az 1866-ban lebontott ősi templom helyén épült ez a torony nélküli templomcska.

93EL. A Történelmi Múzeum (Piața Republicii 24.) a várfalhoz épült. A régi ház ma környékbeli prehisztori-

kus leletek, római emlékek, középkori történeti dokumentumok gazdag tárháza.

94EL A hajdani Bethlen-kollégium (Str. 11. Iunie 1.). Az 1622-ben Gyulafehérvárt alapított intézményt 1662-ben Apafi Mihály fejedelem a török dúlásai miatt ide költöztette, mivel itt nagy uradalma volt. A kollégiumnak egykor filozófiai, jogi és református teológiai fakultása volt. A fejedelmi alapítványokból a szegény, tehetséges székely gyermekeket nevelték itt. Jeles tanárai közül Ilosvai Benedek, Apáczai Csere János, Pápai Páriz Ferenc, Benkő Ferenc, Herepei Ádám, Szász Károly, Salamon Ferenc a legnevesebbek. A tanítványok sorából Bethlen Miklós, Bod Péter, Aranka György, Körösi Csoma Sándor, Kemény Zsigmond, Barabás Miklós, Bolyai Farkas, Áprily Lajos, Köteles Sámuel, Sütő András nevét kell megemlíteni.

1704-ben Tige labancai pusztították el Nagyenyedet és a kollégiumot. Jókai Mór örököltette meg a hős diákok emlékét („A nagyenyedi két fűzfa”), akik a labancokat fűzfadorongokkal verték agyon. 1849-ben azonban csak üszkös hamu maradt a nagy intézményből.

A kollégium 1862-ben épült fel újra, s fő homlokzata 1884–85-ben készült el. Mikó Imre gróf ritka művekből álló nagy könyvtárat s múzeumi értékű közet- és kövületgyűjteményt adományozott a kollégiumnak. Herepei Károly régész tanár sok kő- s bronzkori régiséggel, római leletekkel, Csató János kiváló botanikus és ornitológus pedig 3000 kitemőtt madárral és 60 000 darabból álló herbáriummal gazdagította a gyűjteményeit.

Ma a 66 000 kötet az épületben levő *Bethlen Gábor dokumentációs könyvtár* tulajdona. Anyagában igen sok becses kézirat is található. Ugyanitt a *Természettudományi Múzeum* kezeli a hajdani kollégium természettudományi gyűjteményét.

Az 1704. évi labandúláskor elesett 28 nagyenyedi diák *emlékműve* a Kápolna-dombon áll, a kollégium mögött.

95EL A nagyenyedi katolikus templomot (Str. Cuza Vodă 4.) 1745-től Jánosi Mór építtette, barokk stílusban. A főoltár Billinger Ágoston és Stegner Farkas műve, 1735-ben fejezték be. 1849-ben tetőzete elpusztult, de újjáépítették.

A templom *oltárképe* Szent Erzsébetet ábrázolja. A *Szent Ferenc- és Szent Teréz-oltárt* 1928-ban a kolozsvári minorita templomból hozták ide.

A templom *tornya* csak 1896-ban épült fel.

96EL A görögkeleti templom neobizánci stílusú építmény. Homlokzatán szép, kör alakú *mozaik* van.

Belseje dúsan aranyozott, rendkívül színes és pompás. *Faragott ülőszékei* művésziek. *Ikonosztáza* alacsony, *kupolafreskói* igen szépek.

Kirándulás az Erdélyi-ércheységbe. A Nagyenyedhez tartozó Aiudul de Sus – Felenyed községnél elágazik az út egyrészt Torockó felé (szép szurdokkal!), másrészt a szabaderdei *Sloboda-menedékház* (16 km) mellett Remete irányába. Rimatea – Torockó felé a *Kőkőz* (Cheile Aiudului) nevű, 16 km hosszú hegyszoroson át vezet az út. Colțești – Torockó-szentgyörgy XIII. századi eredetű *romos várát* érdemes megnézni. Torockó nemcsak a *Székely-kőről*, hanem egykori

vasbányászatáról és népviseletéről is híres. Az útközben látható sziklafalak *barlangjaiba* menekült az enyedi kollégium 1704-ben a labancok elől.

Rimeți–Remete mellett van a Cheile Rimeților *menedék-ház* (40 hely), s közelében egy XIV. századi, gótikus stílusú *kolostortemplom* szép freskókkal. Innen 3 kilométerre fekszik a *Remetei-sziklaszoros* (Cheile Rimeților) természetvédelmi terület, vad, romantikus szakadék, ahol havasi gyopár is virít. (A gyopár védett virág!)

Az E 15-ös (DN 1) úton Nagyenyedtől 12 km-re fekszik Teiuș–Tövis, híres vásárhely és vasúti csomópont. Szász neve (Dreikirchen) utal az itteni három templomra. A tövisi *katolikus templom* a Hunyadi János által építtetett vagy átépíttetett négy emléktemplom egyike. (Gyulafehérvártól és Marosszentimrén még áll másik kettő, az orbói templomból azonban csak alacsony falomok maradtak a Nagyenyedre vezető országút mellett). 1448-ban Hunyadi alapította. A *református templom* a XIII. század második felében épült, román stílusban. Az *ortodox templom* a XVI. század elejéről való. Az utóbbi években restaurálták, s belsejében szép, XVIII. századi freskók vannak.

Kirándulás a Via Magna mentén. Tövisről felkereshetjük az egykori római út, a Via Magna mentén sorakozó falvakat.

Stremț – Diód a Balassa család birtoka volt. Mellette látható egy XV. századi *vár romja*. Diódtól északnyugatra Geoagiul-de-Sus – Felgyógy *ortodox temploma* a hagyomány szerint Radu cel Frumos havasalföldi vajda támogatásával 1521–25 között épült. Belsejében szép freskók vannak. A vajda a környéki falvakat kapta adományként.

Galda-de-Sus – Felsőgálda Hegyalja bortermő vidékének közepén, Diódtól nyugatra a *Kecske-kő* (Piatra Craivii, 1208 m) alatt terül el. Innen vezet dél felé a Via Magna, a műútól nyugatra.

Cricău – Boroskrakkó XIII. századi református *templomát* 1970-ben restaurálták. Innen két óra gyaloglással Bucurdea Vinasă – Borosbocsárdon keresztül jutunk el a Kecske-kő délkeleti fennsíkjára, ahol a XIII. századi *magyar vár romjai és az 1960-ban feltárt Apulon dák vár maradványai* találhatóak. E fontos dák településről kapta a mai Gyulafehérvár hajdani római nevét (Apulum).

Ighiu – Magyarigen községben lelkészkedett *Bod Péter* (1712–69) neves irodalmár, történész, az erdélyi művelődés kimagasló alakja. Barokk *síremlékét és családi sírkövét* az itteni templomkertben találjuk. A két sírkő közé 1969-ben *emlékoszlopot* állítottak. A bekerített szép, késő barokk *templomban* állandó Bod Péter-kiállítás látható. Az *1848. évi áldozatok* (200 lakos) *sírja* a volt katolikus iskola kertjében van.

Innen nyugatra van Țelna – Celnă, híres szőlőtermő vidék. A faluval szomszédos *Teleki-pincében* ma is a legkiválóbb borokat tárolják.

Tövistől a Gyulafehérvár felé tartó 17 km-es útszakasz közepe táján egy kis kiterőt tehetünk a vasútvonalhoz.

Sîntimbru – Marosszentimre délkeleti végén a Balázs-

falva felé vezető út mellett áll a félig már romos *református templom*. 1442-ben Hunyadi János a törökök feletti győzelem emlékére a XIII. századi templomot gótikus stílusban átépítette. A régi műemlékkel átellenben pompás új *neobizánci görögkeleti templom* áll. A községben *étterem* és *kemping* is van.

Alba Iulia **Gyulafehérvár**

A város Alsó-Fehér megye (județul Alba) székhelye, a Maros völgyében az Ompoly torkolatánál, 232 m magasan fekszik. A hozzácsatolt 10 környékbeli hellyel együtt több mint 31 000 lakosa van. Fontos közlekedési csomópont. Innen indul ki az Ompoly-völgy útja és keskeny vágányú vasútvonala.

Az egyetlen erdélyi katolikus püspökség székhelye. Ma a megye kultúrközpontja és iskolavárosa, de egyben iparváros is. Kilenc állami vállalat van itt. Építőanyag-, gép-, fémfeldolgozó gyárai, nyomdája, könnyű- és élelmiszeripara jelentős.

Ezen a helyen már hét-nyolcezer éve laktak emberek. Itt állott a római Apulum, amelyet teljesen eltűntettek a népvándorlás hullámai. Ezután a szlávok kezére került, majd az első Bolgár Birodalom vára lett Belgrad (Fehérvár) néven. Gyula leverése után I. István idején királyi birtokká lett. Püspökségét az Árpád-kor elején alapították. A mongolok 1241-ben elpusztították, de gyorsan újjáépült. 1437-ben, a tizedköveteléseivel parasztfelkelést kiváltó Lépes György püspök székhelye volt. A Dózsa-féle parasztháború leverése után Dózsa felnégyelt testének egy darabját a város kapujára tűzték ki. A XVI. században a város az erdélyi fejedelemség székhelye lett. Amikor a tordai országgyűlés 1542-ben Izabella királynét János Zsigmonddal befogadta, az itteni püspöki uradalom javait foglalták le udvartartásuk számára. Vitéz Mihály havasalföldi fejedelem 1599 novemberében elfoglalta Gyulafehérvárt, s egy ideig az uralkodói jogkört ő gyakorolta. 1572-ben e fejedelmi székhelyen jött létre az első állandó erdélyi román püspökség. Bethlen Gábor itt alapította a későbbi enyedi kollégiumot (1622). II. Rákóczi György alatt, 1658-ban a török-tatár hadak elpusztították, a kollégium ekkor menekült Nagyenyedre. 1715-ben a reformáció idején megszűnt katolikus püspökséget újjáalakították, ugyanakkor III. Károly parancsára megépült a jelenlegi vár. (A város ekkor kapta a német Karlsburg nevet.) Az 1784. évi Horia-Cloșa-féle parasztfelkelés több tragikus mozzanata is Gyulafehérvárhoz fűződik.

A szabadságharc alatt a vár osztrák kézen volt. Itt fegyverezték fel a román felkelőket és innen irányították az erdélyi magyarság ellen. Az ide felhurcolt magyarokat a vár sáncaiban végezték ki. Itt volt bebörtönözve Varga Katalin, a mócok pártfogója.

1918. december 1-én a városban tartották meg a románok azt a nagygyűlést, amely kimondta Erdély egyesülését a román királysággal.

Látnivalók

A város két részből áll, a síkon lent van az ún. Alsóváros és előlött a hegyen a vár, ahol a műemlékek vannak. A vár a középkori fejedelmi erősség romjain és maradványainak felhasználásával épült, Vauban-rendszerű, csillag alakú erődítmény. A Piața Eroilor a város főtere, s innen a Str. Karl Marx vezet a vár kapujához.

97D Az Alsó Károly-kapu a vár 1. számú kapuja. A háromrészes barokk építményt Johann König bécsi szobrász és társai készítették.

A középső rész tetején *Ausztria címere* látható, a jobb oldalién *Mars isten*, a bal oldalién *Venus szobra* áll. A kapu két szélén egy-egy kőből faragott *bomba* van, a két szélső bejárat fölött pedig *két dombormű*. Az egyik Héraklész és Anteusz küzdelmét, a másik Aeneas és atyját, Anchisest ábrázolja. A kapu belső oldalán is van *két dombormű* (Perszeusz a Gorgó-fejfel, Héraklész és a nemeai oroszlán).

98b Horia, Cloșca és Crișan emlékműve. A 22,5 m magas obeliszket 1937-ben állították fel.

Az Alsó Károly-kaputól a Strada Mihai Viteazul vezet a Felső Károly-kapun át a várba.

99b A Felső Károly-kapu épségben maradt fenn. Míg az alsó inkább diadalívszerű, dekoratív jellegű, ez valóban a várat zárta. A kapu fölött közepén áll *III. Károly lovas szobra*, a fríz alatt pedig *Ausztria címere*, amely Erdély címerét bekebelezi. Jobb oldali *domborműve* III. Károlyt és Savoyai Jenőt ábrázolja, a bal oldali pedig Savoyai Jenő diadalmas visszatérését. A kapu helyiségeiben tartották fogva Horiát és társait. A kapu belső oldalának négy felső *szobra* a négy erény allegóriája. A *párkányt* harci jelenetek díszítik, s a szélső *domborművek* is csatajeleneteket ábrázolnak. A bal oldalin *Steinville*-, a jobb oldalin *Sforza-címer* látható. A kapualjból kölépcső vezet a kapu tetejére. A kapu teraszán *Horia szobra* és egy *emléktábla* van.

A hagyomány szerint Horiát kivégzése előtt a Károly-szobor alatti kis helyiségben tartották fogva.

A vár szélén vezet a Strada Militari.

100b A megyei bíróság székházának maradványai (Str. Militari 4.). Itt állították bíróság elé az 1784. évi parasztfelkelés vezéreit, később pedig Varga Katalint, az Erdélyi-érchegység bányászkuzdelmeinek irányítóját (1847). Az épület megmaradt fala mögötti udvar végén láthatók a fejedelmi időszak *várfalmaradványai*.

101b A fejedelmek lakóháza (Str. Militari 6.) eredetileg az erdélyi püspökök palotája volt. Izabella királyné alakította át, Bethlen Gábor kibővítette, s II. Rákóczi György idején még freskók, szobrok díszítették, és értékes műkincsek voltak benne felhalmozva. Itt lakott Vitéz Mihály is, amikor Erdélyt elfoglalta. Tartottak itt országgyűléseket is. 1658-ban és 1662-ben a törökök feldúltak s 1700-tól kaszárnya lett belőle. A katolikus püspökség csak jelentéktelen részét kapta vissza.

102b Mihai Viteazul lovas szobra (Str. Mihai Viteazul). Vitéz Mihály, az egyik legnagyobb román uralkodó 1593–1601-ig Havasalföld, 1600-ban Moldva fejedelme volt. 1599-ben – a Báthoriak ellen felbőszült székelyek segítségével – Erdélyt is elfoglalta. Erdélyt, Moldvát és Havasalföldet akarta uralma alatt egyesíteni, de Basta, miután céljait elérte, orvul megölette.

103b A püspöki székesegyház Erdély legmonumentálisabb román kori építménye, jelentős későbbi kiegészítésekkel. A mai székesegyház alatt egy kisebb méretű, XI. századból való bazilika maradványait tárták fel. A jelenlegi székesegyházat a XII. század végén román stílusban kezdték építeni. Ez a tatárjáráskor leégett, boltozata és szentélye beomlott. A tatárjárás után gótikus stílusban fejezték be az épületet. A XIII. század 70-es éveiben a régi szentély helyett a támpilléres, sokszögzáródású új szentély épült. A századok által 1277-ben felgyújtott templomot 1287-ben újból helyre kellett állítani. A délnyugati torony két emeletét és a főhajó boltozatát Széchy András püspök építtette (1320–56). A délnyugati torony felső részét Hunyadi János emeltette, főpárkányát pedig Bethlen Gábor helyeztette rá. Sisakja csak a XIX. század közepén készült el. Az épületben a reneszánsz stílust Lászlai János kápolnája (1512) képviseli. 1519-ben Várday Ferenc püspök a Széchy-kápolnát bővítette. A nyugati barokk oromzatot Visconti készítette III. Károly rendeltére. A déli oldal sekrestyéje szintén barokk alkotás. A templom 1556 és 1716 között sok kárt szenvedett, eredeti, felbecsülhetetlen művészi értékű belső berendezése a fosztogatások és gyűjtogatások következtében elpusztult.

A mai háromhajós, keresztalaprajzú székesegyház hétszáz év alkotásának eredménye. Hosszú hajóit dúsan tagolt és szép fejezetű *pillérek* választják el egymástól. A hat pillérpárból minden második erősebb, mert a keresztboltozatot tartja. A mellékhajók keresztboltozatának száma a főhajóéénak kétszerese. A szentély meghosszabbított, déli oldalán van a barokk *sekrestye*. A kereszthajó északi szárnya és a mellékhajó szögletében van a *Lászlai-kápolna*.

A templom kőfaragványai közt valamennyi középkori stílus képviselve van. A déli bejárat belső *timpanonja* utólagos elhelyezésű. A XIII. századi déli kapu román díszítményei, a kereszthajó északi falában szintén utólagos elhelyezésű *apostolszobrok* és egyéb domborművek délnémet hatásra vallanak.

A templom belsejének helyreállítási munkálatait nemrég fejezték be. Itt vannak *Hunyadi János*, valamint *öccse, ifjabb János, Hunyadi László, Izabella királyné* és *János Zsigmond szarkofágjai*. Az északi hajóban gótikus *püspöki síremlékek*, az északi mellékszentélyben XVI. századi alakos *falképmaradványok* láthatók.

A székesegyházban van *Martinuzzi György, Bethlen Gábor* és *I. Rákóczi György sírja*. A sírokat és síremlékeket az idők során feldúlták, kirabolták, a tetemeiket széjjelszórták.

A közelmúltban folyt restaurálással kapcsolatban ásatásokat is végeztek. *Falfestmény is került elő*.

A templomban hivatalos vezető teljesít szolgálatot és részletes magyarázattal is szolgál.

104b A **püspöki palota** a vár északnyugati sarkában van. Szerény épület, középkori magját többször átépítették. Közepén, a kis udvar kertjében sok a *római emlék*.

Jelenleg Erdély egyetlen katolikus püspöksége. A régi gyulafehérvári püspökök közül érdemes megjegyezni Batthyány Ignác (1780–98) nevét, aki a trinitárius kolostorban elhelyezett hatalmas könyvtárat és műgyűjteményt alapította meg. Haynald Lajos (1852–64) püspök pedig nagy botanikus volt, a könyvgyűjteményével és világhírű herbariumával a Magyar Nemzeti Múzeum Növénytárának megalapítását tette lehetővé.

1979-ig az erdélyi püspök a csíkszentdomonkosi születésű Márton Áron, egyszerű székely szülők gyermeke volt. Utóda Jakab István.

105b A 4. számú várkapu (a Str. Mihai Viteazul végén) a székesegyház és az ortodox katedrális között áll. A barokk stílusú, egynyílású kapu közepén *Ausztria címere*, két oldalán pedig egy-egy fríz tartó *Atlasz-szobor* látható. A kapu a Károly-kapuhoz viszonyítva nagyon egyszerű, szinte díztelen, ugyanúgy, mint az utca végén található 5. és 6. számú kapu is.

106b A görögkeleti katedrális a katolikus székesegyház mellett áll. Hatalmas, reprezentatív építmény. 1921 és 1922 között épült, V. Ștefănescu építész tervei alapján, a tírgoviștei fejedelmi templom mintájára, a régi havasalföldi bizánci stílus jegyeinek átvételével. Püspöki székhely, koronázó templom. Bejárata két oldalán hatalmas fehér *márványtáblák* hirdetik Nagyrománia és a két román egyház egyesülését. A tornáccal övezett katedrálisnak hatalmas (52 m magas) *harangtornya* van a bejárat előtt. A körtornácon *kőtár* van elhelyezve. A nyitott előteret (pridvor) az evangélisták *mozaikképei* díszítik.

A pronaoszban látható *Vitéz Mihály* és felesége, *Stanca fejedelemasszony képmása*.

A katedrálisban koronázták meg 1922-ben Ferdinándot Nagyrománia királyává.

107b A Babilon-épület az ortodox katedrálisról keletre van. 1851-ben épült, eklektikus stílusban. Hatalmas méretei miatt kapta a nevét a helybeli lakosságtól.

A *Városi Múzeum* a Babilon-épületben van. 1888 óta áll fenn, s gazdag gyűjteményében 55 000 tárgy, az 1784. és 1848–49. évi eseményeket dokumentáló gazdag anyag mellett régészeti, történelmi, néprajzi és képzőművészeti részlege is van.

108b Az Egyesülés terme (a Babilontól keletre) eredetileg a közös hadsereg tiszti kaszinójaként épült 1908-ban. 1918-ban itt mondták ki Erdély egyesítését Romániával. Az épületen nagy *márványtábla* emlékeztet a történelmi eseményre. Belül Pierre Bellet francia művész történelmi tárgyú freskói láthatók. Az épület szintén a múzeum tulajdonában van.

Az Egyesülés termétől délre levő kis parkban áll az 1866. évi olaszországi custozzai harcokban elesett *gyulafehérvári katonák emlékműve* (1906). A másik *emlékművet* a piski csatában (1849. február 9.) halálos sebet kapott *Losenau ezredesnek és osztrák katonáinak* állították.

109b A Bethlen-kollégium (Str. 13 Decembrie 13–15.) a Bethlen Gábor által alapított ősi református intézmény, a nagyenyedi kollégium elődjének épülete, amely később osztrák kaszárnya lett. Egyszerű építmény, külső és belső díszítése eklektikus.

110b A volt jezsuita kolostor (Str. 13 Decembrie és Str. Romană sarka) az 1903–1906-ban épült általános iskola mögött ma internátus. Ebben a XVI. századi emeletes épületben volt a Bethlen-kollégium könyvtára. Itt kezdte el bibliafordítását Káldi György 1605-ben.

D GYULAFEHÉRVÁR

97.	Alsó Károly-kapu	105.	4. számú várkapu
98.	Horia, Cloșca és Crișan emlékműve	106.	Görögkeleti katedrális
99.	Felső Károly-kapu	107.	Babilon-épület (Városi Múzeum)
100.	A megyei bíróság székházának maradványai	108.	Az Egyesülés terme
101.	Fejedelmek lakóháza	109.	Bethlen-kollégium
102.	Mihai Viteazul lovas szobra	110.	Volt jezsuita kolostor
103.	Püspöki székesegyház	111.	Apor-ház
104.	Püspöki palota	112.	Bethlen Miklós lakóháza
		113.	Baththyanium

A Str. Romană-ból nyílik a Strada Bibliotecii (Könyvtár utca).

111D Az **Apor-ház** (Str. Bibliotecii 5.) reneszánsz műemléképület. Az Apor család építtette a XVII. században.

112b Bethlen Miklós lakóháza (Str. Bibliotecii) szintén XVII. századi reneszánsz épület. Hajdani tulajdonosa, Bethlen Miklós erdélyi kancellár, önéletírásával a magyar irodalomban is megörökítette nevét.

113b A Batthyaneum (Str. Bibliotecii és Str. Pácii sarka), a római katolikus püspökség egykori könyvtára, ma múzeum. A hajdani trinitárius templom és rendház 1719-ből származó épületében Batthyány püspök létesítette. Ugyanitt csillagvizsgálót is berendezett.

Az 1792-ben alapított könyvtárnak ma *59 000 kötete* van, azonkívül *580 ősnymtatvány, 19 000 okmány, 1230 kézirat*, több világhírű *kódex*, továbbá *régiséggyűjtemény, egyházi gyűjtemény* és *éremgyűjtemény* teszi különösen értékké. Copfstílusú *nagyterme* az egykori templom hajója. Igen gazdag az *Erdélyre vonatkozó gyűjteménye*, ezért fontos kutatási bázis. Itt vannak a gyulafehérvári, aradi, kolozsmonostori apátsági és hiteleshelyi *oklevéltárak maradványai*, az erdélyi vajdák, fejedelmek és magyar királyok *okmányai*. Itt őrzik a „*Gyulafehérvári sorok*” néven ismert, 1310 tájáról származó magyar nyelvemléket is.

A román kultúra szempontjából nagy jelentőségűek a könyvtár *román ősnymtatványai*.

Az Alsóváros a XVIII. században épült fel. Főútvonala a Str. Republicii. Itt van a nagy *vasútállomás*, de van egy külön *keskeny vágányú vasútállomás* is a vár keleti tövében, ez Zalatnára vezet. Az Alsóvárosban vannak a középületek, szállodák, színház, művelődési ház és idegenforgalmi szervek stb.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Republicii 3; CFR menetjegyiroda, Piața 1 Mai 5. *Szálloda:* Apulum és Transsilvania, Piața 1 Mai. *Autójavitó:* Str. Unirii 3.

Kirándulások

Az *Ompoly völgye*. A várost a Calea Moșiloron keresztül északnyugat felé a 74. számú műúton hagyjuk el, mely Zalatnára, Abrudbányára, majd Brádra vezet. (A város feletti Hegyalja községit tövisi kirándulásunk során már megismertük.)

Șard-Sárd után, ahol az *erődített* gótikus református *templomot* érdemes megnézni, nyugatnak kanyarodik az Ompoly (Ampoiul) völgye, és egyre festőibbé válik. A vasút és a közút párhuzamosan halad vele. Presaca–Ampoiului – Ompolygyepű vasúti megállóhely előtt van az 1848. október 24-én ártatlanul kivégzett 700 menekülő zalatnai magyar tömegsírja, *obeliszkjén* „Pax” felirattal. Ompolygyepűn túl a völgy kitérül, majd balról a *Zsidó-hegy* (978 m) cukorsüveg alakú erős kúpja alatt ősi bányaváros fekszik.

Zalatna – Zalatna (szász neve: Schlatten) az Erdélyi-érc-hegységben 462 m magasán fekvő ősrégi település. A hozzácsatolt községekkel együtt több mint 10 000 lakosa van. Jelentős ipari és bányászváros. Régi, szláv eredetű nevét az aranyról (zolota) kapta.

A rómaiak idején Ampelum néven a „procurator aurarium”-nak, a daciai aranybányászat irányítójának székhelye volt. A bolgár–szláv időkben is folytatódott a bányászat, ebből az időből maradt fenn a község jelenlegi neve. II. Géza szász bányászokat telepített ide, majd V. István adományaképpen a gyulafehérvári káptalan tulajdonába került. 1648-ban II. Rákóczi György Körmöcbányáról telepített át bányászokat. A város lakossága bányász- és parasztmozgalomban is részt vett.

Zalatna ortodox *temploma* 1424-ben épült gótikus stílusban, de később átalakították. Értékes régi freskómaradványok láthatók benne.

Kirándulás Alvincre. Vințul-de-Jos – Alvinc fontos vasúti gócpont, a nagyszebeni vasútvonal itt tér el a Gyulafehérvár felé vezető szárnyvontól.

A helységet a XII. században szászok alapították. Bethlen Gábor alatt szászok közé telepedett morva és magyar anabaptisták telepe lett. Ezek az anabaptisták a habánok voltak, akik Svájból Ausztrián át jutottak morva földre, majd onnan a Felvidékre. A XVII. században egy részük Erdélybe költözött. Kiváló fazekasok lévén, messze földön megalapozták az alvinci habán kancsók hírét. 1690-ben Törökországba menekült bolgárokat is telepítettek ide. 1849. február 12-én Bem Alvincnél győzelmet aratott az osztrákokon.

A község református *temploma* a XIII. századból való.

114EL. Az alvinci kastély Fráter (Martinuzzi) György építette egy domonkos kolostor helyére. Valószínűleg megerősített udvarház lehetett. Jelenlegi alaprajza a XVII. század elején alakulhatott ki, Giacomo Resti, Bethlen Gábor építész tervezésében. A XVII. századi építést Brassai Kőműves János kolozsvári kőfaragó végezte. 1715-ben a kastély a gyulafehérvári káptalané lett, s 1733-ban átépítették. Barokk kapuzatát ekkor kapta. Ma már nagyrészt romos, csupán északi szárnyának emeletes része áll. Ennek homlokzatán háromszöges lezárású ablakok, udvari oldalán pedig kettős, északolasz jellegű ikerablakok vannak. A fennmaradt részletek a lombard cinquecento Bramante hatású irányára vallanak.

Castaldo megbízásából e kastélyban gyilkolták meg felbérelt orgyilkosok (Ferrari, Sforza, Pallavinici) 1551. december 17-én Fráter György bíborost, két puskalövéssel és hetvenöt szúrással.

A kastély később a Kemény családé lett, s itt született a híres regényíró és publicista, Kemény Zsigmond (1814–1875).

Alba Iulia–Sibiu Gyulafehérvár–Nagyszeben

Gyulafehérvárt a Marosportus nevű külvároson át hagyjuk el. Itt volt a régi kikötő, ahol hajdan nagy só- és faraktárak álltak. Oarda-de-Jos – Alsóvárda közelében *kemping* van.

Lancrăm – Lámkerék eredetileg szász városka volt. Itt született Lucian Blaga (1895–1961) neves román költő.

Lámkerék közelében van a *Ripa Roșie* (Vörös-szakadék) *természetvédelmi terület*, egy igen érdekes szakadék, ahol a vörös kőzet különféle rétegei figyelhetők meg a szurdok oldalán.

Sebeș – Szászsebes (szász neve: Mühlbach) a Sebes part-

ján fekszik. Lakossága több mint 22 000. Polgárai jobbra szőlőművelők, határában jó bor terem. Régebbi bőr- és gyufagyára mellett most papír-, harisnya-, bőrdíszműgyár, erdészeti fafeldolgozó kombinát nyújt munkaalkalmat lakosainak.

Eredetileg szász település II. Géza korából. 1241-ben a mongolok elpusztították. A XVI. század végén a városban vár is épült, de nem tudott védelmet nyújtani a törökök ellen, akik annyira megtizedelték lakosságát, hogy a XVIII–XIX. század folyamán újabb német telepésekkel kellett pótolni. Az ásatások azt bizonyítják, hogy hajdan sepsi székelyek laktak itt. Erre utal a város neve is.

115E A vár maradványai (a város közepén). A Sebes hídján átkelve a Str. Mihai Viteazulon át jutunk a vár nyugati bejáratához. Ez a Piața Libertății-ra vezet. Itt van a *nyugati kaputorony*. Ugyancsak a nyugati oldalon van egy *félkör alakú barbakan* (Str. Cetății 9). Az északnyugati sarkon áll a *Csizmadiák bástya* (Str. 24 Ianuarie 1–2., a kertben). Az északi várfal közepe táján van az *északi kaputorony* (Str. Caragiale 3.), az északkeleti sarkon a nyolcszögű *toronybástya* (Str. Dobrogeanu Gherea 35.), s végül a délkeleti sarkot a *Szabó-bástya* (Deák-bástya) védte (Str. Traian 6).

116E Az evangélikus templom (Parcul 8 Mai 5.), a város kiemelkedő dísz- és jelképe, a főtér közepén áll. A XIII. század elején épült román stílusú egyházat a tatárok 1241-ben feldúlták, ezért a XIII. század második felétől gótikus stílusban többször is bővítették, bazilika jellegét azonban megtartotta. Zömök tornya román stílusú maradt. A templom külső pilléreit szentek szobrai díszítik. A templom falán legutóbbi restaurálása-kor 1545 előtti freskók nyomát tárták fel.

A templom XIV. század utolsó harmadában épített csarnokszentélyének egyik *zárókövén* Nagy Lajos struccos sisakdísz- és címsze látható. Gyönyörű reneszánsz *szárnyas oltárát* egyesek Wit Stwosz (Veit Stoss), mások az ő iskolája művének tartják. 1524 körül készült, s II. Lajos és Szászsebes címere látható rajta. A szekrény Krisztus családfáját ábrázolja, a szárnyak négy domborműve: Angyal üdvözlés, Mária és Erzsébet találkozása, A napkeleti királyok, Jézus körülmételese.

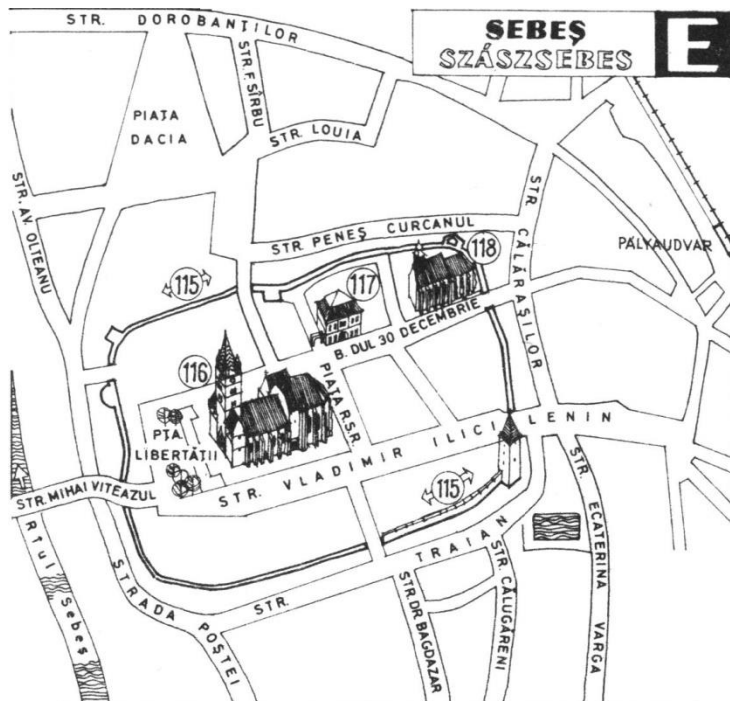
A predella Utolsó vacsorája és az oromzat Szentháromság-kepe későbbi kiegészítés. A csukott oltár *nyolc képtáblája* Jézus életét ábrázolja.

A templom udvarának keleti részén áll az 1383-ból származó, gótikus stílusban épült *Szt. Jakab-temetőkápolna*.

A templom szentélye mögött látható az átépített, *egykori céhcsarnok*, a céhek elárusítóhelye, és a templom szomszédságában az *egykori evangélikus algimnázium* épülete.

117E A Zápolya-ház (Parcul 8 Mai 4.) XVI. századi építmény, későbbi barokk külsővel. Itt halt meg 1540-ben Zápolya János király. 1556-ban és 1659-ben országgyűlést tartottak az épületben, ahol ma *múzeum* van, s tíz terme 8000 tárggyal a város múltját mutatja be.

118E A katolikus templom (a Bulevardul 30 Decembrie keleti végén) a XV. században épült, domonkosrendi

E SZÁSZSEBES

115. A vár maradványai	117. Zápolya-ház
116. Evangélikus templom	118. Katolikus templom

kolostorral. A XVIII. században mindkettőt átépítették a ferencesek. A templom a XIV. századból származik, de eredeti stílusából alig őrzött meg valamit.

Kirándulás a Sebes völgyébe. Szászsebesről a 67C számú műút vezet a Sebes völgyébe. Petrești – Péterfalva után Seb isel-Sebeshely községben Sava Hentia román festőművész emlékházát tekinthetjük meg. Săscior-Szászcsór községen át jutunk az oasai egykori nagy gáthoz, amely a tutajozás idejében a vizet gyűjtötte össze. Az út a Lacul Vidra (mesterséges duzzasztott víztároló) közelében átmegy a Kárpátok gerincén. Útközben több menedékházat találunk.

Szászsebestől 8 km-re kitérőt tehetünk Cilnic-Kelnek felé.

119^{EL} A kelneki vár a főúttól 5 kilométerre van. A XIII. században építették, egy vaskos donzsonból és két falgyűrűből áll. Nemrég restaurálták. A kis erőd mellett *kempinget* is találunk.

Kelnekről tovább mehetünk Gîrbova – Szászgorbó felé, ahol szintén van egy XIII. századi *várrom* és egy omladozó Árpád-kori *templom*.

Fő útvonalunk eleinte a Székás-patak völgyében vezet, párhuzamosan a vasúttal. Szerdahelytől kezdve elhagyjuk a Maros völgyét és áthaladunk az Olt felé a vízválasztó fennsíkján.

Miercurea – Szerdahely község a főútvonal első állomása. Már a rómaiak idejében lakott hely volt.

120_{UT} Az **evangélikus templom** a XIII. században épült, és a XV. században vették körül védőfallal. A falon belül élelmiszerraktárakat is építettek, hogy ostrom esetén hosszabb ideig tudják tartani magukat a védők.

Szerdahelytől 1 km-re letérhetünk Poiana-Sibiului – Polyán felé, amely szebenvidéki juhászok ősi faluja, tipikus hegyvidéki román pásztorközség. Művelődési házában *népművészeti múzeum* van. Innen a *Szebeni-havasokba* lehet kirándulni.

Apoldul-de-Sus – Nagypold község ősrégi lakott hely. Itt volt Cedonia római telep. Középkori *erődtemploma* szintén műemlék.

Apold után Săliște vasútállomásnál dél felé kitérhetünk Săliște – Szelistye faluba, amely a régiek szerint szép asszonyairól volt híres. Innen merítette témáját Mikszáth Kálmán „A szelistyei asszonyok” című regényéhez. *Két* XVIII. századi *ortodox templom* és szép *népművészeti múzeum* van a faluban.

Cristian – Kereszténysziget (szász nevén Grossau) lakosságát 1658-ban a törökök kiirtották, ezért osztrák telepeseket hoztak helyükbe.

Thököly Imre (1667–1705), miután 1690-ben Zernyestnél török segítséggel leverte Heister és Teleki Mihály egyesült seregét, Keresztényszigetre rendelt országgyűlést, ahol Erdély fejedelmévé választotta magát. Thököly pályafutása során a túlerőben lévő osztrákok elől kétszer is a Havasalföldre menekült, s életét végül is török emigrációban fejezte be. 1906-ban hozták haza hamvait, és a késmárki templomba helyezték.

121_{UT} Az **evangélikus templom**, helyesebben templomerőd a falu közepén áll. A XIII–XV. században épült és stílusában a román és a gótikus elemek keverednek.

Itt tulajdonképpen már Nagyszeben területén vagyunk, mivel a falut a városhoz csatolták a közeli Turnișor – Kistorony helységgel együtt, ahol XIII. századi evangélikus *templom* van. A város központjába vezető útvonal mellett *repülőtér* van.

Sibiu Nagyszeben

Szeben megye (județul Sibiu) székhelye a Szeben (Cibin-)patak völgyében, a Szebeni-havasok alatt, 427 m magasan fekszik. Már a középkorban Erdély legnagyobb iparos- és kereskedővárosa, valamint jelentős művelődési központja volt. Klasszicizáló neve Cibinum, szász neve Hermannstadt, a régi oklevelekben pedig „Villa Hermanni”.

A középkorban Brassóval együtt erősített város volt, s a mai napig a szászok „fővárosának” tekintik. Egyúttal, Brassóhoz hasonlóan, a dél-erdélyi románság egyik legfontosabb kultúrcentruma is. Fontos közlekedési és kereskedelmi csomópont. Régi hagyományokra épült iparának fejlődése a felszabadulás után igen gyors üteművé vált. Jelenleg vegyi-, gép-, textil-, bútor-, bőr- és élelmiszeriparáról híres. Jól ismertek az itteni hús- és tejipari készítmények.

A város már régebben összeépült az északon fekvő Szent Erzsébettel és a tőle délnyugatra levő Kistoronnyal. A második világháború után további községeket olvasztott magába. Lakosainak száma így több mint 170 000.

A város környéke az új kőkorszak óta emberi lakhely volt. Határában feküdt Cedonia római település. A XII. században II. Géza telepítette be a szászokat, hogy védjék a Vöröstoronyi-szorost. A szebeni prépostságot 1191-ben alapították, és az erdélyi szász települések egyházi központja lett. 1224-ben II. Endre király szabadságlevele alapján Nagyszeben a szászok politikai szervezetének székhelye lett. A szebeni királybíró egyben a szászok comese (ispánja) is volt. A város 1876-ig, a szász önkormányzat megszüntetéséig a „Királyföld” (Königsboden) központja volt.

Első erősítését a XII. században építették, s miután a mongolok elpusztították, egy nagyobbat építettek helyébe. Első várfalövezete a főtemplomot vette körül. Ezután megépítették a második várfalövezetet a Kis-Ringgel, s végül a harmadik várfalövezetet a Nagy-Ringgel. Már a XIV. században Erdély legerősebb vára, a harmadik falöv (XV. század) elkészülte után pedig bevehetetlenné vált, noha a török 1432-ben 1438-ban és 1442-ben ismételtén ostromolta.

19 céhe, 25 iparága és kereskedelmi hálózata elsősorban a Havasalföldet látta el termékeivel, de összeköttetésben állt a nyugateurópai kereskedelmi központokkal és a Levántéval is.

A jómódú városban előkelő szerepet játszottak az ötvösök, de híres volt posztógyártása és a fegyverművészége is. A gazdag város szinte egyenrangú félként tárgyalt a fejedelmekkel. Jellemző, hogy amikor egész Erdély Zápolya János kezében volt, két évig ostromoltatta Szebent, mely Pempfflinger Márk szebeni szász ispán vezetése alatt nem volt hajlandó elismerni fennhatóságát. A város erősítési vonalait ekkor már 40 torony védte. Nem utolsósorban ereje miatt lett a szászok főhelye, a szász Universitasnak (a legfőbb egyetemes igazgatási szervnek) központja. A reformáció idején a protestantizmus fellegvára Erdélyben. A Rákóczi-szabadságharc után jó időre az erdélyi gubernium székhelyét is ide helyezték át, s 1848–65 között is Erdély fővárosa volt.

A XVII. és a XVIII. században a városfalak már szűknek bizonyultak, s megkezdődött a város terjeszkedése a falakon kívül. 1836–65 között öt kaput leromboltak és a középkori házak helyén új városnegyedeket építettek. Az 1848–49. évi szabadságharc idején a császári katonaság központja és a román Nemzeti Komité székhelye lett. Bemnek az 1849. március 11-i győzelme után a város a honvédség megtorlásától rettegett, de csak sarcot vetettek ki rá. 1863–64-ben itt tartották azt az országgyűlést, amely határozatban fogadta el a háromnyelvűséget.

A kereskedelmi élet és az ipar fejlődésével járt együtt a pénzintézetek

és bankok alapítása, Szebenben volt a szász „Vereinsbank” és a román „Albina”. A XIX. század közepétől a munkásság létszáma is megnőtt, 1870-ben megalakult a Munkásegylet. Nagyszeben a XIX. század közepétől az erdélyi román nemzeti mozgalom központja, az erdélyi görögkeleti érsek székhelye.

A századok számtalan kulturális intézményt és egyesületet alapítottak, s ők voltak az erdélyi turisztika úttörői is (Siebenbürger Karpathen Verein). A dél-erdélyi hegyvidékek feltárása és menedékházainak megépítése a lelkes szász turistáknak köszönhető.

A város a XIV. század óta iskolavárosnak számít, s több negyevű humanista munkálkodásának helye, [Itt született Oláh Miklós (1493–1568), aki Magyarország primása volt.] Kezdetől fogva szász művelődési központ is, s még a XIX. és XX. századi szász irodalom és tudomány is Szebenben virágzott.

Korán kialakult a szebeni román értelmiség is. Itt tanított egy ideig Gheorghe Lazăr, az egyik legnagyobb román pedagógus, s itt alakult meg 1861-ben a románok nagy kultúregylete, az „Astra”.

Látnivalók

A középkori Belváros aránylag kis területen fekszik, tehát a látnivalók nincsenek messze egymástól. A városmag közepén van az Óváros, tőle északra az Alsóváros, délre pedig a Felsőváros. A központ a legelső vár területe, a Piața Griviței.

122F Az evangélikus püspöki székesegyház (Piața Griviței), a hajdani Maria-Kirche (Mária-templom), hatalmas gótikus építmény. Helyén a XII–XIII. században román stílusú bazilika állt.

A jelenlegi templom építése a XIV. század második felében kezdődött meg, 1431-ig tartott. Ez volt az első építési korszak. 1448 és 1460 között a hajó nyugati falait meghosszabbították és így az eredetileg a homlokzat előtt álló torony a nagy előcsarnokba, az ún. ferulába került.

A harmadik építési korszakban (1471–1520) kibővítették a sekrestyét, meghosszabbították a kereszthajó északi szárnyát, megépítették az északi és déli előcsarnokot, a déli mellékhajó karzatát és a csigalépcsős, nyolcszögű tornyocskát. Ugyanakkor a tornyot magasabbra építették és négy fiatornyos sisakkal látták el. Mátyás király ugyanis 1474-ben a kerci apát-ság javait a Mária-templomnak adományozta, ebből fedezték a bővítő és díszítő munka költségét.

A templom egyébként egyszerű külseje a tömegek mesteri elosztásával hat. A háromhajós, keresztalapú bazilika hossza 58 m, szélessége 22 m. Szentélyének záródását a nyolcszög három oldala alkotja. A székesegyháznak négy gótikus kapuja van. A nyugati főbejárat az előtérbe épített torony alján vezet át.

A középhajó boltozati bordái közvetlenül a pillérekre támaszkodnak, a kereszt- és mellékhajókban viszont gyámkövekre. Ezek a *gyámkövek* és a boltozati *zárókövek* igen szép kőfaragói munkák. A kórus északi falán Johan Rosenau szász művész 1445-ből származó *falfestménye* látható. Figyelmet érdemelnek a kerek és csúcsíves ablakok szép *mérművei* is.

Az altemplomban van *Mihnea cel Râu* havasalföldi fejedelem *sírja*, akit 1509-ben a közelben öltek meg.

123F A Teutsch-szobor az egyház déli kapuja előtt áll. Georg Daniel Teutsch (1817–1893) evangélikus püspök a szász nép szellemi és politikai vezére volt. A szobor Donndorf német szobrász műve, 1899-ben állították fel.

124F A védtorony (Piața Griviței 3.) az első várövezetben áll, az Alsóvárosba vezető lépcső felett. A XIV. században épült, valójában őrtorony volt.

Innen vezet az Alsóvárosba a Pasajul Scărilor (Lépcsőköz), amely a XIX. században épült, addig csak lejtő volt.

125F A kórháztemplom (Str. Azilului 4.) a Lépcsőköz alsó végénél áll. 1292-ben már megvolt, és 1294-ben kórház működött benne. Ez a város legrégebb, de teljesen átépített épülete.

A Piața Griviței-ről XIX. századi *vashíd* és két sikátor vezet át a Kis térre (Kleiner Ring), a Piața 6 Martie-re. A teret műemlékházak övezik. Részben gótikus, részben későbbi árkádokkal (Laube) épültek. A huszonnégy legszebb épület között gótikus és barokk építmények is vannak. A 26. számú, 1568-ból származó *házban* volt hajdan a Fekete Medve gyógyszerár. Figyelemre méltóak a 25., 28. számú *házak*, valamint az *őrtorony* (24. szám).

126F A hajdani céhház (Piața 6 Martie 20.) a szűcsöké és a szűrszabóké volt. Késő középkori eredetű. A földszinten voltak az elárusítóhelyek, az emeleten pedig a raktárak. A XVIII. század második felében színielőadásokat is tartottak benne.

127F A volt Harteneck-ház (Piața 6 Martie 22.) Sachs von Harteneck szász ispán háza volt, akit 1703-ban Nagyszében főtérén lefejeztek. A ház egyik helyiségében 1631-ből származó *freskót* találtak.

128F Várostorony (Tanácstorony, Rathausturm–Piața 6 Martie 28.). A XV–XVI. századi építmény a *Város-történeti Múzeum* otthona.

129F A katolikus plébániatemplom (Piața 6 Martie) a protestáns város központjába beékel, nagyméretű építmény. Az 1726–1738 között épült hajdani jezsuita templom barokk stílusú.

A szomszédos Piața Republicii (Nagy tér – Grosser Ring) négyszögű hajdani piactér, amely emeletes házakkal, középületekkel van körülvéve. Keleti oldalának fontosabb épületei az *evangélikus püspöki lak* (1. sz.), a gótikus és reneszánsz *Hal-ler-ház*, azonkívül a 6., 13., 15. és 20. számú *épületek*.

130F A Brukenthal-múzeum (a Piața Republicii nyugati oldalán) a székesegyházon kívül Szeben legfontosabb látnivalója.

Báró Brukenthal Sámuel (1721–1803) atyjának neve Breckner Mihály volt, s királybíróként, Brukenthal előnévvel, nemességet kapott. Fia, Sámuel, 1777-ben Erdély kormányzója lett, s nagyon művelt, gazdag ember lévén óriási gyűjteményre tett szert. Műkincseit és 100 000 kötetes könyvtárát az itt álló impozáns barokk palotában helyezte el és 360 000

forintos alapítvánnyal az evangélikus egyházra hagyta. A gyűjtemény 1817 óta nyilvános.

1948-ban államosították és az „Astra”, meg a Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften egykori anyagával kiegészítve, átrendezték. *Történelmi osztályának* külön értéke az óriási éremgyűjtemény. *Néprajzi osztályán* gazdag szász, román és magyar anyagot találunk. *Képtára* a metszetekkel és a rajzokkal együtt több mint 50 000 darabból áll, s Rubens-, Van Dyck-, Cranach-, Tiziano- és Brueghel-kép is van benne. *Könyvtárában* kb. 250 000 kötet van, azonkívül több értékes kézirat, ösnyomtatvány és kódex. *A természettudományi gyűjtemény* a Str. Cetății 5. számú épületben kapott helyet.

A múzeumhoz tartozik a Jungerwald (Dumbrava) területén elhelyezett *szabadtéri kiállítás* (skanzen) is, mely a népművészet és a népi ipar emlékeit mutatja be.

A Piața Republicii-ről a Str. Gheorghe Lazăr vezet a Strada Cetății felé. Itt három vártornyot is találunk egy sorban.

131F A Természettudományi Múzeum (Str. Cetății 1.) a Brukenthal-múzeumhoz tartozik. (Az épület egykor a szász turistaegyesület székháza volt.) Ma az ország második legnagyobb természettudományi gyűjteménye.

132F A Haller-bástya (a Str. Mănejului sarkán) nevét onnan kapta, hogy Haller Péter városbíró idejében, 1551-ben épült, az ő kezdeményezésére.

133F A nagy rondellát (Str. Cetății) a XVI. században építették. Ebben az építményben volt 1788-ban a szászok első színháza, amely később leégett.

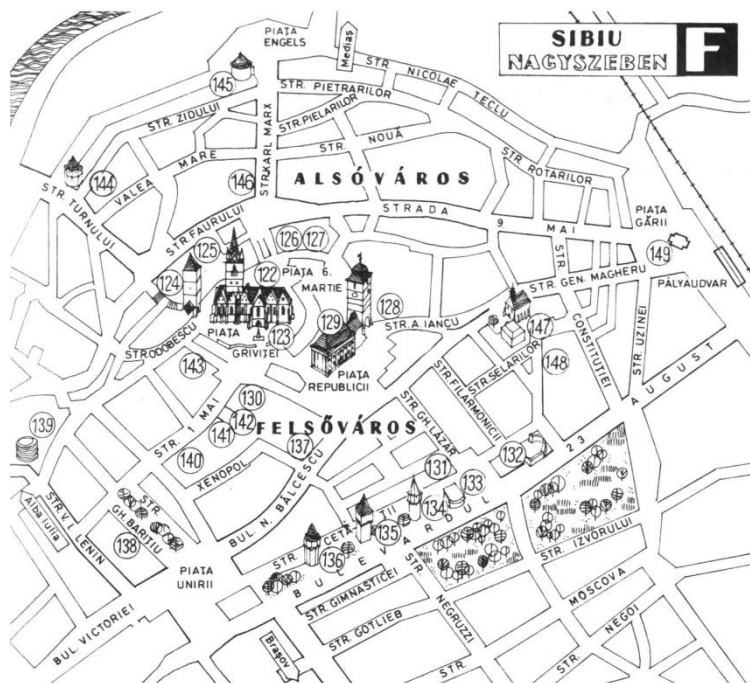
Ma az *Independența* üzem klubhelyiségei vannak benne: könyvtár, színház, mozi stb.

134F A Kádár-torony (Str. Cetății) a XV. századból való és a harmadik várövezethez tartozott. Alul kerek, buzogányszerűen kiszélesedő fejénél szögletes, sok lőréssel. Szász neve: Binder Bastei.

135F A Fazekas-torony (Str. Cetății) a XVI. századból származik. Felül szintén kiszélesedő, de két szomszédjánál erősebb, négyszögletes építmény. A harmadik várövezethez tartozott. Szász neve: Töpfer Bastei.

136F A Fegyverkovács-torony (Str. Cetății) a XV. században épült. Felül szélesedő, karsú, nyolcszögletű torony. Szintén a harmadik várövezethez tartozott. Szász neve: Waffenschmied Bastei.

A Str. Cetății-vel majdnem párhuzamos a Bulevardul Nicolae Bălcescu. Ez a város legforgalmasabb utcája, a Piața Republicii-t köti össze a Piața Unirii-vel (Egyesülés tere). Itt vannak az idegenforgalmi hivatalok, utazási irodák. Régen is ez volt a legforgalmasabb utca, tulajdonképpen 750 év óta a szbeeni ipar és kereskedelem központja. 1633-ban, egy tűzvész alkalmából addigi faházai leégtek.

F NAGYSZEBEN

122. Evangélikus székesegház	püspöki	136. Fegyverkovács-torony
123. Teutsch-szobor		137. Az „Impăratul Romanilor” épülete
124. Védtorony		138. Kultúrpalota
125. Kórháztemplom		139. Soldisch-bástya
126. Hajdani céhház		140. Görögkeleti székesegház
127. Volt Harteneck-ház		141. Kariatidas palota
128. Várostorony		142. Református templom
129. Katolikus plébániatemplom		143. Régi Városháza
130. Brukenthal-múzeum		144. Timár-torony
131. Természettudományi Múzeum		145. Puskaporos-torony
132. Haller-bástya		146. Volt Fehér bárány-fogadó
133. Nagy rondella		147. Az Orsolya-rend temploma és kolostora
134. Kádár-torony		148. Ferences templom
135. Fazekas-torony		149. Kereszt-kápolna

137_F Az „Impăratul Romanilor” szálló és étterem (Str. Nicolae Bălcescu 4.) különösebben nem nevezetes épület. Elődje azonban, a „Zum Römischer Kaiser” fogadó, amelynek nevét örökölte, 1555 óta volt a város tulajdonában, s híre messze földre eljutott. A régi fogadó a mai szállóval szemben állott, s 1891-ben bontották le.

138_F A kultúrpalota (Str. Gh. Barițiu 5.) épületében van a román „Astra” egyesület több mint 300 000 kötetes könyvtára, régi erdélyi nyomtatványokkal, újságokkal.

A kultúrpalotával szomszédos a hatalmas *Continental Szálló* épülete.

A Bulevardul Bălcescu a Strada Leninbe torkollik, annak folytatása pedig a Șoseaua Alba Iulia (Gyulafehérvári út).

139F A Soldisch-bástya (Șoseaua Alba Iulia eleje) a XVII. században épült és a harmadik, legkülső s egyben leg-erősebb védelmi övezetbe tartozott.

A Str. Leninből a Strada 1 Mai (Május 1. utca) vezet a Piața Griviței felé. *Házsora* (9–19. szám) védett műemlék.

140F A görögkeleti székesegyház (Str. 1 Mai 35.) 1906-ban épült. Mintája a konstantinápolyi Hagia Sophia volt. Bizánci stílusú építmény, monumentális méretekkal, a helybeli görögkeleti metropolita katedrális.

A székesegyházzal szomszédos épületben lakott 1868-ban két hétig Mihai Eminescu, amikor a Pascaly szintársulat sűgőja volt.

141F A kariatidás palota (Str. 1 Mai 13.) 1786-ból való, szép barokk épület. A kapuja feletti erkélyt *két kariatida* tartja, innen kapta nevét.

142F A református templom (Str. 1 Mai 9.) homlokzatának felirata szerint 1786-ban épült. Szép barokk stílusú épület, belseje a református vallásnak megfelelően puritán egyszerűségű.

143F A régi Városháza (Str. 1 Mai 2.) a XV–XVI. században épült, gótikus stílusban. Nyugati szárnya nagyjából eredeti állapotában maradt fenn, a többi többször is átépítették, bővítették. Impozáns *feljárója, erkélyei* és a városfal felé néző oszlop *előcsarnoka* különösen figyelemre méltóak.

Az épület eredetileg Thomas Altenberger grófé volt, s következő tulajdonosától, Pempfflinger Márktól a város vásárolta meg, 1548-tól 1945-ig a Városháza szerepét töltötte be. *Tornya* kapubejáró az Alsóváros felé. Hajdan itt volt a fegyvertár, valamint a város és a szász nemzeti közösség levéltára.

Az Alsóvárosban a Lépcsőköz aljánál kezdődő Str. Turnului (Torony utca) jobb oldalán nyílik a Strada Pulberăriei (Lőporraktár utca). A környéken hajdan tímárok, pécek, fazekek laktak.

144F A Tímár-torony (Str. Pulberăriei) a XV. században épült, és a legkülső védőövezetbe tartozott. Nyolcszögletes, zömök és erős torony, teteje kissé kiszélesedik.

Az utcát folytató Str. Zidului (Várfal utca) végén van a Piața Engels.

145F A Puszkaporos-torony (Piața Engels) XVI. századi vaskos, kerek torony, vastag falában apró törésekkel. Kovács-bástyanak is nevezik.

A Piața Griviței és a Piața 6 Martie között vezet északra a Strada Karl Marx.

146F A volt Fehér bárány-fogadó (Str. Karl Marx 3.) XVI. századi, kétszintes, reneszánsz épület, bolthajtásos szobákkal és árkádokkal. Ez a város régi, közkedvelt étterme (ma Hotelul Miel alb).

A Piața Republicii északkeleti sarkából vezet a vasúti pályaudvar felé a Strada General Magheru.

147F Az Orsolya-rend temploma és kolostora (Str. General Magheru 36.) A XV. századi templomot és kolostort 1712 és 1734 között barokk stílusban átépítették. Az Orsolya-apácának a kolostor épületében leányiskolájuk is volt.

148F A ferences templom (Str. Șelariilor, az Orsolya-templomtól délre) hajdan a Domonkos-rendi apácáké volt. A XIV–XV. századi templomot és kolostort a XVIII. században barokk stílusban átépítették. Előcsarnokában a XV. század elejéről való *festett fa Madonna-szobor* látható.

A Str. Magheruból a templomnál ágazik ki a Strada Avram Iancu. Házsorában a 7–11. és 19–31. sz. között *várfal- és toronymaradványok* láthatók. A 8. számú, ún. *Brukenthal-ház* Brukenthal Mihályé, Sámuel testvéréé volt. Barokk bejárata, oszlopos udvara, függőfolyosójának kovácsoltvas korlátja figyelemreméltó alkotás. A 9., 13., 21., 29. számú *házon* sok gótikus, reneszánsz és barokk elemet találunk. A 16. számú *ház* a XIV. században épült, gótikus stílusban.

A Str. Magheru a Piața Gării-ra (Állomás tér) visz. Itt találjuk a *vasúti pályaudvart*, továbbá a távolsági *autóbuszjáratok pályaudvarát* is.

149F A Kereszt-kápolna (Piața Gării) kis katolikus kápolna. Legfőbb látnivalója az 1417-ben készült, egyetlen kőből faragott *feszület*. A felirat szerint az osztrák Peter Lantregen készítette.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Nicolae Bălcescu 53.; CFR menetjegyiroda, Str. Nicolae Bălcescu 5.; a TAROM légitársaság irodája, Str. Nicolae Bălcescu 10. *Szálloda:* Impăratul Romanilor, Str. Nicolae Bălcescu 4.; Bulevard, Piața Unirii 10. *Kemping:* Dumbrava (Valea Aurea), Nagyszebentől 4 km. *Autójavítás:* Șoseaua Alba Iulia 3.

Kirándulások

A Dumbrava (Junger Wald–Kiserdő vagy Fialalerdő) a város-tól 4 km-re szép parkerdő, csónakázótóval, *kempingekkel, étte-*

remmel. A szebeniek kedvelt kirándulólhelye. Itt van a *népi ipar szabadtéri múzeuma* és az *állatkert*. Az erdő villamossal is elérhető.

Kirándulások Páltiniş-re. A várost a Calea Dumbraván hagyjuk el délnyugat felé. A Dumbraván keresztül vezető út először Răşinari – Resinárt érinti, ahol Octavian Goga született. Itt áll *Andrei Şaguna* román politikus, érsek *mauzóleuma*. A falu *múzeumában* szép román népművészeti gyűjtemény van. A helység ma már Nagyszebenhez tartozik. Resinár után következik a *Curmătura Stezii menedékház*, majd Resinártól 22 km-re Páltiniş (Hohe Rinne), a Szebeni-havasok magaslati üdülőlhelye, sport- és kirándulólközpontja, több turistaházzal. Az 1450 m magasan fekvő telep alatt van a *Cibin klamm*, a Szeben-patak romantikus szurdoka, innen lehet felmenni a *Cindrelre* (2245).

Kirándulás Cisnădie–Nagydisznód felé. A várost a Calea Cisnădiein hagyjuk el, déli irányban. Cisnădie – Nagydisznód (szász neve: Heltau) községben született a feltételezések szerint Heltai Gáspár (1520–1575) szász származású magyar író, nyomdász, reformátor, bibliafordító, a „Chronica az Magyarocnak dolgairól” című becses történelmi forrásmű szerzője, a XVI. századi magyar próza nagy mestere.

150UT Az **evangélikus templom** a XIII. század első felében épült, és a XV. században vették körül várfallal.

Cisnădioara – Kisdisznód ma már Nagydisznódhoz tartozik. Itt volt plébános Heltai Gáspár, mielőtt csatlakozott volna a reformációhoz. A falu *cseresznyeliget*e híresek.

151UT A **régi evangélikus templom** a XIII. század elején épült a hegytetőn. Később vették körül erőlfallal. Román stílusával Erdély legrégibb erőltemplomai közé tartozik. Festői környezetben áll.

Sadu – Cód Samuil Micu-Kleinnek (1745–1806), az erdélyi románság nemzettudatát megalapozó ún. erdélyi iskola egyik megteremtőljének szülőlhelye. Innen a *Gitu Berbecului menedékházhoz* (1175 m) lehet eljutni a Cód völgyében (Valea Sadului), 40 km-es autólúttal; majd gyalog a Cindrelre (2245 m) mehetünk. Csak hegymászólknak ajánlható! Cód a verestoronyi útról, Tălmăciu–Nagytalmács felől is elérhető.

Kirándulás a Hortobágy mentére. A városból az E15 (DN1) úton megyünk dél felé, és Şelimbăr után térünk le balra a Segesvár felé vezető 10 számú úton. A Hortobágy (Hirtibaciu) partján fekvő Agnita – Szentágota (szászneve: Agnetheln) bőr- és textilipari központ. A régi szász település középkori *temploma* műemlék, s *múzeumának* (Str. Gării 2.) gazdag római és népművészeti gyűjteménye van.

A Szentágota után a Hortobágy völgyében sorakozól szász falvak régi templomaikról nevezetesek.

Ruja – Roseln – Rozsonda *templomának* vaskos védtornyója XV. századi, többi részei 1509-ben épültek, gótikus stílusban. Stejăriş – Probstdorf – Prépostfalva *templomának*

szentélyét 1860-ban (toldás miatt) lerombolták. A hajó a XIV. században, a torony 1500-ban épült. A hajó felső részén védfolyosó van. *Iacobeni – Jakobsdorf – Jakobfalva*: a *templom* hajója, a szentély, a sekrestye XIV. századi, a tornyot 1500-ban emelték. Kisebb kiegészítéseket találunk a XVIII. századból. Az északi oldalon oldaltorony van, ugyanitt a körítőfalon szép a bejárati kapu.

Netuş – Neithausen – Netus temploma 1448-ban épült. 1504-ben a szentélyt belülről elzárták, s vastag fallal védtoronnyá alakították. A hajó hálóboltozatos, a XIX. században épített „pótszentélye” van. *Noiştat – Neustadt – Újváros*-ban a XIII. századból eredő román építmény helyére 1487-ben késő gótikus *templom* került, később (1856–1868) pedig klasszicista templomot emeltek a faluban. *Movile – Hundertbüchel – Szászhalom templomának* hajója a XIV. századból való. A két végén levő tornyok egyike a legrégebb rész, XIII. századi, a másik a XV. században – belül hálóboltozattal – épült. *Brădeni – Henndorf – Hégen* községben a *templom* XIV. századi építmény, kisebb, XV. századi kiegészítésekkel. Szentélye deszkázott védfolyosós. Igen szép a gótikus faragott kő szentségtartó.

Itt elhagyjuk a Hortobágy völgyét, és Segesvár közelébe, a Segesdi-patak vidékére érkezünk, ahol további templomerődök várnak reánk.

Apold – Trappold – Apold szász erődített *templomegyüttese* impozáns, belső és külső falakkal, valamint udvarokkal. A *Haferturm* (Zabos-torony), vagyis a kaputorony, a *Wisser Turm* (Fehér-torony), azaz a belső várfal második tornya, ezenkívül északra a *Fruchthaus* (terményraktár) védte a XIII. századi templomot. A szentély a falakkal és tornyokkal együtt 1504–1529 között épült. A külső öv főbejárata az északi oldalon van, délen egy kisebb kapu volt (lebontották). A *Schulturnban* (Iskolatorony) lakott a vár őre. Délnyugaton a kiskapu mellett bástya védte a bejáratot. A belső terményraktárral szemben a külső övben észak felé még egy védhető raktárpépület volt. Az egész épületkomplexum jellemző a szászok jól szervezett, átgondolt önvédelmére, a termény és a vagyon mentésére háború esetén.

Şaeş – Schaas – Segesd közvetlenül Segesvár előtt, *Daia – Denndorf – Szászdálya* kelet felé, a Segesd-patak forrásánál van. *Templomaik* az előbbiekhöz hasonlóan a szász építkezési kultúrárt és hagyományvilágot mutatják.

Kirándulás a Küküllő völgye felé. A 14. számú műúton észak felé indulva, a várostól 7 km-re van *Şura-Mare – Nagycsűr* (szász neve: Gross Scheuern).

152UT Az **evangélikus templom** (a község közepén) a XIII. században épült. 1523-ban átalakították s ugyanekkor vették körül erődfalakkal.

Slimnic – Szelindek (szász neve: Stolzenburg) községben csatlakozott 1849. január 25-én Petőfi Sándor Bem seregéhez. *Szelindek várának* XV. századi *romja* a község fölött látható. A várhegy lábánál szép XV. századi gótikus templom áll. *Ruşi – Rűsz* (szász neve: Reussen) községben ismét *erődtemplomot* találunk.

Kirándulás Vízaknára. A várostól északnyugat felé 12 kilométerre levő Ocna Sibiului – Vízakna a szebeniek kedvelt kirándulóhelye. A vidék már a rómaiak korában, majd a középkorban is *sóbányáiról* volt nevezetes. A város neve 1263-ban már szerepelt egy oklevélben. A XVI. századtól fürdőhelyként is számon tartották. 1849. február 4-én Vízakna mellett szenvedett vereséget Bem hadserege. Petőfi erről a harcról írta a „Négy nap dörgött az ágyú” című versét. A régi bányaaknak 10 távában létesítette a város a sós *gyógyfürdőket*, amelyek izom- és idegbántalmakra és női betegségekre vannak jó hatással.

Vízakna *ortodox temploma* XVII. századi, havasalföldi stílusú.

153_{UT} A **református templom** a XIII. században épült, román stílusban. Háromhajós bazilika, a szentélynégyzet fölötti toronnyal. Hajóját 1500 körüli hálóboltozat fedi. A XVI. században átépített erődtemplom freskóit Vince festő 1522-ben készítette. A ma is működő *toronyóra* 1787-ben készült.

Sibiu–Braşov Nagyszeben–Brassó

Nagyszeben a Str. Gh. Gheorghiu-Dej vonalán hagyjuk el, és az E 15 (DN 1) úton megyünk tovább.

Şelimbăr – Sellenberk (szász neve: Schellenberg) előtt a műút jobb oldalán álló *Szentháromság-szobor* annak emléket őrzi, hogy a Habsburgokkal szövetséges Vitéz Mihály havasalföldi fejedelem itt verte szét – az elkeseredett közszekelyek segítségével – 1599. október 22-én Báthori András erdélyi fejedelem hadát. A csatából menekülő Báthorit később a székelyek ölték meg.

V e ş t e m – V e s z l é n y után az út elágazik. Egyik ága Brassó felé, a másik, a 7. számú, az Olt völgyében vezet délre.

Kirándulás a Vöröstoronyi-szorosba. A 7. számú úton megyünk dél felé. Tălmăciu – Nagytalmács fafeldolgozó iparáról nevezetes.

154_{UT} A **nagyalmácsi vár romja** a község fölött látható. „Landes Krone” várának hívták. 1369-ben Vlaicu havasalföldi vajda elpusztította a község területén épített kolostort. Nagy Lajos király a következő években határszéli erősséggé építtette, majd V. László a szászoknak adományozta. 1535-ben Szapolyai Jánosé lett, s ő régi birtokosainak, a szászoknak adta el 2000 koronáért.

Băiţa – Bojca hajdan római örtelep volt. Tőle nem messze az Olt völgyében fekszik Turnu-Roşu – Vöröstorony. A helység és az egész hegyszoros a Bojca és Vöröstorony közt álló, 1453-ból származó, vörös színű *örtoronyról* kapta nevét. A délebbre levő második, úgynevezett *Repedt-tornyot* 1534-ben árvíz döntötte össze.

A *Vöröstoronyi-szoros* (Pasul Turnu-Roşu) harmadik erődítménye volt a szintén romokban álló *Lator-vár*, amely 1222-ben hét faluval együtt Felső-Fehér megyéhez tartozott.

Maga a Vöröstoronyi-szoros sok történelmi esemény színhelye volt. 1242-ben itt vonult ki Magyarországról úgyszólván az egész mongol sereg. Láta a szoros 1330-ban Róbert Károly törbe csalt hadát, 1395-ben erre vonult Zsigmond Nikápolyba, 1442-ben itt törtek be a törökök s 1443-ban szintén itt verte meg Hunyadi János a zsákmányával kivonuló Ali béget. 1849-ben Bem erre szorította ki Erdélyből a cári orosz sereget, és 1916-ban is véres harcok színhelye volt.

Brassó felé a Veszvény utáni elágazástól kelet felé megyünk (E 15, DN 1 út), át a Szeben-patak hídján, majd a Kuhberg 465 m magas hágójára.

Bradu – Fenyőfalvánál (szász neve: Gierelsau), az Olt partján a *Castra Traiana* római tábor nyomait érdemes megnézni.

Avrig – Felek (szász neve: Freck) XVIII. századi barokk *kastélya* egykor báró Brukenthal Sámuelé volt, ma *tudószanatórium*. Az *evangélikus templom* a XIII. század első felében épült, de csak a harangtorony, a bejárat és a karzat eredeti román stílusú. A XVIII. századi *görögkeleti templomban* szép freskók láthatók. *Gheorghe Lazár* (1779–1823) román tudós *szülőháza* a román templom közelében áll. *Szobrát* Corneliu Medrea készítette.

Felek a Fogarasi-havasokba vezető kirándulások egyik kiindulópontja. Eljuthatunk innen a *Poiana Neamțului menedékházhoz* (1706 m), majd a *Bircaciu menedékházhoz* (1550 m) és a *Feleki-tóhoz*.

Északkelet felé a szomszédos falu Săcădat – Oltszakadát. XIII. századból való magyar evangélikus *temploma* van. A faluban él az Olt-völgy kipusztult magyarságának utolsó szörvénya.

A főútvonalról a Fogarasi-havasok 70 km hosszú gerincvonulata teljes nagyságában kibontakozik.

Porumbacul-de-Jos – Alsóporumbák Felektől 5 km-re fekvő község, hajdan Apafi fejedelem kedvelt tartózkodási helye volt, s itteni kastélyába országos tanácskozásokat hívott össze.

Alsóporumbákról dél felé *Porumbacul-de-Sus* – Felsőporumbákon át kirándulhatunk a Fogarasi-havasokba, a *Negoi menedékházhoz*. Innen érhető el viszonylag legkönnyebben a *Negoi-csúcs* (2535 m).

Scoreiu – Szkorei után jobbra hatalmas tábla jelzi az 1974-ben megnyitott, új nagy alpesi utat. A *Transfăgărășanul Nicolae Ceaușescu* hatalmas technikai alkotás, amelyet katonai műszaki alakulatok építettek. A *Bilea-vízesés menedékháza* és a *Bilea-tengerszem menedékháza* mellett, majd egy alagúton a *Lacul Vidra* érintésével Curtea de Arges – Argyasba fut be. A 90 km hosszú út 2042 m magasságig vezet fel, s 578 hídja és viaduktja van. Biztonságosan csak a nyári hónapokban járható.

Az alsó és a felső menedékház között – a nagy Bilea-vízesés fölött haladó – *drótkötélpálya* működik. Az alagút, javítás miatt, gyakran zárva van.

Cîrța – Kerc 5 km-rel Szkorei után, a főúttól 2 km-re a vasútvonal mellett fekszik. *Ortodox templomában* szép freskók láthatók.

155_{UT} A kerci apátság maradványai. Az apátságot III. Béla fia, Imre király alapította. A Maros-torkolat közelében létesült egresi cisztercita rendház leánymonostorának épült 1202-ben. 1421-ben a törökök dúlták fel. A rendház 1474-ben szűnt meg. A homokkőből épült háromhajós, kereszthajós apátsági templom hajója 54 m, kereszthajója 27 m hosszú volt. Építészeti díszei, kapubélete, oszlopfői, zárókövei a korai XIII. századi gótikus stílust képviselik. A templomhoz csatlakozik az apátsági épület romja. Épen maradt szentélyében ma *evangélikus templom* van.

Arpașul-de-Jos – Alsóárpás román népművészetéről híres község. Szintén jó kiindulópontja a Fogarasi-havasokba induló túráknak.

Dél felé 14 km-es bekötőt vezet Arpașul-de-Sus – Felsőárpáson át az *Arpaș menedékházhoz* (600 m), a *Podragai menedékházhoz* és a *Bilea-tóhoz*.

Ucea-de-Jos – Alsóuca mellől déli irányban vezet egy aszfaltozott bekötőt.

Orașul-Victoria – Viktória-város a főúttól 8 km-re fekszik. 1949-ben alapították, s lakosainak száma ma már 10 000. A város hatalmas *kombinátjával* Erdély egyik vegyipari központja, s egyben üdülöhely is. Szép kirándulásokat tehetünk innen a Fogarasi-havasokba a *Podragul* és az *Arpaș menedékházhoz*.

Sîmbăta-de-Jos – Alsószombatfalva község a középkorban híres vásárhely, majd 1737-ig a görögkatolikus püspök székhelye volt. Híres *gazdasága* van, amely ma is főleg lótenyésztéssel foglalkozik. Ménesét 1875-ben alapították. A gazdaság hivatali helyiségei a község egykori *Brukenthal-kastélyában* vannak.

Kirándulás a Szombatfalvi-völgybe. Alsószombatfalváról a déli irányban vezető úton fekszik Sîmbăta-de-Sus – Felsőszombatfalva. A községben Constantin Brâncoveanu építtetett *kastélyt*, a helység határában pedig bizánci stílusú freskókkal díszített görögkeleti *kolostort*. Közeliében van a *Szombatfalvi turistakomplexum*, 15 km-re a műúttól. Ez a *Valea Sîmbatei menedékházhoz* (1401 m) vezető túra kiindulási pontja.

Voila – Vojla *ortodox templomának* külső falán bizánci stílusú freskók láthatók.

Vojlától indul az út északra a Hortobágy völgye felé, ahol a szász evangélikus templomok közül Șinca Mare – Nagysinka és Dealul Frumos – Lesses (szász neve: Schöenberg) román kori *bazilikái* kiemelkednek.

Făgăraș – Fogaras az Olt-folyó partján 429 m magasságban fekszik. 1876-tól Fogaras vármegye (județul Făgăraș) székhelye, 1950 óta Brassó megyéhez (județul Brașov) tartozó, 26 000 lakosú város. Jelentős vegyi- és acélipara van.

Fogaras és környéke a XIII. század elején lett királyi birtok, s a tatárjárás után szászokat telepítettek erre a területre.

Első vára 1310 körül épült. A területet Nagy Lajos király 1369-ben Vlad havasalföldi vajdának adta hűbérbe, a „Fogaras Hercege” (Dux) cím felvételének jogával. A terület 1464-ig maradt a havasalföldi vajdák hűbértoka, akkor Mátyás király a hűbérseget megszüntette és Fogaras várát Geréb Jánosnak, a későbbi erdélyi vajdának adományozta. A területet 1472-ben a szászok kapták meg, majd Korvin János, Bornemissza János budai várnagy, 1531-ben pedig Majláth István és Nádasdy Tamás lett birtokosa. Időközben a fogarasi uradalom 64 falujával valóságos kis fejedelemséggé növekedett. 1589-ben a vár és az uradalom Báthori Boldizsáré, majd Báthori Zsigmondé lett, aki 1595-ben feleségének, Mária Krisztina főhercegnőnek adományozta fejedelemszonyi birtokként. 1599-ben Vitéz Mihály havasalföldi vajda is elfoglalta. Következő birtokosától, Csáky Istvántól, az erdélyi főkapitánytól Basta foglalta el és német őrséget helyezett el benne.

A vár fénykora Bethlen Gábor uralkodásának idejére esik, aki az uradalomból mintagazdaságot szervezett, és a várat teljesen újjáépítette. Bethlen, a Rákócziak és Apafi Mihály idején a vár a mindenkori fejedelemszonyi birtoka volt. Apafi Mihály idején volt legmozgalmasabb korszaka, ugyanis ő többnyire itt tartózkodott és itt tartotta meg az országgyűléseket is. A Habsburgok idején a vár uradalmával együtt kincstári birtok lett, majd 1762-ben a Szász Universitas szerezte meg zálogbirtokként, 99 évre.

Híres vásárhely lévén, Fogaras lakossága a század elején főleg kisiparosokból állt. A város nagyarányú ipari fejlesztése a második világháború után már a szocializmus eredménye. Nagy vegyikombinát létesült, műtrágyagyár, acélmű stb. épült.

Fogaras a múltban is iskolavárosnak számított, s egyben a románság fontos kultúrközpontja is volt, ahol már 1657-ben román iskola működött. Román tanítókat, papokat neveltek, s a városban volt az első román görögkatolikus püspökség is, amelyet később Balázsfalvára helyeztek át.

156UT A fogarasi vár (Piața Mihai Viteazul) főbejárata a keleti oldalról nyílik, s felvonóhídon és kapubástyán keresztül juthatunk be.

A korábbi vár helyén Majláth István emeltetett kőből és téglából rakott fallal és vizesárokkaal övezett bástyás erődöt. A XVI. század vége felé Báthori István hozatta rendbe. Mikor 1599-ben Vitéz Mihály elfoglalta, feleségének, Stanca fejedelemszonymnak adományozta. A várat Bethlen Gábor korszerűsítette, s végrendeletében az itt felhalmozott műkincsekkel együtt második feleségére, Brandenburgi Katalinra hagyta. Rákóczi György idejében felesége, Lórántffy Zsuzsanna élt egy ideig a várban. Apafi Mihály halála után (1690) osztrák kézben kaszárnya, majd börtön is volt.

A vár külső falővezete szabálytalan négyszög alakú, 6 m magas, téglá borítású földmaggal. A sarkokon négy, romboid alakú, 10–12 m magas *bástya* áll. A falakat körben 45–74 m széles vizesárok védte, amelybe az Olt vizét vezették, ez most *csónakázótó*.

A külső falővezeten belül áll a tulajdonképpeni *kastély*. Oldalszárnyai szabálytalan négyszög alakú belső udvart fognak közre.

A szárnyak háromszintesek, nagy termekkel. Az első emelet *déli szárnya* volt a fedelmi lakosztály. Udvar felőli részén széles *arkádós* folyosó van. A faragott bejárati ajtókon *kőcímer*ek és díszes *zárókövek* láthatók.

A nyugati oldalon volt a *diéta-terem*, ahol négy országgyűlést tartottak. A Bethlen idejében végzett átépítéskor az ablakok szép *reneszánsz kőkereket* kaptak. A folyosó egyik ajtaja felett *Bethlen kéthattyús címere* ma is látható. Bethlen építtette a vár délnyugati *főbástyáját* is.

A várban *népművészeti műhelyt, történelmi múzeumot* és *turistaszállót* rendeztek be.

A vár közelében van a *Művelődési Ház* (Piața Mihai Viteazul 1.) s előtte helyezték el Vitéz Mihály feleségének, *Stanca fejedelemasszonynak a szobrát*.

157^{UT} A gimnázium épülete a várral szemben áll. 1909-ben épült Mikszáth Kálmán író közbenjárására.

Mikszáth 1892–1910-ig Fogaras város képviselője volt. Ebben az iskolában volt tanár Babits Mihály 1908 és 1911 között. Babits „A golyakalifa” és a „Halálfiat” című regényében írta le a várost. Kedvelt helye, a *Liliac* (akkor még Chyba) *cukrászda* a Piața Republicii északi során van.

158^{UT} A városi múzeum (Piața Republicii 22.) 1954-ben alapított intézmény, öt termében *történelmi, néprajzi* és *természettudományi kiállítás* van.

159^{UT} A református templom (Str. 6 Martie 15.) 1715-ben épült. Az eredeti, XVI. századi nagy templomot, amely a Piac téren állt, 1704-ben Rabutin parancsára a vár császári őrsége ágyúval szétlővette, mert a kuruc reformátusok kezén volt. Nem is engedték újjáépíteni. 1715-ben gróf Teleki József a vártól messzebb és csak alacsony templom építésére kapott engedélyt. A templomot özvegye, a jótékonykodó *Árva Bethlen Kata* (1700–1759) fejeztette be, a főbejárata felett *márványtábla* utal erre. Az önéletírása és levelezése alapján ma is számon tartott *Bethlen Kata sírja* a templom bejárata előtt áll, sírkövén udvari papjának, Bod Péter (1712–1769) irodalom- és egyháztörténész verses felirata olvasható.

A templom *szószéke* pompás kőfaragó munka.

160^{UT} A Szent Miklós ortodox templomot (Biserica Brâncoveasca, Str. Tudor Vladimirescu 16.) Constantin Brâncoveanu havasalföldi fejedelem és felesége, Mária alapította. A *fejedelem címere* (holló kettős kereszttel a csőrében) a bejáratnál feliratnál látható.

Az 1694-ben bizánci stílusban épült templom kupolás belső terének falait értékes bizánci stílusú *freskók* borítják. A templom egykor a fogarasi görögkatolikus püspökség székesegyháza is volt.

161^{UT} Az ortodox templom (Str. Codru Drăgușanu 6.) 1783 és 1791 között épült. Barokk stílusú *tornya* 26 m magas.

Szenteket és bibliai jeleneteket ábrázoló *freskói* bizánci jellegűek. *Oltárképe* 1791-ből, egyéb belső díszítése 1797-ből való.

Fogarastól tovább megyünk kelet felé az E 15 (DN 1) számú műúton.

Șercaia – **Sárkány** Fogarastól 14 kilométerre fekszik, és rövid kitérőkkel szép kirándulásokra ad alkalmat.

Déli irányban 4 kilométerre van Vad – Vád község, a tőle szintén 4 kilométerre levő híres *nárciszmezővel* (Poiana-Narciselor). Május végén, június elején érdemes felkeresni. Védett terület!

Halmeg – Halmágy Sárkánytól északra, 4 km-re fekszik. Magyar *evangélikus temploma* a XIII. század második felében háromhajós bazilikának épült, érdekes egykorú faragványokkal.

Veneția-de-Jos – Alsóvenice Sárkánytól észak felé 8 km-re, a Persányi-hegység lábánál, az Olt partján 450 m magasságban fekvő fürdő- és üdülőhely. Van *meleg* és *hideg fürdője*, valamint *6 gyógyforrása*.

Sárkánynál elhagyjuk az Olt medencéjét és a Persányi-hegység (Munții Perșani) 620 m magas hágóján át leereszkedünk a Barcaságba.

Ütközben érintjük lenn a völgyben Vlădeni – Vledény községet. Szép nagy *görögkeleti temploma* van. Szász hatásra valló *kőházai* is igen csinosak. A völgy után újabb 595 m magas hágóra érünk, ahol a műút jobb oldalán büfés *autóspihenőt* találunk.

Innen elágazik az út Strandul Codlea – Feketehalom (vagy Erdőfürdő, a szászok Zeidner Waldbadnak hívják) felé. A völgykatlanban 10–20 °C hőmérsékletű források táplálják a kis *tavat* és a *fürdőmedencéket*. *Kemping*, *turistaszálló*, *vendéglő* is van itt. Igen kellemes táborozási hely.

Codlea – Feketehalom, szász nevén: Zeiden, több mint 14 000 lakosú városka. A Barcaság északnyugati sarkában, a Fekete-hegy 1294 m magas csúcsa tövében fekszik. Lakói hajdan híres fakereskedők, takácsok és lentermelő gazdák voltak. Ma kémiai ipari központ és a környékbeli faipar székhelye. Van textil- és gépgyára is. Híres a kertészetéről; nagy üvegházaiban főleg szegfűt termesztenek, ezért a virágok városának is nevezik.

Régi vára, a Schwarzberg, a Fekete-hegy sziklás ormán már a XIII. században állott. A várat a Német Lovagrend II. Endre király idején építtette. Itt ostromolta meg IV. Béla király saját párttűtő fiát, István herceget. A *várnak* ma már csak az *alapjai* láthatók, 1335-ben Róbert Károly leromboltatta. A fő téren álló *evangélikus* erődített *templom* a XIII. századból származik, szép hálóboltozata a XV. század végének alkotása. Ugyanekkor készült tornyos erődítése is.

Ghimbav – Vidombák (szász nevén: Weidenbach) barcasági szász település. Fonodája, papírgyára, jó mezőgazdasági szövetkezetei vannak.

162_{UT} Az **evangélikus templom** a község központjában áll. A XIII. században épült, erős várfalai azonban a XV. században készültek. 1775-ben az egész erődtemplomot átépítették.

Vidombák után 6 km-re már Bartolomeu – Brassóbertalan következik, amely ősi település volt, de ma már a megnövekedett Brassó külvárosa. A várost később, a 218. oldalon ismertetjük.

II. Oradea–Maramureş–Reghin Nagyvárad–Máramaros–Szászrégen

Ez az utazás végigvezet az Alföld peremén, az Érmellék gyümölcs- és bortermő vidékén és a szatmári tájakon, majd a Szamos völgye mentén behatol a hegyek közé, a fatemplomos máramarosi falvakig, s innen a Kárpátok vonulata mentén bekanyarodik a Maros mellé, a Mezőség keleti peremére.

Oradea–Satu Mare Nagyvárad–Szatmárnémeti

Nagyváradot a központból a nagyállomás felé, a Calea Republicii és a Piața București vonalán hagyjuk el, és a 19. számú úton megyünk északi irányba.

Biharia – Bihar az érmelléki dombnyúlványon a Kösmőpatak mellett fekszik. A XI. század óta ismert. Anonymus szerint a honfoglalás előtt az egyik helyi hatalmasság központja volt. *Református temploma* XVI. századi alapon 1802-ben épült, *katólikus temploma* 1826-ból való.

163G. A bihari földvár valószínűleg korai eredetű. A XI. században ispánsági vár volt. Téglalap alakú, 115×150 m nagyságú térség, amelyet 15–20 m széles sánc és 5–7 m magas földhányás övez. Háborús időkben 2–3000 ember befogadására is alkalmas volt. II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában is szerepet kapott. A vár udvarán állt az ezredéves emlékmű.

Az elágazásnál a Marghita – Margitta felé vezető úton fekszik Szentjobb, ahol egykor Szent István ereklyéjét őrizték. A másik irányban Székelyhíd felé tartunk.

Tamaşeu – Paptamási a Berettyó mentén fekszik. Már a XIII. században említik az oklevelek. *Református temploma* 1835-ből való.

Roşiori – Biharfélegyháza *református temploma* 1845-ben épült. A határban levő *földvárban* az 1886. évi ásátás során bronzkori tárgyakat találtak. Itt érjük el az érmelléki dombvidéket, a híres borok hazáját.

Diosig – Bihardiószeg Jankafalvával összeépülve, az Ér mentén, a XIII. század óta (kb. 1278) ismert hely. A Gutkeled

nemzetiségnek (a Báthoriak őseinek) vára a *református templom* helyén állt. Kénes *gyógyfürdője* van.

Várát 1460-ban a Zólyomiak építették, a török időkben végvár, 1665-ben lerombolták.

Itt született Mikecs László (1917–1944) történész. Főművét („Csán-gók”) 1941. nyárelőn az itteni szőlőhegyen fejezte be.

Săcuieni – Székelyhíd egykor székelyek telepe volt, kiket az 1217. évi oklevél a bihari vár fegyvereseiként említ. Vársárjogát 1417-ben Zsigmondtól kapta. 1604-től 1661-ig az erdélyi fejedelmek birtokában volt. Famennyezetű *református temploma* Mátyás király idejéből való, de a későbbi századokban erősen átalakították. A szentélyben a Zólyomiak címere látható, falában Zólyomi Tamás sírköve 1588-ból. A *katolikus templomot* 1764-ben Dietrichstein János építtette.

Az úton tovább Cheşereu – Érkeserű már a XIII. század elején szerepel az oklevelekben. A XV. századtól a váradi püspök birtoka. *Református templomának* nyugati része ősi, egyébként 1801-ben épült. *Katolikus temploma* 1825-ből való.

Tarcea – Értarcsa neve a kolozsmonostori levéltár egyik XIV. századi oklevelében már szerepel. *Református temploma* 1846-ban épült.

Valea lui Mihai – Érmihályfalva a Nyírség és az Érmellék határán fekszik. A 10 000 lakosú város határállomás. Élelmiszer- és bútorigara jelentős. Érmihályfalva a legrégebb települések közül való. 1270-ben Turul comes özvegye, „Onnus” volt a birtokosa. A XIV. században vámszedő és vásáros helylyé lett. Határában van a Salamon útja, ahol állítólag Salamon királyt kísérték a rabságba. *Református temploma* 1284-ben már állott. 1892-es átalakítása ellenére részben megőrizte középkori jellegét. *Katolikus templomát* Schlauch Lőrinc nagyváradi püspök építtette.

Érmihályfalvától délnyugat felé 5 km-re fekszik Şimian – Érsemlyén.

Itt született *Kazinczy Ferenc* (1759–1831), a magyar irodalom nagy alakja, író és nyelvújító, s az „Erdélyi levelek” szerzője. Gyermekkorát is itt töltötte anyai nagyatya, Bossányi Ferenc házában. A Martynovics-mozgalomban való részvétel gyanúja miatt 7 évet töltött osztrák börtönökben, Lajos nevű fiát mint honvédtábornokot, 1849-ben kivégezték.

A református templom mellett *Kazinczy-emlékkert* van.

Pișcolt – Piskolt XIV. századi község *református temploma* ősi eredetű, *ortodox temploma* 1869-ben épült.

Carei – Nagykaroly város Szatmár megyében (județul Satu Mare) 131 m magasan, az Alföld peremén fekszik. Őt ipari üzeme és 26 000 lakosa van.

A Károly helységnevet 1335-ben említik először az oklevelek. A szomszédos *Kaplony monostora* azonban már 1080-ban szerepel. Ide temetkezett a Kaplony nembeli Károlyi család, ugyanis az egész környék az ő birtokuk volt. Róbert Károly idején már vásárjogú helyként tartották számon, s Mátyás alatt épült a Károlyiak kastélya (1482).

A városban született Károlyi Gáspár (1529–1591) bibliafordító, Gaál József (1811–1866) író Acsády Ignác (1845–1906) történész, Kafka Margit (1880–1918) író. 1846. szeptember 8-án a volt Szarvas-fogadó épületében az itteni megyebálon ismerte meg Petőfi Sándor Szendrey Júliát.

A városban több XVIII. századi templom van: volt *ruszin templom* (1738), *ortodox templom* (mindkettő a Str. Doinaban), *református templom* (1795), *evangélikus templom* (1823).

164G A katolikus templom 1769–78 között épült, barokk stílusban. Az 1850-es években Ybl Miklós vezetésével restaurálták. Tetőzete kúp alakú.

Belső terét hat boltív zárja le, s kiképzésében sok a reneszánsz elem. Sötétszürke *márványoltárának* képe kalazanti Szent Józsefet ábrázolja. A templom két oldalán 3–3 *mellékoltárt* is találunk. Szép *színes ablakai* vannak.

165G Az egykori piarista rendház és főgimnázium. A rendház 1723-ban épült. Falán *Révai Miklós* (1750–1807) nyelvtudós és *Erdősi Imre* (1814–1890) piarista tanár *emléktáblája* látható.

A volt piarista főgimnázium falán magyar és román nyelvű *emléktábla* jelzi, hogy 1888–1892 között *Ady Endre* itt végezte a gimnázium négy alsó osztályát.

166G A Megyeháza épülete a XVIII. századból származik. Jelenlegi alakját 1905-ben kapta. Mivel Nagykároly volt annak idején Szatmár megye székhelye, itt dolgozott Kölcsey Ferenc mint vármegyei aljegyző, majd 1832-től mint főjegyző.

Az épület ma *iskola*, illetve *szociális otthon*.

167G A múzeum a Károlyi-kastélyban van (Str. Tractoriștilor 1.), szerény intézmény, de *történeti* és *természettudományi részlegének* érdekes anyaga van.

168G A volt Károlyi-kastély a város közepén levő parkban áll. 1482-ben épült, de a későbbi századokban négyszer is átépítették. Mostani alakja romantikus lovagvárra emlékeztet. Építésének története a falán levő *táblán* olvasható.

Ma a város *kultúrháza*.

169G A román katona emlékműve (a park mellett). A monumentális szobor Vida Géza (és társai) alkotása. A második világháború román hősi halottainak tiszteletére készült.

Kirándulások. Căpleni – Kaplony Nagykárolytól északkeletre fekvő, a városhoz csatolt község. Itt van a *Károlyi család* impozáns *sírboltja*.

Nagykárolytól délre Căuas – Kávás irányába megyünk, s itt keletre térünk az egykori Érmindszentre, amely nagy szülőttől az *Ady Endre* nevet kapta.

170c Ady Endre szülőháza. A domborműves *emléktáblával* megjelölt kis kúriában született Ady Endre 1877-ben. A házban *Ady-emlékmúzeumot* rendeztek be.

Érminszenről eljuthatunk A c í ș – Á k o s községbe, ahol gyógyfürdő van.

171c Az ákosi református templom a XII. század második felében épült román stílusban. Eredetileg a Benedek-rendi szerzeteseké volt. A kéttornyú, téglából emelt, igen szép monostort Schulek Frigyes és Essenwein restaurálta 1896-ban. Elsőrendű látványosság.

Kávástól tovább dél felé, 25 km-re a 9270 lakosú Tășnad – Tasnád következik. *Református temploma* középkori eredetű, 1476-ban Vingárti Geréb László erdélyi püspök építtette. A régi kastély ma néprajzi és történeti *múzeum*. A *strandfürdő* forrásának vize 75 °C-os.

Săuca – Sződemeter, Tasnádtól 10 km-re nyugat felé, a magyar turisták egyik zarándokhelye. Sződemeteren áll *Kölcsey Ferencnek* (1790–1838), a Himnusz költőjének *szülőháza*. 1890-ben a Szilágy megyei Wesselényi Egyesület a házon emléktáblát helyezett el.

Nagykárolytól továbbra is sík vidéken haladunk Moftinu Mic – Kismajtény község felé, s közben elmegyünk az országúttól jobbra húzódó *nagymajtényi sík* mellett. 1711. május 1-én II. Rákóczi Ferenc távollétében itt tétette le a kuruc seregekkel Károlyi Sándor a fegyvert, miután megkötötték a szabadságharcnak véget vető szatmári békét.

Ezután, a vasútvonalat keresztezve, északkeletnek tartunk, s a Krasznánál *autóspihenőt* és *kempinget* találunk („Vraja Crasnei”, azaz Kraszna varázsa). Doba – Szamosdob községet elhagyva, 15 km után beérünk Szatmárnémetibe.

Satu Mare Szatmárnémeti

Szatmár megye (județul Satu Mare) székhelye, a Szamos partján, 127 m magasán fekszik, és a hozzá tartozó Satmarel – Szatmárzedény helységgel együtt 103 500 lakosa van. Húsz ipari üzeme közül a gépgyártás, a textil-, a fa- és az élelmiszeripari vállalatok a legjelentősebbek.

A „Castrum Zoltmar” elnevezés a X. századból már ismert, Gizella királynő 1000 táján királyi vadászokat telepített ide s ezek alapították meg Németi falut. A tatárjáráskor a vidék elnéptelenedett, ezért IV. Béla király újratelepítette.

1535-ben a reformáció egyik fő helye lett, itt térített Dévai Bíró Mátyás erdődi, majd szatmári pap. 1562-ben a törökök ostromolták, 1646-ban pedig Rákóczi György ügynevezett református „zsinatot” tartott itt.

A megye nemességét a XVIII. században Pázmány Péter visszatérítette a katolikus vallásra, s ezzel megkezdődött a reformátusok üldözése. Később Basta és Montecuccoli garázdálkodtak erre felé. 1686-ban pedig Caraffa 61 033 forintot zsarolt ki a szatmáriaktól. Szatmár népe 1703-ban Rákóczi zászlaja alá állt, és végig kitartott mellette. A szatmári béke után

a megfogyatkozott lakosság pótlására a Károlyiak 23 sváb falut telepítettek a környékre, ezek jórészt elmagyarosodtak.

A piaristák 1727-ben kezdték meg a városban oktató munkájukat. 1753-ban nyomda is működött a városban.

Petőfi Sándort szoros kapcsolat fűzte a városhoz. Pár évvel ezelőtt még állott Pap Endre költő háza (Str. Cuza Vodă 6.), ahol Petőfi gyakran vendégeskedett. 1846 őszén az ő meghívására jött ide, majd innen a nagykarolyi megyebálra, s ott ismerte meg Szendrey Júliát. 1846 és 1848 között innen járt ál Júliához Erdődre.

Látnivalók

A főtéren, a Piața Libertățiiin van a *régi Városháza*, a magyaros szecessziós *Dacia-szálló*, mögötte a *tűzoltótoronnyal*, a *csizmadiaszín* (hajdani céhház) és nem messze a Str. Horián az *Állami Magyar Színház* épülete.

172G A püspöki székesegyház (Piața Libertății) 1786-ban kezdték építeni klasszicizáló barokk stílusban, s 1797-ben szentelték fel. A kupolás részt, a két tornyot és a korinthoszi oszlopokkal díszített bejáratot később építették. Ez volt az 1804-ben alapított püspökség székesegyháza.

Márvány *főoltára*, hatalmas *orgonája* és kupoláinak *freskója* figyelmet érdemel.

173G A volt Vécsey-házban (Piața Libertății 21.) írták alá 1711. május 1-én a szatmári békét. Jelenleg az 1952-ben létesített *múzeum* otthona. Az épületre a közelmúltban, az 1000 éves Szatmár ünnepén *emléktáblát* helyeztek el.

174G A református templom (Str. Rozelor) 1788-tól 1807-ig épült, klasszicista stílusban. Mivel az előtte levő teret lánc övezi, ezért „láncos templomnak” is nevezik.

Szomszédságában van a *magyar gimnázium*.

175G Az ortodox templom (Str. Arțarilor–Juharfa utca) neobizánci építmény.

Előtte áll az első világháború előtti román nemzeti mozgalom egyik vezető személyiségének, *Vasile Lucaciunak a szobra* és *A román katona emlékműve*.

Kirándulások

A várostól dél felé 20 km-re vonattal is elérhető Ardud – Erdőd. A ma leginkább *gyógyfürdője* miatt felkeresett község régi erődített hely volt a Drágfiak kezén. Később a vár elpusztult, s Károlyi Sándor 1730-ban várkastélyt építtetett helyére. E kastély kápolnájában volt Petőfi Sándor és Szendrey Júlia esküvője, 1847. szeptember 8-án. A kiszáradt kis tó partján *Petőfi-emlékkő* található. A várkastély a második világháborúban elpusztult, szomorú maradványa egy átépített bástya (betonpótlásokkal) és némi falmaradvány még látható.

Erdőd jeles szülötte Bakócz Tamás (1442–1521) esztergomi érsek.

Erdődről autóval tovább mehetünk Beltiug – Krasznabéltek fürdőhelyre. *Gyógyfürdője* mozgásszervi- és idegbántalmak, valamint női betegségek gyógyítására alkalmas.

Pădurea Noroieni – Sárerdő Szatmárnémetitől 8 km-re van észak felé, Micula – Mikola irányában. *Természetvédelmi terület*, tölgyes erdő, szép vadállománnyal.

Satu Mare–Baia Mare Szatmárnémeti–Nagybánya

Szatmárnémetit a DN 19 útvonalon, a Calea Baia Maren keresztül hagyjuk el, a benzinkút mellett. Északkeleti irányba haladva keresztezzük a nagybányai vasútvonalat és beérünk Botiz – Batiz községbe. Itt a *református* és az *ortodox templomot* érdemes megnézni. *Parkolóhely*, *étterem* is van a faluban. Hozzávetőleg 20 km után elágazik az út észak felé.

Halmeu – Halmi, az elágazástól 25 km-re, szovjet határátkelőhely. Gótikus stílusú *református temploma*, Borodi György népművész monumentális *fakapuja* érdekes. *Parkolóhely*, *étterem* van a faluban.

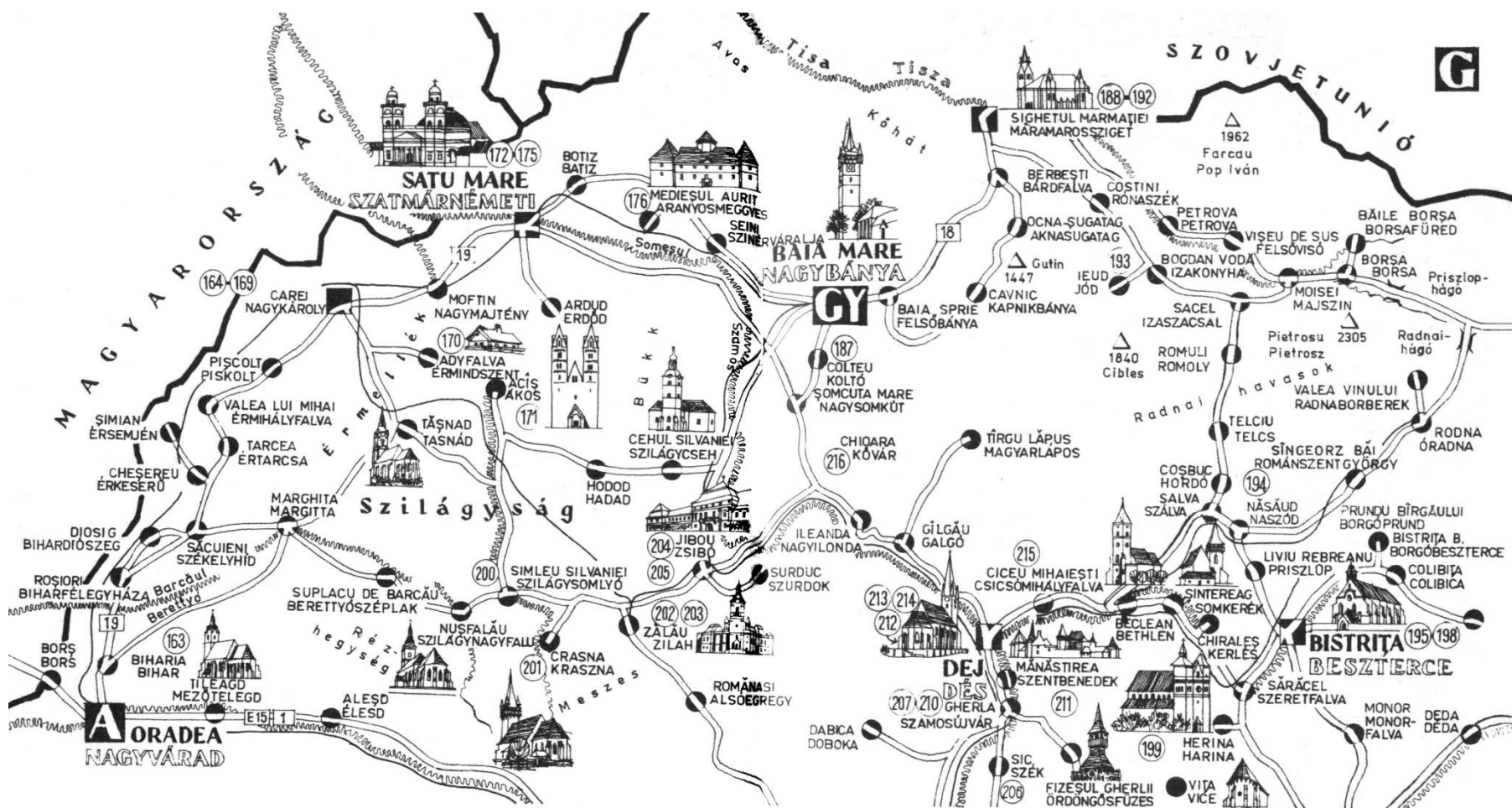
Livada – Sárköz községnél térünk át az I C jelzésű útra. De a 181. úton is eljuthatunk Máramarosszigetre, s előbb ezt az utat írjuk le.

Az Avas vidékén át Máramarossziget felé

A 181. úton észak felé az első megálló Oraşul Nou – Avasújváros. Régi település, a Hunyadiak korában már megvolt. Sokáig a környék vásárvárosaként tartották számon. Vama – Vámfalu mellett (3 kilométerre) van *Máriafürdő*. Vérkeringési, emésztési zavarok, hólyagbántalmak ellen javasolják a vizét.

Negreşti-Oaş – Avasfelsőfalú 11 000 lakosú városka. A XV. században már megvolt. A népi építészeti emlékekben, néprajzi különlegességekben gazdag Avas-vidék központja. Gazdag anyagú *népművészeti múzeuma* van. Fa- és élelmiszeripara jelentős. Innen juthatunk el az 5 kilométerre fekvő Bixad – Bikszádfürdő községbe. Itt volt a híres bikszádi apátság, amelyet 1689-ben Budai Ezsaiás alapított. 1753-ban a kolostort a görögkatolikus bazilita szerzetesek vették át. Régen búcsújáráhely volt. A község melletti fürdő gyógyvize sajnos a legutóbbi időkben kiapadt.

A 181. út ezután átvezet az Avas és a Kőhát között 583 m magas hágón. Huta – Kistécső községben minden év május első vasárnapján pompás *népünnepélyt* rendeznek. Ezen ismerkedhetünk meg az Avas-vidék népművészetével. Săpînţa – Szaplonca már a Tisza völgyében fekszik. Híres *román temetőjében* láthatók Stan Ion Patraş, a közelmúltban elhunyt népművész *faragott*, *színes fejfái*.

G A SZAMOS VIDÉKE

163. A bihari földvár	Szatmárnémetiben	(Beszterce)	207. Volt Martinuzzi-kastély, Szamosújvár
164. Katolikus templom, Nagykároly	174. A szatmárnémeti református templom	196. A volt Ferenc-rendi templom Besztercén	208. A szamosújvári örmény katolikus székesegyház
165. Az egykori piarista rendház és főgimnázium Nagykárolyban	175. Ortodox templom (Szatmárnémeti)	197. A besztercei katolikus templom	209. Salamon-templom (Szamosújvár)
166. Volt Megyeháza (Nagykároly)	176. Az aranyosmegyesi várkastély	198. A besztercei múzeum	210. A szamosújvári múzeum
167. A nagykárolyi múzeum	187. A költői Teleki-kastély	199. A harinai evangélikus templom	211. A szentbenedeki kastély
168. A volt Károlyi-kastély Nagykárolyban	188. Református templom (Máramarossziget)	200. A szilágysomlyói vármaradványa	212. A dési református templom
169. A román katona emlékműve (Nagykároly)	189. A régi piarista kolostor Máramarosszigeten	201. A krasznai református templom	213. A fejedelmek egykori szállásháza Désett
170. Ady szülőháza, emlékmúzeum (Ady Endre – Érmindszent)	190. A máramarosi múzeum	202. A zilahi református templom	214. A dési múzeum
171. Az ákosi református templom	191. Kultúrpalota, Máramarossziget	203. Városi múzeum, Zilah	215. Csicsó váranak romja Kóvár
172. Püspöki székesegyház, Szatmárnémeti	192. Leövey Klára emlékműve (Máramarossziget)	204. Wesselényi-kastély, Zsibó	
173. A volt Vécsey-ház	193. A legrégebbi máramarosi fatemplom (Jód)	205. A Wesselényi család kriptája Zsibón	
	194. A naszódai múzeum	206. A széki református templom	
	195. Evangélikus templom		

Szaplonca után 17 km-re Máramarossziget következik.

Ha Sárköznél az 1 C úton haladunk tovább, Jojib – Jó z s e f h á z a következik. A községből délkelet felé 4 km-es kitérőt tehetünk.

Medieşul Aurit – Aranyosmeggyes környéke ősi idők óta lakott hely volt. *Református templomát* még a Báthoriak építették, gótikus stílusban. Benne van a Wesselényiek sírboltja.

1766 Az **aranyosmeggyesi várkastély** előbb a Kaplony nemzetségbeli Jákóé volt, majd házasság révén Miklós erdélyi vajda kapta meg a XIV. század elején. A vajdától eredt a Meggyesi család. 1493-ban Báthori István és András elfoglalta a várat s 1626-ban Lónyai Zsigmondé lett. A négyszögű reneszánsz várkastélyt szép ajtó és ablakkereteivel 1630 körül ő építtette. Leányát, Annát Kemény János vette feleségül, s többször tartózkodott itt. 1699-ben hűtlenség miatt a várat elvették tőle. A XVIII. században a Wesselényi családé lett. 1940–44 között a magyar műemlékvédelem restauráltatta. A második világháború végén felgyújtották, azóta romokban van.

Seini – Szinérváralja kb. 8000 lakosú helység, mezőgazdasága, ipara és csiszolóanyaggyára van. A XIII. században „Castrum Zynyr” néven szerepelt s később híres vásárhely lett. Itt született Erdősi Sylvester János bibliafordító, az első magyar nyelvűtan írója (született 1504-ben, meghalt 1551 után). A városka régi *várának romja* a szőlők feletti Apa-hegyen látható.

Szinérváralja után az ércbányáiról híres Cicarlău – Nagysikárló következik, környéke arany-, ezüst-, ólom- és rézlelőhely.

Tăuții-de-Jos – Misztótfalu községben született Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) híres nyomdász és tudós betűmetsző. A falu gótikus református *templomát* érdemes megnézni.

Baia Mare Nagybánya

Máramaros megye (județul Maramureș) székhelye a Rozsály alján, a Zazar-patak völgyében fekszik, 200 m magasan, védett déli fekvésű, festői vidéken, ahol megterem a szelídgesztenye és a mandula. Lélekszáma 18 községgel egyesítve eléri a 117 500 főt. Ősrégi bányaváros, nagy iparközpont. A szocializmus időszakában nagy fejlődésen ment át. Mai ipara is a bányászattal kapcsolatos. Nagy ércüzője és ércelőkészítő üzeme a legnagyobb ilyen üzem Romániában. Van ezenkívül bányafelszerelés-gyára is.

A rómaiaknak is volt itt arany- és ezüstabányája. 1142-ben II. Géza szászokat telepített ide, s ők alapították a várost. Ekkor még Asszonypataka volt a neve, s így hívták a XIV. század közepéig. 1411-ben cserében Nándorfehérvárért Brankovics György szerb uralkodó tulajdona lett. 1459-ban Szilágyi Erzsébetnek volt itt vára, s később Mátyás a bányákat bérbe adta. 1468-ban pénzverde is működött a bányatelepülésen. 1530 után

GY NAGYBÁNYA

177. Lendvai Márton szülőháza	181. Szt. István-torony
178. A Schola Rivuliana épülete	182. Mészárosok tornya
179. Volt minorita templom	183. Az öreg fogadó épülete
180. Megyei múzeum	184. Evangélikus templom
	185. Régi pénzverőház
	186. Művésztelep

Szapolyai János birtoka lett, s 1560-ban Felsőbányával együtt Balassa Menyhért szerezte meg. A XVI. században már Nagybánya néven szerepel az oklevelekben, 1567-ben János Zsigmond kemény ostrommal vette be a császáriaktól, s 1624-ben Bethlen Gáboré, 1654-ben pedig Rákóczi Györgyé lett. 1667-ben Wesselényi István kezére került.

Látnivalók

A város régi főtere a mai Piața Libertății – (Szabadság tér). Tizennégy műemlék jellegű épület övezi. A18. számú épület *Szilágyi Erzsébet* egykori háza erősen átalakított állapotban.

177_{GY} Lendvai Márton szülőháza (a Piața Libertății északi oldalán). A házon *emléktábla* jelzi, hogy itt született

Lendvay Márton (1807–1858) színművész, a magyar nyelvű színi-játékszás egyik úttörője.

178_{GY} A Schola Rivulina épülete (Piața Libertății 2.). 1547 és 1745 között működött itt a Schola Rivulina nevű iskola, ennek volt növendéke többek között Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702) tudós nyomdász is.

179_{GY} A volt minorita templom (Piața Libertății). A Szent-háromságról elnevezett, barokk stílusú, kéttornyú templom 1720-ban épült. Berendezése XVIII. századi, oltárképét Mezei József (1823–1908) festette.

180_{GY} A megyei múzeum (Str. 1 Mai 8.) a század elején létesült. Gazdag *régészeti, bányászati és történeti részlege* van. Képzőművészeti anyagában Aurel Pop, Vida Géza, Vasile Kazar, Erdős Pál stb. művészek alkotásai láthatók.

181_{GY} A Szent István-torony (Piața Cetății) az 1347-től a XV. századig épült, később azonban elpusztult gót stílusú kéthajós Szent István-templom tornya. Az 1896-ban restaurált tornyon rajta van a *város címere*, a pallosjogot jelző Roland-szoborral.

182_{GY} A Mészárosok tornya (Str. Cloșca vége) a XV. századi erődtámasz egyetlen maradványa.

Szomszédságában van az *autóbusz-pályaudvar*.

A Piața Libertățiiről kelet felé vezet a Strada Baia-Sprie (Felsőbányai út).

183_{GY} Az öreg fogadó épülete (Str. Baia-Sprie 2.) a XVIII. századból származik. Falán *emléktábla*: 1847. szeptember 8-án *Petőfi* itt töltötte nászéjszakáját, az erdői esküvőről Koltóra utazván.

184_{GY} Az evangélikus templom (Str. Baia-Sprie) szecessziós építmény, 1911–12-ben épült, Nagy István budapesti építész tervei alapján. Oltárképét Iványi Grünwald Béla festette.

A Piața Libertățiiről a keskeny Str. Dacia vezet a Strada Bicazului-ba.

185_{GY} A régi pénzverőház (Str. Bicazului 1.) 1739-ben épült, barokk stílusban, a Zazar partján. Eredetileg pénzverde volt.

Ma a *Bányászati Tröszt székháza*.

A Piața Libertățiiről nyugat felé vezető úton, a Strada 23 Auguston haladva érünk a *református templomhoz*. A Zazar hídján túl a városi parkban áll a *román katona* monumentális *emlékműve*, Andrei Ostap alkotása. Itt áll a *nyári színház* épülete, északabbra pedig a *stadion*.

A stadion fölött magasodik a Dealul Florilor (Virág-hegy). Az itt álló kis *fatemplomot* Románkékesről hozták ide 1938-ban. A Virág-hegy oldalán van *Botanikus kert* és a kis *Állatkert* is. A festők kedvelt Virág-hegyének a kolozsvári Karácsony Emmi festőművész és író állított örök emléket hasonló című könyvében.

186GY A művésztelep (Str. Victoriei mentén) a városi parktól nyugatra terül el.

A telepet 1896-ban alapította Hollósy Simon s vele együtt itt telepedett meg Réti István, Ferenczy Károly, Iványi Grünwald Béla és Thorma János. Réti és Thorma Hollósy-tanítványok voltak és nagybányaiak. A telep és a szabadiskola 1927-ig működött, s még ugyanebben az évben létrejött az új nagybányai festőiskola, Börcsök, Krizsán és Mikola vezetésével.

A román állam a felszabadulás után *alkotóházat* létesített a telepen, s a műtermeket rendbehozatta.

A modern városközpont a Piața Gh. Gheorghiu-Dej környéke. A téren áll a *bányász-szobor* és a közelben a *Megyei Tanács új székháza*.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Bd. București 3.; CFR menetjegyiroda, Piața Libertății 6.; a TAROM légitársaság irodája, Bd. București 5. *Szálloda:* București, Piața Gh. Gheorghiu-Dej 1.; Minerul, Piața Libertății 7.; Gutinul, Str. Minerva 16. *Autójavítás:* Str. Minerilor 13.

Kirándulások

Kirándulás Koltóra

Nagybányától délnyugati irányban 10 km-re van Colțău – Koltó.

187G A koltói Teleki-kastélyban *Petőfi-emlékszoba*, falán *emléktábla* van. A parkban *Petőfi somfáját* és a legenda honvédezzredesnek, Petőfi barátjának, *Telekinek sírját tekintetjük* meg.

1846 októberében járt itt először Petőfi Sándor. 1847 szeptemberében arra kérte gróf Teleki Sándort, hogy engedje át neki a kastélyát a mézes-hetekre. Teleki teljesítette kérését, s Petőfi 1847. szeptember 9-én érkezett meg feleségével Koltóra és október 29-ig maradt itt. E hat hét alatt 28 költeményt írt. Köztük van a „Szeptember végén” is.

Kirándulás a Fernezely völgyébe. Nagybányától északra a Fernezely (Firiza)-folyócska felső völgyét 57 m magas duzzasztógáttal elzárták. A három és fél km hosszú mesterséges *Fernezely* (Firiza)-tóból látják el Nagybányát ipari és ivóvízzel, 1000 hektár területet öntöznek vele és két *vízierőműhöz* is felhasználják. A tavon sétahajó jár, a tó partján *turistaház*, *szálloda*, *vendéglő* és *kemping* várja a turistákat.

Baia Mare–Sighetul Marmației Nagybánya–Máramarossziget

Nagybányát a Zazar mentén a Str. Baia-Sprien át kelet felé hagyjuk el. (Itt van benzinkút is!) A városból a 18. számú úton azonnal Felsőbánya területére érünk, mivel a közbeeső Tăuții-de-Sus – Giródtótfalu Nagybánya városrésze lett.

Baia-Sprie – Felsőbánya szintén ősi bányatelepülés, amely Nagybányától 10 km-re fekszik a Zazar völgyében. A hozzácsatolt Chiuzbaia – Kisbánya faluval együtt lakossága 16 000 fő. A második világháborúig régi bányavároska volt, ma modern település, nemesfém-feldolgozó üzemekkel.

A szép fekvésű város már 1329-ben szerepelt az oklevelekben „Civitas in medio monte” néven. Nagy Lajos király 1374-ben kiváltságokat adott az ősi bányatelepnek. A városka *katolikus temploma* 1847 és 1855 között épült. Neoromán stílusú építmény, gótikus elemekkel. Főbb épületei: a *katolikus parókia*, a *Tanács-háza*, és az egykori jezsuita *rendház*. A *Császi család faháza* jellegzetes régi bányászház.

Nagybánya környéke *szelídgesztenyéseiről* nevezetes. Felsőbánya mellett egy 500 éves szelídgesztenyefa áll. Törzsének kerülete 8,5 m.

Kirándulás Kapnikbánya felé. Felsőbányát déli irányban hagyjuk el.

Dănești – Bajfalu gyógyfürdője mozgásszervi és idegrendszeri betegségeket gyógyít. Régi román *fatemplomát* is érdemes megtekinteni. A közeli Șurdești – Dióshalom templomának *fatornya* 54 m magas.

Cavnic – Kapnikbánya több mint 6000 lakosú nemesfém-bányászati központ. Közvetlenül a Gutin-csúcs alatt fekszik.

A 18. számú út Felsőbányáról a Rozsály nagy szerpentinjén kapaszkodik fel a nyeregig.

A nyeregtől balra (nyugatnak) a *Rozsályra* (1307 m), jobbra a *Kakas-taréjnak* (Creasta Cocoșului) nevezett gerincen keresztül a *Gutin-csúcsra* (1447 m) lehet kirándulni. A nyeregnél áll a *Suior menedékház*. Innen 45 perc alatt jutunk a Gutinra vezető szerpentin kezdetétől 2 km-re levő *Bodi-tóhoz*, a közkedvelt nagybányai kirándulóhelyhez. Partján áll a *Mogoșa turistaház*. A 731 m magasan levő mesterséges Bodi-tó Felsőbánya vízellátását biztosítja.

Ezután a nagy szerpentin a Mara völgyében halad lefelé, hét községen át, melyek tipikus faragott „kötéldíszes” máramarosi kapuikkal, fatemplomaikkal a népi építészet élő múzeumai. Közülük Crăcești – Krácsfalva és Desești – Desze máramarosi kapuőről, Giulești – Máragyulafalva 1764-ből származó *fatemplomáról* nevezetes.

Berbești – Bárdfalva községből érdemes kirándulást tenünk dél felé.

Călinești – Felsőkálinfalva 1665-ben épült *fatemplomáról*, Ocna Șugatag – Aknasugatag *sóbányájáról* és *sós fürdőjéről*, Brebi-fürdő az emésztőszervek beteg-

ségét gyógyító fürdőjéről, Breb – Bréb XIV. századi *fatemplomáról* és Budeşti – Budfalva 1856-ból származó *fatemplomáról* híres.

Vad – Farkasrév községnél már kiérünk a Tisza völgyébe. Farkasrév tulajdonképpen Máramarossziget peremközsége.

Sighetul Marmatiiei Máramarossziget

A város Máramaros megye északi peremén, a Tisza mellett, 274 m magasan fekszik. A szálva-romolyi vasútvonal megépítése kötötte össze Erdély belső területeivel. Addig kelet felé csak közúti összeköttetése volt. Az erdős vidék központjában elsősorban faipara, bútorgyára jelentős, de kerámia-, textil- és szeszgyára is van. Lakossága több mint 39 000. Nem utolsósorban régi sóbányák központja (Rónaszék, valamikor sókamra, Aknasugatag stb.). Évszázadokon át megyeszékhely volt.

Máramaros vidéke régóta lakott hely, legalábbis a bronzkori, római és bizánci pénzleletek ezt bizonyítják. Fontos közlekedési átjáró volt. Neve Árpád-kori oklevelekben szerepel először.

IV. László (1272–1290) erre a területre a tatárok elleni védelem céljából románokat telepített. Vajdáik leszármazottai közül a Drágfiak magyar nemességet kaptak és országos tisztséget viseltek. A máramarosi Drágosok a (a Drágfiak elődei) alapították Moldvát. 1359-ben Bogdan vajda üzte el őket, s a területet függetlenítette a magyar királyságtól. 1352-ben Máramarossziget már kiváltságos városként szerepel. Az itteni sóbányák központja lévén, IV. Béla a bányákkal együtt lányának, Kunigundának adta, 1522-ben II. Lajos pedig nejének, Máriának adományozta. 1556-ban Huszt várával együtt az erdélyi fejedelmeké lett. 1570-től a Partiumhoz tartozott. A megye és a város sokat szenvedett a tatár betörésektől.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában igen sok máramarosi ruszin és román jobbágy harcolt.

A város szellemi központ lévén, korán csatlakozott a reformációhoz. Iskoláiban a XVII. században bölcsészetet is tanítottak! Az iskolákat az erdélyi fejedelmek alapítványokkal támogatták. 1730-ban a piaristákkal a katolikus oktatás is megindult.

A városban már 1860-ban megalakult az „Asociația pentru cultura populară română din Maramureș” (román kultúregyesület) mint az erdélyi románok egyik legrégebbi közintézménye. Ma is jelentős kultúrközpont, iskolaváros.

A város ruszin és román lakosai őrzik szép népviseletüket.

Látnivalók

188G A református templom (Str. Republicii). A XIII. századi háromhajós homlokzati tornyos bazilikát a XIV. században átépítették. A templomot a múlt század második felében teljesen átalakították. A középkori épületből csak nyomok maradtak.

189G A régi piarista kolostor (Str. Lenin) XVI. századi építmény, gótikus részletekkel. *Temploma* a XVII. században épült.

190c A máramarosi múzeum (Str. Bogdan Vodă 1.) *történelmi, néprajzi és főleg gazdag népművészeti anyaggal* rendelkezik (faragások, üvegikonok, hímzések Máramaros vidékéről). Igen szépek a szőnyegek és a népviseletek.

191c A kultúrpalota (Str. Republicii) nagyméretű építmény. Kő- és kerámia burkolata, valamint belső berendezése művészi. Nagy *előadótermei* vannak, *mozi, könyvtár, művészeti iskola* működik benne.

192c Leövey Klára emlékműve a ref. templom kertjében áll. Leövey Klára (1821–1897) a nőnevelés úttörője, s a szabadságharc mártírja, aki Teleki Blankával együtt 5 évig szenvedett Kufstein börtönében.

A téren két szabadságharcosnak, *Asztalos Sándornak* (1823–1857), az 1849. február 8-i aradi utcai harcok hőséneke és *Móricz Samunak az emlékoszlopa* áll.

Kirándulások

Kirándulás az Iza völgyébe. Az Iza völgye (Valea Izei) ősi falvaival és különleges faépítészetével elsőrendű látványosság. Ez a máramarosi fatemplomok igazi hazája. Az egymás után sorakozó falvak *fatemplomainak* építési ideje a XVII–XVIII. század: Oncești – Váncsfalva 1795; Nănești – Nánfalva 1780; Strîmtura – Szurdok 1661; Rozavlea – Rozália 1717; Șieu – Sajó 1760.

Ieud – Jód községbe 1 kilométeres kitérő út vezet. 1717-ből származó *fatemploma* az egyik látnivaló. A másik érdekesebb.

193c A legrégebb máramarosi fatemplom is Jódon van; a falut 1364-ben említik először.

Bogdan Vodă – Izakonyha újkőkorszaki lelőhely, s a néphagyomány szerint Dragoș, majd a XIV. században Bogdan vajda is innen indult Moldvába, amelyet 1359-ben mint fejedelemséget függetlenített. A falu melletti dombon az ásatások egy régi *vár alapjait* tárták fel. Feltételezik, hogy Bogdan vajda vára lehetett. A község két *fatemploma* közül a régebbi 1722-ben épült.

Dragomirești – Dragomérfalva 1727-ből származó fatemploma újabban a bukaresti Falumúzeumban látható. Nem messze Seliște-a-de-Sus – Felsőszelistye faluban is két *fatemplom* van. A régebbi a XVIII. században épült újjá.

Sighetul Marmației–Bistrița–Reghin Máramarossziget–Beszterce–Szászrégen

Máramarosszigetről a DN 18. számú úton indulunk tovább, s Majszinig jobbára a Visó völgyében (Valea Vișeuului) haladunk. A várost a Str. Dragoș Vodán hagyjuk el, majd a Tiszától délkeletre kanyarodva először a Róna-patak völgyébe jutunk.

Rona-de-Sus – Felsőrona községnél rövid kitérőt tehetünk dél felé.

Coștiui – Rónaszék fürdőhelyre Máramarosszigetről autóbusszjárral vagy keskeny vágányú vasúttal is eljuthatunk. *Fürdőjének* sós vize mozgásszervi, idegrendszeri betegségeket, női bajokat gyógyít. 1766 óta *iszapfürdője* és *föld alatti tava* is van.

Az út a Zsödice-tető oldalán vezet a 665 m magas *Petrovai-hágón* át, és Petrova községnél éri el a Visó völgyét. A következő falu, Leordina után kitérőt tehetünk a Máramarosi-havasok felé.

A *Ruszkova völgye* a romániai kárpát-országok (ruszinok) központja. Építkezésük, népművészetük (pl. csergekészítés) igen fejlett. Jellegzetes települése *Ruscova – Visóoroszi*.

Vișeu-de-Sus – Felsővisó vegyi-, fa- és élelmiszeripari központ, több mint 18 000 lakossal. Klimatikus üdülőhely is.

Moisei – Majszin községnek jelentős erdei gyümölcsfeldolgozó üzeme van. A községben a második világháború vége felé, 1944-ben a visszavonuló német csapatok 29 parasztot végeztek ki a partizánokkal való együttműködés miatt, 260 házat felgyújtottak. Emlékükre készült Vida Géza *szoborcsoportja*. A község mellett van az 1672-ben épült *Izvorul Negru* (Fekete-forrás) *kolostor*.

Kirándulás a Borsa völgyébe. Borșa – Borsa 22 000 lakosú város a Visó völgyének elején. (A Visót inntől kezdve a forrásig Borsának hívják.) Mindenekelőtt üdülőváros, de bányászati üzemei is vannak. Szépen faragott *kapui* megérdemlik a figyelmet, magas tornyú *fatemploma* impozáns.

A várostól 6 km-re van a Ciszla- (Tisiei)-patak mentén Băile Borșa – Borsabánya. *Fürdőjének* szénsavas, vasas vize az emésztő szervek betegségeit és a hólyagbántalmakat gyógyítja. Környékén *réz-, cink- és ólombányák* vannak.

Borsától 5 km-re találjuk a *Complexul turistic Borșa* turisztikai központot, amely főleg a téli sportok kedvelőit szolgálja. A minden kényelemmel berendezett telep közelében *súgrósánc* és *sílift* is van.

Az út innen a *Priszlop-hágón* (Pasul Prislop) át vezet a moldvai Vatra Dornei – Dorna Vatra felé.

Majszintól a 172. számú úton megyünk tovább déli irányban, és Sacel – Izsaszacsal érintésével a Nagy-Szamos oldalfolyójának, a Szálvának a völgyébe ereszkedünk. Itt vezet végig a román állam egyik legmerészebb vasútépítkezése, a *salva-romuli* (Szálva–Romoly) *vasútvonal*, amely összeköti Máramarost a belső erdélyi területtel. Merész technikai megoldásai hasonlóak a MÁV által épített híres gyimesi vasútvonaléhoz.

Izsaszacsalból délnyugat felé szerpentínút vezet fel a vasútvonallal párhuzamosan a Radnai-havasok gerincén levő 900 m magas hágóra, majd le a Kis-Szálva völgyébe, Telciu – Telcs községnél elérjük a főágot, a Szálva völgyét.

Coşbuc – (azelőtt Hordău) Hordó nevét nagy szülöttéről, Gheorghe Coşbuc (1866–1918) román költőről kapta. A költő szülőházában ma *emlékmúzeum* van. Előtte áll *Coşbuc szobra*.

Salva – Szálva a Nagyszamos és a Szálva-patak egyesülésénél fontos elágazási pont. A 172. számú út itt keletnek fordul, s a Nagy Szamos mentén halad Naszód felé.

Năsăud – Naszód a Nagy-Szamos völgyében fekvő több mint 7000 lakosú város, híres gyümölcsstermesztő hely. Bútor-, élelmiszer- és textilipara, szesz- és sörgyára jelentős.

Nevét már 1260 körül említik az oklevelek, de jelentéktelen hely volt, csak a román határőrezredek felállítását követően kezdett fejlődni. A határőrség 1763-tól 1850-ig állt fenn és megszűnése után vagyont iskolákra, a román nép művelésére fordították. A város évszázadok óta az erdélyi románság egyik művelődési központja. 1766-ban már román elemi iskola, majd 1770-től középfokú, végül 1863-tól felsőfokú gimnázium működött itt. A naszódi iskolák növendékei közül megemlítjük G. Coşbuc, A. Mureşanu költők, Liviu Rebreanu író, Veronica Micle festőművésznő, S. F. Marian és I. Pop-Retegeanu néprajzkutatók, valamint Tiberiu Brediceanu zeneszerző nevét.

Naszód ma is iskolaváros, szép új művelődési háza van.

1946. A naszódi múzeum (Bul. Republicii 25.) a Cazarma Svarda, a volt román határőrség laktanyájának XVII. századi épületében van. 1931-ben alapították, s gazdag *történelmi, tájtörténelmi, néprajzi és természetrajzi anyaga* figyelmet érdemel.

Kirándulás a Nagy-Szamos forrásvidékére. A Nagy-Szamos (Someşul Mare) völgyében haladunk kelet felé. Ilva-Mica – Kisilva után a völgy összeszűkül.

Singeorz-Băi – Románszentgyörgy a Radnai-havasok lábánál 436 m magasan fekvő, 8000 lakosú fürdőváros. *Fürdőtelepét* Borkútnak nevezik, szénsavas forrásainak híres „Hébe” vize igen jó hatással van a gyomor-, epe- és máj betegségekre, valamint a légzőszervi bántalmakra. 1965 után a fürdőt korszerűsítették, szanatóriumokat, üdülőket építettek. Érdekes a *néprajzi múzeum*.

Feljebb a völgyben Anieş – Dombhát fürdő következik savanyú vizeivel és 10 m magas *mésztufa-dombjával*, amelyet gyógyforrása hozott létre.

A közelben, egy északra fekvő hegytetőn áll *Ányos vára* (Cetea Anieş), ovális formájú kőmaradványait kivéve a keleti oldal meredélyét, sánc veszi körül. Négyszög alakú tornyai voltak, a XIV–XV. században épült.

Rodna-Veche – Óradna 1235 óta ismert, ősi szász eredetű bányaváros.

A tatárjárás első áldozata volt. Rogerius szerint az itteni szászokat kényszerítették kalauzolni a többi erdélyi település kiirtásához.

Az ország egykor legjelentősebb *ezüsbányája* van itt. Régi erdészeti központ és ma is jelentős bányatelep. *Ortodox templomának* udvarán látható a tatárok által 1241-ben lerombolt régi szász katolikus templom romja.

A városból kirándulhatunk a 8 km-re fekvő Valea-Vinului – Radnaborek üdülőhelyre. Eredetileg az Erdélyi Kár-

pát Egyesület építtette. Környékén 1000 m magasságban *ólobányák* vannak, s az Ördög-szorosnál látható az Izvor-patak *vízése*. Az üdülőtelepről lehet feljutni a Radnai-havasokba, az *Ünőkő* csúcsára (Virful Inău 2279 m) és a híres *Lála-tenger-szemhez*.

Naszódról a 172. számú úton megyünk tovább dél felé, elhagyva a Nagy-Szamos völgyét.

Liviu Rebreanu (régén Prislop) – Priszlop falu mai nevét a híres román íróról kapta. Rebreanu apja itt volt tanító és az író is annyira megszerette a falut, hogy „Ion” című regényének színterül választotta. Az apai ház három szobája 1957-től kezdve *Rebreanu-emlékmúzeum*.

A falu után *két hágó* is következik, majd leereszkedünk a Beszterce völgyébe.

Bistrița – Beszterce (szász nevén; Bistritz vagy Nösen) Beszterce-Naszód megye (judetul Bistrița-Năsăud) székhelye, a Beszterce völgyében 361 m magasán fekszik. Észak felől a Borgói-havasok, délről a Kelemen-havasok nyugati nyúlványai fogják közre. Már a középkorban fontos ipari és kereskedelmi központ volt. 31 000 lakosa van, híres iskolaváros. Jelentős ipara a környékbeli nagy erdőségekre támaszkodik (fa- és bútoripar), valamint gyümölcs- és szőlővidékére (konzervipar), de tejtermék-feldolgozása, egyéb élelmiszeripara, ruha- és gépgyára is van.

Környéke a leletek alapján ősidők óta lakott hely volt, ahol egymást követték az egyes kultúrák. Magát Beszterce városát a XII. században II. Géza által betelepített szász bányászok alapították. A tatárok 1241-ben Besztercén állítólag 6014 embert öltek meg, a virágzó települést Ó-Radnával együtt elpusztították, de lakói rövidesen ismét felépítették. Sokat köszönhet a város Róbert Károlynak, aki többször is tartózkodott itt. A XIII. század végén már fontos vámhely volt, 1330-tól közvetlenül királyi joghatóság alatt. Vásárjogot Nagy Lajostól kapott 1353-ban. V. László 1453-ban Hunyadi Jánost örökös besztercei gróffá nevezte ki, s a várost és környékét neki ajándékozta. Hunyadi a város északi részén várat építtetett. A város, mikor Mátyás király a grófságot megszüntette, a várat 6000 forintért megvásárolta, lebontotta és kövéből városfalakat emelt. Szapolyai János 1530-ban Besztercét hűbéresének, Petru Rareș moldvai vajdának (1527–38) ajándékozta, akinek kétszer is meg kellett ostromolnia az ellenálló szászokat. 1602-ben, mivel Báthori Zsigmond pártján volt, Basta dúlatta fel, majd török és tatár betörések és járványok tizedelték meg lakosságát. 1705-ben Pekri Lőrinc kuruc hadaitól, 1717-ben pedig ismét a tatárok betörésétől szenvedett.

Beszterce már évszázadok óta a humanista művelődésnek is egyik központja volt. 1543-ban itt nyomtatták ki Bonfini munkájának egy részét, s 1596-ban már gimnáziuma is volt. Levéltára is ebből az időből származik. XVIII. századi, latin nyelvű iskolájában sok kiváló román vezető is nevelkedett.

A hajdani Beszterce-Naszód vármegye levéltárában fedezték fel 1891-ben a „Besztercei szójegyzéket”, a XV. század első feléből származó, s 1316 magyar szót tartalmazó becses nyelvemléket, Szlavóniai György kézírásával.

A város élénk kereskedést űzött Moldvával, s polgárai ebből gazdagodtak meg.

Más erdélyi szász városokkal szemben Beszterce sokat veszített középkori jellegéből. A sok háborús csapás, tűzvész stb. megrongosította régi műemlékeit.

A szerény méretű városmag meglehetősen szabályos utcái a Fő tértől (Piața Centrală) ágaznak szét. A Fő tér északi házsorát a XV–XVI. századi eredetű *lábasházak* alkotják. Ezek a régi kereskedelmi és vásárhely árkádós épületei. Németül Kornmarkt, magyarul Búzaszer, románul Sugaleta a házsor neve. Itt van a *Városháza* (2. sz.), az *evangélikus paplak* (13/a sz.), a 30. számú épület pedig János kőműves mesteré, aki Petru Rareș fejedelemnek dolgozott. A moldvai építkezéseknél szász mesteremberek működtek közre. A Fő téren áll *Andrei Mureșanu* (1816–1863) román költő *szobra*, Corneliu Medrea alkotása.

195c Az evangélikus templomot (Piața Centrală) a XV. században kezdték építeni gótikus stílusban, egy régebbi templom helyén. 1560 és 1563 között a luganói Petrus Italus fejezte be. A külső és belső reneszánsz részletek tőle valók. Az egész városon uralkodó hatalmas *torony* 75 m magas építmény. Tetejéről szép kilátás nyílik egész Besztercére.

A templomban érdemes megnézni a XVI. századi kőből faragott *szószéket*, a szentélyben álló késő gótikus és reneszánsz *fa ülőpadokat* és a XVI–XVII. századi *keleti szőnyeget*. Ezeket a besztercei kereskedők ajándékozták templomuknak, akárcsak Brassóban és egyebütt. Hajóját céhzászlók díszítik.

A Fő tér szomszédságában a Str. Armatei Roșii (Vöröshadserreg útja) 1., 5., 8., 10., 14., 16., 17., 35. sz. házai és a Str. Dornei 5., 6., 10. és 11. sz. épületei érdemelnek figyelmet.

196c A volt Ferenc-rendi templom (Piața Unirii 9.) 1270 körül épült, kora gótikus stílusban. Szentélye a korai cisztercita templom egyszerűsített megoldását mutatja. Később többször is átalakították, de *néhány* XV. századi *falfestménye* megmaradt. A templomot a XIX. században a görög katolikusok vásárolták meg.

Jelenleg a görögkeleti liturgiának megfelelően átrendezett *ortodox templom*.

A XV. században emelt városfalakat 1856-ban bontották le. 10 bástyájából csak egy maradt mutatóba. A Bognár-torony közelében a falakat a védőfolyosóval együtt restaurálták.

197c A római katolikus templom középtornyos homlokzatával és szép berendezésével a XVIII. század végi késő barokk művészet jelentős emléke.

198c A besztercei múzeumot (Str. Dornei 5.) az ezüstművesek hajdani céhházában, egy XVI. századi épületben rendezték be, részben a párhuzamos utcában (Calea Armatei Roșii 53.) van. 1951-ben létesült s *régészeti anyagában* sok ókori és szkíta lelet található. *Történeti, néprajzi és természetrajzi gyűjteménye* is igen gazdag.

A Piața Unirii-n és egyes utcákban még láthatók a régi *várfalak maradványai*. A Str. Dornei közepe táján emeletes, ép XVI. századi homlokzatú *reneszánsz ház* áll. A Str. M. Kogălniceanuban a *Bognár-torony* (36. sz.) a XVI. századi városfalrendszer egyetlen megmaradt része.

A város keleti részén, a parknál (Str. Codrișor) *motel* és *camping* áll az utasok rendelkezésére.

A város fölé magasló Vár-hegy (Burgberg) 638 m magas csúcsáról szép kilátás nyílik. Itt állt a XV. században Hunyadi János vára, amelyet a szászok leromboltak. Falának maradványai még állnak.

Kirándulás a Beszterce völgyébe

A várostól kelet felé vezető 17. számú úton Livezile (Jád) után a völgy összeszűkül. Balról a Borgói-havasok, jobbról a Kelemen-havasok erdős csúcsai veszik közre. Ezután egymást követik azok a helységek, amelyeknek nevében benne van a Birgău (Borgó) szó. Josenii Birgăului – Oroszborgó, Birgău-de-Jos – Alsóborgó, Birgău-de-Sus – Felsőborgó után Prundul Birgăului – Borgóprund következik. Borgóprundnál a völgy elágazik és a déli ág Bistrița Birgăului – Borgóbeszterce helységen át Colibița – Kolibica magaslati üdülőhelyre vezet. A 800 m magasan fekvő szétszórt település a környékre vezető turistautak központja. Az északi ág a Tiha-patak mentén halad. Tiha Birgăului – Borgótiha után Mureșeni Birgăului – Marosborgó, majd Tihuța – Tihuca következik. 1849 első napjaiban Bem a császáriak feletti győzelme után itt nyomult Dél-Bukovinába, hogy az ottani lakosságot is megnyerje a forradalom számára. Marosborgó és Tihuca között az út mellett egy óriási lucfenyő áll, amelyet *fenyőkirálynak* neveznek. Tihucán *turistaszálló* és *sífelvonó* is van.

Elhaladunk a fenyvesek közé búvó Pietra-Fintinele – Forráskő üdülőtelep mellett, és 1227 m magasságban elérjük a *Borgóhágó* (Pasul Tihuța) legmagasabb pontját. Az itteni havasi tisztásokról fenséges körpanorámaként tárul elénk az erdélyi és a moldvai hegyvilág. Innen az út leereszkedik a Dorna völgyébe és Vatra Dornei – Dorna Vatra felé tart.

Besztercéről a 15 A jelzésű úton megyünk tovább. (Van egy másik, rövidebb út is, a 152. számú, de az látnivalókban szegényebb. E fejezet végén azt is ismertetjük.)

Sărățel – Szeretfalva a vasúti csomópont, a fővonal innen Déda felé megy tovább.

1940–44 között épült, mert a Bécsi döntés határvonala a Maros völgyét elvágta, s így a Székelyföldnek nem volt vasúti összeköttetése.

Egy másik szárnyvonal a Beszterce völgyébe vezet.

Szeretfalva mellett egy dombon I. századi *föld- és favármaradványokra* bukkantak.

Szeretfalvától pár kilométeres kitérőt tehetünk északnyugati irányba. Chiraleș – Kerlés határában van a *Cserhalom* nevű domb, ahol Salamon király 1068-ban megsemmisítette a betört uzokat.

Ide kapcsolódik a Szent László-legendának az a mozzanata is, amikor László megszabadított egy magyar leányt kun rablója kezéből. Ez a jelenet sok erdélyi templom freskóján megtalálható.

Itt állt *Bethlen Lajos* 1848-ban elpusztított kastélya, melynek

romja és *kriptája* különleges látványosság. A Sajó-völgyben áll *Şintereag* – *Somkerék* szép arányú gótikus és *Şieu-Odorhei* – *Sajóudvarhely* román kori *temploma*. A reformátusok említett egyházai közül az előbbinek középkori tornyát, az utóbbinak Szent Mihály főangyal sárkány elleni küzdelmét ábrázoló északi kapuoromzatát kell kiemelni.

Herina – *Harina* régi szász település.

199c. A harinai evangélikus templom Erdély egyik legjelentősebb román stílusú építménye. A háromhajós, kéttornyú Árpád-kori bazilika a XIII. század elején épült. Valószínűleg a Kacsics nemzetség monostora volt. Téglából rakták és csak egyes részeit faragták kőből. A hajók hosszfalain félköríves román ablakok sorakoznak, s a főhajó nyugati homlokzatán két kettős ikerablak és egy körablak van. A *tornyok* ablakai szintén kettős, illetve hármás ikerablakok. Az emeleti szinteket gyámköveken nyugvó *félköríves frízek* jelzik. A templomnak déli és nyugati oldalán egy-egy félköríves, bélétes *kapuja* van. A templomot 1890-ben avatatlan módon alakították át, de még így is értékes műemlék.

Belül a két torony földszintje a mellékhajókhoz csatlakozik. A hajókat elválasztó három pár *pillér* páronként más és más, az első pár nyolcszögletes, a középső hengeres, a szentély felőli pár négyzetes alapú. A hajók lapos mennyezetűek és szokatlanul magasak. A szentély magasabban van a hajók szintjénél, félköríves záródásé, de a két mellékapuszis csak belül alkot külön félkörívet. A szentély északi falán egy *szentségtartó fulke maradványa* látható.

Harina szász lakossága elmenekült. A templom hívők nélkül üresen áll.

Teaca – *Teke*, szász nevén; Tekendorf, szász alapítású község, hajdan rendezett tanácsú város volt. Szép, nagy épületekkel szegélyezett piacon áll a gótikus régi evangélikus *templom*. A falu környéke szőlővidék.

Innen délkelet felé 35 km-re van Szászrégen, mely előtt kereszteljük a Luc-patakot és a *Luc-hegyen* (513 m) át jutunk a városba.

Van egy rövidebb (52 km-es) út is Besztercétől Szászrégenbe, a 152. számú, de az, mint említettük, látnivalóiban szegényebb. Az első hely, ahol érdemes megállni, 28 km-re van Besztercétől.

Monor – *Monorfalva* környéke híres *prehisztorikus lelőhely*. A községnek *falumúzeuma* is van. Ezután elhagyjuk a Sajó (*Şieu*) völgyét és átlépünk a Luc-patak völgyébe.

Batoş – *Bátos* bortermeléséről híres község, középkori *templommal*.

A következő megállónk már Szászrégen. A várost a IX. utazás során ismertetjük.

III. A Szilágyságon és a Mezőségen keresztül

Erre az utazásra is Nagyváradról indulunk és a Szilágyság szí-
vén keresztül érjük el Kolozsvárt. Innen két utat ismertetünk,
egyfelől a Nagybánya felé vezetőt, másfelől a Mezőségen át
Szászrégenbe tartó, 16. számú útvonalat.

Oradea–Zalău–Cluj-Napoca Nagyvárad–Zilah–Kolozsvár

Nagyváradtól a 191. számú úton Biharon és Szalárdon át, a
Berettyó völgyében megyünk északkelet felé.

Marghita – Margitta a Berettyó mellett, 138 m magas-
ságban fekszik. Neve 1352-ben már szerepel az oklevelekben.
A XVI. században vámszedő hely volt. 1968 óta város, több mint
13 000 lakossal. Ruházati-, bőrfeldolgozó- és élelmiszeripara
és gépgyártása jelentős, egyúttal mezőgazdasági központ is.
Templomai érdekeseek.

A városból kirándulhatunk a *Réz-hegység* (Munții Plopișului)
vidékére. Északkelet felé innen is eljuthatunk Tasnádra, majd
Szödemeterre.

Margittától kelet felé a Berettyót követjük. Átmegyünk
Zăuan-Băi – Szilágyzovány *fürdőhelyen*, majd Nuș-
falău – Szilágynagyfalu községből kirándulhatunk délke-
letre, Boghiș – Szilágybajos *fürdőtelep* felé. Szilágy-
nagyfalu református *temploma* a környék egyik legértékesebb
nagyméretű gótikus épülete. A község után elhagyjuk a Berettyó
völgyét és a Kraszna vidékére érünk.

Șimleul Silvaniei – Szilágysonlyó, a Kraszna völ-
gyében, Szilágy megye második legnagyobb települése, 13 000
lakossal. Gyümölcs- és szőlőtermő vidéken lévén, elsősorban
élelmiszeriparral rendelkezik.

A város feletti *Keselyű-hegyen* 1797-ben gazdag római aranyeletet tár-
tak fel, amely a bécsi Kunsthistorisches Museumba került. 1889-ben a III.
századból származó gepida fejedelmi kincsre (aranyfibulák, szinarany
csészék stb.) bukkantak, amely a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.
Ezek szerint a környék már igen régi települési hely. 1876-ig a város
Kraszna vármegye székhelye volt.

A városka *gimnáziumát* a minoriták alapították, híres nevelő-intézmény volt, hol Ady is tanult. *Plébániatemplomát* 1532-ben Báthori István építtette, késő gótikus stílusban. Azóta többször is átépítették.

200c A szilágysomlyói vár maradványa a városka közepén látható. A várat Báthori Zsigmond emeltette 1597-ben. Szilágysomlyó ugyanis a Báthoriak somlyói ágának volt a fészke. Ma a fala romos állapotban van, az egyemeletes kapuépület még áll. Reneszánsz ablakkeretei vannak.

Kirándulások

A várostól északnyugat felé 7 km-re van Uileacu Șimleului – Somlyóújlak. Református *temploma* román stílusban épült a XIII. század közepén.

A várost kelet felé elhagyva, Vîrșolț – Varsolc községtől ismét dél felé térhetünk.

Crasna – Kraszna *hajdani* ősi vára adta az egykori Kraszna vármegye nevét. Itt élt a nagy műveltségű Cserey Farkas (1773–1842), a kiváló botanikus, aki udvarháza mellé fűvészkertet telepített. 1816-ban nála vendégeskedett Kazinczy Ferenc, aki az „Erdélyi levelek” című művében részletesen leírta az udvarház műkincseit, könyvtárát, amelyek elpusztultak az 1849. évi szabadságharc idején.

201c A krasznai református templom 1391-ben már megvolt s 1530 óta a reformátusoké. Gótikus stílusú, s 40 méter magas *tornyát* hegyes sisak és négy fiatorony díszíti. A toronysisak és a *harangláb* 1708-ból való. A tornyot és a templom falait támpillérek erősítik. 15 m hosszú hajójának mennyezete lapos, szentélye bordás boltozatú, szép zárókövekkel. A hajó festett famennyezete 1736-ban készült.

1909-ben a hajót kétoldalt kibővítették, a tornyot 2 méterrel magasították, zsindelyfedését kicserélték. Ez a restaurálás sajnos a régi építmény arányait megbontotta.

Varsolc után elhagyjuk a Kraszna völgyét és északnyugat felé, a hegyháton át a Zilah-patak völgyébe ereszkedünk. Itt elérjük a vasútvonalat, mely Nagykároly – Zilah – Zsibó – Dés – Nagybánya felé vezet.

Innen a Zilah-patak völgyében a vasúttal párhuzamosan vezető úton kitérhetünk északnyugat felé.

Bocșa – Románbaksa község *Simion Bărnuțiu* (1808–1864) román politikus születési helye. Bărnuțiu 1848-ban a román felkelés irányítója volt, később emigránsként Moldvában élt. A községben látható a *mauzóleuma*. Bărnuțiu *mellszobrát* Horea Flamindu készítette.

Zălău – Zilah Szilágymegye (județul Sălaj) székhelye, a Meszes-hegység lábánál, 266 m magasán fekszik. Csaknem

20 000 lakosa van, közlekedési csomópont, jelentős fafeldolgozó- és élelmiszeriparral, gép- és ruhagyárral.

Ez a vidék a legrégebb idők óta lakott hely. A rómaiak korában Zilah táján volt Dacia Porolissensis székhelye, Porolissum. Helyén ma Moigrad falu fekszik, amely – nevéből következtetve – szláv eredetű. A honfoglalás korában Anonymus szerint az Erdélyt elfoglaló magyarok Zilahnál megpihentek, s innen hatoltak tovább kelet felé. A várost a tatárok 1241-ben feldúlták, de újra felvirágzott. Kereskedői és iparosai 1496-ban II. Ulászlótól számos kiváltságban részesültek.

A város 1542-ig az erdélyi püspök birtoka volt majd 1617-től 1806-ig földesúri birtok lett. Ekkor 80 000 forintért megváltotta magát.

1601-ben Basta zsoldosai, 1703-ban Rabutin rácai perzselték fel. Emiatt régi épületei alig vannak. 1711-ben XII. Károly svéd király megszállt a városban, hazafelé menekült a benderi csatavesztés után. A házat, ahol megszállt, emléktábla jelöli. A város híres iskolája volt a *Wesselényi-kollégium*. Ady Endre itt végezte a gimnázium felső négy osztályát.

A város régi főterén áll a jobbágyfelszabadító, nemes lelkű és művelt, felvilágosult reformer, *Wesselényi Miklós* (1796–1850) *szobra*, Fadrusz János remek alkotása (1902). Az új főterén van a *megyeháza* és a nagy *szállodaépület*.

202c A **zilahi református templom** 1703-ban leégett, de újjáépítették. 1719-ben egy villámcsapástól a tetőzete leégett. 1904 és 1907 között építették újjá. A templom központi elrendezésű; belső tere igen tágas, különleges kiképzésű, 1500 ülőhelye van.

203c A **városi múzeum** (Str. Pietii 9.). Régebbi alapokból 1951-ben létesült. *Történeti gyűjteményében* sok római emlék látható. *Néprajzi anyaga* is értékes.

Kemping az I F útvonalon Zilah és Românași–Alsóegregy között van (a várostól délkeletre).

Kirándulás Zsibóra és Szilágycsehbe. Zilahról a Szilágyssomlyóba vezető úton 5 km után északkeletre térünk és Crișeni – Cigányi községen át megyünk kelet felé.

Jibou – Zsibó Zilahtól 28 kilométerre, a Szamos partján, 198 m magasán fekszik. Fontos vasúti központ, vasúti műhelyekkel, ezenkívül van élelmiszer-, építőanyag- és faipara, valamint konfekciós üzeme. Lakossága több mint 8000. Határában *sós* és *kén*s források találhatók.

1705-ben Zsibó mellett szenvedett vereséget II. Rákóczi Ferenc serege. A fejedelem a Szamos jobb partján magasodó Rákóczi-hegyről (422 m) figyelte a szomorú végű csata menetét. 1849. augusztus 25-én Kazinczy Lajos tábornok honvédei a Wesselényi-kastély udvarán tették le a fegyvert a cári csapatok előtt. Kazinczy Lajost (1820–1849), Kazinczy Ferenc fiát Aradon a 13 tábornok kivégzése után 1849. október 20-án kötél általi halálra ítélték, majd „kegyelemből” golyóval végeztek vele. Mellszobra Széphalmon áll.

204c A **Wesselényi-kastély** magaslaton álló, messze látszó, pompás építmény. A Wesselényiek 1584-ben kapták meg a zsibói uradalmat. A kastélyt Wesselényi Miklós építtette. Kezdetben barokk stílusban épült, majd klasszicista elemekkel módosult. A régi erdélyi építőhagyománynak megféle-

lően négyzetes alaprajzú, négysarokbástyás építmény, de a bástyák manzárdtetős pavilonokká szelidültek. Csak északi főszárnya emeletes. Ez késői teréziánus modorban készült. Oszlopos, hullámos vonalú, ballusztrádós *erkély* csatlakozik hozzá. Legfőbb értéke a rizalit északi oldalának nagy, árkádos *loggiája*. Az 1810 táján épített részek már klasszicista stílusúak. Sajnos a kastély igen elhanyagolt állapotban van.

205c A Wesselényi család kriptáját a kastély feletti domb tetején még Wesselényi István építtette. Szép reneszánsz és barokk sírkövei vannak. Itt temették el többek között az idősebb Wesselényi Miklós 10 gyermekét is. Zsibórol továbbmegyünk észak felé Benesat – Benedekfalva községig, majd innen nyugatra utazunk 9 km-t.

Ce hul- Silvaniei – Szilágycseh a Szilágy völgyében fekvő több mint 8000 lakosú város, helyi jellegű iparral és tejfeldolgozó üzemmel. Régi *várának maradványai*, amelyet a helybeliek Thököly-várnak neveznek, még láthatók. A vár 1359-ben már megvolt. A palota egy része még áll. A város gótikus *templomát* Drágffy János országbíró építtette, 1519-ben. Drágffy a mohácsi csatában esett el az ország zászlójával. H o d o d – H a d a d Szilágycsehtől nyugat felé 13 km-re fekszik. Ősi *várának* már *nyomai* is alig láthatók. 1584-ben került a Wesselényiek birtokába. A Rákóczi-korban Wesselényi Pálné, Béli Zsuzsanna védte, s 1710-ben Csáky István adta fel. Ezután pusztult el. A községben *két kastély* van. A kisebbet Wesselényi Ferenc építtette 1763-ban. A másik a XVIII–XIX. század fordulójáról való.

Zilahról délkeleti irányban a *Meszeskapu-hágó* (az egykori gyepűvonal) vezet át a Meszes-hegység (Munții Meseșului) gerincen, ahol a „Popasul Romanilor” (A rómaiak pihenője) *szálló és vendéglő* áll.

M o i g r a d – M o j g r á d a Meszeskapu közelében van. Határban volt Porolissum római város. *Amfiteátrumának romjai* és a dombtetőkön a *római őrtornyok* nyomai még láthatók.

Romanași – Alsóegyregy községnél elérjük az Egregy völgyét, majd ezt az Almás völgye követi Sínmihaiul Almașului – Almás-szentmihály községnél, s végül Mihăiești – Nádasszentmihály közelében leereszkedünk a Nádas-patak völgyébe.

Innen már rövidesen elérjük Kolozsvárt.

Cluj-Napoca–Baia Mare Kolozsvár–Nagybánya

Kolozsvártól az I C jelzésű úton indulunk el kelet felé, majd Apahidánál az útvonal északra fordul és Szamosújváron, majd Désen át vezet Nagybánya felé.

A p a h i d a környékén i. e. III–II. századi *kelta telep maradványait* tárták fel. 1889-ben *hun fejedelmi sírra* bukkantak, amelyben arany ékszerek és két ezüst korsó volt. A középkorban, a kolozsmonostori apátság vámszedő helye volt, ezért Apáthídjának nevezték.

Cojocna – Kolozs helység, Apahidától délkelet felé 12 km-re, míg sóbányái ki nem merültek, város volt. Jelenleg *sós fürdőjéről* ismert. Az elhagyott bányák helyén *két tó* keletkezett, amelynek tömény sós vize női betegségek és a köszvény gyógyítására alkalmas. (Hideg, meleg fürdő.)

Apahidánál az út a Kis-Szamos (Someșul Mic) folyását követi jó hosszú ideig. Răscruți – Válaszút községben tartották 1792–1853 között Bánffy György főispánsága alatt Doboka megye közgyűléseit. A jelenlegi *kastély* a múlt század második felében, neobarokk stílusban épült. *Istállója* díszes épület, műemlék. Válaszút után 3 km-re kitérőt tehetünk mind nyugat, mind kelet felé.

Nyugat felé: Dăbîca – Doboka a Lóna völgyében fekszik. A hajdani dobokai várispánság székhelye volt. A határában látható *várrom* 1219 óta ismert, híres erősség volt. A XVI. század közepén még épségben állt. A XI–XII. századi ispánsági központot a hatvanas években tárták fel. Kelet felé: Bonțida – Bonchida romos *Bánffy-kastélya* a második világháborúban pusztult el. A XVII. században épült késő reneszánsz stílusban, s barokk külsejét a XVIII. századi átépítése során kapta. Gyönyörű *parkját* is ekkor létesítették. Utolsó főúri gazdája gróf Bánffy Miklós (1874–1950) kiváló író, az Erdélyi Helikon egyik megalapítója, szerkesztője és mecénása, festőművész, a Szépmíves Céh kiadványainak illusztrátora, miniszter, színházi intendáns, haladó szellemű politikus volt, akinek Kolozsvár (1944 őszén) a pusztulástól való megmenekülését köszönheti. A kastély teljes restaurálása folyamatban van.

A park mellett román kori eredetű, restaurált református templom áll.

Sic – Szék, Bonchidától északkeletre, néprajzi szempontból egyedülálló sziget. Nagy múltra tekint vissza. *Sóbányáit* már a rómaiak ismerték; századokon át, a XVIII. századig folyt bennük a bányászat. A települést III. Endre 1291-ben király város rangjára emelte. Mátyás 1471-ben (Kolozsvár, Buda, Esztergom mellett) megerősítette városi jogaiban. Az egykori városból utóbb nagyközség lett, de városias jellegét bizonyos mértékben megtartotta. A településforma, a templomhoz vezető három főutca, a „szegek” elkülönülése ezt bizonyítja. Lajtha László zeneszerző, Csenki Imre és Csenki Sándor népzenekutatók csodálatosan szép, ősi népdalokat gyűjtöttek itt, a község táncairól és népviseletéről is nevezetes. Szék nevezetes népi ironője Győri Klára (Kali néni). Híres művében: „Kiszáradt az én örömem zöld fája”, Szék népének életét örökítette meg.

Az egykori *ferences templom és kolostor* 1752-ben épült, barokk stílusban.

206c A **széki református templomot** az 1241. évi tatárjárás után cisztercita szerzetesek építették. A kerci ciszterci építészet köréhez tartozik. Erős *védőfalak* kerítik. Monumentális mérete az egykori városi rangnak felel meg. 1555-ben itt tartották az első erdélyi protestáns zsinatot.

A templom az Árpád-kori és a kora gótika elemeinek keveréke. A jelenlegi *torony* 1946-ban épült. A XIV–XV. századi freskómaradványok, emléktáblák a múlt tanúi.

A templomban minden év augusztus 24-én, Szent Bertalan napján megemlékeznek arról a 600 emberről, akiket a tatárok hajtottak el legutolsó betörésük alkalmával. Mivel a község eddig jórészt megőrizte népviseletét, ez a nap színpompás népi ünnep, amelynek sok látogatója van.

Az úton tovább Fundătura – Szamosjenő, majd Iclod – Nagyiklód következik. Itt a *templomot* érdemes megnézni. A kénés *fürdőjéről* ismert Băița – Kérő már Szamosújvárhoz tartozik.

Gherla – Szamosújvára Kis-Szamos partján a Mezőség-ről betorkolló Füzes-patakkal szemben, 257 m magasan fekszik. Több mint 15 000 lakosa van, faipara és szőnyeggyártása jelentős.

Itt a rómaiak idejében Congri nevű castrum stativum, téli tábor volt a mai bútorgyár mögötti területen: a XIII. században pedig egy kis falu: Gerlahida. (Innen ered román neve, Gherla.) A helység akkor vált jelentőssé, amikor a XVII–XVIII. században idetelepedett örmények az egykori falu városiasodását megindították. Az örmények a tatárok elől menekültek Moldvából Erdélybe. 1672-ben Apafi Mihály több helyre is letelepítette őket. Később Verzár püspök vezetésével vették fel a katolikus vallást és 25 000 forintért megváltották a gerlahidai uradalmat. Gazdag tímárok és marhakereskedők lévén, igen nagy vagyonra tettek szert. Szamosújvár 1791-ben már városi rangot kapott, s 1839-ben szabad királyi város lett.

207G A volt Martinuzzi-kastély (Újbálványos vára) nagyméretű, pentagon (ötszögű) bástyákkal megerősített, számos átépítés nyomát őrző várkastély. A régi várból Szapolyai János idején a Bács megyei származású Bánk Pál várnagy kezdte meg építtetését és Martinuzzi fejezte be, Domenico da Bologna tervei alapján (1540–51).

1619 és 1652 között a kastély erősítését Giovannai Landi, majd Agostino Serena irányította, s magát az épületet is bővítették. Később is többször változtattak rajta. 1768 óta *fogháznak* használták, 1856-ban háromemeletes *börtönépülettel* toldották meg. Annak idején itt fojtatta meg Báthori Zsigmond Kovacsóczyt és Báthori Boldizsárt. 1869 után itt raboskodott *Rózsa Sándor*, a híres betyár, és itt is halt meg. Sírja a rabtemetőben *sírkövel* van megjelölve.

Az épületet – rendeltetése miatt – belülről nem lehet megtekinteni.

208G Az örmény katolikus székesegyház (a Fő téren) 1748-ban épült, barokk stílusban, de már klasszicizáló elemek is láthatók rajta.

Nevezetessége volt a régebben Rubensnek tulajdonított, mások nézete szerint tanítványai által festett, de mindenképpen nagy művészi értékű *oltárkép*: Krisztus levétele a keresztről. A képet jelenleg a kolozsvári Szépművészeti Múzeumban őrzik.

209G A Salamon-templom (a vasútállomás közelében) az örmények első szamosújvári temploma. 1723-ban

épült. A szép kis templomban pompás kora barokk szobrokat láthatunk.

210c A szamosújvári múzeumot (Str. 30 Decembrie 2.) 1904-ben alapították az úgynevezett örmény gyűjteményből. A *település múltját* hét kiállítási teremben és lapidáriumban kísérhetjük nyomon.

Nicula – Fűzeshikola a Szamosújvártól 6 km-re van. Híres búcsújáráhely, *Mária-képének* csodatevő erőt tulajdonítottak. Itt készítették az üvegre festett, híres szentképeket. *Fatemploma* 1700 körül épült, szép ikonok láthatók benne. *Új templomának* művészi faragványai a régi hagyományt folytatják. Faragott ikonosztáza művészi alkotás.

Az útvonalnak ez a szakasza keresztezi a Kis-Szamosot és a bal partján vezet tovább.

A Szamosújvártól keletnek induló, Ţege – Cege felé vezető úton Fizeşu Gherlei – Ördöngösfűzes *református templomának* század eleji külső formája középkori belsőt takar.

Festett kazettás famennyezetének felírása szerint 1675-ben készült és Ecsedi Asztalos István meg Fogarasi Asztalos Mihály műve. *Szószéke* is festett, a feljárón Mózes alakja. XVII–XVIII. századi *úrasztali edények, fedeles ónkancsók, kehely* a templom kincsei.

A községtől délre Sava – Mezőszava *ortodox román temploma* 1702-ben épült. A fatemplom hatalmas bárdolt gerendákból van fecskefark sarokróvással összeillesztve. Zsindellyel fedett, két kis ablaka van. Tornáca a gerendafalakat védi az esőtől. A bejárat alacsony, faragott.

A templombelső misztikus hangulatú, az ikonosztázzal ajtaja feletti adománykendőn Hideg Elvira neve olvasható. A fára festett *ikonok* XVII. századiak. A falakat és a mennyezetet az építéssel egykorú *freskók* fedik.

Minaştirea – Szentbenedek községet a Dés előtti útelágazásnál jobb kéz felé, kitérővel érjük el.

211c A kastély tornyos főépületét 1573 és 1593 között Keresztúri Kristóf reneszánsz stílusban emeltette. Az egész komplexum: a különféle időből származó ráépítések, és az 1720-ban még reneszánsz modorban készült kaputorony (az örökdő egyszarvúakkal) és a felvonóhid révén mesehangulatot árasztott. Helyiségeiben gyönyörű festett reneszánsz mennyezetek voltak. A második világháború során a kastély elpusztult, értékes gyűjteményei elkallódtak. Ma már jórészt csak lerombolt falak, kiegészítő romok láthatók. Egy kisebb részt azonban helyreállítottak. A *Korniss-kápolna* késő gótikus alkotás, az ortodox egyház tulajdona lett.

Szentbenedekről kelet felé indulva közelíthető meg Nireş – Nyíres. A középkori szász település később elmagyarosodott. Református *templomában* id. Umling Lőrinc munkáit láthatjuk. Az Árpád-kori templomnak gótikus szentségtartó fülkéje van. Tovább Unguraş – Bálványosvár alja középkori református *templomának* a XV. században átépített tornyán négy csúcsíves ablak. Bélletes kapuja van. A kapubélet oszlopféjeze-

tei finom bimbós mintájúak, a diadalívet tartó késő román oszlopfejeket átmenetet képeznek a gótikához. A szószerket Kidei Sípós Dávid faragta.

Közvetlenül DÉS előtt, az úttól balra eső Ocna-Dejului – Déskána ma már DÉShez tartozik. A rómaiak által is használt, régi sóbányái helyén ma *sós fürdő* van, vize női bajokat és mozgásszervi betegségeket gyógyít. Új *sóbányákat* is nyitottak, sóórlőüzemük is a föld alatt van.

Dej – DÉS a hajdani Szolnok-Doboka vármegye székhelye, a Kis- és Nagy-Szamos találkozásánál, 250 m magasságban fekszik. Lakossága a három hozzácsatolt helységgel együtt több mint 43 000. Fontos ipari és kereskedelmi központ.

A környéken levő régi erődítmények nyomai bizonyítják, hogy már ősidők óta lakott föld.

Maga DÉS ősi bányaváros, sóbányáit II. Endre (1205–1235) király kezdte műveltetni. A bányák élére kamaragrófot állított, s a várost szabad királyi várossá emelte. A sót nagyjából tengelyen szállították el, de a Szamoson és a Tiszán vízi úton is. A város sóbányászata 1717 táján megszűnt.

A lakosság eredetileg szász telepesekből állt, kik a Hunyadiak korában elmagyarosodtak. Igen hányatott sorsú város volt, sok pusztulást ért meg. Basta annak idején a lakosság nagy részét legyilkoltatta.

1703-ban és 1706-ban a labancok égették fel, 1717-ben pedig a krími tatárok rabolták ki, 1638-ban itt folyt az a szombatosok elleni tömegper, amelyben Besztercén mondtak ítéletet, fej- és jószágvesztésre ítélvén a szekta tagjait.

DÉS híres szülőtte Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) későbbi tudós, nagyenyedi tanár, orvos, a híres latin–magyar szótár írója.

Kolozsvár felől az út a Rózsa-hegyet megkerülve, a vasútállomás mellett, a Str. 1 Mai-on át ér a Piața Bobîlna nevű főtérre. A látnivalók jórészt itt tömörülnek. Itt áll az egykori *Megyeháza*, a *Városháza*, az 1886-ban épült *színház* és az egykori *ferences kolostor* XVIII. századi épülete (Piața Bobîlna 16.).

212G: A dési reformatus templom (Piața Bobîlna) a város legértékesebb műemléke.

A XV. század második felében épült, gótikus stílusban. Második boltozata az 1510-es évek alkotása. Erődítése is megtörtént. 1551-ben Martinuzzi György javította. Utolsó katolikus plébánosa, Litterati György 1554-ben halt meg. A templom előbb az unitáriusoké, majd a XVIII. században a reformátusoké lett.

Mennyezetét 1642-ben egy villámcsapás pusztította el, 1706-ban Tiede császári tábornok martalócai dúlták fel belsejét. 1711-ben kezdődött utolsó újjáépítése. Az 1880 táján végzett renoválás során régi várfalát sajnos lebontották, s új, jellegtelen fallal vették körül.

A templom három fő részből áll. A tágas hajóhoz nyugatról a négyszögletes torony, keletről a szentély csatlakozik. A *torony* 72 m magas, a földszintje teljesen áttört, tulajdonképpen négy pilléren áll. Hegyes toronysisakja és négy fiatornya van. A déli oldal ablakai és kapuzata mérműves mestermunkák.

A hosszú szentély ferences hatásra vall. Ez különben a templom legősibb része, noha boltozata 1776–79 között készült. A sok átépítés miatt a templom tengelye nem egyenes. Fejezet nélküli *pillérek lábazata* késő gótikus, s mellettük erősítésül faloszlopok állnak. Igen szép az emelet

sekrestye felső szintjének hálóboltozata is. A *karzat* kék alapon piros-fehér reneszánsz virágmintáit Umling Lőrinc festette. Alatta régi *gótikus karzatmaradványok* láthatók XV. század végi lóhereives kőfaragással. A gyönyörű *szószéket* Sipos Dávid faragta 1752-ben. Koronája 1779-ből való.

213c A fejedelmek egykori szállásháza a templomtól északra áll. Báthori és Rákóczi laktak benne. Mária Terézia a Haller családnak adta. Később a város tulajdonába került s polgári iskola is működött benne.

214c A dési múzeum (Str. 1 Mai 2.). A Megyei Történelmi, Szépirodalmi és Néprajzi Egyesület 1898-ban alakult s ekkor létesítette a múzeumot. Gazdag *történelmi anyagában* láthatók a város környékének római leletei, s igen értékes *természet-tudományi és néprajzi gyűjteménye* is.

Kirándulások

Désből mellékút vezet a Szamos bal partján fekvő Vad – Révkolostor helységbe. Itt hajdan ortodox püspökség volt, amelyet 1475-ben Ștefan cel Mare (Nagy István) moldvai fejedelem alapított. A fejedelemnek ugyanitt hűbéri birtoka volt. A püspökség a XVI. század végéig állott fenn és a suceavai metropolita fennhatósága alá tartozott. A XVI. század végéig ortodox kolostor is volt. A moldvai stílusú *templom* XV. századi építmény, e század elején restaurálták.

Utazás a Nagy-Szamos völgyében Bethlen felé. Désen a főtérről kell indulni, majd a Szamos hídján túl, a 17. számú úton kelet felé.

Cuzdrioara – Kozárvár *várának* ma már csak *alapjai* láthatók. Ciceu-Mihăiești – Csicsó Mihályfalva Petru Rareș község része. Katolikus temploma XV. századi. A falu fölötti *várrom* egy XIII. századi vár maradványa.

215c Csicsó várának romját Csicsó Mihályfalva, Csicsóújfalva és Csicsógyörgyfalva között találjuk, az úttól északra.

A XIII. század végén épült, az erdélyi vajdák tulajdona volt, majd 1321-ben Róbert Károlyé lett. Zsigmond idejében a Bánffyak birtokolták, Mátyás 1484-ben Ștefan cel Mare moldvai vajdának adományozta hűbéri menedékvárként. 1540-ig volt a moldvai fejedelmek birtokában. Ekkor Szapolyai János hűtlenség miatt visszavette és feleségének adományozta. 1544-ben lerombolták.

A várrom a 758 m magas Magura-hegy oldalában, eléggé eldugott helyen van.

Bața – Baca faluban Bocskai Istvánnak volt *udvarháza*, amely később Mikes Kelemen családjának tulajdonába került. Reteag – Retteg Ion Pop Retegeanu (1853–1905) neves román publicista és néprajzos szülőfaluja, *múzeummal*. *Református temploma* a falusi gótika XV. századi példája. Kelyhei a XII. századból, továbbá 1601-ből és 1766-ból valók. Uriu – Felőr *vaskori lelőhelyéről* híres. XV. századi *református templomának* gótikus mérműves ablakai részben fennmarad-

tak, bár több átépítésen esett át. A szentély keresztboltozatos, a hajóiban a latin felirat az 1624-ig restaurálást örökíti meg. *Cristeștii-Ciceului* – Csicsókeresztúr *katolikus temploma* Árpád-kori alapokon épült a XV. században. Kapuja jellegzetesen késő gótikus, számarhátall, vállköves vízszintes áthidalással, pálcátágokkal keretezett. A XV. század második feléből való. Fa Pietà-ja Nachtigall János műve, az oltár a Szent István-szoborral Torma Dániel munkája. A faluban 1593-ból származó alapokon épült klasszicista *kúria* van. A falu határában *római tábor maradványai* találhatóak. Coldău – Várkudu mellett népvándorlás kori *földvár* látható, mely kő- és bronzkori lelőhely is.

Beclean – Bethlen a Sajó és a Nagy-Szamos egyesülésénél, 295 m magasan fekszik. Több mint 6000 lakosa van, fontos közlekedési és vasúti csomópont. Egykor vásárhely, most ipari város, textilgyárral, élelmiszer-, fa- és fémiparral. A nagy történelmi szerepű Bethlen-család ősi fészke. A Bethleneknek három nagyobb udvarházuk volt itt. Egykori vára 1438 körül épült, négy bástya és vizesárok védte. 1589-ben 36 község tartozott hozzá. 1602-ben Basta foglalta el, és székely őrsgét kardéltre hányatta. Itt fejezték le 1674-ben Bánffy Dénest, Erdély egyik vezető politikusát, Apafi Mihály rendeletére. A várat 1707-ben az osztrákok leromboltatták.

Két Bethlen-kastély állt itt. Az egyik egyemeletes, mozgalmas, XVIII. századi homlokzattal, empire erkéllyel. A másik újabb keletű, saroktoronyai XVII. századi eredetre engednek következtetni. (A harmadik kastélyt 1570-ben négy sarokbástyás, reneszánsz jellegű várrá alakították, ma nyoma sincsen.) A XVIII. századi (ma romos) kastélyt annak idején gyönyörű park vette körül, amelynek különleges vízjátékait Bodor Péter székely ezermester készítette. Itt volt a Bethlen-család kriptája is.

A város *református temploma* XV. századi eredetű.

A múlt században átépítették, egykori „iratos”, azaz festett mennyezete elpusztult. A bethleni *Bethlen-család kígyós címere* hatszögű gót keretben a szentélyben látható. Ugyanott késő gótikus *szentségtartó fülke* is van. A templomban van eltemetve a hajdani várban kivégeztetett *Bánffy Dénes*.

Az *ortodox templom* a XIX. század elején épült.

Bethlentől délre, a Nagy-Szamos déli mellékvölgyeiben

Errefelé is rejtőzködik néhány érdekes mezősegi falu. *Nușeni* – *Apanagyfalu* református *temploma* zsindegyházzal fedett, gótikus kis építmény. Szentélyében címeres zárókő látható, hajójának boltozatából csak a gyámkövek maradtak meg. A szentélyben számarhátíves gótikus szentségtartó van. A templomkertben szép a XVII. századi, zsindegyházzal fedett *fa harangláb*. *Vița* – *Vice református temploma* XV. századi. Szentélyében keresztboltozat van, címerpajzs zárókövel, felirattal, számarhátíves szentségtartó. Déli bejárata és sekrestyeajtaja el van falazva. 1930 körül leégett, 1762-ből való szószékkoronája elpusztult. A restaurálást Debreczeni László irányította, festett padokat készített. *Vicere* a század elején néhány bukovinai csángó családot telepítettek. *Bozies* – *Magyarborzás református temploma* Árpád-kori alapokon a XV. szá-

zadban épült. Hajója nyújtott, benne finoman faragott, sokszögű gyámkövek vannak. Bethlen Miklós donátori ízlését dicséri a szentségház. *Strugureni – Mezőveresegyháza református temploma* XIV. századi építmény. Dombtetőn áll, tornya nincs. Épen maradt mérműves ablak látható a hajó déli falán. A cinteremben áll a XVIII. században épült, zsindefedésű fa *harangláb*. Az egész együttes a Mezőség régi magyar építészeti kultúrájának remekműve.

Bethlentől keletre, a Sajó mentén

Şieu-Odorheiu – Sajóudvarhely református temploma igen jelentős Árpád-kori műemlék. Bejárata északon van. A timpanonban levő dombormű Szent Mihály harcát ábrázolja a sárkánnyal (a Gonosszal). Ez az erdélyi szobrászat egyik legkorábbi emléke. A két bimbós pillérfő tartja a hengeres és hasábos félköríveket, melyek a domborművet keretezik. A felső ívet kidudorodó félgömbök díszítik, akárcsak Jákon. A kis huszártorony a nyugati homlokzat felett van. A szentély egyenes záródású, kívül a párkány alatt ívsor díszíti. Belül a déli oldalon kötélszerű fonott keretben kettős félköríves nyílás van, hol az istentiszteleti tárgyakat helyezték el. A faluban van az 1812-ben épült Fekete Sámuel-féle, *klasszicista kúria*. *Şintereag – Somkerék református templomát* 1327–33 között Gombási Domonkos építette Szűz Mária tiszteletére. Támpillérekkel erősített falai és tornya impozánsak. Ez utóbbi féloldalt épült, toronysisakja 1716-ból való.

A festett kazettás mennyezet 1765-ben készült, de elpusztult. A *festett bútorokat* és az *úrasztalát* id. Umling Lőrinc készítette Bánffy Ferenc és Gyulai Ferenc költségén. A *szószékkorona* 1761-ből való. Az úrasztali edények közül az aranyozott *kehely* 1470-ből, egy *pohár* 1690-ből származik.

Kirándulás Bábolna és Csákiigorbó felé. Désről nyugat felé indulunk a Zsibóra vezető 108 B jelzésű úton.

Bobilna – Bábolna községnek régen Alparét volt a neve. Tőle délre (5 km) emelkedik a Bábolna-hegy (Bobilna, 695 m). Itt volt az 1437. évi Budai Nagy Antal-felkelés parasztjainak gyülekezőhelye és huszita jellegű székértábor. A felkelés domborművekkel díszített *emlékműve* a hegyen áll.

Ugyanitt 1853-ban *népvándorlás kori leletek* is kerültek felszínre. A hegy régi őrségközpont lehetett, mert a sáncok nyomai még kivehetők.

Gîrbău – Csákiigorbó községben valamikor római erősség állt, s ennek dombjára épült egy *Jósika-kastély*. Wesselényi Miklós 1785-ben itt ostromolta meg Haller János udvarházát. Haller Bécsben panaszt tett, s Wesselényinek 8 évig kellett emiatt Kufsteinben raboskodni.

Surduc – Szurdok Jósika-kastélya Jósika Miklósnak, a magyar történelmi regény atyjának kedvelt tartózkodási helye volt. „Abafi” című regényét itt írta.

Dés városát a Szamos hídján hagyjuk el, és az 1 C jelzésű úton megyünk tovább északnyugat felé.

Caşieu – Alsókosály helyén volt a dáciai limes legésza-

kibb tábora. Hosszú időn át itt élt földművesként Bartalis János ismert erdélyi költő, az Erdélyi Helikon tagja.

Alsókosályról elágazás van a Cibles (Munții Țibleșului), illetve Țirgu-Lăpuș – Magyarláros irányába. Innen szép *hegyvidéki utak* vezetnek Cavnic – Kapnikbánya és Baia Mare – Nagybánya felé.

Cîțcău – Kackó községnél Bem tábornok 1848. december 22-én győzelmet aratott az osztrák csapatokon.

Căpîlna – Csicsókápolna községben kötötték meg 1437-ben a kápolnai uniót, az „unio trium nationum”-ot a nemesek, a székelyek és a szász vezető rétegek a Budai Nagy Antal vezetésével felkelt parasztság leverésére.

Gîlgău – Almásgalgó táján húzódik a Szamos szurdoka, az országút és a vasút is a homokkő sziklafalak tövébe szorul. Itt van a *sárkányok kertjének* nevezett sziklavilág különös, 20–30 m magas alakulataival. Almásgalgón volt körorvos a tragikus sorsú Bárd Oszkár (1893–1944?) színműíró és költő, az Erdélyi Helikon tagja.

A szomszédos Stoiceni-Băi – Sztojka-fürdő sós és savanyú forrásairól közismert.

Almásgalgónál egy elágazás vezet Poina Blenchii – Blenkemező felé, a *Bába-szoros* hágóján keresztül.

A főútvonalon következik Ileanda – Nagyilonda, közelében a kénes-jódos vizű Bizușa-Băi – Bűdöspataka *fürdőteleppel*.

Răstoci – Hosszúrév után a vasút továbbra is a Szamosot követi, az út azonban elhagyja a Szamos völgyét, észak felé felkanyarodik a hegyre, majd serpentineken ereszkedünk le a Lápos völgyébe.

Mesteacăn – Kisnyires mellett, a Runcu-sziklafalaknál egy *cseppkőbarlang* van, mely csak helyi vezetővel található meg.

Șomcuta Mare – Nagysomkúta régi Kővár-vidék központja. Mellette van a *Stejarul-kemping*. Nagysomkútról kirándulhatunk délkeletre a Lápos bal partjára.

216G Kővár helyi vezetővel, gyalog közelíthető meg. Eredete a XIII. századba nyúlik vissza. A Drágfiak kezén volt, majd Szapolyai Jánosé lett.

1538-ban Erdély végvárai közé tartozott. Sokáig élt itt Báthori Zsigmond fejedelem neje, Mária Krisztina, aki egy ideig fejedelemként kormányozta Erdélyt. Zólyomi Dávid 18 évig raboskodott e várban, és I. Rákóczi György a perbe fogott és elítélt szombatosok egy részét is ide záratta. 1703-ban Rákóczi Ferenc ostromoltatta, 1704-ben be is vette. A Rákóczi-szabadságharc után pusztult el, lerombolták, köveit elhordták.

Nagysomkúttól a vasúttal párhuzamosan haladunk északnyugat felé. Hideaga – Pusztahidegkút után északkelet felé fordul az út, és a Lápost keresztezve már be is érünk Nagybányára.

Cluj-Napoca–Reghin Kolozsvár–Szászrégen (a Mezőségeen át)

Kolozsvárt a 16. számú úton keleti irányban hagyjuk el.

A Mezőség az Erdélyi-medence dombos része, mely a Szamos és a Maros között terül el. Nagyjából fátlan kultúrstryepp, eredetileg ligetes tölgyerdők borították. Erdélynek ősidők óta lakott része, hol sok prehisztorikus leletre bukkantak. Feltehető, hogy ez volt a krónikákban említett Csigla mezeje, ahol a honfoglalás idején a székelyek laktak. A Mezőségeen ugyanis gyakori a Csigla helynév.

A halmok között sok tó van, a völgyeik szélesek, és oldalakon sok helyt láthatjuk a terep megcsúszását (suvasdás). Halastavakat már az ősidők óta mesterségesen létesítettek errefelé. A szép kastélyok a középkorban tavak mellett épültek.

Kolozsvártól Apahidáig már ismerjük a vidéket a Kolozsvár–Nagybánya útvonal ismertetéséből.

Apahida után 13 km-re elágazás nyílik déli irányba.

Suatu – Magyarorszávat unitárius *temploma* Árpád-kori alapokon épült, védett műemlék. Gótikus teremtemplom, merevítő támfalakkal, késő gótikus mérműves ablakokkal. A kapubejáró és a harangtorony későbbi. A hajó magasabb, kis porticusa van. A temetőkertben *kő síremlékek* láthatók. A község mellett van a *Szováti-tó* s közelében egy *növényrezervátum*, ahol az őshonos sztyeppnövények tenyésznek.

Nevezetes Chesău – Mezőkeszű *református templomának* finom faragású, reneszánsz déli kapuja (1521). A hajó északi falán XIV. századi freskótöredéket tártak fel.

Cămărașu – Pusztakamarás faluban volt a Kemény család kastélya. Kemény Zsigmond regényíró a falu egyik házában töltötte utolsó éveit. Itt is temették el, a ház kertje mögötti domboldalban, anyja, Csóka Rozália mellé. *Sírköveik csonkjai* vannak meg. A faluban született Sütő András (1927) erdélyi író, a mai romániai magyar irodalom kiemelkedő tehetsége.

Pusztakamarás után elágazás indul északnak Cătina – Katona és Geaca – Gyeke felé a *Katonai- és Gyekei-tavak* környékére. Innen északra Sucutard – Vasasszentgotthárd következik, a *Wass család* egykori *kastélyával*, még északabbra pedig Ţaga – Cege községig húzódik a nagy *Cegei- vagy Hódos-tó*. A tavak környékén ősi mesterség volt a halászat, amelyet nyáron vésszel, télen gyalomhálóval végeztek. A régi halászeszközök és bodonhajók ma már csak múzeumokban láthatók.

A mezőségi őshalászat szakértője Orosz Endre régész volt. Gyűjtésének tárgyai a kolozsvári Mátyás szülőházban voltak, s onnan valószínűleg a jelenlegi Néprajzi Múzeumba kerültek.

Pusztakamarástól 3 km-re kitérőt tehetünk déli irányba. Şarmaşu – Nagysármás híres földgázlelőhely. Az 1908-as években feltárt metángázt az 1914 tavaszán elkészült vezetékken át először Tordára és Marosújvárra vezették. Ma már egész Erdélybe, sőt Bukarestbe és Magyarországra is jut belőle, és a Tiszai Vegyi Kombinátban dolgozzák fel.

Silvașu de Cîmpie – Mezőszilvás előtt kettéágazik az út. Egyik ága Marosvásárhely felé vezet. Mi az északi ágon megyünk tovább. Crăiești – Mezőkirályfalva mellett keresztezzük a Komló völgyét. Mezőkirályfalva festett kazettás mennyezetű *temploma* megtekintésre méltó. Fărăgau – Faragó és az Egres völgyében levő Filpișu – Magyarfülpös következik. *Református temploma* gótikus, kazettás mennyezetét 1642-ben Asztalos János készítette. Magyarfülpös után Breaza – Beresztelke az utolsó helység Szászrégenig. Beresztelkén van a *Bánffyak* egyik szép *kastélya*. Innen Szászrégen már csak 6 km. A várost a IX. útvonal során ismertetjük.

IV. Oradea–Orșova Nagyvárad–Orsova

Ezen az útvonalon Temesvárig jórészt sík vidéken utazunk, majd a Béga és a Temes völgyében behatolunk a Szörénységbe, és a Porta Orientalison át az Al-Dunához érve, utunkat Orsovánál fejezzük be.

Oradea–Arad Nagyvárad–Arad

Nagyvárad központját nyugat felé a Str. Leontin Sălăjan vonalán hagyjuk el, amelynek folytatása a Calea Aradului (Aradi út). Ezután a 79. számú úton megyünk tovább délre, alföldies jellegű tájon. Az út a vasútvonallal párhuzamosan halad, jobb kéz felé, azaz nyugatnak 8–10 km-re húzódik a határ.

Salonta – Nagyszalonta a hajdúk városa, a bihari síkság központja, több mint 18 000 lakossal. A város szélén a 79 DN úton van a *Madaras-fogadó*.

Az 1332. és 1335. évi pápai tizedjegyzékekben már szerepel a település. A XVI. századig a Toldi család tulajdona volt. 1556-tól az erdélyi fejedelemséghez tartozott. 1598-ban a Várad alól visszavonuló török sereg kiirtotta lakosságát, nyolc éven át puszta hely volt, majd 300 köleséri hajdú telepedett le, akik Toldi Györgytől 1625-ben meg is vásárolták a területet, 1000 tallérért. A hajdúk Szalonta várát 1620-ban kezdték építeni, ennek őrtornya volt az ún. Csonka-torony. I. Rákóczi György segítségével a várat 1636-ban befejezték. 1685-ben elpusztult, lakosai jószágaikkal elmenekültek a török újabb támadása elől. Ezután 43 évig lakatlan volt, csak 1695 táján kezdett újra benépesülni.

A XVIII. század elején kb. 200 magyar nemesi család lakott itt. Nagyszalontán született Arany János (1817–1882), a magyar irodalom egyik óriása. Ugyancsak nagyszalontai születésű Lovassy László (1815–1892) jurátus, az országgyűlési fiatalok egyik vezetője, akit 1836-ban tízévi várfogságra ítélték, s a börtönben elméje elborult.

217^{EL} Az **Arany-émlékmúzeum** a Csonka-toronyban, a hajdani vár egyetlen maradványában van. *Arany szobra* a torony bejárata felett áll.

Az Arany-émlékeket a szalontai református gimnázium egyik szobájában őrizték, amíg 1899. augusztus 20-án fia, Arany László kezdeményezésére meg nem nyitották a múzeumot. Több *kéziratot* láthatunk, a költő *könyvtárának és leveleinek egy részét* és a Barabás Miklós-féle *Arany-arc-*

képet. A negyedik emeleten helyezték el a költő *dolgozószobájának berendezését, személyi tárgyait, pipagyűjteményét.* Az Arany szülőháza helyén álló épületet *emléktábla* jelöli.

218^{EL} **A református templom** 1776-ban épült, klasszicista stílusban. A régi, egytornyú építmény a hajdani vár területén, Szalonta középkori templomának helyén áll.

Kirándulás Tenkefűrdőre. Nagyszalontáról jó út vezet Beiuș – Belényes felé, s onnan tovább akár Dévának, vagy az Aranyos völgyén át Tordának irányíthatjuk utunkat. A Nagyszalontától 24 km-re fekvő Tinca – Tenkefűrdő kedvelt *fürdőhely*, szénsavas, vasas savanyúvize van. *Múzeumában* szép néprajzi gyűjtemény látható. A közelben, a Fekete-Körös völgyében gyűjtötte Bartók Béla barátja, Busiția János belényesi tanár segítségével a román népdalokat.

Nagyszalontát a Str. Tudor Vladimirescu hagyjuk el, s a vasútvonallal párhuzamosan megyünk tovább. Egy helyen kereszteljük is. A 10 km-re levő Ciurmeghi – Illye községnél van a Fekete-Körös völgyi szárnyvasút állomása. Mielőtt még Zerind – Nagyzerind községnél keresztelnék a Fekete-Köröst (Crișul Negru), kitérőt tehetünk kelet felé.

Tămașda – Tamáshida az úttól kissé arrébb, a vasút mentén fekszik. A kora középkorban város volt. Rogerius leírta, hogy ősi lakosságát a tatárok kiirtották.

219^{EL} **A tamáshidai torony** a hajdani román stílusú templom tornya. Téglából épült és több soros fogas téglaparkány díszíti. Szép félköríves ikerablakai vannak. A templom háromhajós volt, félköríves apszisának maradványa még látható.

Tamáshida környékén van Árpád község, mely az etnográfusok szerint honfoglalás kori település, egykori nagy tölgyerdős irtvány földjén.

Vînători – Vadász XIII. századi *templomában* román kori freskómaradványok vannak.

Chișineu Criș – Kisjenő a Fehér-Körös mentén fekvő, több mint 9000 lakosú város. Nagy mezőgazdasági központ. Ide fut be a gyulavarsándi határátkelőhely műútja, s innen lehet továbbmenni úgyszólván minden irányba.

Kisjenő 1202-ben már ismert helység, 1478-ban pedig város jellegű település volt, de csak 1968-ban kapott városi rangot. Élelmiszer-, fém- és fafeldolgozó ipara és ruháüzeme van. A tájat a középkorban hatalmas tölgyesek borították, ezért Erdőhátnak is nevezik. Híres vadászterület volt, s a városka ma is a környék vadgazdasági központja.

Kisjenőn élt Olosz Lajos (1891–1977) költő, az Erdélyi Helikon tagja, Áprily Lajos és Reményik Sándor barátja.

Simánd után 8 km-rel kitérhetünk kelet felé.

Sîntana – Szentanna község a főútvonaltól 10 km-re fekszik. Közeliében *avargyűrűk* (kőrsáncok) láthatók. 1888-ban 78

hektár területű „hallstatti” jellegű erődítményt tártak fel és értékes régészeti leletek kerültek elő.

Ezután Zimandul Nou – Zimándújfalu, majd Zimanducz – Zimándköz és Livada – Fakert után Arad következik. A várost a VI. út során ismertetjük.

Arad–Timișoara **Arad–Temesvár**

Aradot a Calea Romanilor vonalán hagyjuk el, átmegyünk a Maros vashídján s Aradul Nou – Újarad városrészen. Újaradon szép *katolikus templom*, több uradalmi *kastély* van (legutóbb a Pallavicini örgrófok birtoka volt).

A 69. számú úton megyünk dél felé. Az útvonal már nem olyan egyhangú, mint Szalontától Aradig, mert enyhén dombos a táj.

Şagu – Némettség a XIV. század végi pápai tizedjegyzékben már szerepelt Mezőség néven, de a török időkben elpusztult. 1770-ben németeket telepítettek ide, akik Segenthaunak neveztek el.

Vinga – Vinga község neve a XIII. századi oklevelekben már szerepel. A törökök szintén elpusztították, pedig a XIV. században gazdag, nagy helység lehetett, mert két parókiája volt. 1737-ben a törökök elől 4600 bolgárt telepítettek le ezen a vidéken, Stanislavic Miklós nikápolyi püspök vezetésével. A letelepült bolgároknak Vinga lett a központjuk. A városnak Mária Terézia a Theresiopolis nevet adta és kiváltságokkal halmozta el (1744). A vingaiak kitűnő kertészek, s gazdagságukról impozáns, neogótikus *katolikus templomuk* is tanúskodik. Itt készült a híres vingai bonbon, amelyet ma már nagyüzemileg gyártanak. Vingán *kemping* is van.

Eddig Arad megyében jártunk, most átlépünk Temes megyébe (judeţul Timiș).

Ortișoara – Orczyfalva helyén a középkorban egy Kath nevű helység volt, amelyet a törökök elpusztítottak. II. József idején, 1784 és 1786 között kétszáz németet telepítettek ide.

Innen jobbra, nyugat felé kitérőt tehetünk.

Călacea – Temeskalácsa (Kalácsa-fürdő) kedvelt kis *fürdőtelep*, 38–99 °C-os termálforrásainak sós, lúgos vizét mozgásszervi betegségek, női bajok gyógyítására használják, de az emésztési zavarokra is jó hatással van. További 6 km-re Satchinez – Temeskenéz községbe jutunk, ahol a ritka madarak védelmére *rezervátumot* létesítettek.

Sînandrei – Temesszentandrás közelében ismét kijuthatunk a 69. számú útra, s rövidesen Temesvárra érkezünk.

Timișoara Temesvár

Temesvár Temes megye székhelye, a Béga-csatorna (a középkorban Temes-folyó) két partján fekszik. Lakossága több mint 269 000, az alárendelt községek lakóival együtt 283 000. A Temesköz központja, közúti és vasúti csomópont, egykor a Monarchia egyik fontos katonavárosa, ma művelődési központ és iparváros. Gyapjú-, fa- és élelmiszeripara, textil- és elektromotorgyára, fémfeldolgozása jelentős.

Neolitikus leletek bizonyítják, hogy a mocsarak közötti sziget természetes védettsége miatt ősidők óta lakott hely. A rómaiaknak itt is volt castrumuk. Ennek helyén kezdetben a mocsaraktól védett, cölöpfalú földvár állott. Az Árpádok alatt, 1212-ben mint „Castrum Temesiensis” szerepelt és a temesi comes (várispán) székhelye volt. Az első királyi várkastélyt 1318-ban Károly Róbert építtette fel. 1397-ben Zsigmond császár és király idejében országgyűlést is tartottak itt. Amikor az első török portyák ideig hatoltak, az ellenük folytatott küzdelem székhelye lett. Hunyadi János az erősséget felújította és a kastélyt kibővítette. 1456-ban innen indította hadműveleteit. 1458-ban Mátyás király, majd 1492-ben Kinizsi Pál temesi főispán – Nagyvázsöny ura (ahol tombája ma is látható) – innen indult a török ellen. A Dózsa-parasztháború idején a keresztések 1514-ben érkeztek Temesvár alá, és ostrom alá vették. Szapolyai János erdélyi vajda hadserege mentette fel, a felkelők seregét leverte, s vezetőit, Dózsa Györgygel együtt, válogatott kínzásokkal kivégeztette.

Az 1552. évi török ostrom idején Losonczy István temesi főispán volt a vár kapitánya. Miután német és spanyol zsoldosai megtagadták a fegyelmet és a vár feladását követelték, Losonczy a várat szabad elvonulás fejében feladta. A török azonban a kivonulókat megrohanta, rabolni és gyilkolni kezdett. A védekező Losonczy halálos sebet kapott, s fejét Konstantinápolyba küldték (1552. július 27.). A vár ezután 164 évig a törökök kezén maradt, innen indultak Arad, Jenő, majd Nagyvárad meghódítására. A császári hadak Savoyai Jenő vezetésével 1716-ban foglalták vissza a várat, véres ostrom után. Ezzel a „temesi bánág” határvédő tartománnyá vált.

Mivel az ostromban a régi vár tönkrement, 1722 és 1765 között 30 millió talléros költséggel új várat építettek. Ennek déli részébe a Hunyadi-várkastély részei is beépültek. A Vauban-rendszerű, csillag alakú várnak 9 bástyája és 3 kapuja volt. A várat 1849-ben a honvédség sikertelenül ostromolta. Falai a XIX. század végén még teljesen épek voltak, ekkor a város fejlesztése és rendezése érdekében nagy részüket lebontották.

Az osztrákok e jellegzetes garnizonvárosba megbízható német lakosságot telepítettek le. A polgári közigazgatást 1751-ben vezették be és II. József emelte 1781-ben szabad királyi városi rangra.

A város fejlesztését a nagyszabású csatornázási munkálatokkal a Habsburg-kormányzat indította el 1728 és 1760 között. A német telepések a várost a bánáti ipar központjává tették. Az addigi „Temesköz” a Bach-korszakban szerb vajdaság lett, innen maradt fenn a Bánát név.

Az ipar fejlődésével a munkásság is szervezkedni kezdett. 1868-ban megalakult a Munkás Szövetség, 1869-től pedig itt működött az I. Internacionálé egyik szekciója. A május 1-ét 1890-ben ünnepelték meg először. 1921-ben megalakult a kommunista párt. 1929-ben kivégezték a munkások vezetőjét, Fónagy Jánost; 1940-ben pedig a Vasgárdisták megölték Ocskó Terézt. 1944. augusztus 23-án a munkásság fegyveres felkelést szervezett a visszavonuló német csapatok ellen.

Temesvár szülőttei közül meg kell említenünk Klapka György tábornokot (1820–1892), Komárom védőjét, valamint Kós Károly (1883–1977) író. Itt volt református lelkész Szabolcska Mihály (1861–1930), a költő.

Temesvár művelődési központ, kultúrélete rendkívül élénk. Operája, színházai, zenészei, képzőművészei országos jelentőségűek.

güek. Iskolaváros volt a múltban, 1940 óta pedig egyetemi város is. A Román Tudományos Akadémiának kutatóközpontja van itt.

Látnivalók

A középkori város – az átépített Hunyadi-várkastélytól eltekintve – az idők során teljesen elpusztult. A mai város utcái szabályosak és a Béga partján igen szép parkok húzódnak.

A Belváros északi részén van a Piața Unirii, a hajdani piac-tér.

220H A pestisoszlop (Piața Unirii) tulajdonképpen barokk Szentháromság-szobor. A tér közepén áll, a várost megtizedelő 1738–39. évi nagy pestisjárvány emlékére állították.

A pestisoszlop közelében, a Dóm előtt, egy mesterséges fúrásból származó, gyógyvizet *forráskút* van.

221H A Dóm (Piața Unirii 12.) a téglalap alakú tér északkeleti sarkán áll. A csanádi püspökség székesegyháza volt. Emanuel Fischer von Erlach terve alapján 1736–73 között épült. Osztrák barokk stílusú, szimmetrikus homlokzatú, kéttornyú, monumentális építmény. Tornyai feltűnően alacsonyak, amit a vár katonai védelme indokolt.

Főhajóját kétoldalt *kápolnák* egészítik ki. *Főoltára* Josef Ressler munkája. A Szent György-oltárképet Michael Unterberger bécsi művész, a *melléktárok* képeit a prágai Johann Nepomuk Schöpf festette, 1772-ben.

222H A szerb püspöki székesegyház (Piața Unirii) a tér nyugati oldalán, szentélyével kelet felé néz. (Bejárat: Str. Ungureanu 12.) 1734-ben épült, barokk stílusban. 1791-ben restaurálták, és ekkor két tornyot is kapott. A XIX. század elején Habinger bécsi festőművész freskókkal díszítette. 1911-ben újabb nagy restauráláson esett át.

Közvetlenül a templom mellett áll a szerb *püspöki palota* is.

A Piața Unirii-től délre vezet a S t r a d a C e a h l ă u.

223H A volt kormányzói palota (Dicasterium – Str. Ceahlău 2.) a város legmonumentálisabb épülete. Három emeletén 450 helyiség található. A hatalmas épülettömb 120 évvel ezelőtt épült, ma a Törvényszék és más intézmények otthona.

224H Az ún. Savoyai-ház (Str. Ceahlău 24.) 1719-ben készült, de azóta teljesen átépítették. Bejárata felett egy régi *falképen* látható a régi vár a középkori Forforoza-kapuvál, melyen át Savoyai Jenő (1663–1736) hadvezér az elfoglalt várba bevonult (1716. okt. 13.).

Az eredeti kaputornyot 1817-ben lebontották. Savoyai Jenő herceg a

valóságban sohasem lakott a házban, nem is volt az övé! A toronyban egy időben zsinagóga volt.

225_H **A restaurált várbástya** (Str. Buftea–Str. Popa Șapcă), a Dicasterium délkeleti oldalával szemben áll. 1972-ben áttört bolthajtásos nyílásain többpályás autót vezet át.

Emeletén a *Néprajzi Múzeum*, kazamatáiban a *Technikai Múzeum* gyűjteménye van. A néprajzi gyűjtemény a temesi táj népművészetét mutatja be.

Ha a bolthajtás gyalogjáróján átmegyünk, nagy, kerek *szökőkúttal* díszített térre jutunk. Itt áll az *evangélikus templom*.

226_H **A volt katolikus püspöki palota** (Str. Rodnei). A török időkben elpusztult Csanád helyett átmenetileg Szeged lett Szent Gellért ősi püspökségének székhelye. Temesvárra 1783-ban telepítették át, és itt működött a második világháború végéig. A palotának *két* szép barokk *kapubejárata* van.

227_H **A vastuskós ház** (Str. Mihai Eminescu 2.) falfülkékjében látható a szögekkel kivert *vastuskó*. Az egyik szögön az 1826-os évszám áll.

A közhiedelemmel ellentétben a szakértők úgy vélik, hogy nem a vándorló céhlegények verték bele a szögeket, hanem egy vaskereskedés cégjelvénye volt.

228_H **A vastengelyes ház** (Piața Dr. Russel) nem tévesztendő össze az előbbivel. Sarkába 2,5 m hosszú, valószínűleg ágyú vagy nehéz jármű *tengelye* van befalazva. Szintén üzletcégér volt.

A Str. Mihai Eminescu nyugati végén terül el a Piața Libertății (Szabadság tér). Ez volt hajdan a város központi tere. Itt tartották a díszszemléket s ez volt a katonai korzó színhelye is.

229_H **A régi Városháza** (Piața Libertății 1.) a tér északi oldalának főépülete. 1731 és 1734 között épült, eredetileg barokk stílusban, később azonban erősen átalakították.

230_H **A régi piarista rendház** (Str. Ungureanu 1–3.) a Városházával szemben, az utca tulsó oldalán áll. 1733 és 1736 között épült és eredetileg ferences kolostor volt. A piaristáknak több mint 120 éven át itt működött a gimnáziuma és konviktusa. Templomát 1911-ben bontották le.

A volt kolostorban a *Képzőművészeti Iskola* működik.

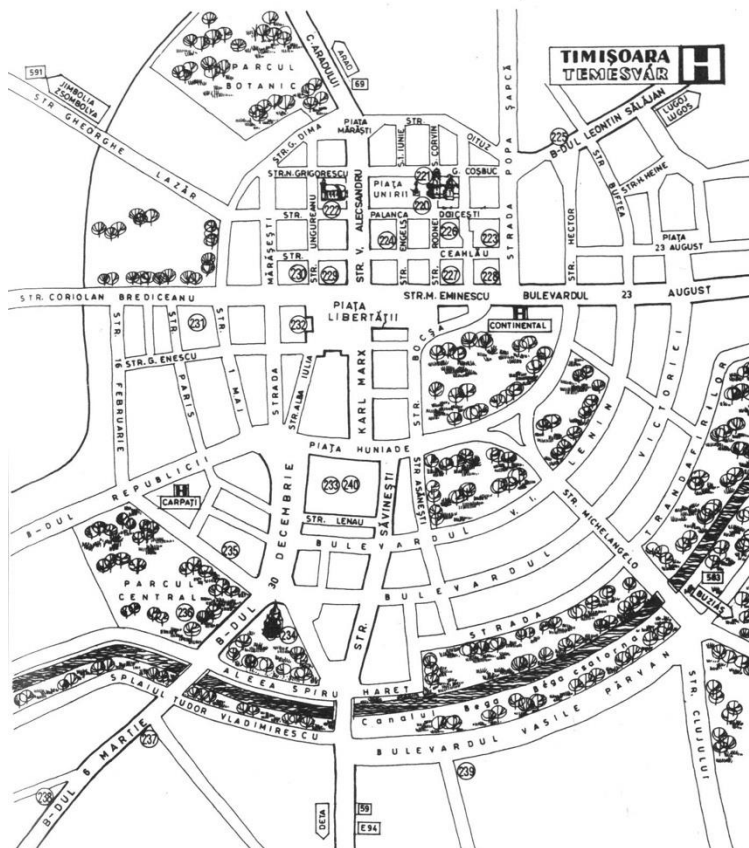
231_H **A volt irgalmas rend kórháza és temploma** (Str. 1 Mai 31, a Piața Libertății-től nyugatra). A kórház és a gyógyszertár 1737 óta működött, 1849-ben leégett, majd újra felépítették.

Jelenleg a *Szemészeti Klinika* otthona.

Közelében *várbástyamaradványok* vannak.

A Piața Libertății-től délre van a P i a ț a O p e r e i (Opera tér).

H TEMESVÁR

220. Pestisoszlop	231. A volt irtalmas rend kórháza és temploma
221. Dóm	232. Állami Operaház és Nemzeti Színház
222. Szerb püspöki székesegyház	233. Hunyadi-várkastély (múzeum)
223. Volt kormányzéri palota	234. A Metropolia katedrális
224. Savoyai-ház	235. A Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kara
225. Várbástya (Néprajzi és Technikai Múzeum)	236. A román katona emlékműve
226. Volt katolikus püspöki palota	237. Mária-szobor
227. Vastuskós ház	238. Józsefvárosi ortodox templom
228. Vastengelyes ház	239. Egyetem
229. Régi Városháza	240. Képzőművészeti Múzeum
230. Régi piarista rendház	

232_H **Az Állami Operaház és Nemzeti Színház** (Piața Operei 1.) Fellner és Helmer bécsi színháztervezők által emelt épületét Duiliu Marcu építész terve alapján építették át, neobizánci–román homlokzatot kapott. A színház német és magyar részlege az egykori Redoute színházzá alakított termében működik. (Bejárat a Str. Alba Iuliából.)

A Piața Operei folytatása kelet felé a Piața Huniade (Hunyadi tér).

233_H **A Hunyadi-várkastély** Temesvár egyetlen középkori részleteket tartalmazó építménye. A várkastélyt 1318-ban Róbert Károly király építtette s ezt alakította át 1443-ban Hunyadi János. Az 1849. évi honvéd ostrom idején az ágyűlövedékek nagy kárt tettek benne, ezért 1856-ban újjáépítették. Nyolcszögletes *tornya* teljesen rekonstruált. Sokáig tüzérszertár, majd utászraktanya volt. A legutóbbi restauráláskor meghagyták az 1856. évi alakját. A toronytól délre kiugró *bástyafok*, bár nem középkori Anjou- vagy Hunyadi-építmény, mindenesetre XVIII. század előtti. Az ablakosor és az emeleti szintek nem eredetiek. A második emelet teljes egészében új ráépítés, a megmaradt régi orompártázat felhasználásával. A délnyugati, valamivel kisebb *bástya* 1856. évi építmény.

1947-ben itt helyezték el a régi, 1872-ben alapított *múzeumot*. Történelmi gyűjteményének 22 termében 50 000 tárgy látható. Természettudományi részlegének 23 termében többek között a D. Lintea-féle madárgyűjtemény (16 000 db) van elhelyezve. A diorámák igen szépek. A múzeum megtekintésre feltétlen érdemes. A várkastély emeleti helyiségeiben és a lovagteremben időszaki kiállításokat rendeznek.

A Bulevardul 30 Decembrie (az egykori „Loyd sor”) tulajdonképpen parkosított tér, a századforduló eklektikus modorában épített nagyméretű palotákkal és üzletházakkal. Ez a város korzója. Közepén díszes *szökőkút* van, és itt áll egy oszlopon a *capitoliumi farkas bronzszobra*. A végén húzódik a 60 000 m² területű Parcul Central.

234_H **A bánáti ortodox Metropolia katedrális** (a Bul. 30 Decembrie végén) tulajdonképpen már a Parcul Central szegélyén áll. Építését 1936-ban kezdték el, de a második világháború kitörése miatt csak 1946-ban fejezték be. Hossza 65 m, szélessége 32 m, 5000 hívő befogadására alkalmas. Ez a legnagyobb és legmagasabb romániai ortodox templom. Tornya 83 m magas. Külső díszítőelemei különlegesek, piros–sárga csikozású *nyerstéglafal* borítása van. Tetőzete színes majolikából készült. Tervezője, Ion Traianescu építész a Ștefan cel Mare moldvai fejedelem által épített templomokat vette mintául. A laza homoktölg miatt az épületet 17 000 betonpillérre kellett állítani.

A katedrális belseje misztikus hangulatú, álkupolájának mennyezetén a *Pantokrator képmása* látható. A pantokrátor-képek bizánci hagyomány szerint Krisztust a világ uralkodójaként ábrázolják. A *freskókat* Damian Anastasiu (Tassy) neves román művész készítette. A díszes faragású *ikonosztáz* Ștefan Gajo és Traian Novac remekműve. 1956-ban a partosi kolostorból ideszállították Partosi új Szent József (Sfintul Iosif cel Nou de

la Partos) ereklyéit, amelyek díszes *szarkofágban* a hajó jobb oldalán vannak elhelyezve.

Mihai Eminescu (1850–89) román költő *szobra* a katedrális balra áll.

235H A Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kara (Bul. Politehnicii) 1908–09-ben épült, szecessziós stílusban, piarista rendháznak és gimnáziumnak. *Temploma* kisebb méretű, tornya különleges alakú, túldíszítetten szecessziós, belseje eklektikus, neoromán kiképzésű.

236H A román katona emlékműve (Parcul Central) rusz-kicai márványból készült hatalmas alkotás, amelyet 1962-ben állítottak fel.

Ha a katedrális nyugati oldalánál a két park között átmegyünk a Bégán, itt kezdődik a *Bulevardul 6 Martie*. A hajdani Józsefvárosba vezet, mely most Temesvár IV. kerülete.

237H Mária-szobor (Bul. 6 Martie és Str. Gh. Doja sarok). 1906-ban állították fel, Dózsa György kegyetlen kivégzésének állítólagos helyén. Még a szobor hátánál levő felirat is ezt tanúsítja, holott a kivégzés valójában a Béga jobb partján, a mai Central Park területén lehetett.

238H A józsefvárosi ortodox templom (Piața Furtunei 9.) volt az első román katedrális. 1931–36 között épült, neobizánci stílusban, nagy kupolával, két zömök toronnyal. Előtte külön álló magas *harangtorony* van. Az épületet Victor Vlad műegyetemi tanár tervezte, freskóit Prof. Catul Bogdan és Dr. Ioachim Miloia festette, ők készítették az ikonosztázt is.

A Parcul Central déli részétől kelet felé vezet a *Bulevardul Vasile Pârvan*. Itt van az Egyetemi városrész sok diáktotthonnal, a Béga menti parkban *termálfürdővel*.

239H Az egyetem 1962-ben épült, modern vonalú, különleges építmény. A főépület alacsonyabb, a könyvtár viszont kilencemeletes. Az adminisztratív részleg a toronyépületben van, a tantermek az alacsonyabb épületrészekben.

A *Bulevardul Vasile Pârvan*nal szinte párhuzamos a folyón túl, északabbra vezető *Bulevardul Victoriei*.

240H A Képzőművészeti Múzeum (Bulevardul Victoriei 40.) pontosabban a Hunyadi-várkastélyban levő múzeum *képzőművészeti részlege*. Az új román festőművészet képviselői mellett olasz, flamand, német és francia festők művei is szép számban láthatók a gyűjteményben.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Piatra Craiului 3.; CFR menetjegyiroda, Bul. 23 August 2.; a TAROM légitársaság irodája,

Bul. Politehnicii 2.; Román Autóklub, Bul. Republicii 6. *Szálloda*: Continental Bul. 23 August 2.; Central, Str. Lenau 6.; Carpați, Str. Piatra Craiului 4.; Parc, Bul. Republicii 1.; Banatul, Bul. Republicii 5.; Timișoara, Bul. 30 Decembrie 2.; Bega, Splaiul N. Titulescu 12. *Motel*: Motелul Timiș, Calea Dorobanților 94. *Kemping*: Pădurea Verde (Vadászerdő). *Autójavítás*: Calea Dorobanților 63, Șoseaua Buziaș.

Kirándulások

Kirándulás a Vadászerdőbe

A Pădurea Verde (Vadászerdő) a város északkeleti részén terül el. Az 1885-ben alapított Erdészeti Szakiskola és Erdészeti Kísérleti Állomás tanulmányi és kísérleti erdejéből átalakított parkerdő. Az intézmény 33 évig működött. Kedvelt kirándulóhely, *kempinggel, uszodával, falumúzeummal.*

Kirándulás Buziásfürdőre

Buziaș – Buziásfürdő országos jelentőségű gyógyhely. Temesvártól 36 km-re kelet felé, az 583. számú út mellett fekszik, szép szőlővidéken. Forrásainak szénsavas, vasas, kalciumkarbonátos vizét idegrendszeri és női betegségek, vérkeringési, valamint emésztőszervi zavarok gyógyítására használják. Három *fürdője, szívszanatóriuma, vízgógyintézete, strandja* és *úszómedencéje* van.

Buziás neve először 1321-ben bukkant fel, amikor Róbert Károly király akkori tulajdonosát, Bulyeni Márkot birtokában megerősítette. A fürdőt már a rómaiak is ismerték, „Centum putei” volt a neve. Gyógyvizére később Lindenmayr uradalmi orvos hívta fel újra a figyelmet 1809-ben. 1811–16-ig kutatófúrásokat végeztek.

1857 után létesítették a 100 holdas díszparkot. A fürdő forrásai közül legjelentősebb a *Phoenix*-, a *Szt. Antal-forrás*, az *Acélfürdő*, ivókúrára pedig a *Republica*- és a *Sănătate* (Egészség)-forrás vizét használják. *Deák Ferenc* kedvelt fürdője volt, *díszpihenőpadja* ma is megvan.

Buziás *ortodox temploma* 1842-ben, a *katolikus templom* 1874-ben épült.

Utazás Zsombolyára

Temesvártól nyugat felé 34 km-re, közvetlenül a jugoszláv határ mellett fekszik *Jimbolia – Zsombolya*, az 591. út mellett. Lakossága 15 000 fő. Építő-és élelmiszeripari, valamint fontos kereskedelmi és mezőgazdasági központ. Hajdan Chombol volt a neve, a törökök elpusztították. 1766-ban telepítették újra. Uradalmát a XVIII. században a Csekonits család szerezte meg, és 1871-ben Ybl terve szerint kastélyt is építettek.

Közvetlenül Zsombolya előtt van Cărpiniș – Gyertyános. Az itteni elágazásnál észak felé Iecea Marén – Nagy Jécsán keresztül kell Csátád felé letérni. *Lenauheim – Csátád Nikolaus Lenau* (1802–1850) szülőhelye. Az osztrák költő teljes neve Niko-

laus Niembsch von Strehlenau volt. 1905-ben a község lakói a költőnek díszes *szobrot* állítottak (Rudnay Béla műve).

241^{EL} Lenau szülőházában emlékmúzeumot rendeztek be a költő tiszteletére. Ugyanitt van a *néprajzi múzeum* is, amelynek három teremben kiállított anyagát 40 községből gyűjtötték össze.

Utazás Nagyszentmiklóásra

A Temesvártól északnyugat felé 65 km-re levő Sînnicolau Mare – Nagyszentmiklós az Aranka (régien Harangod)-patak mentén fekszik, 12 000 lakosa van. Már a rómaiaknak is volt itt településük. Hajdan a Nákó család szép kastélyt építtetett a városban.

1799-ben itt találták meg a honfoglalás korabeli, 23 tárgyból álló rovásírásos aranyeletet. A legújabb kutatások szerint a rovásírással írt szavak magyar nyelvűek, mások bolgár főúr kincsének tartják. A kincs a bécsi Kunsthistorisches Museumba került.

A városnak két nagy szülőtte van. Az egyik Révay Miklós (1749–1807) költő, a magyar nyelvtudomány egyik megalapítója, a másik a világhírű zeneszerző, Bartók Béla (1881–1945). A városban szerény *Bartók-emlékmúzeum* van.

Timișoara–Lugoj–Caransebeș Temesvár–Lugos–Karánsebes

Temesvárt a városmag északkeleti részén levő, restaurált, háromnyílásos várbástyán keresztül, a Bul. Leontin Sălăjan, a Str. Bărnuțiu és a Calea Dorobanților vonalát követve hagyjuk el. Az E 94-es (DN 6) út a Béga völgyében vezet, a vasútvonallal párhuzamosan. Északról kopár dombok, délről a bázosi maradványtölgyesek kísérik.

A Temesvárhoz tartozó Ghiroda – Győröd és Remetea Mare – Temesremete után beérünk Izvin – Őszény községbe, amelynek *kastélyában* méntelep és lovaglókiskola működik.

Recaș – Temesrékas községből kitérőt tehetünk déli irányba.

B a z o ș – B á z o s 7 km-re fekszik Temesrékastól.

242^{EL} A bázosi arborétumot Ambrózy Lajos neves dendrológus telepítette. 64 hold kiterjedésű, kb. 4000 fajt tartalmazó fagyűjtemény. Az éghajlatnak megfelelően legtöbbjük Észak-Amerikából származik, de vannak fák és cserjék a többi világrészből is. Természetvédelmi terület.

Topolováțu – Topolovác – Nagytopoloy községnél észak felé fontos elágazás vezet Lippára, délnek pedig Buziásfürdőre.

Ezután Joșifălău – Újjözseffalva helységnél keresztezzük a Bégát, majd Chisățău – Kiszető és Belinț – Belence következik. Coșteiu – Kastély községben gróf Mercy 1763-ban zsilipet és csatornát építtetett, amellyel a Béga vízállását szabályozni lehetett. A Bégát 10 km hosszú csatorna kötötte össze a Temessel, a hajózás érdekében. Kastélyban *kempinget* találunk.

Lugoj – Lugos város a Temes-folyó két partján, 125 m magasságban fekszik, a Ruszka-havas (Poiana Rusca) nyugati végénél. A Temesvár – Orsova – Bukarest vasúti fővonal mellett lévén, fontos közlekedési gócpont. Környéke szőlőtermő, szép vidék, lakossága a hozzácsatolt két helységgel együtt több mint 39 000. Jelentős textil-, selyem-, téгла-, játék-, nyomda- és élelmiszeripara van.

Nagyon régi település. Először 1333-ban említik az oklevelek, 1376-ban királyi vár volt, 1440-ben már mezőváros és a török időkben is város maradt. 1695. szeptember 21-én II. Musztafa szultán itt verte szét Veterani Frigyes (1650–1695) császári tábornok seregét. Veterani fogságba esett és megölték. A vár ekkor török kézre jutott. A város 1779-ben lett megyeszékhely, 1854-től görögkatolikus püspökség székhelye.

Lugos a XVI. század óta az erdélyi román kultúra fellegvára. Ekkor alapítottak itt iskolát először a románok részére. A XIX. században gimnáziumot kapott, mely most C. Brediceanu nevét viseli. Itt élt egy ideig Eftimie Murgu román filozófus, sírja a lugosi ortodox temetőben van. A lugosi Brediceanu család család több jeles tagjának fennmaradt a neve: *Coriolan Brediceanu* politikus *szobra* a líceum előtt áll; Tiberiu Brediceanu pedig zeneszerző volt (1877–1968). Itt született I. Popovici Bănăţeanu (1869–1893) és Victor Vlad Delamarina (1870–1896) író. Lugosnak híres kórusa van, amelyet Ion Vidu (1836–1931) zeneszerző vezetett egy időben. Innen indult el fényes útjára Traian Grozăvescu (1895–1927) román operaénekes is.

Lugosi eredetű a Maniu család is; Vasilie Manu volt a politikus Maniugenerációk alapítója.

A város központja a Piaţa 23 August (Augusztus 23. tér). Itt áll az 1835-ben épült, díszes, volt görögkatolikus püspöki *székesegyház*. Ma ortodox templom.

Figyelemre méltó a Sălăjan Tiberiu tervei alapján épített új, nagyszabású épület: *A közművelődés és a technika háza*.

243^{EL} **Eftimie Murgu szobra** (Piaţa 23 August). A szobrot 1968-ban, az 1848-as forradalom 120. évfordulóján állították.

Eftimie Murgu (1805–1870) román filozófus és politikus jogi és filozófiai tanulmányait Budapesten végezte. Ezután a Jaşi-i Academia Mihăileană (az első román főiskola) tanára lett. 1837-ben Bukarestbe költözött s itt tanítványai közé tartozott Nicolae Bălcescu, az 1848-as román forradalom vezéralakja. 1840-ben száműzték a Havasalföldről, s ekkor a Bánságban telepedett le. A radikálisok (Petőfi és a Madarász testvérek) oldalán részt vett az 1848-as forradalomban. 1848-ban Táncsiccsal együtt szabadtotta ki őt a pesti nép a börtönből. A szabadságharc után halálra ítélték, majd négyévi börtönre változtatták ítéletét. Kiszabadulva Budapesten ügyvédeskedett.

244^{EL} **A Szent Miklós-torony** (Piaţa 23 August) középkori műemlék, a XV. századi Szt. Miklós-templom maradványa.

245^{EL} A régi ortodox templom (Str. Lenin) építését 1759-ben kezdték meg barokk stílusban, de csak a XIX. században fejezték be.

A Temes bal partján húzódik a Splaiul Brediceanu (Brediceanu-sétány). Itt áll *Ion Vidu* zeneszerző, *Coriolan Brediceanu* politikus és *Traian Grozăvescu* operaénekes *mellszobra*.

A nagyváradai püspöki palota

A körösfői templomtorony

Kolozsmonostor

Kolozsvár: a Bánffy palota

A gyulafehérvári székesegyház...

... és egyik domborműve: „Az öllekezők”

A magyarlónai templomban

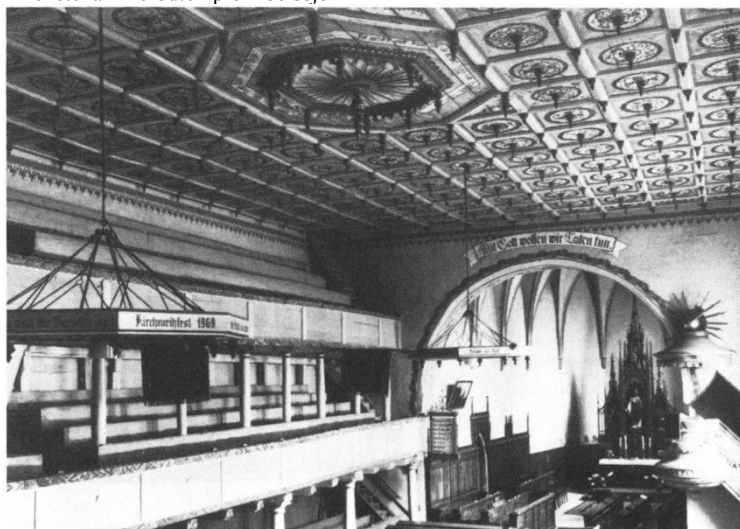
Az ortodox templom Tövisen

A nagydisznódi evangélikus templom

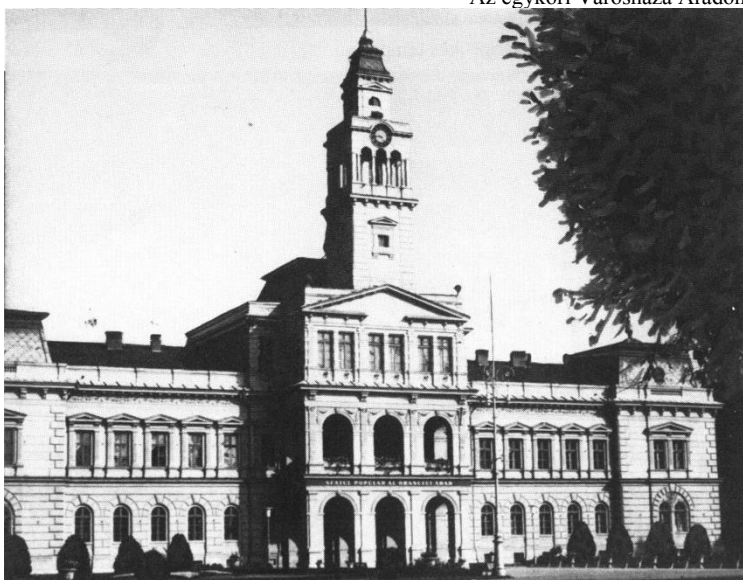
A feketealmi erődtemplom belseje

Fogaras vára

Az egykori Városháza Aradon

Máramarosi ortodox fatemplom

A demsusi ortodox templom

Temesvár: a Hunyadi-vár homlokzata

A segesvári óratorony

Marosvásárhely: a Művelődési Palota homlokzata

Marosvásárhely: a református templom

A szászkezdői erődtemplom

A brassói Katalin-kapu

A szászhermányi erődtemplom

Tamási Áron farkaslaki emlékműve

Berethalom: az erődtemplom

A berethalmi erődtemplom szárnyas oltára

A gernyeszegi Teleki-kastély

A medgyesi erődtemplom

A gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom

Korond: Falumúzeum

A gelencei templom belseje

A Békás-szoros

246^{EL} A **lugosi színház** (Splaiul Brediceanu) a század elején épült. 1967-ben ünnepelték a működelő színház megalakulásának 125. évfordulóját. A városban ma magyar és német színtársulat is működik.

247^{EL} A **lugosi múzeumot** (Str. Bălcescu 2.) 1950-ben alapították. Gazdag népművészeti és régészeti anyaga a vidék történetével és lakóival ismert meg. Főleg a *bán-sági népviselet* ma már ritka szürei és hímzett ingei érdemelnek figyelmet.

Kirándulás Victor Vlad Delamarinába. A falu Lugostól dél felé 5 km-re van. Régi neve Satu Mic-Lugoskisfal. Új nevét szü-löttjéről, *Victor Vlad Delamarináról* kapta. A faluban látható az író *emlékmúzeuma*. A falu környékén az i. e. I. századból származó *földvár nyomait* fedezték fel.

Kirándulás a Căprioru menedékházhoz

Lugost délkeleti irányban hagyjuk el a Temes jobb partján vezető úton. Az E 94-es út a folyó másik partján vezet. Cricieva – Kricsó falunál balra térve rövidesen Jdioara – Zsidó-vár helységhez érünk.

248^{EL} **Zsidóvár romjai** (a helység melletti hegytetőn). A vár már 1320-ban állott, 1444-ben Hunyadi János Guti Ország Mihálynak adta cserébe az Arad megyei Solymos váráért. Később a Pongráczoké, majd a Jósika családé lett.

Nădrag – Nădrag falu fölött, már a Ruzska-havas 900 m magasságában áll a *Căprioru menedékház*. Innen a *Padeș* (1380 m) csúcsa is elérhető.

Lugost a Str. Semenicolui és a Str. Caransebeș vonalán hagyjuk el. Az út a vasúttal párhuzamosan halad tovább a Temes völgyé-ben. Balra a Ruzska-havas (Poiana Rusca) erdős vonulata kíséri.

Sacu – Szákul, majd Căvâran – Kavarán után kétszer keresztez-zük a vasútvonalat. Közvetlenül Karánsebes előtt Jupa – Zsuppa *prehisztikus telepmaradványairól* nevezetes.

Timișoara–Munții Semenicolui–Caransebeș Temesvár–Szörényi-Érchegység–Karánsebes

Temesvárt a Bul. 6 Martie vonalán hagyjuk el, és az E 94 (59) jelzésű úton megyünk dél felé.

Șag – Temesșág után a Temes-parton *kempinget* találunk.

Jebel – Széphely községnél kitérőt tehetünk délnyugatra Ciacova – Csák felé. Hajdani várát még Trencsényi Csák Máté építtette. A donzson öt emelet magasságú, ma is áll, de az erősség többi részét 1701-ben lerombolták. 1395-ben emlí-tik, 1552-ben a törökök elfoglalták. A török hódoltság után a kipusztult lakosok helyére szerbeket telepítettek. Itt született Dositije Obradović (1742–1811), szerb pedagógus és gondolko-

dó, aki a szerb szellemi megújulás bölcsőjét, az első belgrádi iskolát megteremtette.

Az E 94-es úton tovább Voiteg – Vejte fontos elágazási pont, mert innen indul Káránsebes felé az 582. (58 B) számú útvonal. Mielőtt azonban rátérnénk, kirándulásként az E 94-es úton dél felé megyünk tovább.

Detta – Detta 1968 óta város. A 7000 lakosú iskolaváros *múzeumában* sok környékbeli régészeti lelet látható. Közéleben *kemping* van.

Dettaból Banloc – Bánlakon át kirándulhatunk a jugoszláv határ közelében fekvő Partoš – Partos községbe.

249₁ A partosi kolostor a bánáti román egyházi emlékek egyik legérdekesebb építménye. Már a XV. században megvolt, a XVIII. században pedig szerzeteskolostor működött benne. A mai templom 1750 és 1753 között épült, a régi helyén. 1949-ben restaurálták.

Ikonosztáza nagyon szép, fafaragvány-, virág- és indadíszítésekkel. Két értékes ikonja és több olajfestménye a bizánci jellegű ortodox egyházi művészet XVIII. századi remeke. Innen vitték a temesvári ortodox székesegyházba a József nevű szentéletű pap ereklyéit.

Az 582. (58 B) számú úton Gătaia – Gátalja községnél ismét kitérőt tehetünk.

250₁ A Săracu-kolostor (Semlacul Mic – Kisszemlak mellett) egyszerű, fehér falú, zsindeletű épület. 1720-ban már kisszentmihályi kolostor néven említették az oklevelek. Szép bizánci stílusú *freskó* mellett több értékes *ikonja* is van.

A következő nagyobb helység az 582. (58 B) úton Bocşa – Bokşánybánya, régi ipari központ mezőgazdasági gépgyárral, erdészeti és bányászattal. Lakóinak száma a hozzácsatolt Baia de Fier – Vaskó teleppel együtt csaknem 20 000.

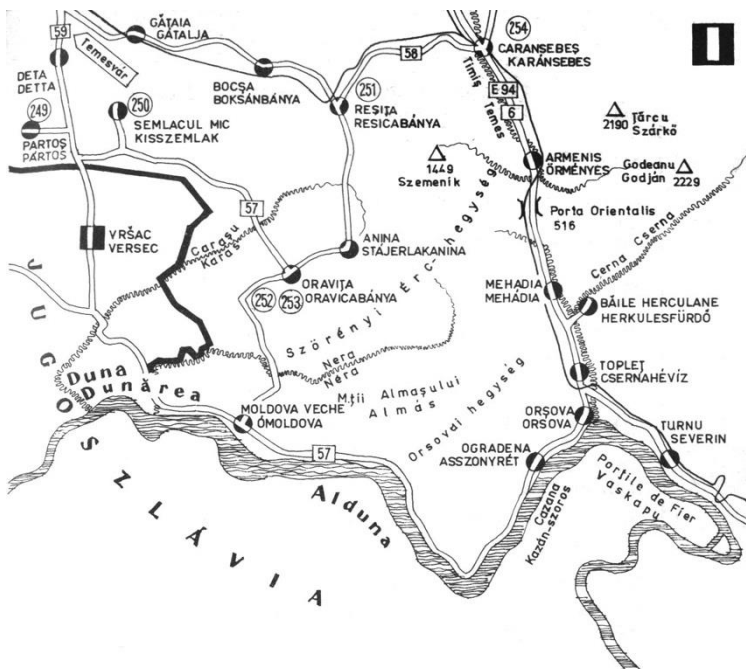
Reşiţa – Resicabánya a Berzova völgyében, a Szemenik-hegység aljában, nagy szén- és vaslelőhelyek vidékén fekszik. Krassó-Szörény megye (judeţul Caraş-Severin) székhelye, s a hozzácsatolt öt településsel együtt ma mintegy 72 000 lakosa van.

Története a helyi bányászat történetével azonos. A fémű 1769-ben alakult, 1771-ben két kohó és 4 vasmű működött, 1871–73 között megépült a vasútvonal. Az első mozdonyt 1872-ben készítették el. Mint nagy iparközpont, hamarosan a munkásmozgalom fontos helyévé vált. 1903-ban megalakult a szociáldemokrata, 1918 őszén pedig a kommunista párt. Ma is a nehézipar központja.

A városban *színházat*, több *szállodát* s a várostól keletre, a Lacul Secul mellett *kempinget* találunk.

251₁ A resicabányai múzeum (Str. 7 Noiembrie 50.) hét termében a bányavidékre jellemző *gazdag ásványgyűjteményt*, a környék *régészeti leleteit* és a *helyi ipar* fejlődését szemléltető *emlékeket* láthatjuk. A kiállításon csaknem 6000 tárgy szerepel.

I KRASSÓ-SZÖRÉNY

249. A partosi kolostor	252. Ortodox székesegyház, Oravicabánya
250. Săracu-kolostor (Kisszemplak mellett)	253. Az oravicabányai színház
251. A resicabányai múzeum	254. Az ortodox székesegyház Karansebesen

Kirándulások

Resicabányától délkeletre Văliug – Ferencfalva faluból drótkötélpálya visz fel a Szemenikre. Ferencfalvánál *messterséges tó* is van s nem messze esik a *Crivaia turistaközpont*.

Utazás délre

Resicabányáról az 581. számú úton kitérőt tehetünk. Carasova – Krassóvár bolgár származású lakosságának igen érdekes *népviselése* van. A bolgárok a törökök elől menekültek ide. *Krassófő vára* a falutól északkeletre fekszik. Csak gyalog közelíthető meg a vár környékén lakók útmutatásával. A romoknál is érdekesebb azonban a *Krassó szurdoka*, tipikus karsztvidék, sziklafalakkal, barlangokkal a természetjárók paradicsoma. Itt van a *komárniki cseppkőbarlang* is. Bejárata a komárniki (Comarnic) erdészház közelében van. A barlangnak öre is van, aki a vezetést is ellátja. Anina – Stájerlakanina, a Szemenik-hegység nyugati lábánál, Románia egyik legjelentősebb szénbányászati központja. A várost 185

évvel ezelőtt alapították, ma 14 000 lakosa van. Közigazgatásilag Resicabányához tartozik.

Oravița – **Oravicabánya** 1782-ben alakult, ma 14 000 lakosú bányaváros. A XIX. század elején olyan gyorsan fejlődött, hogy 1818-ban már hetilap jelent meg itt, és saját színháza volt.

Oravicabánya és Stájerlakanina közt ma is használatban van a *Bánát legrégebbi vasútvonala*, amelynek építését 1844-ben kezdték meg és 1856. november 1-én avatták fel.

252₁ **Az oravicabányai ortodox székesegyház** 1872-ben épült, barokk stílusban. Belső díszítése, ikonosztáza nagyon szép és sok értékes ikon látható benne.

253₁ **Az oravicabányai színház** épülete 1815 és 1817 között épült. A színházat 1817. július 1-én nyitották meg, s felváltva szerepeltek benne német, magyar és román társulatok.

Járt itt Mihail Pascaly társulata is, amelynek sűgőja Mihail Eminescu, a nagy román költő volt.

Oravicabányáról felkereshetjük az Ochiul Beiului *védett területet*, amely mediterrán növényzetéről híres. Közben van a Néra-folyó vadregényes szurdoka.

Resicabányára visszatérve folytathatjuk az utazást Karánsebes felé és az 58 B úton érjük el a várost.

Caransebeș – **Karánsebes** 21 000 lakosú város a Sebes- és a Temes-folyók találkozásánál, 211 m magasan fekszik. Fontos vasúti és közúti csomópont.

A várost 1290-ben említi oklevél. A XV. században élénk kereskedelméről ismerték. 1457-ben város lett, s 1498-ban ugyanazon kiváltságokat kapta meg, mint Buda! A XVI. századig igen népes és nagy forgalmú hely volt, de a török idők alatt majdnem teljesen tönkrement.

A török idők után fejlődése ismét fellendült, ugyanis II. József a bánáti román határőrezred székhelyévé tette. (Ennek a császári katonai alakulatnak hatalmas vagyona volt.) A város rövidesen az erdélyi románság egyik kultúrközpontja lett, volt román tanítóképzője, gimnáziuma, sőt papnevelője is. 1864 óta ortodox püspöki székhely.

A Nicolae Bălcescu utca végén, *Drăgălina tábormok szobra* mögött láthatók az egykori *határőrségi épületek*. A Str. 30 Decembrie 11. számú épület az *ortodox érsekség*, a 13. számú épület pedig a volt *Határőrlaktanya* épülete. A közelben áll a díszes régi *Megyeháza* is. A város mellett, a Temes partján *kemping* van.

254₁ **A karánsebesi ortodox székesegyház** (Str. Muntele Mic) elődje 1449-ben épült. Többszöri változtatás után a XIX. században klasszicista stílusban építették újjá. Neve: Szt. György-templom.

Kirándulások

A környék pompás síterepe a Muntele Mic – Kis-havas. A „Muntele Mic” turistatelep 3,5 km hosszú drótkötélpályája 799 m magasságot győz le. *Menedékházaiban* 267 hely van.

Mivel Karánsebes a Szemenik és a Szárkó között fekszik, gyakorlott turisták jó felszereléssel a *Szemenik* (1449 m), a *Szárkó* (Țarcu – 2190 m) és a *Godján* (Godeanu – 2229 m) csúcsot is megmászhatják. Vigyázat! Magas hegység, nehéz túra!

A „*Semenic*” *magaslati gyógyhely és sporttelep* Resicától 45 km-re, 1447 m magasan fekszik. I. o. szállodáiban és villáiban 3404 hely van. Nagy télisport-központ, síliftekkel stb. Új (1977) létesítmény a *Poiana Măruin* épült „Scorilo”-szálló 400 ágygal (Karánsebestől 41 km).

Caransebeș–Orșova Karánsebes–Orsova

Karánsebesről az E 94 (6) jelzésű úton folytatjuk utazásunkat dél felé. A vasút az úttal párhuzamosan halad. Most következik a legfeszőbb szakasz, a Temes-völgy fejeánél, a „Porta orientalis” hágója, majd a mehádiai völgy, kitérővel Herkulesfürdő felé. A régi időkben ez volt a török elleni védelmi harcok és a török betörések útvonala. A Bukarest felé vezető vasútvonal párhuzamosan halad az úttal, s többször keresztezi is. Karánsebestől Szlatináig a hegyoldalak falvakkal vannak teleszórva. Ez az ősi, tipikus román településmód. Slatina Timiș – Temesszlatina után a szűk örményesi szoros következik, ahol a vasúti pályát és utat a sziklafalba kellett bevágni.

A vasércbányászatáról híres Armeniș – Örményes mellett az országúttól balra egy sziklába vajt *kápolnát* láthatunk. Terego va – Terego va községnél a Temes forrása ga Ruscánál északnyugat felé kanyarodik, és a sziklabérces szurdok kitágul. Itt bal kéz felé a Hideg-patak (Pírül Hidegu) mentén lehet a Szár-köt megközelíteni.

A Temes völgyét elhagyva a „Porta orientalis”, azaz „A Kelet kapuja” *hágóra* érünk, s innen ereszkedünk le a Mehád ia-völgybe. Plugovánál a völgy újra összeszorul és a Béla-patak mentén érünk be a Béla medre és a sziklafalak közé szorult Mehád ia – Mehád ia községbe. Hajdan dá k település, majd az Ad Mediam nevű római őrhely volt, amely a Sarmisegetuzába, Dácia fővárosába vezető utat őrizte. Az őrhely nyomai még megvannak. Mehádiának *templomain és múzeumán* kívül egyik fontos látnivalója az a középkori *romos őrtorony*, amely a község szélén áll.

A torony mellett északnyugat felé útelágazás vezet Jablanița – B éla Jablanc helységen át az Almási-katlanba. Így nevezik a románok is a Né ra szép völgyét. Itt van a *Né ra szurdoka* (Cheile Nerei), a bánági hegyvidék természetvédelmi területe. Környékén karsztjelenségek, érdekes barlangok láthatók.

Innen lehet Anina, Oravița és Reșița felé eljutni.

Mehadiától 5 km-re a Cserna torkolatánál kezdődik az az útelágazás, amely Herkulesfürdőre vezet. Itt van a fürdő vasútállomása is: „Băile Herculane”. Innen 5 kilométeres út visz a fürdőig (autóbusz-közlekedés a vasúttól).

Kirándulás Herkulesfürdőre. A szűk völgy két oldalán a hegyeket lombdők és vad gyümölcsfák borítják. Felettük sziklák tornyosulnak.

Băile Herculane – Herkulesfürdő nemzetközi hírnevű, klasszikus gyógyhely. A Cserna völgyében 160 m magasán fekszik. Lakossága több mint 2600.

A rómaiak „Ad aquas Herculi sacras” (Herkules szent vizeihez) vagy „Thermae Herculi ad Mehadiam” (Herkules mehádiai hévizei) néven ismerték; már i. sz. 105–107 között fürdőket létesítettek itt és Herkulesnek szobrot emeltek. A római fürdőtelep a népvándorlás alatt tönkrement. 1736-ban Hamilton osztrák tábornagy figyelt fel a helyre, s III. Károly rendeletére szerény építkezésbe kezdtek, hogy a fürdést lehetővé tegyék. Ezek az építmények azonban az 1737. évi török háborúban elpusztultak. A fürdő csak 1817-re épült fel, ekkorra szabályozták a Cserna-patakot, utat építettek stb., s ekkor kapta hivatalosan a Herkulesfürdő nevet. 1852 után kezdődött meg a ma is meglévő (rég) épületek létesítése. Felépült a nagy gyógycsarnok, az ún. Rezső- és Ferenc József-udvar, a kupolás Szapáry-fürdő és több díszes nyaraló. A XIX. század folyamán sok híres ember fordult meg itt, többek között a Vaskapu-csatorna felavatásakor, 1896-ban, itt találkozott Ausztria–Magyarország, Románia és Szerbia uralkodója.

A fürdőhelyen a 30 Decembrie úton van a *Nyári Színház*. Innen a központ felé találjuk a 7 Noiembrie fürdőt, majd az *ortodox templomot* és a *Cserna-szállót*. A Piața Hercule (Herkules tér) végéről vezet át a híd a Cserna jobb partjára, ahol a *fürdőpavilonok* sorakoznak. A gyógyvíz hatása rendkívül erős, ezért csak előzetes orvosi vizsgálat után szabad fürödni. A *Herkules-szobor* (1847) a főtéren áll. Itt van az *elszállásolási iroda* (Biroul de cazare). A főtér északi oldalán van a *katolikus templom*, s közelében a *római fürdő*. Innen a folyó jobb partján lefelé egymás után vannak a *Crișan*, a *Cloșca* és a *Horia fürdők* és az *1 Mai Szanatórium*. A fürdősoron van az OJT Carpați irodája.

Kirándulások. A Cserna völgyén elsétálhatunk a *Hygiea*- és a *Herkules-forráshoz* s innen a *Rabló*- és az *Izzasztó-barlanghoz*, és a két és fél kilométerre levő *Fehér Kereszthez*. A fürdőtől délkeletre van a *Domogled* 1100 m magas mészkősziklás vidéke, amely különleges déli jellegű flórája miatt *természetvédelmi terület*.

Az E 94 (6) jelzésű úton megyünk tovább dél felé a Cserna völgyében. A Cserna magas hegyek között kanyarog, és vize tombolva rohan a meder nagy kövei között.

Topleț – Csernahévíz után az országúttól balra van a *Bánáti szfinx* nevű sziklaalakulat, amely oldalnézetben az egyiptomi szfinxhez hasonlít. Odább a vasútvonalon túl, jobbra egy római *vízvezeték* hídszerű *romjai* még ma is megvannak, Csernahévíz után már Mehedintji megye kezdődik.

Az új **Orșova** – Orsovát a felduzzasztott tó, a *Golful Cerna* (Cserna-öböl) nyugati szélén építették fel. Jelenleg 11 000 lakosa van, textil- és élelmiszeripara jelentős, fontos kikötőváros.

Ez a terület ősidők óta fontos őrhely lévén, a rómaiaknak castrumuk volt itt. A régi Orsova a római Dierna helyén állott. 1396-ban Zsigmond később pedig Hunyadi János erre vonult a török ellen. Erre menekült

Kossuth a szabadságharc leverése után, és itt ásták el a koronát. Később fellelték s ennek helyén épült a Korona-kápolna. (Ez is megsemmisült a közelmúltban.)

Az Al-Duna szabályozását Széchenyi István kezdte el. 1830-ban, szakértők kíséretében a „Desdemona” nevű hajón végigutazta a Dunát és az utazás tapasztalatai alapján Vásárhelyi Pál mérnök dolgozta ki a szabályozási tervet. 1833-ban megkezdték a munkát, s 1837-re meg is építették Bázias és Orsova között a Széchenyi utat. Ez fontos volt, mert a hajók rakományát kocsin vitték tovább a hajózható folyamrészig. A Vaskapu hajózhatóságát véglegesen 1890–98 között oldották meg.

Orsova, a régi térképeken jelzett város, néhány éve mindörökké eltűnt. Ugyanis a Vaskapu kijáratánál Románia és Jugoszlávia közösen óriási vízierőművet épített és a duzzasztás folytán a régi Orsova víz alá került. A felduzzasztott víz elöntötte Ada-Kaleh szigetét, amelynek régi épületeit a Simian-szigetre helyezték át, Drobeta-Turnu Severin (a középkori Szörény-vár) mellé. A víz elöntötte a régi Széchenyi utat is, s ehelyett magasabban új utat építenek. (A Széchenyi-emléktábla már a múlté.)

Az új városban a Cserna-öböl *üdülő- és fürdőkerületét és kikötőjét* érdemes megnézni.

Hajókirándulás az Al-Dunán

A hajójárat négy szoroson és három medencén halad át. Az *orsovai medence* Ogradena – Asszonyrét községig tart, s itt kezdődik a *Kazán-szoros* 20 kilométeres szakasza. (A jugoszláv parton levő *Traján-emléktáblát* kivették és a Vaskapu tavának felszíne felett helyezték el.) Az ún. Kis-Kazán után következnek a Nagy-Kazán, hol a folyam 130–170 m széles, de 20–54 m mély. A két Kazánt a dubovai kiöblösödés választja el egymástól. A felduzzasztott meder 80 m mély. A sziklafalban barlangok vannak, pl. a híres *Veterani-barlang*, ahol 1692-ben Veterani osztrák tábornok feltartóztatta a törököket. *Plavișevița* – *Naszád* os helységnél véget ér a Kazán-szoros. Itt volt Széchenyi és Vásárhelyi Pál székhelye a Széchenyi út építése idején.

Tișovița – *Tiszóca* után meglátjuk a *Trei cule* (Három torony) nevű egykori magyar erődítményt, majd XVI. századi *török erőd romjait*. Itt kezdődik a 19 km hosszú *Donji Milano-vec-medence*. Ezután a *Gospodin Veri-szoros* következik, partján a *Hosszú-szikkal* (Piatra Lunga).

Cozla – *Kecskés falunál* láthatjuk a *Cozla-szirtet*, jugoszláv oldalon pedig a *Dojke-szirtet* s *Drenková-nál* elérjük a felső-lupkói medencét, amely 12 km hosszú. Itt van *Drenkó várának romja*. A középkorban a Szörényi bántól egyik fontos magyar végvára volt, különösen a török támadások idejében. A törökök 1432-ben foglalták el. A vár négyszög alakú 21×25 m méretű volt. A falak 15 méter magasak, 1,5 m vastagok voltak. Ezután a *Galambóci-szoros* következik, majd a *Moldova-sziget* a szomszédos *Nagyapó-szikkal* (Babakáj). A sziget bal oldalán *Coronini* – *Lászlóvára* következik *várrommal*, s végül *Moldova-Vecse* – *Ómoldova*. A túlparton látszó *Galambóc várának* eleste után (1428) Zsigmond király annak pótlására a magyar oldalon építette Szent László várát a Szörényi bántól végvársorozatában (Orsovától kezdve). Hajdan maga *Szörényvár*, a mai Turnu Severin is ezek közé tartozott.

V. Várşand–Turda Gyulavarsánd–Torda

Ez az útvonal, amely a határtól a Fehér-Körös (Crişul Alb) és az Aranyos (Arieşul) völgyén át vezet, elsősorban szép tájakban bővelkedik. A mócok földjének magashegységi tájait járjuk be.

Várşand–Vîrfurile Gyulavarsánd–Halmágycsúcs

Az autós turisták egyik határátlépő helye Várşand – Gyulavarsánd. Innen Chişineu-Criş – Kisjenő városon át dél, majd Nădab – Nadabtól délkelet felé megyünk. (Kisjenő várost a IV. útvonal során ismertettük.)

Zărând – Zaránd régen megyeszékhely volt, honfoglalás-kori *várának* nyoma is alig látszik. Majd Seleuş – Csigérszöllős következik, ahol keresztezzük a Csikér-patakot és északkeletnek kanyarodunk.

Vonattal Curtici – Kürtös-nél lépünk be és Aradtól utazhatunk Borosjenő felé.

Ineu – Borosjenő a Fehér-Körös mentén fekszik. Több mint 10 000 lakosa van. Hajdan híres iparos központ volt, ma ffeldolgozó és élelmiszeriparáról, gépjavitó műhelyeiről híres.

1199-ben temploma már állott, 1333-ban Nagyjenő néven ismerték, s 1561-ben virágzó város volt. Később a törökök kétszer is elpusztították. 1849. augusztus 21-én itt rakta le Vécsey tábornok serege a fegyvert Rüdiger orosz tábornok előtt.

A városban egy török *minaretmaradvány* látható. Van itt egy fatornyos, kb. 1400-ból származó kis *református templom* is. A *katolikus templom* kriptájában volt eltemetve 1974. október 6-ig gróf Leiningen Károly aradi vértanú. Hamvait ekkor Aradra vitték.

255^{EL} Borosjenő vára igen régi erősség. Erdély egyik fontos végvára volt. 1566-ban a törökök elfoglalták és 1596-ban Borbély György vette vissza tőlük. 1645-ben I. Rákóczi György utasítására Haller Gábor építtette újjá, de 1658-ban a törökök ismét elfoglalták s csak 1693-ban szabadult fel. A négysaroktornyos várat 1870-ben Atzél Péter főispán restauráltatta,

s akkor kapta mai alakját. 1900 körül laktanya volt benne, ma iskola.

Borosjenő után, a Fehér-Körös mentén a brádi vasútvonallal párhuzamosan haladunk. Bîrsa – Barza híres fazekas falu, ahol *román népi kerámiák* vásárolhatók.

Sebiş – Borossebes a Fehér-Körös jobb partján levő városka, mintegy 6000 lakossal. Hajlítottbútor-gyártása régóta nevezetes. A városban van egy XIX. század eleji *kastély*.

A jó gyümölcs- és bortermő vidéken fekvő város 1387-ben a Losonczy családé volt. 1566-ban a törökök elfoglalták, a déznai várral együtt. A törökök kiűzése után János Zsigmond 1597-ben Kornis Gábornak adta, majd 25 évre ismét a törökök kezére került. A XVII. századtól több birtokosa is volt, míg 1891-ben Wenckheim Frigyesé lett.

Borossebesen született Sárosy Gyula (1816–1861), a szabadságharc történetéről szóló „Ponyvára került Arany Trombita” költője. Itteni születésű Karikás Frigyes (1895–1938) író is, a magyar kommunista mozgalom nagy alakja, és Mihai Beniuc (1907–), a mai román líra nagy egyénisége.

Kirándulás Menyházára

A 18 kilométeres úton előbb Dezna – Dézna falut érjük el. Ősidők óta lakott hely, prehisztorikus leletek mellett *kelta és római maradványok* is kerültek elő. Gróf Wenckheimnek kastélya és pisztrángtenyészetje volt itt. A tó partján *kemping, szálloda és étterem* van. A régi *vashámor* ipari műemlék. Itt van a váradi *Török család kastélya*, melyben Jókai erdélyi útján megpihent.

256EL. Dézna-vár romjai. A török időkben kipusztult község vára már 1318-ban a 389 m magas hegyen állott. 1550-ben a Temesvár védelmében hősi halált halt Losonczy Istváné, majd özvegyéé lett. 1574-ben a törökök kezére került és csak 1596-ban vették vissza tőlük. 1658-ban ismét a törököké lett, s véglegesen 1693-ban szabadult fel, de már romos állapotban.

A várhegy sétaútjait Czárán Gyula építette.

Moneasa – Menyháza fürdőhely a szűk völgy végén fekszik. Hőforrásai már a XV. század óta ismertek. Vízük mozgásszervi bántalmakat és női betegségeket gyógyít. Itt született Gheorghe Groza román szobrászművész. A katolikus templom feletti temetőben van *Czárán Gyula sírja* (feketemárvány kereszt). Czárán Gyula (1847–1906) nagy magyar természetjáró volt, aki egész vagyonát és életét a nyugat-erdélyi hegyvilág feltárásának szentelte.

A fürdőtelepen az üdülőépületeken kívül *szálloda*, zárt fürdőmedence és nyári szabad fürdő is van. Érdeemes megnézni a *márványbányát*.

A fürdőből autót vezet a *Nagy-Arad* (Izoj, 1014 m)-*csúcsra*, közelében *turistaház* van.

Borossebes után ismét keresszük a Fehér-Köröst, néhány falucska következik, majd Gurahonţ – Honctő, ahonnan kitérőt tehetünk több irányba.

Josășel – Jászáshely faluban áll *Ion Buteanu emlékoszlopa*. Buteanu 1848. október 25-én a zarándi román felkelők vezére volt. Később meg akart egyezni Kossuthal, de szándéka Hatvany őrnagy támadása miatt megghiúsult. Elfogatása után, 1849. május 23-án Jászáshelyen kivégezték.

A Jászáshelyi-patak forrásvidékén van Zimbru (románul: bölény) község. A környék újabban természetvédelmi terület. Harmadkori reliktumként a Dosul Laurului hegyen tenyészik a mediterrán örökzöld *magyal* (*Ilex aquifolium*); Simonkai Lajos (1851–1910) kiváló magyar botanikus ismertette.

Vîrfurile (régebben Ciuci) – Halmágycsúcs. Már a XV. században ismert helység, hajdani vára a dévai átjárót védte.

Vîrfurile–Cîmpeni Halmágycsúcs–Topánfalva

A két út közül az egyik Vaskoh és Dr. Petru Groza városokon át vezet előbb északra, majd délkelet felé, a Fekete-Körös és az Aranyos völgyén át. A másik a Fehér-Körös völgyében halad tovább és Brad – Brád, majd Abrud – Abrudbánya érintésével éri el Cîmpeni – Topánfalvát.

A Fekete-Körös és az Aranyos völgyén át

Északi irányban a Béli-hegység és a Nagy-Bihar közötti 652 m magas hágón (Dealul Mare) át ereszkedünk le a Fekete-Körös völgyébe.

Vaşcău – Vaskoh a Fekete-Körös déli forrása mellett fekszik. Lakóinak száma mintegy 3500. *Márványbányái* híresek, innen származik a budapesti Országház és a nagyváradi székesegyház belső márványburkolata. A város régen vaskohászati és aranymosó központ volt. 1342-ben már szerepelt neve az oklevelekben. (Kora középkori neve: Craiova.)

257^{EL} A vaskohi katolikus templom 1744-ben épült. Faragott oltárához és oltároszlopaihoz a tarka márványt a szomszédos falvak bányáiból hozatták. A templomnak már alig van hívője, a bejárat kulcsot a szomszédos házban őrzik.

A városból felkereshetjük Călugeri – Kalugyerfalva határában az Izbuc nevű hírneves időszi *forrást*, ahol 1930-ban *kolostor* is épült. A környékbeli nép ősidők óta ide zarándokol gyógyulást keresve. Északabbra Cîmp – Vaskohmező határában nagy *víznyelő barlang* van (Cîmpineasca), melyet Jókai is meglátogatott.

Dr. Petru Groza város már a második világháború után Vaskohsziklás és Biharlonka falvak összevonásával, s jórészt azok helyén épült fel. Lakossága 6200 fő. A városban bányagépeket, bányászati felszereléseket gyártanak és innen járnak a rézbányai uránbányába dolgozni. *Szállodája* lehetővé teszi a környéki nevezetességek többnapos bejárását.

Itt elhagyjuk a Nagyvárad felé vezető utat, délkeletre fordulunk és a Nagy-Bihar gerince felé haladunk a 75. számú úton.

Nucet – Diófás új bányavároson megyünk át. Itt laknak a rézbányai művekben dolgozók. (Petru Groza városból sűrű buszjáratok közlekednek Rézbányáig.)

Băița – Rézbánya a középkor óta bányászati központ, s egyben a Nagy-Bihar környékének turistaközpontja is. Határában termelnek a nagy *uránbányák* és a hozzájuk tartozó művek. Régen arany-, ezüst- és rézbányái is voltak. *Katolikus temploma* (jobbra a hegyen) Mária Terézia idejében épült. Van még két román *temploma* is.

A község környékén sok szép *barlang* Biharkapu, Körösere-dete a Szegyeteli völgy nagy barlangjai; a fonácai barlang stb.) és nagy *vízesés* van (pl. a háromágú Szentháromság-vízesés, mely a pojánai patakba 90 m magasról zuhog le). Rézbányáról a *Nagy-Bihar* (1849 m) csúcsa is elérhető, s innen a hegység fő gerincén, akár az Aranyos, a Gajmán át, akár a Fekete-, ill. Fehér-Körös völgyébe Nagy-Halmágyra mehetünk (csak edzett turistáknak való gerincevándorlás).

A község után szerpentinen felkapaszkodunk az *Aranyos hágójára* (1400 m), majd leereszkedünk az *Aranyos völgyébe*. Festői szép tájak, a Király-hágónál és a Maros-völgynél is érdekesebb átjáró Erdély belső területére!

Az Aranyos völgye a Mócok földje (Țara Moșilor). A mócok az erdélyi románság hegylakó népcsoportja. Háziszötteseik híresek, szét-szórt építkezési módjuk, emeletes (alul kő, felül fa) házaik jellegzetesek. Az erdélyi parasztfelkelésekben mindig részt vettek. Híres famunkások, faragók, kádárok. Csebreikkel az egész Monarchiát bejárták. Valószínűleg keveredtek az Aranyosszék székelyeivel. Sok magyar szót használnak és magyar családi neveik is vannak.

Festői tájakon haladunk át és Arieșeni – Aranyosfő, majd a romantikus, sziklás Girda-de-Sus – Felső-Girda után érjük el a több kilométer hosszú Scărișoara – Szkerisóra – Aranyosfő falut.

258^{EL} A **szkerisórai jégbarlanghoz** a faluból erdészeti út vezet az Ördöngös (Ordincușa) völgyön át. A természetvédelem alatt álló, régóta ismert és látogatott jégbarlangba egy sziklafalú dolinán lehet leereszkedni. 3000 éves jégtömbje 20 m vastagságú.

A barlang közelében van a szerény *Scărișoara-i turistaház*.

Az út ezután a Fehérvölgyi-szurdokon (Cheile Albacului) át vezet. Albac – Fehérvölgy, majd a Vadu Moșilor – Mócok réve következik. További 3 km után kitérőt tehetünk jobb kéz felé a Kis-Aranyos (Arieșul Mic) völgyében.

Az út Vidra-de-Jos- Alsó-Vidra falun át vezet a hajdani Felső-Vidra helységbe, amelynek most már Avram Iancu a neve. Közben látjuk az alsó-vidrai *vízeséseket* és elmegyünk a kövüle-teiről híres *Csiga-hegy* mellett.

A községben született Avram Iancu (1824–1872), innen kapta a nevét. A jobbágy családból származó Iancu atyja kincstári erdőőr volt. Magyar iskolába járt, Kolozsvárott végezte el a jogot. A Román Nemzeti Komité tagjaként 1849-ben a mócok élén a magyar forradalmi seregek ellen harcolt.

259^{EL} Avram Iancu szülőházát 1924-ben restaurálták, miután előzőleg leégett. A román vezér szülőházát emlékmúzeumnak rendezték be, ahol személyes *tárgyai* s pályafutásának *dokumentumai* láthatók. A múzeumnak *néprajzi gyűjteménye* is van.

Visszatérve az útra, innen már csak 4 km-re van Cîmpeni – Topánfalva.

A Fehér-Körös völgyén át

Ezen az útvonalon a Fehér-Körös aranybányavidékét, a *Vulkán* (1266 m) szirtjeit látjuk. Halmágycsúctól a Déva felé vezető 76. sz. utat követjük.

Hăl mă gi u – N a g y h a l m á g y már a XV. században ismert helység volt. Vára nagy szerepet játszott a XVI–XVII. században. 1706-ban pusztult el. A helység 113. számú háza előtt áll a *pellengér* az úriszék idejéből (románul Pietra Cînzăului – kínzókö). A főtéren van az egykori postakocsi-állomás, mely 1764-ben a Bethlen-család *kúriája* volt.

A *volt, görögkatolikus templomban* nemrég középkori freskókat találtak. A „Bănești-híd” *trojcáját* (román keresztjét) az 1784. és 1848–49. évi felkelés emlékére állították.

Nagyhalmágytól keletre van Hăl mă g e l – K i s h a l m á g y, híres fazekas község. Határában van a Gajna-tető (Gaina, 1486 m).

Itt tartották évente Péter–Pál napja körül a híres leányvásárokat – igen színesen írt erről Jókai Mór. A szétszórtan élő pásztorok itt gyűltek össze és a lány hozományát is magukkal vitték. Pap is volt mindig, aki ott helyben összeadta a fiatalokat. A hajdani leányvásárok ma néptünetpályakká váltak, ahol népi tánc- és zenecsoportok tartanak bemutatót és havasi kürtöket, gölöncsér árut stb. árúsítanak. A hely ma már az Aranyos völgye felől gépjárművel is megközelíthető.

V a ȧ a - d e - J o s – A l v á c a - f ű r d ő sós vizét női betegségek, idegrendszeri és mozgásszervi zavarok gyógyítására használják. A fürdő *artézi kútjából* 36 °C-os víz folyik.

Alváca határában az út mellett *megkövesedett fatörzsek* állnak az egykori gejzirműködés emlékeként.

B a i a - d e - C r i ȧ – K ö r ö s b á n y a környékén a rómaiak idejében aranybányák voltak. A XV. században pénzverde működött a helységben. 1451-ben Brankovics György Belgrádtól Hunyaditól cserébe a világosvári uradalmat, Körösbányát, Veresbányát, Kisbányát és Medvepatakát kapta. Itt halt meg 1872-ben *Avram Iancu*, a házat, ahol meghalt, *emléktábla* jelöli. *Szobrát* Corneliu Medrea készítette. A *volt ferences kolostor templomában* régi síremlékek láthatók.

Ribița – Ribice faluba, Körösbánya után 4 km-re, bal kéz felé, további 4 km-es letérővel jutunk. *Ortodox templomában* 1417-ből származó falfestményeket, többek között Szent István- és Szent Imre-ábrázolást láthatunk.

Az úton továbbhaladva: Mesteacăn – Mesztákon községben egy *kőkereszt* áll az egykori ortodox templom helyén.

1784. október 31-én e templomban fogadta meg Horia és Crișan, felkelőtársaival együtt, hogy inkább belép az osztrák hadseregbe, de jobbágy nem marad. A felkelést – amelynek a környékbeli magyarok közül nemcsak nemesek estek áldozatul – 1784 decemberében a császári hadak vérbe fojtották, s vezetőit 1785. február 28-án Gyulafehérváron válogatott kínzások közepette kivégezték.

Mielőtt Brádra beérkeznénk, még egy kiterőt tehetünk észak felé.

Țebea – Cebe temetőjében, a templom mellett látható *Horia tölgyfája*. 1784-ben Horia innen beszélt a felkelőkhöz, s innen indultak a nemesek ellen. A fánál évente ünnepséget rendeznek. A 12 m kerületű óriás fa alatt van *Avram Iancu sírja*. Itt kötötték meg 1935-ben Románia demokratikus erői az első antifasiszta népfronttegyezményt.

Brad – Brád a hozzácsatolt kilenc helységgel együtt 22 000 lakosú bányaváros, a környékbeli nemesfémbányászat központja. Az Avram Iancuról elnevezett román gimnáziumot, mely ma *liceum*, 90 zarándi falu közadakozásából és az osztrák kormány segítségével építették. Megnyitóján Avram Iancu is részt vett. Az *ortodox templomban* szép freskók láthatók. Az *ásványmúzeum* az Aranybánya-kombinát igazgatóságának engedélyével tekinthető meg.

Kirándulás Vákára

Crișan (régen Vaca) – Vákafalu Brádtól 6 km-re van északkeleti irányban. Szülőttéről, Gheorghe Crișanról, az 1784. évi felkelés egyik vezetőjéről nevezték el. Crișan a felkelés levereése után a hegyekben rejtőzött el, de 1785. január 30-án saját vérei elárulták. Gyulafehérvári börtönében 1785. február 3-án felakasztotta magát. *Mellszobra* a faluban látható.

Kirándulás Déva felé

A 76. számú út először szép, szűk völgyszakaszon vezet át. Vălișoara – Valisóra községtől kitérhetünk balra Băița – Kisbánya felé. A festői környezetben fekvő bányászhelység közelében már a rómaiaknak is volt aranybányája. Șoimuș – Marossolymos községtől északi irányban Boholt – Boholt *fürdőjének* vasas–szénsavas vize közkedvelt, Erdély e részén ásványvízként árusítják.

Ezután már a Marossolymostól 5 kilométerre fekvő Déva következik. (A várost a VI. utazás során ismertetjük.)

Brádról a 74. számú úton megyünk tovább kelet felé.

Crișcior – Kristyór község magyar lakói lettek 1784. november 4-én a Horia-felkelés első áldozatai.

260^{EL} A **kristyóri ortodox templom** 1404-ben épült. Eredeti középkori *freskóin* a templom donátora, a déli falon pedig Szt. István, Szt. Imre és Szt. László látható.

Mihăleni – Miheleny – Mihályfalva községben szenvedett döntő vereséget 1784. december 7-én a Horia és Crișan által vezetett felkelők serege. 1849-ben Ioan Dragoș Belényes város magyar parlamenti képviselője (kit a románok árulás gyanúja miatt kivégeztek) Kossuth megbízottjaként itt találkozott először Avram Iancuval.

A 74. számú út ezután szerpentinekkel vezet fel a *Vulkán hágójára*. Igen szép táj, gyönyörű mészköszirtekkel. A nyereg legmagasabb pontja 750 m.

Abrud – Abrudbánya több mint 5000 lakosú, 600 m magasan fekvő bányaváros és fontos közlekedési gócpont.

Már a római időkben is aranyat és ezüstöt bányásztak ezen a helyen. Római neve Abrutus volt, nyilvánvaló tehát mai nevének eredete. A várost szász bányászok alapították, s az Árpádok idején a gyulafehérvári püspökség tulajdona volt. Német nevét – Altenberg (Óvárhegy) – valószínűleg a szomszédos „Vár-hegy” hajdani római erődítményéről kapta. Az erdélyi fejedelmek korában gazdag városként tartották számon. 1784. november 7-én és később 1849. május 23-án a felkelt mócok kétszer pusztították el, magyar lakosságának töredéke maradt csak életben. A várost kirabolták és felgyújtották, a templomok is leégették.

A város Árpád-kori eredetű gótikus, majd barokk stílusban átalakított *katolikus templomának* falában római kövek, tornyában római síremlékek láthatók. Érdekes látnivaló a város késő barokk *unitárius temploma*. A főtéri *református templomot* 1848–49 után újjáépítették. A főtéren áll *Horia mellszobra*.

Kirándulás

Abrudbányától (autóbusz-közlekedés is van!) kelet felé érünk Bucium – Bucsony bányászközségbe, amely a Detonáta (Detunata) és a Feketéllő (Negrileasa) között szűk völgyben fekszik.

261^{EL} A **Detonáta bazaltoszlopa**it (a község mellett) védett területté nyilvánították. A mintegy 100 méter magas óriási bazaltoszlopok a hegycsúcs közelében 400 m hosszú drapériaszzerű falat alkotnak. Páratlan látvány.

Abrudbányától a 74 A jelzésű úton észak felé, közel van a Veres-patak (Gura Roșie) toroka nagy zúzóműve. Itt jobbra felé a mellékvölgyön eljuthatunk az ősi aranybánya-központba.

Roșia Montana – Verespatak helyén állt egykor a rómaiak Alburnus maior telepe. 1788-ban és 1854-ben is régi viasztáblákat találtak a volt római bányákban. Verespatak főterén fatornyos *ortodox templom* áll. Van szép *katolikus temploma* is, falában római faragványokkal. A Vár-hegy (Ceta-te) tele van ősi római vagy talán régebbi bányauregékkel. A

Vár-hegyre a katolikus templomtól kell felmenni. A verespataki völgyben a román parasztoknak saját zúzdáik voltak és ide hordták a Vár-hegy aranytartalmú kőzetét.

Cîmpeni – Topánfalva városnak – 22 környékbeli havasi településsel együtt – több mint 7000 lakosa van. A város az Aranyos-völgy mocsak lakosságának központja. 550 m magasan fekszik. A Tordától idáig vezető keskeny vágányú vasútvonal végállomása. Közvetlen környéke a lucfenyőövezetbe esik, ezért elszórt házaival, kaszálóival alpesi jellegű vidék.

Történelmének nagy eseményei az 1784. évi és az 1848-as felkelés harcaival kapcsolatosak, mindkét esetben a mocsak főhadiszállása volt. Főterén áll *Avram Iancu lovas szobra*. Itt látható egy nagy *irányítótábla* is, mely az összes környékbeli kirándulóhelyek, útjelzések stb. felől tájékoztat. Szerény szállodája is van.

Cîmpeni–Turda Topánfalva–Torda

Topánfalvától a 75. számú úton megyünk tovább északkeletnek, Torda felé. Az út mindvégig az Aranyos völgyében vezet. Igen szép hegyvidéki táj, a völgy két oldalán nagy sziklafalak vannak, a Gyalui-havasok és a Bedellői-hegyek letörései, mészkőszirtek sok barlanggal. A táj érdekessége a *vörösfenyő* (*Larix europaea*) és a *szabin boróka* (*Juniperus sabina*) előfordulása. A vasúttal párhuzamosan haladunk. Bistra – Bisztra után Lupşa – Nagylupşa következik. A faluban egy régi *fatemplom*, a falu mellett pedig egy XIV. századi *kolostor romja* látható.

262_{EL} A **nagylupsai ortodox templom** 1421-ben épült. A Szt. Györgyről elnevezett templomban értékes XVIII–XIX. századi *ikongyűjtemény* látható.

263_{EL} A **nagylupsai múzeumot** 1939-ben létesítették, egy XIX. századi mocsak házban. Gazdag néprajzi gyűjteményében megtekinthetjük az egész környék román *népművészetét*.

Baia-de-Arieş – Aranyosbánya – Offenbánya nagyobb bányászati központ. A középkorban bajor és osztrák bányászok lakták. Mátyás idejéből származó *templomának romjai* ma is láthatók.

A következő Salciua – Szolcsva, Poşaga – Podsága, Ocoliş – Aklos és Vidolm – Vidaly helységekből sok szép kirándulást tehetünk a déli oldalon húzódó Bedellő-havas tájaira. Hegyei közt nagy *barlangok* találhatóak. Északon van a Bélavára (Belioara) nagy *sziklaszirtje, a podságai-szurdok* stb.

Buru – Borév községből térhetünk ki déli irányban Torockó felé. A borévi és az északabbra eső tájak románságát mokányoknak (mocani) nevezik. Népviseletük a mocsokétól némileg eltér.

Kirándulás Torockó felé. A Nagyenyed felé vezető 161 C jelzésű úton indulunk déli irányba a Torockó-patak völgyében. Itt voltak a „verők”, vízzel hajtott kalapácsos művek, ahol régen a vasszerszámok készültek.

Rimetea (előbbi román neve Trascău) – Torockó, ősi bányavároska. Hajdan híres vasbányászata, vasfeldolgozása már régen megszűnt és a második világháború óta szép, híres viselete is múzeumokba került. A község felett uralkodik a három csúcsú *Székelykő* hatalmas sziklabérce (1130 m). Ennek egyik csúcsán állott hajdan a Thoroczkayak vára, amelyet a kunok ellen az aranyos-vidéki székelyek segítségével tudtak csak megvédeni, ezért a Thoroczkayak a székelyeknek adományozták. Ezek alapították később Aranyosszékét. A vár helyére a „Kiskő erdeje” ösvényein érdemes felmenni. A kilátás csodálatos, de ez a „séta” csak gyakorlott turistáknak való.

A környék bányáit már a rómaiak is művelték, sőt előttük más népek is. Az Árpádok korában még a tatárjárás előtt telepítettek ide német bányászokat. Ezek később teljesen elmagyarosodtak. III. Endre király szabadságlevelével fejlődött ki igazán a bányavároska. Lakói a fejedelemiség idejében viszonylag nyugalomban éltek, de 1702-ben Rabutin katonái rabolták ki és több embert kivégeztek, 1704-ben pedig Tiede osztrák tábornok égette fel a várost. 1848–49-ben csak a lakosság bátorságán múlt, hogy a város nem jutott Abrudbánya sorsára.

Torockón a XVIII. századi *unitárius templom*ot érdemes megnézni. Tornya a XVI. századból való, a hajó 1796-ban épült. A régi, néprajzkutatók és művészek által megőrkített jellegzetes épületekből ma már alig láthatunk valamit. Még megvan a téren a „vajor” vízmedencéje, melyet forrásvíz táplál.

264^{EL} A **torockói múzeum** 1952-ben nyílt meg és öt teremben mutatja be a környék népművészetét és használati eszközeit. 1979-ben restaurálták.

Torockó *népvisele*te igen híres. A lányok vörössel és feketével kivarrott, gyöngydiszes inget, ráncos fehér szoknyát, piros csizmát és aranyos pártát viseltek. A menyecskék apró érclemezcckel (islóggal) díszítették ingüket. Téli öltözetük oldalt gombolós posztómellény és irhabunda. A férfiak fehér nadrágja piros zsinóros, ingük kézelőjét is piros hímzés díszíti. Nyakkendőjük is színes. A viselet ma már múzeumi ritkaság.

Colțești – Torockószentgyörgy Torockótól 3 km-re fekszik. A főút melletti *unitárius templom*a 1824–25-ben épült. Külsején több érdekes felirat látható.

Belseje tágas, bolthajtásos, józan, barokkos jellegű. Nagy karzatán szép *orgona* van. A karzaton lapos boltívek tartják, melyek zömök oszlopokon nyugosznak. Szép *szószék* és *korona*, *torockói kézimunkák* díszítik a puritán és mégis igen hangulatos templomot.

Itt született *Brossai Sámuel* (1797–1897), Erdély híres polihisztor, *szülőházát* emléktábla jelöli. *Református* és a hegyen *katolikus templom* is van. Értékes műemlék az *unitáriusok templom*a, több régi felirattal. A falu mellett van a XIII. századi *vár romja*. A várat 1707-ben Tiede osztrák tábornok pusztította el. A hajdani három kastély közül csak egy klasszicista stílusú *udvarház* maradt meg. A falutól 7 km-re van a *bedellői cseppkőbarlang*. (Csak jó turisták juthatnak odáig!) Torockószentgyörgy után a híres *Kőkőz-sziklaszoros* következik, itt egy szirten állt valaha Zádtkő vára. Az út mellett *kemping* van.

Borévnél van a Járavize torkolata. Itt Iara – Jára, Baișoară és Muntele Baișoară – Kisbányahavas fálvakon át a Gyalui-havasokban levő „Cabana Băișoara” nevű *menedékház*ig autóval mehetünk, gyönyörű fenyvesek között vezet az út.

Jara-de-Jos – Alsójára régen magyar lakta község volt, a ma itt élő szórvány az 1849 után megmaradtak utódai. A XIII. század első felében épült *unitárius templom* is leégett 1849-ben, a bemenekült lakosokkal együtt. Mai képe teljes átépítés eredménye. Tornyát barokkosították. A porticus bal oldalán lehet kimenni a cinterembe, ahol az áldozatok tömegsírját jelző *feliratos sírkő* van. Híres vásárhely.

Borévtől az Aranyos völgyében 20 km-re van Torda.

265EL. Füttyer egykori vára az Aranyos déli partján állt. Az Árpádok idejében építették és a tatárok sem tudták bevenni. Itt van Aranyosszék nyugati vége.

Moldovenești – Várfalva községnél elérjük a Keresztes-mezőt. Várfalva a rómaiak idejében erődítmény volt, s a környék ma is tele van *római emlékekkel*. *Unitárius temploma* a XIII. századból származik. Cornești – Sinfalva régi Árpád-kori település. *Templomát* 1774 után egy lerombolt unitárius templom helyén építették.

Szentmihályfalvától letérhetünk dél felé.

Badeni – Bágyon *unitárius templomának* tornya 1673-ból való és az 1809-ben épített hajó előtt áll. Kőfallal van kerítve. A torony szép ablakai, a mozgalmas párkányzat, mely az órát köríti, valamint a különleges hagymakupola és a hajó homlokzat barokk vonala igen művészi.

Szentmihályfalva után az út rövidesen befut Tordára. A várost az I. utazás során ismertettük.

VI. A Maros völgyében

Ez az útvonal a határtól Aradon át a Maros alsó szorosán keresztül vezet Szászsebesig. A határtól 4 km-re van az első helység.

Nădlac – Nagylak város a Maros közelében, Arad megye legnyugatibb pontján fekszik, több mint 8000 lakosa van. Kendergyára, textil- és bútorigipara és autójavító üzeme van. Jelentős mezőgazdasági központ.

1200 körül már erősített település volt, de 1241-ben a tatárok a várát bevették és lakóit kiirtották. 1464-ben a szerbek birtokába került. 1514-ben itt győzte le Dózsa a nemesi hadat. 1739 után szerb lakosai kivándoroltak, s 1800-tól szlovákokat telepítettek ide.

Pecica – Pécska nagyközség a Maros közelében. Határában nagy *prehisztórikus telepeket* tártak fel, *dák* és *középkori leletek* is kerültek elő. A helység 1335-ben rév- és kikötőhelyként szerepelt először az oklevelekben. 1701–51-ig szerb határőrség székhelye volt.

Kivégzése után 1736-ban itt tették ki közszemlére a pécskai születésű Szegecinac Perónak, az 1735. évi parasztfelkelés vezetőjének holttestét.

Pécska mellett a *Nagy-Sánc* neves régészeti lelőhely.

1901-ben Dömötör László kezdte feltárását, majd 1909-10-ben Dr. Roska Márton kolozsvári régész professzor folytatta. Újabbán a román régészek nagyszabású munkálatai nyomán itt a „Ziridava” dák telepet azonosítják. Ptolemeus leírását erre magyarázzák. A leletek az aradi múzeumban láthatók.

Pécskától 10 km-re kelet felé van egy autósziphenő („Sălaşul de la răscruce”), „Turai kettős csárdá”-nak nevezik. Az 1864-ben épült csárda hajdan postakocsi-állomás is volt. A régi épületet lebontották, helyén most *kemping* és *étterem* van.

Arad

A zárt városi települést Gáj (gáj = tölgyerdő) külvárosnál érjük el, melynek szerb lakossága van.

A város Arad megye (județul Arad) székhelye, fontos vasúti és közúti csomópont. Lakossága – az alárendelt községekkel együtt – több mint 195 000. Ipara jelentős, nagy múltú vagongyá-

ra, több textilüzeme, gép- és élelmiszeripara, bútór- és likörgyára van.

Arad Erdély déli kapuja. A Maros vizén a legrégebb időktől kezdve tutajon szállították Erdély belsejéből a söt. fát, építőanyagokat. Azonkívül itt volt a hadi- és kereskedelmi utak átkelőhelye és a középkori sóraktár is. A város területén és környékén sok prehisztorikus bronzkori, kora vaskori, dák, római és népvándorlás kori lelet került elő. Az oklevelek a XI. század elején Orod (Urod) néven említik, mint várispánságot és megyeszékhelyet. 1131-ben II. Béla megalapította a Szent Márton-egyházat és a társas káptalant. Hiteles hely volt, akárcsak Nagyvárad. (1552-ig állt fenn, amikor a török veszély miatt irattárát Gyulafehérvárra menekítették.) A tatárjáráskor lakosságát kiirtották. A XVI. század közepén török uralom alá került és csak 1685-ben szabadult fel. 1699–1741-ig a város és környéke a Maros menti szerb határország székhelye volt. A mai „Nagy-Arad” területén több várépítményt ismerünk. Ó-Arad vára a városközpont déli részén az egykori „Óvártér” helyén állt. A városhoz csatolt Glogovac (Óthalom, most Tudor Vladimirescu) helyén volt az aradi prépostság ősi vára. 1763–83 között a Maros hajtúkkanyarjában felépítették a ma is álló várat. 1832-ben Arad megkapta a szabad királyi város címet.

1849. február 8-án Glöser altábornagy osztrák katonákkal és szerb felkelőkkel Új-Arad felől betört a városba, de kiveték őket, s 1849. július 1-én a vár is megadta magát. Parancsnoka Damjanich tábornok lett. 1849. augusztus 2-án a kormány Aradra menekült, Kossuth a temesvári csatavesztés után Görgeyre ruházta a főhatalmat. Ugyanez év október 6-án végezték ki a forradalmi magyar sereg tizenhárom tábornokát, majd október 25-én Kazinczy Lajost.

Az 1867. évi kiegyezés után a város gyorsan kiépült, s az ipar fejlődésével párhuzamosan iskolavárossá is fejlődött.

Arad szülötte volt Tóth Árpád (1886–1928) költő, Kuncz Aladár író az Erdélyi Helikon szerkesztője, valamint Szentimrei Jenő (1899–1959). Sokáig itt élt, több művet alkotott Szántó György, a megvakult festőművész-író. Itt tanult Paál László festőművész, itt volt asztalosinas Munkácsy Mihály.

A város szülötte Pataky Sándor (1880–1964) festőművész is, a vértanúk vesztőhelyen maradt maradványainak egyik felfedezője.

Aradon működött a nagy múltú Kölchey-egyesület, mely a 13 vértanú kultuszát, a megszűnt Ereklýe-múzeumot vezette és ápolta. Utolsó nagy elnöke az egykori magyar gimnázium igazgatója, Fischer Aladár volt.

A felszabadulás után nagyarányú építkezések folytak, sok modern városnegyed épült, gyárak, üzemek egész városrészeket foglalnak el.

Látnivalók

A város központja a *Bulevardul Republicii*. Jobbára a századfordulón épült, nagy paloták szegélyezik. Itt áll *az egykori Pénzügyigazgatóság palotája*, valamint a *hajdani Vármegyeháza* is.

266. A Néptanács székháza (az épületben van a *Pártközpont* is, Bul. Republicii 75.) XIX. század végi neoreneszánsz, kétemeletes épület, közepén karcsú, magas, árka-dós erkélyű óratoronnyal. Ez volt a hajdani Városháza. Eredeti tervét Lechner Ödön készítette, de sajnos módosítva, az épület arányát megbontva kivitelezték.

267J Az evangélikus templom (Bul. Republicii, a Néptanács székházától északra) 1905–06-ban épült, Szántay Lajos tervei szerint, neogótikus stílusban. „Vöröstemplom”-nak is nevezik, mivel a téglagótikát utánozza. Egy karcsú *tornya* van. Színes üveglablakai igen szépek s oltárképét 1848-ban I. Umlauf festette. Orgonája kitűnő.

268J Az Astoria-szálló (Bul. Republicii 79–81.) modern toronyépület (1969). Az I. osztályú szállodában 295 férőhely van, azonkívül *étterem* és *bár*. Város fölé magasodó *tetőteraszáról* gyönyörű kilátás nyílik minden irányban.

269J A minorita templom (a Bul. Republicii és a Str. Postăvarul sarkán) beleépült a hajdani minorita rendházba. Egy régebbi barokk templom helyén emelték 1902 és 1909 között, klasszicista stílusban. Tervezője Tabaković Emil aradi építész.

Bejárátát hatalmas *oszlopok* fogják közre. Kör alakú előtere fölött *kupola* magasodik. Az előtér oldalkápolnája mellett az egykor szabadban álló obeliszk bronz *Szentháromság-szobra* és több *emlékfelirat-tábla* látható. A templom hajóját *öt oszloppár*, mennyezetét pedig *freskó* díszíti. 43 m hosszú, 17 m széles. A hajóban jobboldalt a *régi barokk templom oltárképei* láthatók, a főoltáron *Szent Antal* (erről írta Erdődi Sándor „Egy oltárkép előtt” című hangulatos versét) *képe* Vastagh György remekműve. Baloldalt a *budapesti Bazilika Benczúr-festményének* (Szent István) *másodpéldánya* van elhelyezve. A művészi *üveglablakok* az Árpád-házi szenteket (István, László, Imre, Erzsébet) ábrázolják. A Szt. József és Szt. Ferenc *barokk oltárképek* a régi templomból származnak, Schieszler Ferenc XVII. századi művész alkotásai.

A volt Fehér kereszt Szálloda átalakítása során lebontották a szálló előtt állt, nagyméretű Szentháromság-szoborobeliszket. *Bronz alakjait*, Róna János alkotását a templom körelőcsarnokában igen szerencsésen helyezték el.

270J A volt Fehér kereszt Szálloda (Bul. Republicii 98.) 1841-ben épült empire-klasszicista stílusban.

Itt adott hangversenyt 1848-ban Liszt Ferenc, 1879-ben Johann Strauss, 1912-ben Pablo Casals. Ady Endre 1909-ben tartott itt előadást a „Holnap” matinján.

Ma az *Ardealul-szálló* épülete.

271J Az Állami Színház (Bul. Republicii 1-3.) a főútvonalat dél felől lezáró, illetve kettéválasztó épület. 1872–74 között épült, s 1954–60 közt újjáépítették, mert többször is leégett. Román színház.

Nézőtere 660, *kamaraszínház-terme* pedig 270 néző befogadására alkalmas. *Múzeumában* sok érdekes tárgyat őriznek, pl. azt a zongorát is, amelyen Liszt Ferenc 1848. november 8-án és 10-én játszott, itteni hangversenye alkalmából. A színházmúzeum egész Erdély legnagyobb színházkulturái gyűjteménye sok magyar vonatkozással.

A Színház mögötti Piața Avram Iancu (Avram Iancu tér) közepén áll *A román katonák emlékműve*, Gavril Covalschi alkotása. (Ennek helyén állt a hatalmas „13 vértanú” szoborcsoportozat, Zala György alkotása.) A Bul. Republicii végétől vezet nyugat felé a *Strada Eminescu*.

272j Az egykori Vadászkiürt Szálloda (Str. Eminescu 1–3.). Az épületben volt régen a szálloda, s földszintjén a Vadászkiürt-kávéház. A szállodában szállt meg aradi tartózkodása idején Ady Endre, a kávéház pedig Gheorghe Coşbuc román költőnek volt kedvelt helye. Az egykor I. osztályú étterem most már csak „talponálló”, neve: „Cornul vînătorilor”.

273j A református templom (a Str. Eminescu és a Str. Vîrful cu dor sarkán) egytornyú klasszicista építmény, utólagos neobarokk kiegészítésekkel. 1827–47 között épült. Belső berendezése (1852) puritán. Orgonája 1860-ból származik. Legutóbb 1936-ban restaurálták.

A Str. Eminescutól vezet északkeleti irányba a Str. 7. Noiembrie. Itt van a *görögkeleti püspökség* földszintes, egyszerű, de izléses *székháza*, valamint arrább a volt *görögkatolikus templom*. A Str. Deseanu sarkán kis teret találunk.

274j Nepomuki Szt. János szobra (Str. Deseanu sarka) színezett, barokk kőszobor. 1729-ben állították fel, ismeretlen mester műve. Szt. János a hajósok és molnárok védőszentje volt. Hajdan a szent nevének napján kivilágított ünnepi felvonulást rendeztek vízijárművekkel a Maroson.

A Strada Eminescutól kissé délebbre terül el a Piaţa Filimon Sîrbu (Filimon Sîrbu tér). Egyik bérházának falán *emléktábla* hirdeti, hogy ez volt 1870-ben az Általános Munkásegylet székháza.

275j Az ortodox püspöki székesegyház (Piaţa Filimon Sîrbu) kéttornyú, impozáns neobarokk templom, melyet 1862–65 között építettek. Tervezője Czigler Antal építész. Falfestményeit Nicolae Alexici és Böhm festőművészek készítették 1905–06-ban. Az *ikonosztáz* Ianits Lazar műve.

A térről dél felé nyílik a kis Strada Paroşeni.

276j A román tanítóképző (Str. Paroşeni), a város első román iskolája, 1812-ben létesült.

Papnevelde is volt egyúttal. Híres tanárai voltak Dimitrie Ţichindeal (1776–1818), valamint Ion Rusu Şirianu (1864–1909), jeles erdélyi román publicista. Az intézet Sina báró alapítványa volt.

A Piaţa Filimon Sîrbutól nyugatra vezet a Strada Ceaicovschi (Csajkovszkij . utca). Északon a Str. Vîrful cu dor-ba torkollik. Itt áll a román nyelvű *sza kgimnázium*. A világháború után, amikor elvesztették a nagy Líceumot, az aradi autonóm katolikus hitközség építette, az aradi magyarság egyetlen ilyen intézménye volt. Jeles tanárai a régi liceumból jöttek át.

277j A víztorony (Str. Ceaicovschi). A látogató régi víztoronynak nézné a hatalmas, négy fiatornyos építményt, pedig csak 1896-ban épült.

A Csajkovszkij utca a Piața Sîrbească (Szerb tér) sarkához vezet. A Szerb tér környéke volt a város szerb negyede (Rác-város).

278. A szerb templom (Piața Sîrbească) helyén már 1698-ban állt egy régebbi templom. A jelenlegi barokk épület 1819-ben épült. A Szent Jánosról elnevezett, aránylag szerény templomnak díszes, szépen aranyozott barokk–empire tornya van.

Freskói az évszázados gyertyafüsttől sajnos tönkrementek. *Ikonosztáza* viszont igen szép. A templom közepén van az alapító *Száva Tökölj kriptája*. A templomban régi szerb *céhzászlókat*, értékes *kultusz tárgyakat* láthatunk. (A templom mellett lakó egyházi kérésre kinyitja a templomot.)

A Piața Sîrbească keleti oldaláról a Str. Narciselor a Piața Arenei-re vezet. Ennek északi végéből nyílik a Strada Tribunal Dobra. Itt van a régi *Diana-fürdő* empire stílusú épülete is. A közelben van a régi aradi zsidóság *ortodox* és újabb, *neológ zsinagógája*.

279. A vastuskós ház (Str. Tribunal Dobra 7.) falában látható az a lakattal lezárt, szögekkel televert *fatörzs*, amely egyesek szerint a mesterré avatott kovácslegények emlékét őrzi, mások szerint viszont egy vaskereskedés cégére volt. A ház mindenesetre annak idején a kovács céh tulajdonában állott. Az 1848-as forradalom és szabadságharc leverése után itt működött a császári titkosszolgálat aradi parancsnoksága.

A Str. Tribunal Dobra az Avram Iancu térbe torkollik, s melőle nyílik a Strada Gheorghe Lazăr.

280. A régi színház épülete (Str. Gh. Lazăr 1–3.) 1817-ből származik. 1820-ban itt szerepelt Déryné. Pascaly társulata román előadásokkal vendégszerepelt. 1907-ben itt nyílt meg az első aradi mozi.

281. A Ioan Slavici-liceum (a várhid előtt, a Maroshoz közel) volt egykor a királyi főgimnázium, melynek alapkövetésénél (1872-ben) Eötvös József is jelen volt. A mai, román nyelvű liceumot korábban Moise Nicoarăról nevezték el.

Az épületben született Kuncz Aladár (1886–1931), a „Fekete kolostor” írója. Édesapja volt ugyanis a főgimnázium igazgatója.

Északabbra, a Maros-parton terül el a Parcul Enescu (Enescu-park). Itt áll *Gheorghe Coșbuc* költő, *Alexandru D. Xenopol* történész, *Ion Rușu-Șirianu* politikus, *Mircea V. Stănescu* publicista, *Petru Pipos* pedagógus és *Gh. Popa de Teiuș* szerkesztő *mellszobra*.

282. A kultúrpalota (Parcul Enescu 1.) a város legérdekesebb épülete. Szántay Lajos aradi műépítész tervezte. 1913-ban avatták fel. Főhomlokzata ekletikus modorú, neoreneszánsz és klasszicista elemekkel. A hátsó homlokzaton

J ARAD

266. A Néptanács székháza (Pártközpont)	276. Román tanítóképző
267. Evangélikus templom	277. Víztorony
268. Astoria-szálló	278. Szerb templom
269. Minorita templom	279. Vastuskós ház
270. Volt Fehér kereszt Szálloda (Ardealul-szálló)	280. Régi színház
271. Állami Színház	281. Ioan Slavici-liceum
272. Egykori Vadászakürt- szálloda	282. Kultúrpalota
273. Református templom	283. Az aradi vár
274. Nepomuki Szt. János szobra	284. Az aradi vértanúk emlékoszlopa
275. Ortodox püspöki székesegyház	285. Városliget
	286. Vasúttállomás
	287. Oszlopos Szt. Simeon kolostora

neoromán, neogótikus, neoreneszánsz és neobarokk részletek láthatók. Előcsarnoka márvánnyal van borítva.

Az épület a *Filharmónia*, a *Városi Könyvtár* és *Múzeum* otthona.

A *Filharmónia hangversenyterme* kitűnő akusztikájú, 1000 főt fogad be. Pódiumán számtalan világhírű művész szerepelt Bartók Bélától George Enescuig.

A *Városi Könyvtár* állományában több őnyomatvány is volt, továbbá itt kapott helyet a román könyvritkaságok gyűjteménye.

A *múzeumot* a közelmúltban átrendezték. A szépművészeti rész töredéke az alagsorban van ideiglenesen elhelyezve. Az 1918-as ereklyeműzeum megszűnt. Jelenleg „Ziridava” dák települést – mint Arad elődjét – mutatják be teremsorozatok. A város és megye múltjának emlékeit a dák–román kontinuitás jegyében állították ki.

A kultúrpalota mellett lépcső vezet fel a Maros-töltésre. Itt van a nyári korzó s innen vezet át egy híd a túlsó pártra, a *strandhoz*.

283. Az **aradi vár** a Maros hajtúkanyarában álló, sáncárokkal övezett, hatszögű erőd, amelyet sokszögű külső sánc vesz körül. A belső övezet Vauban-rendszerű, s alaprajza kb. 800 m átmérőjű, hatágú csillag, többszintes kazamatákkal. Hat kapuja és egy vártemploma is van. 1762 és 1783 között építették Philip Ferdinand Harsch tábornok tervei alapján.

A szabadságharc után a császáriak először le akarták rombolni az egész várost, de végül csak a vár kilövőterében álló épületeket bontották le.

A vár ma is katonai objektum, bemenni nem lehet, környékén fényképezni tilos!

284. Az **aradi vértanúk emlékoszlopa**, az ún. Vesztőhely (a vártól délre, a külső sáncon kívül) a hídról jobb kéz felé haladva, egy kis halom tetején áll. A szerény emlékművet 1881. október 6-án állították fel. (Nem tévesztendő össze az egykori nagy „Tizenhárom Vértanú” szoborral, melyet a Szabadság téren, a Színház mögött 1890. október 6-án lepleztek le.)

A háromméteres *kőgúlára* 14 lépcső vezet fel, ezen áll a három méter magas, szürke *kőobeliszks*.

Környéke sajnos méltatlan a 11 vértanúnak az alapzatba elhelyezett maradványaihoz. Az újabban létesített *Subcetate* (Váralja) *kemping* és egy *sportpálya* közé van beszorítva.

A betonkripta felett fehér márványlapon magyar és román nyelvű *felirat* van. Az obeliszken a feljáratnál szemben *emlékszöveg* olvasható: „1849. október 6. Az aradi tizenhárom vértanú kivégeztetésének megőrkítésére emeltetett 1881. október hatodikán.” Az obeliszks három oldalán a *vértanúk nevét* sorolták fel. A 13 tábornok közül *Dessewffy Arisztidet*, *Kiss Ernőt*, *Lázár Vilmost* és *Schweidel Józsefet* a vár sáncában agyonlőtték. Az itteni emlékmű közelében akasztották fel *Aulich Lajost*, *Damjanich Jánost*, *Knezich Károlyt*, *Lahner Györgyöt*, *Leiningen Károlyt*, *Nagy-Sándor Józsefet*, *Pöntenberg Ernőt*, *Török Ignácot* és *Vécsey Károlyt*.

1974. október 6-án, a 13 tábornok kivégzésének 125. évfordulóján az emlékoszlopot felújították, és tizenegynek a hamvait is itt helyezték el. (Kiss Ernő a jugoszláviai Németellemér, Dessewffy Arisztid pedig a csehszlovákiai Margonya községben nyugszik továbbra is.)

A város központjától északra, a Bul. Republicii végén keletre van a *Hegyaljai villamosvasút állomása*, mely autóbusszal közelíthető meg (Calea Armatei Roşii).

285. A **Városliget** (a Bul. Republicii végétől nyugatra, a Holt-Maros mellett) egykor az Orczy család parkja volt, melyet a városnak adtak át. A parkban *csónakázótó*, *uszoda* van, s itt áll egy modern kultúrház és az aradi képzőművészek *Alkotóháza*.

A Bul. Republicii északi végénél van a *Piața Vasile Roiată*, s elején áll a *szovjet hősök emlékműve*. A teret a CFR *Vasútigazgatóság palotája* zárja le.

Északabbra van a *Calea Aurel Vlaicu* torkolata.

286. A **vasútállomás** (Calea Aurel Vlaicu 2–4.) 1858-ban épült, de a második világháború után újjá kellett építeni. Az állomás a dél-erdélyi vasútvonal egyik nagy csomópontja.

A vidéki autóbuszjáratok pályaudvara a vasútállomástól nyugatra, a Calea 6 Vinători és Calea Aurel Vlaicu sarkán van, a vagongyárral szemben.

Az Aurel Vlaicu út vezet a Gáj városrészben, kissé távolabb fekvő, de jelentős látnivaló felé.

A *futballista szobra*, az UTA *sporttelep* után jobbra van a Felső temető. Itt kaptak *dízsírhelyet* *Vasilia Goldis* és *Pop Ciceu* politikusok, akik a gyulafehérvári nemzetgyűlést előkészítették és Nagyrománia „kovácsai” voltak. A helybeli magyarság sok kitűnősége nyugszik ebben a temetőben: *Barabás Béla*, *Lakatos Ottó* történész (a 13 aradi vértanú gyóntatója), *Tabajdi Kálmán* főispán, sok kiváló, nagyérdemű és nagy múltú történelmi család *kriptája*, orvos, művész, tanár *sírja* említhető meg.

Odább új lakótelep épült, s nemrég melegvizet *fürdő* létesült.

287. **Oszlopos Szt. Simeon kolostorát** (Str. Dunării 170.) Sinesie Zsivanovics szerb egyházfő alapította. 1760–62 között épült, barokk stílusban.

Igen szép az udvarházra emlékeztető kolostorban berendezett *egyházi múzeum*. Gyönyörű ikonok, festmények, ötvöstárgyak és régi nyomtatványok láthatók termeiben. A templomban kapott helyet a régi székesegyház lebontása óta az *ortodox püspökök kriptája*.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Bul. Republicii 72.; CFR menetjegyiroda, Str. Unirii 1.; a TAROM légitársaság irodája, Str. Unirii 1.; ACR (Román Autóklub), Str. Horea 2. *Szálloda:* Astoria, Bul. Republicii 79–81.; Mureşul, Bul. Republicii 82.; Parc, Bul. Drăgălina. *Autójavítás:* Str. Sechului 5.

Kirándulások

A *csálai erdő* a város nyugati szélén, a Maros mentén Pécskáig húzódó tölgyerdő. Az aradiak kedvelt kirándulóhelye. Itt van a *Hármassziget*. A Str. Dorobanțiloron (Fejsze utca) végig a repülőter felé, 1 km-re a várostól a makadámút átvezet az erdő északi szélét határoló kis töltésen. Ezután az erdőn keresztül a Maroshoz érünk, s itt hajóhíd vezet át a szigetre, ahol romantikus környezetben üdülők vannak. A Marosban való fürdésnél óvatosak legyünk!

Călugăreni-Bodrog község régebbi román neve Bodrogul volt. Újaradon keresztül, Zádorlak irányában közelíthető meg híres kolostora, Aradtól kb. 12 km-re.

288^{EL} A Hódos–Bodrog-kolostor egykor a Hódos nemzetiség birtoka volt, melynek 1177 óta ismerték Szent Péterről elnevezett katolikus kolostorát. Mintegy százéves fennállás után, 1278 és 1298 között teljesen elpusztult. Helyén létesült a mostani görögkeleti kolostor.

A XVIII. században átépített kolostort belül XVII. századi freskók díszítik. Az itt őrzött tárgyak közül igen értékes a XVI. századi fémkeretes *fakereszt*, egy XVI. századi *pohár, kehely, biblia*. Igen értékes ósláv *kézirat*ai is vannak. Sokszor találtak itt menedéket a Moldvából menekült ortodox papok.

Utazás Arad-Hegyaljára

Arad-Hegyalja (Podgoria Aradului) a várostól kelet felé 26 km-re síkságból hirtelen kiemelkedő borvidék neve. E hegyvidék főgerince a Marossal párhuzamos, legmagasabb csúcsa a *Hegyes* (Highiş, 800 m).

Aradról az 1906-ban épített, 57 km hosszú villamosvasúttal is megközelíthető, mely Gyoroknál két ágra válik, s észak felé Panokotáig, délen Máriaradnáig vezet. Fontosabb helységei: Miniş – Ménes 1878-ban alapított *szőlészeti iskolával*, Ghioroc – Gyorok katolikus, református és ortodox *templomokkal*, a villamosvasút elágazási helye. *Menedékház* is van a helységben. Itt telepítették le az első világháború előtt a bukovinai csángók egy részét.

Covăşint – Kovászi faluban egy Árpád-kori *torony romja* látható. Şiria – Világos a legnagyobb település, 5000 lakosa van. 1849. augusztus 13-án Világos mellett, a szőlősi sikon tette le a fegyvert a magyar forradalmi hadsereg. A helység központjában, a forrás feletti parkban áll *Bohusné Szőgyéni Antóniának* (1803–1890), a nőnevelés egyik úttörőjének és az irodalom támogatójának, a világosi fegyverletétel krónikásának *bronzszobra*. A községben született Ion Rusu Şirianu (1864–1909) politikus.

289^{EL} A világosi vár romja a község fölötti hegyen van. A várat a XV. század első felében már említették. 1458-ban Mátyás király ide záratta nagybátyját, a pártütő Szilágyi Mihályt. A hagyomány szerint Szilágyi Mihályt szakácsa, Lábatlan Gergely cselled szabadította meg. Később a király kibékült

nagybátyjával. A várat az osztrák katonai hatóságok semmisítették meg, hogy a lázadóknak ne adjon tanyát.

290^{EL} **A volt Bohus-kastélyban** írta alá Görgey a kapitulációt. (Az asztal az aradi múzeum tulajdonában van, emléktáblája a gyászos aktust örökíti meg.) A kastélyt *Slavici-emplékháznak* rendezték be Ioan Slavici (1848–1925) román író, publicista tiszteletére. Slavici Világoson született.

Pîncota – Pankota város Világostól északra fekszik, ez a villamosvasút vonalának végállomása. Majdnem 7000 lakosa van, hajlítottbútorgyára régi híres üzem. Itt volt a középkorban a bulcsi apátság, Mátyás király kedvenc vadásztanyája. Pankotán született Csiky Gergely (1842–91) drámaíró. A városban áll a Sulskowsky hercegek 1817-ből származó *kastélya*. Hajdan vára is volt, de a török időkben elpusztult.

Pankotától délkelet felé az Aranyági-völgyben van az újabban úttörőtabornak használt, egykor *Kaszója* (Căsoaia) – menedékház. Innen szép kirándulásokat tehetünk a Hegyes-csúcsra és az egész hegyvidékre.

Arad–Deva

Arad–Déva

Aradot a Calea Armatei Roșii vonalán hagyjuk el és a 7. sz. úton megyünk kelet felé.

Kezdetben sík vidéken halad az út, majd beérünk a hegyek közé, a Maros alsó szorosába. (Marosillyéig a víz jobb partján vezet az út, ott átkelünk a bal partra.)

Tudor Vladimirescu (régen: Glogovac) – **Öthalom** az ősi Orod helye. Lakosságát a török időkben kiirtották, s a várost lerombolták. 1700-ban szerbeket telepítettek ide, akik később a katolizálás miatt kivándoroltak. Helyükre 1724-ben svábok jöttek. Az úttól balra látható *öt halom* népvándorláskori emlék. A neogótikus *katolikus templom* 1887-ben épült. Mögötte látható az orodi *ősi apátság romja*, egy nagyméretű román bazilika alapja: 50 lépés hosszú, 30 lépés széles.

Sîmbăteni – **Szabadhely** község helyén 1138-ban már szombati vásáraitól híres település állt. A török időkben kihalt, s lakosságát a XVIII. században telepítették ide. A falu után 2 km-re a *római limes* metszi az utat. Ez három párhuzamos észak–dél irányú sáncöv (románul: „Valul lui Traian”), 2–10 m magas töltésekkel, köztük sánccal, kb. az i. sz. I. évszázadból való. Az országút mellett áll a *román hősi emlékmű*. A bronz szobros, hatalmas beton emlékművet 1974-ben állították fel a második világháború pálos-hegyi harcának emlékére.

Păuliș – **Pálos** nevét 1333-ból ismerjük. Lakossága a török időkben kipusztult. Az ősi település neve „Pál ülése” volt.

Cladova – **Kladova** (a régi oklevelekben Kalodva) a műút melletti völgytorok felett fekszik. Az aradiak kedvelt kirándulóhelye. Hajdan vára és kastélya is volt.

Radna – **Máriaradna** az arad-hegylajai villamosvasút déli szárnyának végállomása. A Maros mellett fekszik, éppen szemben Lippával. Közigazgatásilag hozzá is tartozik.

291^{EL} A máriaradnai templom és kolostor. Amikor a törökök 1552-ben Lippát elfoglalták, az ottani ferences barátok idemenekülve egy kis fakápolnát építettek. A mai templom 1756 és 1760 között épült, a kolostorral egyidőben. Kéttornyú barokk alkotás, régi híres búcsújáró hely. A főoltár XVII. századi *kegyképe* Romandini de Bassano műhelyéből került ki.

A kolostor ma *aggok háza*.

Lipova – Lippa városba Radnáról a Maros hídján át jutunk. A Maros déli partján egykor Erdély kulcsvára volt. A környék központja, lakossága több mint 12 000.

A XIV. században lendült fel, amikor Róbert Károly alatt az udvar több ízben itt-tartózkodott. 1325-ben Károly megalapította a ferences kolostort. A pápai tizedjegyzék szerint akkoriban Lippa Arad megye legnagyobb városa volt. 1551-ben a török foglalta el. Várát a karlócai békeszerződés értelmében lerombolták.

A Piața Republicii-n látható az egykori *török bazár* árkádos épülete. A Str. Nicolae Bălcescun van a *városi múzeum*, amelynek régészeti és néprajzi gyűjteménye van.

292^{EL} A lippai ortodox templom előépítménye a XIV. században épült. A törökök idején mecsetté alakították, majd ismét visszakapta eredeti rendeltetését.

Értékes *síremlékek* és régi *freskómaradványok* láthatók benne. A külfönféle rétegekből feltárt freskórészletek közt Nedelcu alkotásait is megtaláljuk. A templomban régi *céhzászlók* láthatók és egy kis *múzeumot* is berendeztek benne.

Kirándulás Lippafüredre

Băile Lipova – Lippafüred 3 km-re van a város központjától, szép erdős környezetben fekvő *fürdő*. Gyógyforrásának vizét palackozzák. Emésztő- és mozgásszervi zavarokat, női bajokat és vérkeringési betegségeket gyógyít. Van nyitott *strandja*, hideg-meleg *fürdője*. *Kemping* is van.

A 7. számú úton továbbmenve kelet felé, a következő helység Șoimoș – Solyomosvár, szintén Lippához tartozik. *Ortodox temploma* az Ágoston-rendi szerzetesek 1278-ban épült templomának helyén áll.

293^{EL} Solyomos várának romjai. A várat a XIII. században a fenyegető újabb tatár támadás ellen építették. Róbert Károly idején királyi vár volt. 1446-ban Hunyadi szépen kiépítette. 1514-ben Dózsa serege átmenetileg elfoglalta. 1552-ben a törökök kezére került. 1688-ban Caraffa hosszú ostrom után vette vissza a töröktől. Ekkor a vár jórészt romhalmaz lett. A *várfalak maradványa*, a szép gótikus *várkapu* és a *felvonóhid kőoszlopai* ma is épek. 1541–42-ben Izabella királyné is lakott is a kis János Zsigmonddal. Ide menekítette a koronát is. A várromok mellől gyönyörű kilátás nyílik a Maros völgyére.

Az út a Maros mellé szorul és sok hajtúkanyar, kőkorlát követi egymást (Óvatosan kell vezetni egészen Déváig.)

Odvoș – **Odvas**, majd **Conop** – **Konop** *klasszicista kastélyait* érdemes megnézni. Innen lehet felmenni a *Debella-Gorai menedékházhoz*, mely igen szép környezetben áll.

Bîrzava – **Berzova** fakitermelési központ. Paál László festő itt töltötte fiatalkorát. „Falusi ház” című képe (1869) berzovai házat örökít meg.

Valea Frumoasă – **Szép völgy** mellett *motelt* és *kempinget* találunk.

Vărădia – **Tótvárad** régi híres mezőváros. Várát a XIV. században már említették. 1709 után romba dőlt; *alapfalai* a község feletti meredek sziklás tetőn láthatók.

Săvîrșin – **Soborsin** erdőkitermelési központ. *Ortodox temploma* barokk stílusú. *Kastélyát* a XVIII. században Forray András építtette, szép a díszkertje. Az út mentén 200 férőhelyes *kemping* van.

Ilteu – **Iltó** XVIII. századból származó, többször átépített *kastélyát* érdemes megnézni.

Zám – **Zám** a Maros-völgy újabb szűkületében fekszik. Egykor a tutajozás központja volt. Már Hunyad megye (județul Hunedoara) területén van. Hajdan a Nopcsa család fészke volt, melynek egyik tagja – a legendák szerint – a hírhedt Fația Neagra haramiavezér, egy Hunyad megye főispánja volt. (Róla szól Jókai „Szegény gazdagok” című regénye.) Zámiban született Paál László (1846–79) festőművész. A faluban jó *kemping* van.

Gurasada – **Guraszáda** község nevét már a XIII. században említik az oklevelek.

294^{EL}. A guraszádi templom 1300 táján épült. A sok renoválás ellenére is szép, arányos építmény. Alaprajza négykaréjos, nyugati része későbbi toldás. Az újabb festés alatt feltehetően középkori *freskók* vannak. *Harangját* 1668-ban készítették Brassóban. A helybeli magyarság kihalása óta ortodox templom. Temetőjében ősi *tölgyfa kereszt* látható. Említésre méltó különlegesség a környékbeli *bambuszültetvény*.

Ilia – **Marosillye** az erdélyi fejedelemség idején a Maros vidékének fontos vára volt. Báthori István 1576-ban kedvenc hívének, Bethlen Farkasnak adta, kinek fia, Gábor a későbbi nagy fejedelem, itt született (1580). A *várkastély* reneszánsz, többször átépített épületén feliratos kő emlékezik meg Bethlen Gáborról. Az épület a jelenlegi kórház része, amelybe a kastély beleépült.

Délre Lugos felé van elágazás. A régi út innen a Maros északi partján megy tovább, az újabb áttér a déli partra.

Mielőtt a déli partra mennénk, kitérőt tehetünk az északi part útján.

Branișca – **Branyicska** falut a XVI. században Báthori Zsigmond Jósika István kancellárnak adományozta.

295^{EL}. A branyicskai kastély eredetileg Fráter (Martinuzzi) Györgyé volt. Petrovics Péter leromboltatta, de a XVI. században már fel is épült ismét. 1595-ben lett Jósika Istváné. 1784-ben felújították, ezért újjá kellett építeni, csak

egy hatszögű bástyája maradt meg. Sokat tartózkodott itt Jósika Miklós (1794–1865) regényíró.

A kastély parkjában *római faragott kövek* láthatók Sarmisegetuzából, illetve a közeli római telepről, Miciából.

A Maros déli partján Săcămaș – Szakamás, majd Leșnic – Lesnyek következnek, színes házaival. Lesnyek ősi lakott hely, egykor postakocsi-állomás volt. Központjában egy történelem előtti *települést* tártak fel.

296^{EL} A **lesnyeki ortodox templomot** a XIV. század végén építette a Lesnyeki kenéz család, akik Zsigmond királytól kapták meg adományként a falut. Belsejében értékes bizánci jellegű, XIV. és XVIII. századi *freskók* vannak. A régi freskókon ószláv nyelvű feliratok láthatók.

Tovább menve a főúton, a délebbre fekvő Vețel – Vecel község jelzőtáblájánál az út és a vasútvonal átvágja a hajdani *Micia római telep* helyét, amelynek köveit a környező kastélyok építéséhez hordták szét. Ez volt Dacia egyik legnagyobb települése, vámállomás és erődítmény is egyben.

Mintia – Marosnémeti az úttól balra fekszik, s hajdan I. Rákóczi György kapitányának, Gyulay Ferencnek birtoka volt. Nagy *hőerőmű* épült itt.

297^{EL} A **marosnémeti kastély** helyén állott egykor Gyulay Ferenc 1642-ben épült régi kastélya. A mostani klaszszicista, emeletes épületet Gyulay Lajos emeltette 1830 táján, Stuller építész tervei szerint. Ez Erdély legnagyobb méretű klaszszicista kastélya.

Itt élt Kuun Géza (1838–1905) orientalista tudós, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia másodelnöke.

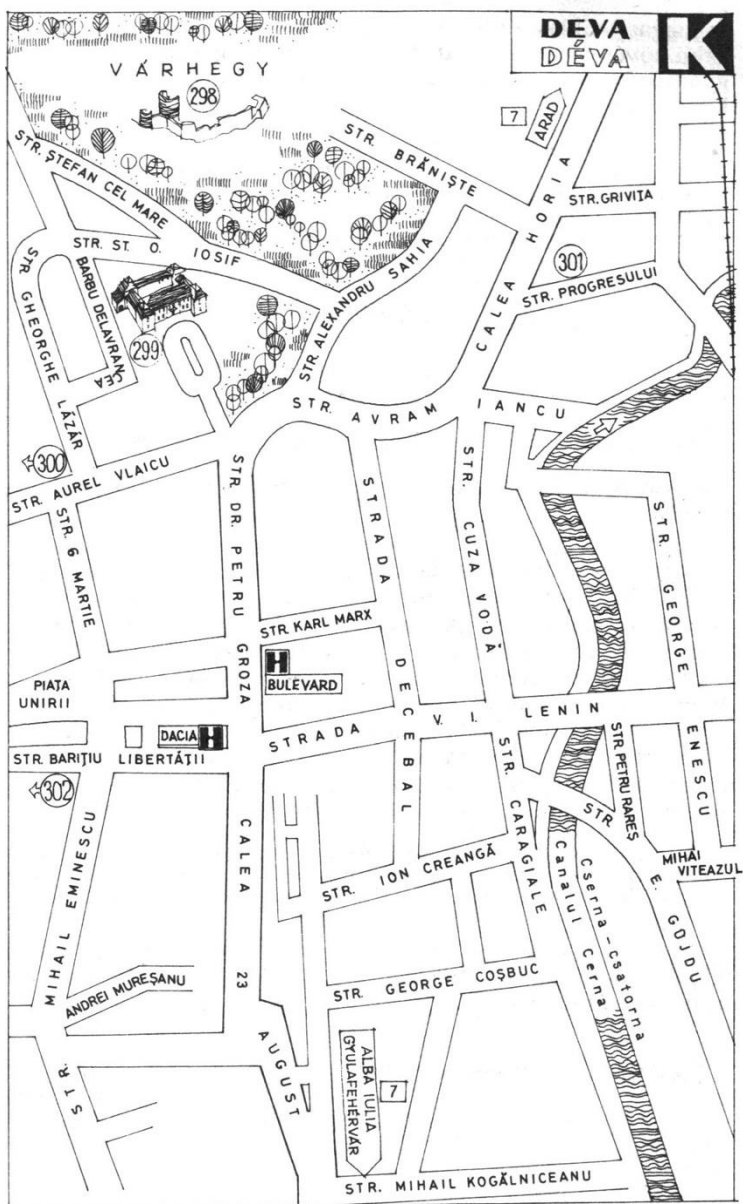
Deva – Déva Hunyad megye (județul Hunedoara) székhelye, a vidék gazdasági és közlekedési központja, az Érchegység és Pojána-Ruszka között 187 m magasságban fekszik. Lakóinak száma 46 000. Jelentős élelmiszer- és fémipara van.

A mai Déva környéke a neolitikumtól kezdve ügyszólván állandóan lakott hely volt. Középkori szerepét főleg várának köszönhette. Itt született Dévai Bíró Mátyás (1500–1545) református prédikátor. Sándor András, a város prédikátora lett Erdély első református püspöke a XVI. század második felében. 1602-ben Basta itt tartotta azt az országgyűlést, amelyen az erdélyi nemességet arra kötelezte, hogy vagyona egynegyedével váltsa meg életét. A XIX. század második felében indult meg a városban az építkezés, ebből az időből valók a nagyobb középületek és iskolák.

Déva a környékbeli románság kultúrközpontja is. 1933 és 1944 között itt élt dr. Petru Groza (1884–1958), haladó szellemű román politikus, a román–magyar barátság híve. 1933-ban itt alapította meg a „Frontul plugarilor” (Ékés front) nevű baloldali demokratikus pártot. 1945-ben miniszterelnök, 1952-től haláláig pedig államelnök lett.

A város főterén áll *Petru Groza szobra*.

298^{EL} **Déva várának romja.** A Vár-hegyre több szerpentinút vezet fel. (Térképük a várparkban látható!) A 371

K DÉVA

- 298. Déva várának romja
- 299. Magna Curia
- 300. Református templom

- 301. Hajdani ferences templom és kolostor
- 302. Cantacuzino tornya

m magas, sziklás, erdős Vár-hegy *természetvédelmi terület*. Sok ritka növény és állat él itt. Egy óra alatt megmászható. Fentről gyönyörű a kilátás az Erdélyi-Érchegységre, a városra és az egész környékre.

A vár helyén hajdan dák, illetve római erősség volt. A XIII. század elején épült királyi vár egyike volt az elsőeknek. A tatárok felégették, IV. Béla azonban újjáépíttette. 1307-ben itt tartotta fogságban Kán László vaida *Otó királyt*, miután elvette tőle a koronát. V. László a várat 56 faluval együtt Hunyadi Jánosnak adományozta. Mátyás korában Szilágyi Mihályé lett. 1687-ben császári hadak szállták meg. 1717 és 1719 között Steinville gróf is erősítette. A Horia-felkelés ügyében itt ítélkezett a császári bizottság. 1800 után a katonaság elhagyta. 1817-ben még helyreállították. 1849-ben a honvédek kezébe került, de hamarosan romba döntötte egy hatalmas löporrobbanás.

A várban raboskodott a vallásalapító Dávid Ferenc (1510–1579), Erdély első unitárius püspöke. Itt is halt meg. Cellája helyét *emléktábla* jelzi.

A vár építéséhez fűződik a „Kömüves Kelemen” népballada története.

A vár XV. századi *kaputornyai és palotájának egy része* még megvan.

299k A Magna Curia (Str. Dr. Petru Groza 29.), Bethlen Gábor fejedelmi kastélya négy sarokbástyás, reneszánsz építmény, barokk kiegészítésekkel. 1621-ben egy XVI. századi épület átalakítása és bővítése révén készült. 1632-ben itt lakott férjével, Bethlen Istvánnal Széchy Mária, a Murányi Vénusz, akinek alakját több költőnk is megénekelte.

Az épület északi oldalán van a remek *kőlépcső*, déli homlokzatán reneszánsz *ablakkeretek* láthatók, a bejárat felett *balkon*, nagytermében pedig színes, címeres *kőmandalló*. A barokk részek Haller János és neje, Daniel Zsófia idejéből valók.

A Magna Curia ma az 1882-ben alapított *múzeum* otthona. 30 termében dák és római leleteket, történelmi és természettudományi anyagot láthatunk. 23 000 történelmi és 30 000 természettudományi darabja van.

A Magna Curiával szomszédos Parcul Cetății (Várkert) szélén álló *Decebal-szobrot* I. Moga készítette. A Vár-hegy aljában van az új *Művelődési ház*.

300k A református templom elődje a XIII. században épült. A XV. század végén gótikus szentéllyel bővítették. 1545 óta a reformátusok birtokában van. Századunk elején a régi épületet lebontották, s újat emeltek.

301k A hajdani ferences templom és kolostor (Str. Progresului 12.) a város északkeleti részében áll. XVIII. századi barokk építmény, azóta azonban többször is átalakították.

302k Cantacuzino tornya (Str. Călugăreni 21.) a dévai temetőben áll. Cantacuzino olténiai bán ortodox templomot építtetett ide, ennek azonban csak a tornya maradt fenn.

Kirándulás. Déván ellátogathatunk még a városhoz tartozó *Bezsán-erdőbe* (Pădurea Bejan), amely különleges tölgyváltozatairól ismert természetvédelmi terület.

A Simonkai Lajos (1851–1910), az egyik leghíresebb magyar botanikus által felfedezett tölgyalakok az ő neve alatt kerültek be a botanikai irodalomba. Fő műve: „Erdély flórája”, melyet az aradi főgimnáziumban eltöltött 10 éves tanársága alatt írt meg, s mely a mai napig a legnagyobb ilyen erdélyi szakkönyv.

A Maros túlsó partján, egy nagy hegykúp tetején láthatók a Hunyadi által építtetett *Aranyivár romjai* (Uroi). A romokon kívül *őskori erődítés nyoma* is felfedezhető.

Deva–Caransebeș **Déva–Karánsebes**

Dévát Sintuholm – Szántóhalma külvároson át hagyjuk el, és a 68. számú úton megyünk dél felé. Vajdahunyad után a 66-os úton folytatjuk utazásunkat Hátszegig. Innen kirándulunk Petrozsény felé, majd Karánsebesnek vesszük az utat.

Dévától az Egregy- vagy Cserna-patak mellett haladunk több apró falun át.

Hunedoara – Vajdahunyad város a Cserna (Egregy) és a Zalasd vízének egyesülésénél, a Pojana-Ruszka lábánál, 270 m magasan fekszik. Az utóbbi időben modern gyárvárossá növekedett s lakossága a hozzá tartozó 13 településsel együtt több mint 80 000. A román vas- és acélkohászat központja. Története szorosan összefügg a vérével.

A város *református templomát* 1500 körül építették késői gótikus stílusban. Hajdani *Ferenc-rendi kolostorában* egy helyi krónika íródott a környék eseményeiről.

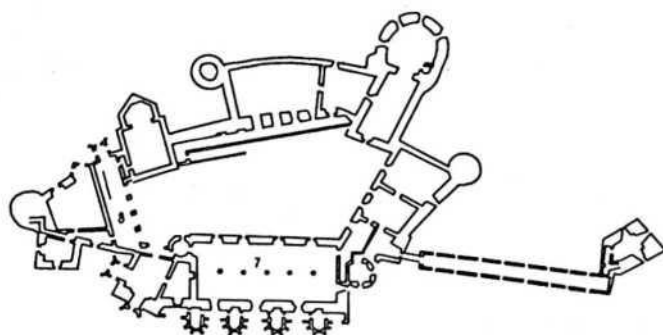
303^{EL} Vajdahunyad vára a Zalasd (Zlaști) vize mellett, egy szirtfokon áll. Egyetlen bejáratához most fahíd vezet, régebben felvonóhídja volt. Nincs és nem is volt védőövezete, tulajdonképpen megerősített, díszes palota.

A Hunyadiak őse, Sorb kenéz a XIV. században királyi adományként kapta a várat. Fiát, Vojkot (Vajk) a királyi udvar katonáját, Zsigmond 1409-ben megerősítette birtokában. Vajk fia, János (Hunyadi János), építtette ki a várat, utána pedig özvegye, Szilágyi Erzsébet. Mátyástól Korvin János kapta ajándékba. A XVI–XVII. században többen is birtokolták, végül a kincstáré lett. Többször le is égett. 1870 és 1880 között Steindl Imre és Schulek Frigyes építészek restaurálták és ezt 1907–13 között a Möller-féle restaurálás követte.

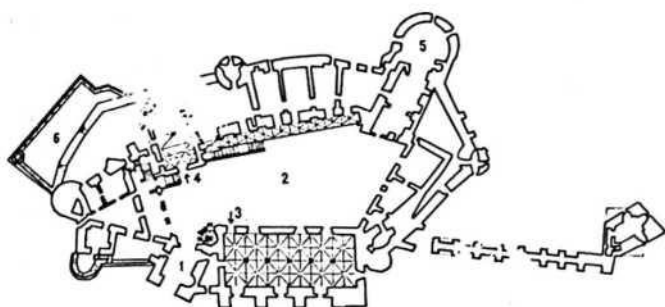
A várkastély két szárnya – Hunyadi János és Szilágyi Erzsébet idejében – egységes terv szerint épült. A homlokzatot hatalmas pillérekre kiszögellő, zárt erkélyek díszítik. Ezek mögött folyosó vezet a túlsó sarok öreg tornyába.

A középkoriasabb, erődítmény jellegű szárny *tornyai, bástyái* inkább a védelmet, mint a külső díszítést szolgálták.

A kapun belépve a szabálytalan ötszög alakú várudvarba érünk.

EMELET

FÖLDSZINT
VAJDAHUNYAD VÁRA

1. Kaputorony
2. Várudvar
3. Lovagterem
4. Várkáporna

5. Fehér-bástya
6. Bethlen-terasz
7. Nagyterem
8. Mátyás-loggia

Jobbra egyszerű ajtó vezet a Hunyadi János által építtetett szárny földszintjén levő gótikus *lovagterembe* (1452). Ezt öt nyolcszög alakú vörösmárvány pillér két hajóra és hat szakaszra osztja. A pillérek lábazata, lombdíszerű fejezete, a boltozat bordái és a zárókövek kemény mészkőből vannak. Az egyik pillérfőn látható az építtető Hunyadi János nevét tartalmazó latin felirat. Az ablakmélyedésekhez lépcsők vezetnek s a fülkék padjairól kitekinthetünk az ablakokon, ahonnan valaha szép kilátás nyílt az erdős környékre.

Igen szép a vár északkeleti részében levő gótikus *várkáporna*. A Szilágyi Erzsébet által építtetett *Mátyás-loggia* falain világi tárgyú – talán Hunyadi János származására utaló – falképek voltak. A XVII. században Bethlen Gábor a déli épületszárnyra két, az északira egy emeletet húzatott. A várban szerény történeti kiállítás látható.

304^{EL} A vajdahunyadi ortodox templom 1458-ban épült Mátyás király kiváltságokat biztosító engedélyével. Igen értékes régi okmányai vannak.

Vajdahunyadról nem dél, hanem kelet felé megyünk tovább, s 10 km után Călan – Kiskalán várostól délre elérjük a 66. számú utat. Kiskalán *kohászati üzeméről* híres. *Gyógyfürdője* közelében tártak fel egy *római fürdőtelepet*. Ugyanezen a helyen egy keresztény telep is volt a IV–VI. században.

Ahol elértük a 66. számú utat, onnan kelet felé is indul egy elágazás Streisîngeorgiu – Sztrigysszentgyörgy felé.

305^{EL} A sztrigysszentgyörgyi templom a XIII. században épült. Szentélye XVIII. századi toldás. A rövid hajó nyugati végén kis *harangtornya* van, s ennek keleti oldalán egy felirat megörökíti az építető, Lackó ispán nevét. A templom eredeti belső *freskóinak* felirata XV. századi kegyuraságok emlékét őrzi. A templom 1809-ig a református egyházé volt, azóta ortodox.

A 66. számú úton Streiu – Zeykfalva 2 km-re fekszik Kiskalántól.

306^{EL} A zeykfalvi templom a XIII. században épült, román stílusban. Román ikerablakos *tornya* kősisakos, s mind a templom, mind a torony falába a kiskaláni római telep sok követ rakták be. Eredeti belső *freskói* igen értékesek. A közel-múltban történt helyreállítása mintaszerű.

Hateg – Hátszeg város a Sztrigy- (Streiu)-folyó mentén a Hátszegi-medencében fekszik. Fakitermelési központ, van konzervgyára és húsipari kombinátja. Lakosainak száma több mint 7000.

A vidék Traianus császár légióinak útvonala, a dákok ellenállásának helye, egykor székely gyeptörök területe és a török hadak felvonulási terepe volt. Ispánjának nevét 1276-ban említi először egy oklevél. A helység a román kenézek egyik központja volt. [A román pásztorok ősi települése, a cătun (szállás), néhány szövetséges család lakhelye volt. Ezt a kenéz vezette.] A Kendeffyek Mátyás királytól 1463-ban Hátszeget mint várost kapták meg, mivel a királyi oklevél azt „Oppidum nostrum Haczeg”-nek nevezi.

Kirándulások

Hátszegtől északnyugatra a Vajdahunyad felé vezető úton, Silvasul-de-Jos – Alsószilvás mellett *vadrezervátum* van, ahol bölényeket is tartanak. Itt volt a Nopcsa család régi kastélya. Szintén északnyugatra, Hátszegtől 13 km-re, Silvasul-de-Sus – Felsőszilvás határában egy műemléket érdemes még felkeresni.

307^{EL} A priszlopi kolostor XIV. századi eredetű. Mircea cel Bătrîn havasalföldi fejedelem hozzájárulásával épített ortodox kolostor. Nicodim nevű apátjának neve 1398-

ból maradt fenn. A kolostor egy része romos állapotban van, más részét restaurálták.

Utazás a Zsil völgyébe. Hátszegről a 66. számú úton megyünk a Sztrigy-folyó mellett, majd a vízvásztón át a Zsil völgyébe jutunk.

Sîntamaria-Orlea – Őraljaboldogfalva hajdani *Kendeffy-kastélya* ma az állami gazdaság székháza. Sok római emlék volt itt.

308^{EL} A **református templom** a XIII. század második felében épült, román stílusban. Donátora a Kendeffy család volt. *Tornyának* román stílusú ikerablakai vannak, hajója egyszerű. Bizánci jellegű *freskói* 1311-ben keletkeztek. A templomot *kőfal* övezi. Igen értékes, megtekintésre méltó műemlék.

Subcetate – Váralja vasútállomásnál a hegytetőn egy *örtorony* áll. Őraljaboldogfalva is erről a Kendeffy-örtoronyról kapta nevét. A torony mellől gyönyörű a kilátás.

Ohaba-de-sub-Piatră – Kőaljaohába faluból kirándulhatunk a Retyezátba. Innen jelzett turista út vezet Nucșoara – Nuksorán át a *Pietrele menedékházhoz*. Sălașu-de-Sus – Felsőszálláspatak községnél XIII–XIV. századi *várromot* láthatunk, Mălăești – Malajesd határában *középkori torony és várfal maradványait*, Nucșoara – Nuksora helységben pedig egy középkori eredetű *ortodox templomot*. A *Pietrele menedékházhoz* autóval járható út vezet.

Pui – Puj szintén retyezáti kirándulások kiindulópontja. Délnyugati irányban Rîu-Bărbat – Borbátvíz és Hobița – Hobița érintésével juthatunk el az 1410 m magasán álló *Baleia menedékházhoz*.

Crivadia – Krivádia mellett a vasút egy 26 m magas *via-dukton* megy át. Itt is egy viszonylag épen maradt római *örtornyot* láthatunk.

Merișori falu után az út átvezet a *Merișori-hágón* (Pasul Merișori) és a Banica-patak völgyében megy Petrozsény felé.

Peștera-Bolii – Bolibarláng falu fölött az 1872-ben lerombolt *Boli-vár* maradványai láthatók. A vasútállomás közelében van a *Boli-barláng* bejárata is.

Petroșani – Petrozsény a zsil-völgyi szénbányák központja. Lakosainak száma több mint 40 000. A városban *Bányászati Kutatóintézet* működik és gazdag anyagú *Bányászati Múzeum* látható.

Petrozsényből a Parîngon át gyönyörű út vezet a *Vidra-tó* (Lacul Vidru) mellé (az út állapotáról érdeklődni tanácsos).

Petrila – Petrilla városból indulhatunk a *Parîng-csúcsra* (2073 m), valamint a 2500 m magas havasok felé. Csak gyakorlott turistáknak ajánlható kirándulás!

Vulcan – Zsilyvajdevulkán, Petrozsénytől délnyugatra, majd Lupeni – Lupény és Uricani – Urikány mind már a múlt század óta szénbányászati központ. Valamennyiből kirándulhatunk a Vulkán-hegységbe és a Retyezátba.

Hátszegtől a 68. számú úton megyünk tovább délnyugat, majd nyugat felé.

D e m s u ș – D e m s u s faluba Hátszegtől 6 km-re kell letérnünk a főútról északi irányban.

309^{EL} Az **ortodox templom** a XIII. században épült román stílusban. Az építkezéshez római köveket, téglákat, faragványokat bőven felhasználtak. A templom a bizánci kilenc osztású belső térkialakítás rendszerében épült. A négy középtornyot tartó pillér római sírkövekből készült. Ezt a XV. században átépítették. Belsejében XV. századi *freskók* láthatók.

S a r m i s e g e t u z a – V á r h e l y a rómaiak Ulpia Traiana nevű dáciai fővárosa volt. (105-ig volt a dákok fővárosa.) A dák állam a római hódítás (105–106) előtti évtizedekben fejlett kultúrájú, jelentős birodalom volt. Régebbi román neve Grădiște. A szó a szláv nyelvből ered és a magyar Várhelynek felel meg.

310^{EL} Ulpia Traiana **feltárt** maradványai. A város teljes neve Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica volt, melyhez később hozzátették a Decebal-féle egykori főváros, Sarmisegetuza nevét is.

A várost Traianus császár i. sz. 108–110 között alapította, mintegy pótlandó az egykori fővárost. Magas fallal övezett település volt. 32,4 hektár területen, a négyzet alakú falrendszer minden oldalán kapuval. 279 után a város elnéptelenedett, földrengés pusztította, s rommezővé vált. Köveit házépítéshez és a környező kastélyokhoz hordták el, templomokba építették be. Az ásatásokat a Hunyadmegyei Történelmi Társulat kezdte el; 1918 után a román állam nagy áldozatokkal folytatta.

A városban volt az *Augustáliák palotája*, ettől dél felé 200 m-re a *fórum*. Ezenkívül *fürdők*, *templomok*, *szentélyek*, *köz- és magánépületek* nyomai láthatók. A falakon kívül volt a nagy *amfiteátrum*. Hossza 88 méter, szélessége 69 m, 5000 néző fért el benne.

Az itt álló *múzeumban* látható mindaz, ami a régi római városból megmaradt. A római temető az Osztró felé vezető római út mentén volt, de a népvándorlás idején feldúlták és a szarkofágokat összetörték. A megmaradtak közül a szebbek itt és Déván láthatók.

Kirándulás a Retyezátba

Várhelytől délkeletre fekszik Clopotiva – Klopotiva és innen autóval is tovább lehet menni a Rîu mare völgyében. Nagy duzzasztó – víztároló épül és az út rossz állapotban van. Rîu-de-Mori – Malomvíz mellett van *Kolcvár romja*, egy sziklás hegytetőn. A vár a Kendeffy családé volt.

311^{EL} A **malomvízi ortodox templom** a kolcvári várhegy lábánál romosan áll. A négyszögű szentély fölött gótikus torony emelkedik, amely csak kívül a fal mellé állított létrával volt megközelíthető és menedékként szolgált. A szentélyben bizánci *falképek maradványai* láthatók. Az út ezután a *Gura Zlata turistaház* és a *Gura Apei menedékház* érintésével a hegység belsejébe vezet.

A Retyezát (Munții Retezat) kb. 850 km² területű, több mint 20 csúcsa éri el a 2300 métert. Igazi alpesi jellegű magashegység. Fontosabb csúcsai: a *Peleaga* 2509 m, a *Păpușa* 2502 m, a *Vîrful Mare* 2486 m, a *Retezat* 2485 m. Mintegy 20 gleccserteknőjében szép tengerszemek vannak: a *Bucura*, a *Zănoaga*, a *Galeșu*, a *Păpușa*, a *Gemenele* stb. Növényzete változatos, alul bükkerdők, felette lucfenyő, majd henyefenyő és gyepek, valamint sziklahavas következnek. Legnemesebb vadjai a szarvas, a zerge, a medve, a hiúz és a fajdkakas. Itt lőtték az utolsó szakállaskeselyűt.

A hegység északi oldala *természetvédelmi* (tudományos kutató) terület, mely csak engedéllyel látogatható. Itt terül el a 13 000 hektáros *Nemzeti Park* is. A hegységben jó turistautak és jelzések vannak, de túrákra csak alpinista felszereléssel és csak gyakorlott turisták vállalkozzanak!

Várhelytől 10 km-re elérjük a *Vaskapu-hágót* (Pasul Poarta de Fier), amely ősidők óta a népek országútja volt. A dákok és a rómaiak két nagy ütközetet is vívtak itt (i. sz. 89-ben és 101-ben). A rómaiak a hágót *Tapae*-nak nevezték. Itt törtek be a törökök 1420-ban. 1438-ban s 1442-ben Hunyadi János 80 000 törököt semmisített meg a hágó környékén. *Zeicani-Zejkány* mellett látható *Hunyadi győzelmének emlékműve*, egy óriási vasbuzogány.

Voislova – Szörénybalázsd helyén a rómaiak idején a *Pons Augusti* nevű telep volt.

Itt kiterőt tehetünk észak felé.

Ruschita – Ruszkabánya rózsaszínű márványáról híres, melynek nagy beceje van mind a szobrászatban, mind az építészetben. Vasműve 1809-ben keletkezett. 1849-ben a *Maderspach* család tulajdona volt.

Bem és Kmetty tábornokok menekülésükkor *Maderspachné Buchwald Franciska* (1804–1880) vendégszeretetét élvezték, s innen mentek tovább. Az osztrák csapatok bevonulásakor a parancsnok *Maderspachné* elfogatta és a környék összetereit lakossága előtt derékig lemezeltetve megkorbácsoltatta. Férje feleségének megaláztatása miatt, öngyilkos lett.

Oțelul Roșu – Vöröscél (egykor Nándorhegy) nagy acél- és lemezművéről híres város. A *Pojána-Ruszka* és a *Szárkő* (Țarcu) alatt fekszik, jó kiindulópont megmászásukhoz.

Obreja – Bisztranyiresen és *Iaz* – Jászton át beérünk *Karánsebesre*. A várost a IV. utazás során ismertettük.

Deva–Sebeș

Déva–Szászsebes

Dévát a *Calea 23 August* útvonalán hagyjuk el és a 7. számú úton megyünk tovább, a *Maros* déli partján.

Simeria–*Piskiváros* a *Maros* völgyében, a *Sztrigy* torkolatánál, 200 m magasan fekszik, és a hozzácsatolt 6 községgel és *Biscaria* *Dédáccsal* együtt 12 000 lakosa van. Vasúti csomópont,

iparváros, gépgyárral; mozdony- és vagonjavító műhelyekkel, élelmiszeripari üzemekkel.

Piskin született Barcsay Ádám (1742–1806) testőríró és az 1849. február 9-én nagy ütközetben itt győzte le Bem Puchner hadait. A híres piski *fahíd* cölöpeinek *maradványai* még látszanak. Piskin túl, a Sztrigy hídján áthaladva *kempinget* is találunk.

312^{EL} A **dédácsi arborétum** tulajdonképpen a hajdani Gyulay-kastély parkja. (Piski északi végén van.) A kastély egyszerű, klasszicista épület, inkább udvarház jellegű. Az *arborétum*, a kastély 70 hektáros ősparkja, amelyet Gyulay Ferenc 250 évvel ezelőtt alapított, ma a Román Erdészeti Kutatóintézet tulajdona. Egzóta-telep is egyben, ugyanis Fáy Béla még a századfordulón egzotikus növényeket telepített ide (bambuszfajtákat, rhododendron- és eukaliptusz-féléket). *Pálmaházában* tudományos nemesítési munka folyik.

1816-ban hosszabb ideig a Gyulay család vendége volt *Kazinczy Ferenc*, innen járta be az egész környéket. „Utazások Erdélyben” című művében, és versben örökítette meg a hely varázsát. A család *emlékoszlopot* állított a nagy író tiszteletére. A kastély utolsó gazdája az Ócskay család volt.

Piskitől délre Banpotoc – Bánpatok márványbányájáról híres. Constantin Brâncuși (1876–1957) világhírű román szobrász több művét itteni márványból faragta.

Turdaș – Tordos prehistorikus lelőhely. Itt tárta fel Torma Zsófia (1840–1899) neves régész egy *ötezer éves település maradványát*, amelynek leleteit a régészet tordosi kultúra néven tartja számon.

Tordos után az út eltávolodik a Marostól.

Orăștie – Szászváros 230 m magasan fekvő, 15 000 lakosú város. Vegyi-, fa- és könnyűipari üzemein kívül szörme- és gyógynövény-feldolgozása is jelentős.

A XII. században a szászok alapították. Itt volt királybíró Oláh István, a humanista író és esztergomi érsek Oláh Miklós atyja. A város lakosságának jórésztét a XV. században a törökök kiirtották, illetve elhurcolták. A XVI. században az itteni nyomdában készült a „Palia de la Orăștie” (Szászvárosi Ószövetség, 1582), a még cirill betűs őnyomatvány, az egyik legismertebb korai román nyomtatvány, a román bibliafordítások fontos állomása. A város évszázadok óta híres iskoláiról, az erdélyi románság egyik kultúrközpontja.

A Str. Petru Groza 2. számú épülete a középkori eredetű *református templom*.

A főtéren áll *Decebal* és Petru Groza szobra, és egy modern *szoborcsoport*.

313^{EL} A **hajdani református kollégiumot** (a főtéren) Apafi Mihály fejedelem alapította, 1663-ban. Később Kun Kocsárdnak (1803–1895), a szabadságharcban is szerepet vállaló, haladó szellemű politikusnak 50 000 forintos adományából növekedett naggyá. Mostani épülete 1910-ben épült. Nyolc éven át növendéke volt dr. Petru Groza, valamint Aurel Vlaicu, a román repülés úttörője.

314_{EL} **A szászvárosi múzeumnak** (Piața Aurel Vlaicu 1.) különösen néprajzi és céhtörténeti kiállítása érdekes. Az előbbiben a vidék *népművészetét* tanulmányozhatjuk, az utóbbiban a *gazdag szászvárosi céhhagyományokat*.

Kirándulások. A városból délre vezető út Căstău – Kasztó községe felé ágazik. Keleti ága Șibișelul-Vechi – Ósebeshely helységbe vezet. Itt egy *várrom* látható. A környéken sok *diófaerdő* van, s innen fel lehet menni a Kudzsiri-havasokba (Munții Șurianului), a *Prislop menedékházhoz*.

Az út nyugati ágán autóval Costești – Kosztesdig juthatunk, majd innen vasúttal Grădiște-de-Munte – Gredistyé-ig. Itt volt a dák birodalom fővárosa, Sarmisegetusa Regia. A dák vár 1200 m magasságban 3,5 hektár területen feküdt. Tőle 100 méterre voltak a szentélyek. A nagy, 30 m átmérőjű szentély három és fél tonnás kőtömbökből épült. Kisebb szentély is volt itt, 114 andezit oszloppal. Valamennyi az utolsó dák fejedelmek korából való. (I. sz. I. század.)

A 7. számú úton, Szászvárostól 5 km-re, kiterőt tehetünk északi irányban.

Geoagiu – Algyógy 6 km-re van a 7. számú úttól. A dákok Germisara néven ismerték, ami hévizet jelent, a rómaiak pedig Thermae Dodonae-nak nevezték. Erődítményt is építettek ide. A község *református temploma* román kori körtemplom, *kastélya* a Kun családé volt, amelynek lakói az 1848-as küzdelmek idején vesztették életüket. *Sírhelyek* a kastély udvarán van. A *fürdőtelep* (Geoagiu Băi) 5 km-re van a községtől. Közeliében egy *római út maradványai* láthatók. A telep medencéit hét 29–31 °C-os forrás táplálja.

Az út ezután eléri a Maros-völgy síkját, a *Kenyérmezőt* (Cîmpul Pîini). Itt győzte le 1479-ben Kinizsi Pál a törököket.

Aurel Vlaicu (régen Bencenc) községben született Aurel Vlaicu, a román aviatika úttörője. Szülőházában *emlékmúzeum* van. Jókai 1853-ban május 15–17 és 27–28-án itt vendégeskedett Lázár Kálmán kúriájában, aki Dembinszky csapatában harcolt. A házigazda kiváló ornitológus volt és a román folklórt is gyűjtötte.

Az úton találjuk ezután a Restaurantul Izvorul rece (Hidegforrás étterem) *autóspihenőt*, s tőle nem messze két irányban is kiterhetünk.

Észak felé Șibot – Alkenyér falu vasúti állomása mellett látható a *kenyérmezei csata* (1479. október 13.) *emlékműve*. Itt kiterő van Alvinc felé.

Délre Cugir – Kudzsir a főúttól délre 16 km-re fekszik. 22 000 lakosú ipari város, élelmiszer- és konfekcióiparral, szerszám- és varrógépgyártással, hengerművel. Pompás kiindulópont a Kudzsiri-havasokba, a *Surjánra* vezető tűrákhoz.

A 7. számú úton Tărtăria – Alsótatárlaka következik. A tordosi kultúrával azonos korú *régészeti leleteiről, terrakotta idolkairól és agyagtábláiról* híres, amelyek a sumér kultúra hasonló termékeire emlékeztetnek.

Következő megállónk Szászsebes. A várost az I. utazás során ismertettük.

VII. Turda–Braşov Torda–Brassó

Ez az útvonal az Aranyos (Arieşul), majd a Maros völgyében vezet a 15. számú úton Marosvásárhelyig. Innen azután a 13. számú úton a Küküllő vidékét átvágva, Segesvár érintésével jutunk Brassóba.

Turda–Tîrgu Mureş Torda–Marosvásárhely

Tordát a Str. Libertăţii, majd a Str. Bihor vonalán hagyjuk el és a 15. számú úton, az Aranyos völgyében megyünk délkelet felé.

Cîmpia Turzii – Aranyosgyéres fontos vasúti gócpont s egyben Torda vasútállomása. Aranyosgyéres és Gyéresszentkirály egyesüléséből keletkezett, 20 000 lakosa van.

A vidék a rézkorszak óta lakott. A XIII. században már a település is létezett, de mezővárossá csak Báthori Gábor emelte 1610-ben. (Lovastestőrei egy részét telepítette ide.) Ezt a rangját a település a XVIII. században veszítette el. Újabbán ismét város.

315_{UT} Mihai Viteazul emlékműve az Aranyos partján áll. Vitéz Mihály havasalföldi fejedelmet a Keresztmezőn ölték meg Basta katonái 1601-ben. Moldvát, Havasalföldet és Erdélyt tervezte uralma alatt egyesíteni. A Habsburg-császár addig állott mögötte, amíg politikai érdekét szolgálta.

A nyugatabbra levő Vălenii de Arieş-Aranyosrákos *unitárius templomának* szószerkét Sipos Dávid faragta 1763-ban. Plăieşti – Kövend *unitárius templomának* kazettás mennyezete van. Szép a díszes karzat és az orgona, valamint a szószerkorona. A templom a XIII–XIV. században épült, de nagy ablakai az átépítést bizonyítják.

Luna – Aranyoslóna régi *udvarháza* Jósika Miklós (1794–1865) magyar regényíró otthona volt, több művét itt írta.

Luncani–Gerendkeresztúr ősidők óta lakott. A rómaiaknak is volt itt egy erődítményük. Szapolyai János 1529-ben országgyűlést tartott a helységben. A XVI. század végén híressé vált a gerendi unitárius iskola.

A község mellett van a *Hanul pescarilor* (*Halásztanya*) *kemping*.

316_{UT} A református templom a XIII. század végén épült, egy 1290-től származó templom maradványának felhasználásával. Stílusában román és gótikus elemek egyaránt felfedezhetők. Egy megmaradt *felirat* szerint a templomot István pap építtette. Egy másik egykorú *kőbevésett felirat* a hajó déli külső falán az építető Gerendi család tagjait sorolja fel 1299-ből. A mostani templomnak bélétes gótikus *kapuja* van. *Kriptájában* a Kemény, Bethlen, és a Kun családok tagjai nyugszanak.

317_{UT} A hajdani Kemény-kastély (az Aranyos mellett) voltaképp udvarház, 1633-ban épült, később barokkosították, s magas duplatetővel látták el.

Itt élt Kemény József (1795–1855) történettudós és műgyűjtő. Könyv- és okmánygyűjteményének egy része az 1848. évi román felkelés alkalmával megsemmisült, a maradék az Erdélyi Múzeum Egyesület tulajdonába, majd a Román Állami Levéltárba került. A kastély a *termelőszövetkezet székháza*.

Luduș – Marosludas-nak, a Maros völgyében fekvő új gyárvárosnak több mint 13 000 lakosa van. Len- és kenderfeldolgozó üzemeiről, élelmiszeriparáról (cukorgyár) és hőerőművéről híres.

A főút vonal Marosludas után áttér a Maros déli partjára. Itt egy *autóspihenő* van, *éteremmel*. Marosludas után a műút egy dombháton húzódik, ahonnan szép kilátás van a Maros völgyére.

Iernut – Radnót nagy múltú, történelmi nevezetességű helység. Az unitáriusok és a reformátusok is tartottak itt zsinatokat.

318_{UT} A radnóti kastély négyszögű építmény, zárt belső udvarral, négy sarokbástyával. Az udvart loggia díszítette. XVI. századi eredetű műemlék, pompás kőfaragványokkal. Az egyik ajtókereten 1514-es évszám látható. Mai alakját a kastély II. Rákóczi Györgynek köszönheti, aki 1650 körül a kor egyik leghíresebb építőművészeivel, a velencei Agostino Serenával építtette át.

A kastély parkban áll. Jelenleg *Mezőgazdasági Középiskola*.

319_{UT} Radnót református temploma 1486-ból származik, késő gótikus stílusú építmény, egyik zárókövén *címer* (nap és hold) látható. Igen szépek az *ablakok mérművei* és az *ablakbélések*. A szentély oldalán gótikus ülőszékek vannak. A templom kerítésében több *régi sírkő* látható.

Tovább a főúton elhagyjuk Cipău – Maroscsapó helységet, a híres *régészeti lelőhelyet*. A kőkorszaktól kezdve az i. sz. IX. századig több korból is találtak itt emlékeket.

Sînpaul – Kerelőszentpál Árpád-kori település. 1575-ben itt volt az uralmat eldöntő csata a Habsburg-párti Békés Gáspár és Báthori István között, amelyben az utóbbi győzött. Ezzel

Erdély függetlensége fennmaradt és a fejedelem így nyerhette el a lengyel királyi trónt. A csatában Békés Gáspár oldalán Balassi Bálint is részt vett s itt esett Báthori fogságába.

320_{LY} Kerelőszentpál templomát Haller Gáborné annak idején a reformátusoktól vétette vissza. Eredetileg gótikus katolikus templom volt. Hallerné jelentősen kibővítette, az átépítést fia, Gábor fejezte be 1775-ben.

321_{LY} A hajdani Haller-kastély helyén a középkorban vár állott. Ennek helyére kezdte 1610-ben építtetni Haller István a következő várkastélyt, amelyet fia, János fejezett be 1674-ben. A kuruc időkben ez is elpusztult, s ennek helyébe épült a jelenlegi barokk kastély. Több *feliratos követ* a Haller- és Kornis-címerek díszítik. A kastélyt 1959-ben restaurálták, de rendezetlen állapotban van.

322_{LY} A Haller család sírkápolnáját (a Kápolna-hegyen) Haller Gáborné Károlyi Klára építtette a XVIII. században. A család ide temetkezett, és sok szép *sírköve* az ún. imolában van elhelyezve.

Ungheni – Nyárádtő a Nyárad vizének torkolatánál fekvő ősi települési hely, ahol szkíta és dák leletekre bukkantak. Református *erődtemploma* a székelyek jellegzetes építménye.

A főútvonal mellett fekvő Cristești – Maroskeresztúr nevezetes *régészeti lelőhely*. Itt vaskori település, nagy kerámiai központ és római őrhely volt.

A Maros északi partján Morești – Malomfalva régészköri korban *bronzkori temetőjéről* híres. Nagy *földvárát* a román régészek honfoglalást megelőző „praestatális” őstromán településnek tartják.

Az út ezután rövidesen Marosvásárhelyre ér.

Tîrgu Mureș **Marosvásárhely**

A város Maros megye (județul Mureș) székhelye, hajdan Marosszék, majd Maros–Torda vármegye központja volt. A Maros felső folyásán, a Poklos-patak torkolatában, a Somos-tető tövében fekszik, 330 m magasságban. Lakóinak száma több mint 130 000, az alárendelt községekkel együtt 153 000. Fontos kereskedelmi és ipari központ. Románia egyik legnagyobb cukor- és bútorgyára itt működik. Élelmiszeripara mellett konfekciós és fémmegmunkáló üzemei is jelentősek.

A város a Maros felső folyásának fontos kulturális központja, hol több román és magyar nyelvű újság és folyóirat jelenik meg (pl. az „Igaz szó”). Helyi rádióállomása román és magyar nyelven sugároz műsort, s színházában mindkét nyelven tartanak előadásokat.

Marosvásárhely környéke a neolitikor óta lakott. Területén nem ritkák a dák és a római leletek, ősi székely város, eredetileg Székelyvásárhely (oklevelekben Novum forum Siculorum) volt a neve. 1316-ban már

gabona- és állatvásáráról volt nevezetes. Német kereskedők ezért is nevezték Neumarktnak (Újvásár). (Román neve Marosvásárt jelent.) A város már a XIV. században tekintélyes helynek számított. 1439-ben országgyűlés székhelye. 1448-ban maga Hunyadi János is megfordult itt. 1482-ben Mátyás király szabadalomlevele Székelyvásárhelyt városnak nyilvánította s lakóit felmentette a vámfizetés alól. 1552-ben a város ismét országgyűlés székhelye lett, 1554-ben Ferdinándnak hódolt, majd 1558-ban megint országgyűlést tartottak benne.

Ugyanezen időben már nemcsak fejlett kézműiparral rendelkezett, hanem művelődési központtá is lett. Borsós Sebestyén (1520–1584) itt írta meg az 1480–1583 közötti évszázad krónikáját, 1592-ben itt lett tanár Baranyai Décsi János (1560–1601) s a XVI. század végén itt írta meg a tíznyelvű Calepinus szótár magyar részét Laskai Csókás Péter iskolaigazgató.

1595-ben ez a város is segítette Vitéz Mihályt a török elleni harcban, sőt négy évre rá – mint a székelyek jó része – Báthori András ellen is. Ennek ellenére a havasalföldi fejedelem zabolátlan katonái 150 polgárt öltek meg. 1602-ben pedig már Basta gyűjtogatott, s 400 hajdúja teljesen kifosztotta a várost. 1605 után, miután a várat Borsos Tamás városbíró Bocskai fejedelem engedélyével felépítette, Bethlen Gábor szabad királyi várossá emelte, s ekkor kapta a Marosvásárhely nevet (1616). Az idők során több erdélyi fejedelmet itt iktattak be tisztségébe. 1658-ban a várost elfoglalták a törökök a várral együtt s 3000 embert rabságba hajtottak. Két évre rá tatár csapatok dúlták fel. A kuruc időkben is sokat szenvedett s nem sokkal később pestisjárványok tizedelték meg lakóit.

Az 1848–49. évi szabadságharcból a város kivette részét, Bem többször is tartózkodott itt, Petőfi pedig innen indult a fehéregyházi ütközet színhelyére. 1876-ban Maros–Torda vármegye székhelye lett s még ugyanebben az évben óriási tűzvész pusztította el részét.

A város a múltban a székelység kulturális központja volt s az maradt a jelenben is. Az itt élt szellemi nagyságok közül meg kell említenünk a két Bolyai, Farkas és János nevét, Aranka Györgyét, Szász Károlyét, Dózsa Elekét és Kőteles Sámuelét. Itt élt a székely ezermester, Bodor Péter is, aki a főtéren egy zenélő kutat épített.

Marosvásárhely a románság történetében is jelentős szerepet játszott, az itteni Királyi Tábla jurátusa volt Avram Iancu és Alexandru Papiu Ilarian, az 1848. évi román mozgalom fő szervezői.

A város fejlődése a felszabadulás után felgyorsult, óriási lakótelepekkel és szociális létesítményekkel bővült. A régi strandnál levő ligetbe nagy, modern *sportsarnokot* építettek.

Látnivalók

A város központjába a Str. Doja (Dózsa György út) vezet. A főtér déli része a Piața Eroilor Sovietici (Szovjet Hősök tere). Ennek déli részén áll *Nicolae Bălcescu mellszobra*, Andrei Ostap műve. Ugyancsak a téren, a Hotel Grand előtt van a kisebb *ortodox templom*, mely eredetileg görögkatolikus templomnak épült. A túloldalon a *Városi Néptanács* épülete áll.

323. A volt Városháza (Piața Eroilor Sovietici 2.) 1907–08-ban épült Komor Marcell és Jakab Dezső építésztervei alapján. Kis, parkosított beszögellésben áll. Díszes *színes majolika tetőzete* és *toronysisakja*. Érdekesen hullámzó vonalival, romantikus jellegével és magyar népi motívumaival az épület igen vonzó látvány. Tulajdonképpen szecessziós–eklektikus, több stílusnak keleties elemekkel való ötvözése. Márványoszlopos *előcsarnoka* gótikus boltozatával, színes üvegablakaival

középkorias hangulatú. *Tornya* az épület északkeleti sarkán merészen felmagaslik, sisakjában négy óra van.

Az épület jelenleg a *Megyei Pártbizottság* és a *Megyei Néptanács* székháza.

324. A Kultúrpalotát (Piața Eroilor Sovietici 1.) szintén Komor Marcell és Jakab Dezső építészek tervezték, a régi Városházához hasonlóan, ugyancsak a Lechner-féle, magyar építészeti irányzat szellemében. *Színes majolika tetőzete* már messziről magára vonja a figyelmet. Homlokzatát Körösfői-Kriesch Aladár tervei alapján készült *mozaiklapok, fémdomborítások* és *szobrok* díszítik.

Lépcsőházának *üvegfestményei* Petőfit, Kossuthot és Jókait ábrázolják. Előcsarnokában Körösfői-Kriesch Aladár két *freskója* látható. Nyolcszáz üléses földszinti *nagytermében* működött 1972-ig a marosvásárhelyi Állami Székely Színház. A terem eredetileg hangversenyek számára épült, egyedülálló orgonája van. Az első emeleti *tükörterem* falát freskók és óriástükrök díszítik. A székely mondavilágot ábrázoló 12 festett ablakát Nagy Sándor és Körösfői-Kriesch Aladár készítette. A második emeleti kisebb *hangversenyteremben* kamarazene-koncerteket rendeznek. Egyik festett ablaka Bethlen Gábor fejedelmet és tudósait ábrázolja.

Az épület harmadik emeletén van a *Képzőművészeti Múzeum*. Több mint 1000 darabból álló gyűjteményében Barabás Miklós, Paál László, Lotz Károly, Herenczy Károly, Réti István, a román művészek közül pedig Grigorescu, Aman, Luchian és Pallady képeit láthatjuk.

Az épületben van a *Városi Könyvtár* is. 600 000 kötetnyi könyvvállományában több ősnymotvány is akad. Itt helyezték el a *Zenei Líceumot*, az *Állami Filharmóniát* és a *Művészeti Iskolát* is.

325. A **Hotel Grand** (Piața Eroilor Sovietici 6.) 14 emeletes, 50 m magas, karcosú, modern épület. 250 vendéget képes befogadni. *Tetőteraszáról* pompás kilátás nyílik az egész városra.

A főtérről bal kéz felé vezet a *S t r a d a H o r i a* (Horia utca).

326. A **Megyei Múzeum** (Str. Horia 24.) klasszicista épülete 1890 és 1893 között épült. A múzeumot 1934-ben alapították, *történelmi, néprajzi és természettudományi gyűjteménye* van. Hozzá tartozik a Tholdalagi-palotában elhelyezett jelenkori történelmi részleg is.

A Piața Eroilor Sovietici folytatása a tulajdonképpeni főtérré, a *Piața Trandafirilor* (Rózsák tere). Jobbára a századfordulón épített házak keretezik. A téren áll a *Harghita* s vele szemben a *Transsilvania-szálló*, s itt van a *Mureșul* (Maros) *étterem* is.

327. A **román katona emlékművét** (a Piața Trandafirilor délnyugati részén) Izsák Márton és Csorvássy István készítette a fasizmus elleni harcban elesett hősök emlékére. A bronzszobor talapzatát *márvány domborművek* díszítik.

328. A **Tholdalagi-palota** (Piața Trandafirilor 11.) 1759–62 között épült Luidor János francia származású építész tervei szerint, rokokó stílusban. Belső díszítését Anton

Schuchbauer (1720–1776) szobrász készítette. Itt van a marosvásárhelyi múzeum jelenkori történelmi részlege.

329L. Az Állami Színház új épülete a Tholdalagi-palota és az Apolló-palota között beugró kis tér végén áll. Román népi stílusú elemekkel díszített modern építmény, bejárata felett különleges tetőkiképzéssel, kétoldalt merész betontérformákkal. Az épületet C. Savescu, V. Slascu és C. Wohl építészek tervezték. Belső díszítésében sok művész működött közre. *Színháztermében* 600 ülőhely van.

330L. Az Apolló-palotát (Piața Trandafirilor 5.) Teleki Sámuel építtette 1820-ban, Vigadónak. Színi előadásokat, bálokat tartottak benne, s 1848-ban a forradalmi ifjúság találkozóhelye volt.

331L. Az ortodox székesegyház (a Piața Trandafirilor északi végén) kereszt alaprajzú, XX. századi építmény. 1911-ig a helyén Bodor Péter (1788–1849) székely ezermester zenélőkútja állott, amelyet a tér átrendezésekor lebontottak. Hú mását 1936-ban a budapesti Margitszigeten építették fel, ahol ma is látható.

Előtte áll *Avram Iancu* 1978-ban felállított bronz *lovas szobra*.

332L. A város legrégebb emeletes háza (Piața Trandafirilor, a Str. Kossuth és a Str. Lenin sarkán) 1554-ből származik. 1763-ban átépítették, s ekkor barokk–klasszicista homlokzatot kapott.

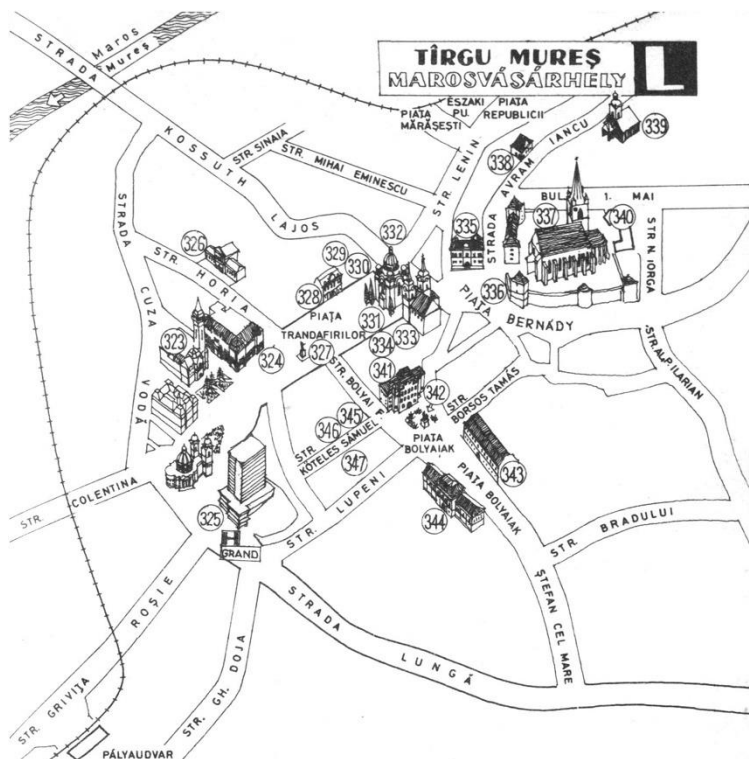
Pár lépcsőnyire innen, a *Kárnász-ház* (Piața Petőfi 2.) kapualjában és lépcsőházában a város régi látképét ábrázoló falfestményeket láthatunk.

333L. A katolikus templomot (a Piața Trandafirilor északkeleti végén) 1728–64 között a jezsuiták építették, barokk stílusban. Kéttornyú impozáns építmény, jellegzetesen barokk toronysisakkal. A templom egy részét 1933 és 1935 között neoreneszánsz stílusban építették át.

A templomhoz tartozik a szintén barokk *kolostorépület*. A templomnál jóval régebbi s 1720-ban került a jezsuiták birtokába. 1707-ben a kolostor épületében tartott országgyűlést II. Rákóczi Ferenc.

334L. A Görög-házban (a Piața Trandafirilor és a Szt. György utca sarkán) volt Petőfi Sándor szállása 1849. július végén. Petőfi 1849. július 21-én érkezett Marosvásárhelyre, ezután Berecken Bemmel találkozott, majd július 29-én Marosvásárhelyen visszakapta őrnagyi rangját. Bem főhadiszállása néhány házzal odébb volt. Petőfi innen indult Fehéregyháza felé. A házon *emléktábla* van.

A Piața Trandafirilor északkeleti sarkától a Piața Bernady (Bernády tér) húzódik keletnek. A teret Bernády Györgyről (1864–1938), a város leghíresebb polgármesteréről nevezték el.

L MAROSVÁSÁRHELY

323. Volt Városháza	335. Teleki-ház
324. Kultúrpalota	336. Templomvár
325. Hotel Grand	337. Református templom
326. Megyei Múzeum	338. Avram Iancu lakóháza
327. A román katona emlékműve	339. Ortodox fatemplom
328. Tholdalagi-palota	340. Pedagógiai Főiskola
329. Állami Színház	341. Bolyai Líceum
330. Apolló-palota	342. A Bolyaiak emlékműve
331. Ortodox székesegyház	343. Teleki Könyvtár
332. A város legrégebb emeletes háza	344. Volt Királyi Ítéltábla
333. Katolikus templom	345. Minorita templom
334. Görög-ház	346. Színművészeti Főiskola
	347. A két Bolyai emléktáblája

Neki köszönhető a főter palotáinak felépítése. A téren volt hajdan a híres „Kis pipa” fogadó, s itt áll a XVIII. század második feléből származó *Haller-ház*.

335L. A **Teleki-házat** (Piața Bernady 3.) a XVI. században, Izabella királyné idején Köpeczi Tamás építtette. Időnként fejedelmi szállásnak is használták. 1633-ban e házban fogták el Zólyomi Dávidot, s 1717-ben ide fogadták be a Gyulafe-

hévárról elüldözött református diákokat. 1849-ben itt volt Bem főhadiszállása.

336L. A marosvásárhelyi templomvár (a Piața Bernady északi oldalán). 1605 után kezdték építeni, Bocskai István fejedelem engedélyével.

A szabálytalan négyszög alaprajzú vár bástyáit 900 m hosszú téglafal kötötte össze. Az első bástya 1620-ban készült el, az egész vár pedig 1653-ban. A falak 6–8 öl magasak voltak s a várat 10 méter széles, 8 méter mély védőárok vette körül. A törökök ennek ellenére 1658-ban átmenetileg elfoglalták.

A *téglafal* ma is látható, bár korántsem olyan magas, mint volt. Bástyái közül a templom melletti *Tímár-bástya* 1620-ban épült, északon a *Szabó-bástya* 1638–40 között. Ettől keletre van a barokk stílusú *Mészáros-bástya* és az 1633-ban épült *Bognár-bástya*. Déli részén pedig az erőteljes *Szűcs- és Lakatos-bástya* áll. Hajdan egy öt sarokbástyás kastély is volt a várban, Basta hadai dúlták fel. A várat jelenleg restaurálják.

337L. A református templom a vár délnyugati sarkában áll. Vártemplomnak is nevezik. A tatárjárás előtt 1241-ben már templom állt a helyén, de a mai templomot a XIV. század végén építették a ferencesek, gótikus stílusban.

Építéséhez – a torony falában levő 1442. évi felirat szerint – Hunyadi János is hozzájárult. 1616-ban restaurálni kellett Basta rombolásai miatt, s 1693-ban is renoválták. A XVIII. század folyamán barokk stílusban alakították át. 1704-ben itt választották meg II. Rákóczi Ferencet Erdély fejedelmévé. A templom legújabb restaurálása alkalmával sok szép gótikus részletet tártak fel és állítottak vissza.

A templom *tornya* 70 m magas, lőrésnyílásokkal, sisakja nyolcszögletű, négy fiatoronnyal. Nyugati és déli *kapuja* szép, bélétes alkotás. Az egyhajós templom *ablakai* gótikusak. Az ősi egyház kincsei közé tartozik egy régi *Graduále*, Rákóczi György fejedelem ajándéka.

A templomhoz csatlakozott hajdan egy ferences kolostor is, melyet 1557-ben a város „Schola particulá”-vá – világi iskolává – alakítottál. Ezt egyesítették 1718-ban a Gyulaféhévárról ide menekült református iskolával, s így alakult meg a híres marosvásárhelyi Református Kollégium. A régi kolostornak ma már csak *kápolnája és a schola particula részei* láthatók.

A Piața Bernady nyugati végéről vezet északkelet felé a **S t r a d a A v r a m I a n c u**.

338L. Avram Iancu lakóháza (Str. Avram Iancu 23.). Az *emléktábla* szerint itt lakott 1847–48-ban a román-ság vezetője, amikor a Királyi Ítéltábla kancellistája volt.

A Str. Avram Iancu mellékutcája a **S t r a d a T h ö k ö l y**.

339L. Az ortodox fatemplom (Str. Thököly 13.) a XVIII. század második felében épült. A hagymakupolás tornyú faépület az ortodox fatemplom-építészet egyik emléke. Zsin-dely fedi. *Ikonosztáza* figyelemre méltó.

Innen északra terül el az új November 7. negyed, modern lakótelepével. Az egykori Postaréten (Székely Mártírok tere) áll Török Jánosnak (1806–1854) és társainak *emlékoszlopa*, akiket 1854-ben a Habsburg-ellenes Makk-féle összeesküvésben való részvételért itt végeztek ki.

A Str. Avram Iancuval párhuzamosan vezet a vár túlsó oldalán a Strada Nicolae Iorga.

340. A **Pedagógiai Főiskola** (Str. Iorga 1.) az egykori katolikus gimnázium épületében van. A hajdani gimnáziumban tanult A. Papiu Ilarian, a románság későbbi szellemi vezetője. A főiskolának öt kara van: irodalom, matematika, fizika, kémia és zene.

A főiskola Bul. 1 Mai felőli homlokzata előtt áll *Kőrösi Csoma Sándor szobra*.

A városból kivezető Strada Papiu Ilarian két oldalán van a református és a katolikus temető. Mindkettőben sok híres ember síremléke látható. Itt van a *két Bolyai sírja*, továbbá *Aranka Györgynek* (1737–1817) az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság alapítójának és Bethlen Gábor diplomatájának, *Borsos Tamás városbíró*nak (1566–1633) a *síremléke* is.

A Strada Bolyai a Fő térről vezet délkeleti irányba. Az 5. sz. a hajdani *Megyeháza* 1746-ból származó, barokk épülete, 14. pedig a XVII. századi volt *Pálffy-palota*.

341. A **Bolyai Líceum** (Str. Bolyai 3.) a hajdani református kollégium épületében működik.

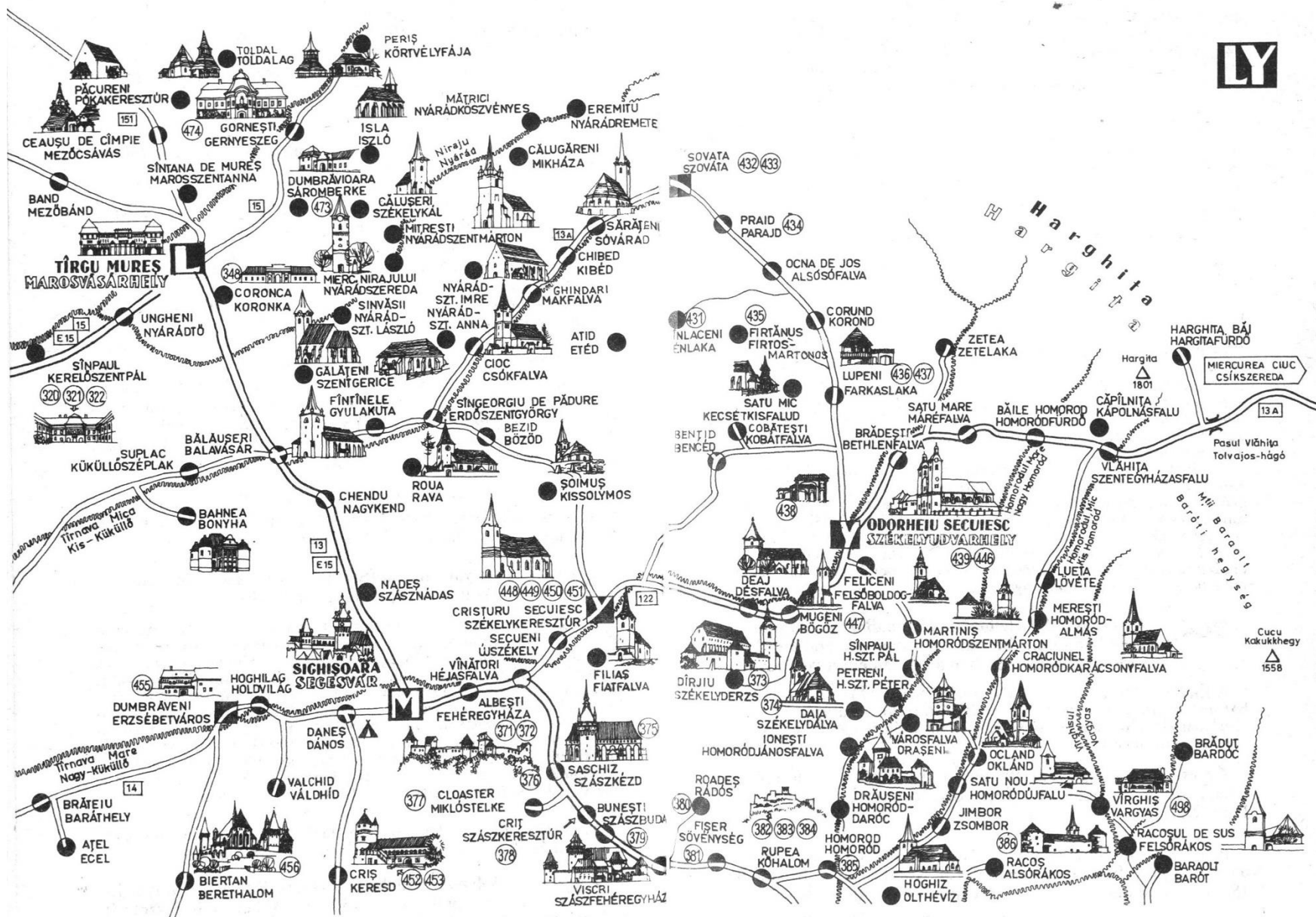
A régi protestáns intézményt annak idején II. Rákóczi György özvegye, a katolikus Báthori Zsófia utasította ki Sárospatakról. A diákok Gyulafehérvárra mentek (1672–1716). Innen is kiüldözték az osztrák katonai hatóságok, s így került az intézmény Marosvásárhelyre. Híres oktatási intézmény lett, 1786-ban nyomdája is volt. Diákja volt Gheorghe Şincai (1754–1816) és Petru Maior (1761–1821), a román felvilágosodás két nagy alakja, kiknek magyar nemességük volt: az előbbi Sinkai Györgynek, az utóbbi Dicsőszentmártoni Major Péternek nevezte magát írásműveiben. Itt kezdte tanulmányait Bolyai János (1802–1860), a világhírű matematikus. Híres tanár volt Bolyai Farkas (1775–1856), s miután az intézet jogi fakultást is kapott, Dósa Elek (1803–1867) jogtudós.

A Str. Bolyai a Piața Bolyai-ba (Bolyai tér) torkollik. A tér 1. számú épülete a XVIII. századi volt *főispáni palota*.

342. A **Bolyaiak emlékműve** (Piața Bolyai) a Bolyai Líceum homlokzata előtt áll. A két Bolyai szobrát, Csorvássy István és Izsák Márton alkotását 1957-ben állították fel.

343. A **Teleki-könyvtár**, az ún. Teleki Téka, újabban Teleki–Bolyai-könyvtár (Piața Bolyai 13.) palotája Erdély kancellárjái, Teleki Sámuelé (1739–1822) volt.

Teleki Sámuel élete során 40 000 kötet könyvet gyűjtött. Anyagában több ősnymtatvány is van, pl. az 1476-ban Velencében nyomtatott Galeotto-mű, az „Atlas Janssonii” című térképgyűjtemény stb. Itt tekinthető

LY SZÉKELYFÖLD

320. Kerelőszentpál temploma	373. A székelyderzi unitárius templom	380. A rádiósi erődtemplom	434. A parajdi sószikla
321. A hajdani Haller-kastély Kerelőszentpálon	374. Református templom, Székelydálya	381. Erődtemplom Sövénységben	435. Firtos várának romja
322. A Haller-család sirkápolnája, Kerelőszentpál	375. A szászkezdí erődtemplom	382. Kőhalom vára	436. Tamási Áron emlékműve Farkaslakán
348. A koronkai kastély	376. Menedékvár (Szászkezd)	383. A kőhalmi templom	437. Tamási Áron szülőháza, Farkaslaka
371. A fehéregyházi Petőfi-emlékmúzeum	377. A miklóstelki erődtemplom	384. Néprajzi múzeum (Kőhalom)	438. Orbán Balázs sírja Szekkefurdón
372. Új Petőfi-emlékmű, Fehéregyháza	378. Erődtemplom Szászkeresztúron	385. A homoródi erődtemplom	439. Katolikus plébániatemplom, Székelyudvarhely
	379. Erődtemplom (Szászbudán)	386. Kastély Alsórákoson	
		431. Az enlakai unitárius templom	
		432. A szovátai firtó	
		433. Múzeum, Szováta	

440. A székelyudvarhelyi református templom	448. Katolikus templom, Székelykeresztúr
441. A református kollégium Székelyudvarhelyen	449. A református templom Székelykeresztúron
442. Ferenc-rendi templom és kolostor (Székelyudvarhely)	450. A székelykeresztúri múzeum
443. A székelyudvarhelyi egykori Állami Főreáliskola	451. Gyárfás-udvarház, Székelykeresztúr
444. A székelyudvarhelyi múzeum	452. A keresdi Bethlen-kastély
445. A volt görögkatolikus templom Székelyudvarhelyen	453. A Matskásy-család hajdani várkastélya Keresden
446. Jézus-kápolna (Székelyudvarhely mellett)	455. Az erzsébetvárosi volt Apafi-kastély
447. A bögözi református templom	456. A berethalmi erődtemplom
	473. A sáromberki Teleki-kastély
	474. A gemyeszegi kastély
	498. A Daniel-kastély Vargyason

meg a XV. századi *Koncz-kódex*, amely a „Marosvásárhelyi Sorok és Glosszák” néven ismert régi magyar nyelvemléket tartalmazza. Itt látható ezenkívül Apáczai Csere János „*Magyar Logikátska*” (Gyulafehérvár, 1654) című művének egyetlen példánya, valamint *Kőrösi Csoma Sándor tibeti–angol szótára* is. A könyvtárteremben az *alapító arcképe*, azonkívül *több fejedelemportré* is látható (Mátyás király fiatalkori képe, Teleki Mihály, Brukenthal Sámuel). A könyvtárhoz *metszet- és ásványgyűjtemény* is tartozik.

Az épületben van a *Bolyai Emlékmúzeum* és a *Bolyai Tudományos Könyvtár*. Ez utóbbinak anyaga a volt református kollégium könyvtára és gyűjteményei. Az emlékmúzeumban Bolyai-emlékeket, leveleket, kéziratokat láthatunk. A két könyvtár teljes anyaga kb. 200 000 kötet.

Ugyancsak az épületben van a neves zögödi székely festőművész, *Nagy Imre képtára*. Az utóbbi idők nagy szenzációja volt Orbán Balázs eredeti fényképeinek felfedezése. Ezeket könyvben ki is adták. Véletlenül bukkantak rá a múzeum anyagában.

344. **A volt Királyi Ítéltábla** (*Piața Bolyai 14.*) *épülete* 1789-ben épült, barokk stílusban. Az épületet Ken-deffy Elekné adományozta 1827-ben az intézmény számára.

A Királyi Táblának volt elnöke Aranka György (1737–1817), aki 1793-ban megalapította az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaságot. Ez volt az első magyar tudományos társaság. Aranka Shakespeare egyik első magyar fordítója is volt.

Az épületben 1968-ban elhelyezett *emléktábla* hirdeti, hogy annak idején kancellistaként itt dolgozott Avram Iancu és A. Papiu Ilarian.

A Str. Bolyaiból nyílik a *Strada Köteles Sámuel*, melyet a város egykori filozófiaprofesszoráról, Köteles Sámuelről (1770–1831) neveztek el.

345. **A minorita templom** (Str. Köteles Sámuel) 1741 és 1767 között épült, barokk stílusban. Belső díszítése igen értékes. Egyik oltárképe Raffaello Madonnájának kitűnő másolata.

A templom mellett áll a *rendház épülete* is.

346. **A Színművészeti Főiskola** (Str. Köteles Sámuel 6.). A főiskola Szentgyörgyi Istvánról (1842–

1931), a kiváló kolozsvári színészből kapta nevét, és a romániai magyar színházi élet számára képez színészeket, rendezőket.

Mellette áll a *Színházi Stúdió* épülete (1963), ahol a színinövéndékek hivatásukat gyakorolhatják.

347_L A két Bolyai emléktáblája (Str. Kőteles Sámuel) a főiskolával szemben levő ház falán látható. Valamikor ennek az épületnek az udvarán állt a két Bolyai lakóháza.

A városból a Strada Cornești vezet ki kelet felé a Somos-tető-re (Cornești). Itt *Állatkertet*, *Úttörővasutat* és teraszos nyári *vendéglőt* is találunk.

Tudnivalók

Információ: ONT, Piața Trandafirilor 31.; CFR menetjegyiroda, Piața Trandafirilor 18.; a TAROM légitársaság irodája, Piața Eroilor Sovietici 1. *Szálloda:* Hotel Grand, Piața Eroilor Sovietici 6.; Transsilvania, Piața Trandafirilor 46.; Harghita, Piața Trandafirilor 17. *Kemping:* Aleea Carpați (a Marosparti strand mellett). *Autójavítás:* Str. Lăpușna 6.; Str. Budiului 101. A.

Kirándulások

A várostól északnyugatra a 151. sz. út mentén Ceaușu de Cîmpie – Mezőcsávás községben van a hatalmas *faharangláb*, amely valószínűleg a XVI. század végéről való. Tovább a Komlód-folyó völgyében *halastavak*-sorakoznak. Az útbaeső falvakban gyakran találunk *régi kastélyokat*, *udvarházakat* és *öreg templomokat*.

Marosvásárhelytől nyugatra esik Sîncraiu de Mureș – Marosszentkirály és Sîntana de Mureș – Marosszentanna. Mindkettő *temploma* a XIII. században épült. Az utóbbi szentélyében jelentős falfestmények láthatók a XIV. századból.

Északkelet felé, az Ikland völgyében van Călușeri – Székelykál. *Unitárius temploma* 1762-ben épült. Zömök, nyolcszögű sisakkal koronázott tornyát saroktámpillérek támasztják, a hajó tengelyében áll.

Tîrgu Mureș–Sighișoara Marosvásárhely–Segesvár

Marosvásárhelyt a Str. Lungă vonalán hagyjuk el, és a 13. számú úton megyünk délkelet felé. Az út a Maros és a Nyárád között dombhátra kapaszkodik fel, az ún. *Vácmány-hegyre*, amely régi székely ág nevét őrzi. Itt van a *Vaşman-kemping*.

Corunca – Koronka községben van a volt Tholdalagi-kastély.

348_{UT} A koronkai kastély helyén már 1630-ban állt Tol-dalaghi Mihály kerített udvarháza. A jelenlegi kas-tély 1830 táján készült el, a régi romjain. Az U alaprajzú, klasszicista épület magasított attikájú középső szakaszán nagy áthajtó kapu van.

Igen szép a kastély körül elterülő természetes *park*.

Ezután szerpentinenek ereszkedünk le a Nyárad völgyébe. A cãřari – Ákosfalva református *temploma* 1753-ból való és a Szilágyi család kriptája van benne.

Kirándulás a Nyárad völgyébe

A Nyárad menti falvak évszázados intenzív kertkultúrája jólétet hozott. Lehetővé tette, hogy a kultúrára is sokat áldoz-zanak.

Gãlãřeni – Szentgerice *unitárius temploma* a XIV. szá-zadból való. Gótikus szentélye a magas hajóépítményhez csat-lakozik. Körben támpillérek vannak. A torony a hajónál alig magasabb, nyolcszögű sisakja van. Harmonikus építmény.

Sînvãsi – Nyáradszentlászló *unitárius temploma* XIII. századi szentélyében kis félköríves román ablak van, a diadalív is félköríves. Diszes a szószékkorona. A reneszánsz úrasztali tányér finom munka. Miercurea Nirajului – Nyáradszereda régen Marosszék első helye volt. 1605-ben a székelyek itt választották fejedelemmé Bocskai Istvánt. A *református templom* holdváltozásokat mutató toronyóráját székely ezermester készítette. Mitrești – Nyáradszent-márton *unitárius temploma* a XIII. századból származik. Zömök tornya, hegyes toronysisakkal, négy fiatoronnyal archaikus külsejű. Isla – Iszló *unitárius temploma* a XVII–XVIII. században épült. Szerény, kis építmény, puritán külső-vel, támpillérek alkotják egyetlen díszét. Fából épített kis huszártornya van.

Demjénháznál a „Szentföldre”, azaz a katolikus vidékre érünk. Cãlugãreni – Mikhãza *zárdája* régi kultúrhely, sok értékes műkincset és ősnymotványokat is tartalmazó könyvtára híres volt. Feljebb Mătrici – Nyáradköszvényes és Eremitul – Nyáradremete következnek, hol szép *székelykapu-kat* láthatunk. Remete *templomában* egy remekművű Krisztus-corporus látható, melyet állítólag a reformáció idejében Maros-vásárhelyről menekítettek ide. Feljebb a Nagy-Nyárad forrása vidékén van Vármező *erdészeti telepe* pisztrángtenyésztéssel.

Az út a *Bökecs-tető* 1079 m magas tömbje alatt, azt északon megkerülve, Szakadátton át délkeletnek tart és Szovátára ér.

Oaia – Székelyvaja *református temploma* eredetileg román stílusú volt, de később átépítették. Apszisa félkörös, késő gótikus kapuján 1442-es dátum volt látható.

Az út leér a Kis-Küküllő völgyébe. Bãlãușeri – Bala-vásár szőlő- és gyümölcsstermesztéséről különösen híres község. A vidék régi vásárcőzpontja. A Makk-féle összeesküvés résztve-vői 1851-ben Balavásáron a szüret ürügyén tartottak összejöv-elet. A községnek Dealul Viilor (Szőlőhegy) nevű *szállodája* van.

Balavásár után eljutunk Segesvárra, az útvonal a Nagy- és a Kis-Küküllő közötti dombhát hágója. Nagyszőlősnél esett el Kemény János (1607–1662) fejedelem a törökkel vívott csatában.

Sighișoara Segesvár

Segesvár (szász neve: Schässburg) 30 000 lakosú város Maros megye (județul Mureș) területén. A Nagy-Küküllő völgyében fekszik. Termékeny mezőgazdasági tájon jelentős ipari központ. Fajansz-, üveg- és textilgyára, gépgyártó üzeme és élelmiszeripara igen fejlett. Kereskedelmi csomópont és egyúttal az erdélyi német nyelvű lakosság egyik szellemi központja is.

A város környéke ősidők óta lakott. A római időkben ezen a tájon feküdt a Castrum Stenarum őrhely, amely a Gyulafehérvár (Apulum) felé vezető fontos út biztonságára vigyázott. Az út élénk kereskedelmi forgalmát a környék gazdag pénzleletei tanúsítják. A szláv eredetű földrajzi nevek azt bizonyítják, hogy a terület a honfoglalás előtt az öbolgárok fennhatósága alá tartozott. II. Géza király, majd II. András szász telepeket hívott e vidékre, akik a vár építését 1191-ben kezdték el. Az oklevelek 1280-ban „castrum Sax”, majd 1367-ben „Civitas de Segusvar” néven említik. A város igazi megerősítése Róbert Károly trónraléptétől egészen a mohácsi vészig tartott, a várfalak és a jelentősebb egyházi és világi építmények ebben a korszakban készültek el. Segesvár kézműipara már a XIV. században igen fejlettnek számított s a későbbi évszázadokban még inkább felvirágzott. Mátyás király idején a város részt vett a Veres Benedek által vezetett királyellenes felkelésben. 1506-ban az erdélyi rendek az itteni vártemplomban erősítették meg a három nemzet (magyarok, székelyek, szászok) unióját. A XVI. században a város evangélikus hitre tért át. 1600-ban Vitéz Mihály havasalföldi vajda hódoltatta meg, majd Basta császári tábornok foglalta el (1603–1604). Az erdélyi rendek annak idején itt választották meg fejedelemnek I. Rákóczi Györgyöt és Kemény Jánost. 1646-ban a lakosságot járvány, 1676-ban tüzvész, 1709-ben ismét járvány s 1788-ban is tüzvész pusztította.

1867 után a szász székek elvesztették autonómiájukat, s 1876-ban Segesvár Nagy-Küküllő vármegye székhelye lett.

Látnivalók

A város két részből áll, az Alsóvárosból és a Felsővárosból, vagy Várból. Ez utóbbi egy 72 m magas hegyfokra épült. Koruk azonos, de az Alsóváros sokat veszített középkorias jellegéből. Központja a Piața Lenin, a régi Markt Platz, a Piac tér. Jelenleg is ez az üzleti élet központja. A vár felőli oldalon *19 épületét* nyilvánították *műemlékké*. A régi házak között állnak a közintézmények jórészt eklektikus palotái.

349M A Schuller-ház (a Piața Lenin nyugati szélén) a posta mellett áll. Bolthajtásos bejárata felett egykori tulajdonosának *cimere* látható, amelyen egy kéz három szál tulzát tart, s alatta a *felirat*: „Per spinas ad rosas”, azaz „Tövisen keresztül jutni a rózsához”. A házban a város egykori polgármestere, Johann Schuller von Rosenthal „csizmadiamester” lakott, akit 1703-ban „erkölcstelen életmódja” miatt lefejeztek.

Azzal vádolták, hogy házában háremet rendezett be, de csak egy 15 éves török szolgálóleánya volt.

A *Felsőváros*, illetve Vár az Alsóváros fölé magasodik falaival, tornyaival. A XVI. századig ez volt a város központja. Az Alsóváros csak később vette át a vezető szerepet. Ekkor a Felsővárosból kulturális központ, iskolaváros lett.

A Felsővárosnak a XV. században három erődítési övezete volt, 14 toronnyal. A török nem tudta elfoglalni. A kuruc korban – mivel a polgárok II. Rákóczi Ferencet nem ismerték el Erdély fejedelmének – Pekry Lőrinc ostromolta és több bástyát felrobantott. A vár már akkor elvesztette hadászati jelentőségét.

A Piața Leninről a *Strada Caragiale* vezet fel a Várba.

350M Az Óra-torony (Studenturm) a Vár főkapuja és a város szimbóluma is egyben. A XIV. században épült és 1556-ig ez volt a városi tanács székháza. 1676-ban megsérült egy tűzvészben, de a következő évben újjáépítették. Barokk stílusú felső része ez időből származik, Philip Bonge salzburgi és Veit Gruber tiroli mesterek munkája. 1891-ben kapta *színes majolika tetőzetét*.

A négyemeletes torony földszintjén van a *középkori tanácsterem*, az emeleteket pedig *Várostarténeti Múzeumnak* rendezték be. A torony *óráját* Johann Kirschel készítette 1648-ban. Szerkezetét utoljára 1908-ban újították fel. Minden óraütéskor különféle figurák forognak körbe.

Az Óra-torony mögött terül el a *Piața Maior Isakov*.

351M A kolostortemplom (Piața Muzeului) háromhajós, gótikus építmény a XIII. század második feléből. Egykor domonkos kolostortemplom volt, 1556-ban az evangélikusoké lett. A XV. század végén a templomot a kolostorral együtt bővítették, az 1676. évi tűzvész után pedig újjá kellett építeni. A kolostort 1886-ban bontották le.

A templom *ajtókerete* szép reneszánsz munka. Bronz *keresztelőmedencéje* 1440-ből, *orgonája* 1680-ból származik. Falát 35 db XVII. századi, értékes keleti *szőnyeg* díszíti.

352M A Kovács-torony (Aleea Cetății, a kolostortemplom mögött) a Vár egyik bejáratát védelmezte. 1631-ben építették. Felső emeletén (a Vár felőli földszinten) volt a tűzoltószertár. A régi Borbély-torony helyén áll s mellőle egy szűk köz vezet a Piața 23 August-ra.

353M A volt Megyeháza (Piața Maior Isakov 7.) 1886–83 között épült, neoreneszánsz stílusban. *Díszterme* különösen szép, s ablakából ráláthatunk a fehéregyházi síkra.

354M Petőfi mellszobra (Piața Maior Isakov) a volt Megyeháza mellett, kis parkban áll. 1916-ig egy bronz Petőfi-szobor állt itt, Köllő Mihály székely szobrász alkotása 1897-ből, az 1916. évi hadműveletek idején azonban azt Kiskunfélegyházára menekítették, s ma is ott díszíti a főtér.

M SEGESVÁR

- 349. Schuller-ház
- 350. Óra-torony
(Várostarténeti Múzeum)
- 351. Kolostortemplom
- 352. Kovács-torony
- 353. Volt Megyeháza
- 354. Petőfi mellszobra
- 355. Katolikus templom
- 356. Csizmadia-torony
- 357. Szabó-torony
- 358. Szűcs-torony
- 359. Törle-kapu

- 360. Mészáros-torony
- 361. Schüllertreppe
- 362. Szász iskola
- 363. Evangelikus
vártemplom
- 364. Kötélverő-torony
- 365. Temetőkápolna
- 366. Önműves-torony
- 367. Timár-torony
- 368. Történeti Múzeum
- 369. Leprások temploma
- 370. Képes-oszlop

355_M A katolikus templom (a Vár északi sarkában) 1894-ben épült egy régi ferences templom és egy bástya helyére. Szerencsésen illeszkedik környezetébe.

A Vár északi csücskéből a Strada Zidul Cetății vezet a falak mentén délre.

356_M A Csizmadia-torony (Str. Zidul Cetății) mai formáját 1681-ben kapta, ugyanis 1676-ban megrongálódott. Alaprajza hatszög alakú.

357_M A Szabó-torony (Str. Zidul Cetății) talán a legszebb a segesvári vártornyok között. Két kapunyílását hajdan felhúzható vaskapu zárta el. A torony hozzávetőleg a XIV. században épült, a várba vezető egyik kocsíút védelmére. Az 1676. évi tűzvész idején felső része ledőlt puskaorrobbanás miatt. Később újjáépítették.

358_M A Szűcs-torony (Str. Zidul Cetății) szintén megrongálódott az 1676. évi tűzvészben. Később építették ezt is újjá.

Innen a *Strada Ion Creangă* vezet vissza a Várba.

359_M A Törle-kapu (Str. Ion Creangă) a Szűcs-torony és a következő Mészáros-torony között van. Neve a német Törlein (kis kapu) szóból ered.

360_M A Mészáros-torony (Str. Ion Creangă) a Törlekaputól délre áll. A XII. században épülhetett és az 1676. évi tűzvész nem bántotta. Felső emeletei a XVI. században épültek. Előterében áll a ma is jó állapotban levő *Mészáros-bástya*, amely lehetővé tette, hogy a kaput ostromló ellenséget oldalról is lőhessék.

A Szűcs- és a Mészáros-torony között a *falak* jó állapotban maradtak meg, magasságuk eléri a 8–10 métert.

A Str. Ion Creangă első keresztutcája a *Strada Cuza Vodă*-ra vezet át.

361_M A Schülertreppe, magyarul Diáklépcső (Str. Cuza Vodă) felvezet a tulajdonképpeni Vár-hegyre vagy Iskola-hegyre. A régi, fedett falépcsőt eredetileg 1642-ben készítették. Tetején kívül oldala is fedett, valószínűleg azért, hogy ostrom esetén biztonságosabb legyen. 172 lépcsőfoka van, közben néhány pihenővel.

Aki nem akar lépcsőt mászni, körben is feljöhet az *Ocol-Umwe* g nevű kocsíúton.

362_M A Szász iskola épülete a XVII. század elejéről származik, de a XX. század elején emeletet húztak rá és új homlokzatot kapott. Értékes iskolai gyűjteménye van. A nagy múltú intézmény tanárai voltak Binder, Teutsch és Müller későbbi szász püspökök. Az egykori diákok közül is többen híres emberek lettek.

363_M Az evangélikus vártemplom (a Vár-hegy legmagasabb pontján) – a szászok Bergkirchének (hegyi templom) hívják – az erdélyi gótikus építészet remeke. 1350-ben kezdték építeni, egy régebbi román stílusú kápolna helyén. 1429 és 1488 között átépítették. 1838-ban restaurálták, mert egy föld-rengés kárt okozott benne. Három hajója majdnem egyenlő

magas. Hossza 53 m, *befejezetlen tornyának* magassága 42 m. *Bélfetes déli kapuja* a kassai dóm és a tordai templom kapujára emlékeztet.

Belül szép hálóboltozatának íveit oszlopfü nélküli, nyolcszög alapú oszlopok tartják. Tíz nagy ablaka van. *Tabernákuluma* 1438-ból, gótikus–reneszánsz *stalluma* 1523-ból való. Az 1934. évi restauráláskor a meszelés alól *freskókat* tártak fel.

364M A Kötélverő-torony a vártemplom közelében áll. Alaprajza négyszögletes, s pincerészen felfedezhető a vár legrégebb falazata.

365M A temetőkápolna (szintén a vártemplom mellett) a hajdani Aranyműves-torony helyén áll. A XIV. századi tornyot ugyanis 1809-ben egy villámcsapás lerombolta. Helyére tornatermet építettek, amelyet később temetőkápolnává alakítottak át. A kápolna mellől gyönyörű kilátás nyílik.

A temetőkápolna alatt, a falakon kívül van a segesvári evangélikus temető, sok száz kiválóság sírjával. Mindjárt az elején van *Baumgarten János* (1756–1843) neves botanikus és családjának *sírja*. Főműve, az „Erdély flórája” (*Enumeratio stirpium Transilvaniae*) Bécsben, 1816-ban jelent meg és máig használt kiváló munka. Sok erdélyi növény, pl. a *Telekia speciosa* Baumgartentől kapta a nevét.

366M Az Ónműves-torony (Str. Dobrogeanu-Gherea), a Vár-hegy lábánál, 25 m magas, igen impozáns építmény. A többiekkel egy időben épült, de később többször is változtattak rajta. Alapja négyszögletes, de első és második emelete ötszögletesre vált át, a buzogányszerű konzolos legfelső emelet viszont nyolcszögletes. Vakolatán még az 1704. évi ostrom *golyónyomai* látszanak.

367M A Timár-torony (Str. Dobrogeanu-Gherea) szerényebb alkotás a monumentális Ónműves- és az Óratorony között. A Várral egy időben épült.

A Felsőváros központja a Piața Petőfi, a hajdani Burg Platz, illetve Piața Cetății. A többszöri tűzvész után átalakított házai többnyire copf stílusúak. A tér és a Str. Cuza Vodă sarkán áll a *Szarvas-ház*, amelynek szegletén agancsos szarvaskoponya látható.

368M A Történeti Múzeum (Piața Petőfi 4.) itt levő jelenkori részlegének modern művészeti gyűjteménye is van.

Érdeemes ezenkívül megnézni a szomszédos Strada Oituz 4. számú házát, amely megőrizte középkori alakját. A Str. Cuza Vodă 10. száma pedig *N. D. Cocea* (1880–1949) író lakóháza.

A Felsőváros bejárása után az Alsóvárosból még egy látnivalóra kell felhívni a figyelmet. A Piața Leninről a Strada Republicii vezet a Nagy-Küküllő felé. Belőle ágazik ki északnyugat felé a Strada Mureșanu. A hidon túl a téren a *Szovjet Hősi emlékmű* áll. Nyugatra a Str. 6. Martie, majd a Str. Ștefan cel Mare vezet.

369_M Leprások temploma (Str. Ștefan cel Mare, a vasútvonalán) 1575-ben épült, késő gótikus stílusban. Van egy *külső szószéke* is, ahonnan a betegeknek prédikáltak. A kiközösített leprások ugyanis nem léphettek be a templomba.

Közvetlenül a város mellett, a Medgyesre (Mediaș) vezető út mentén bal kézre áll egy jelentéktelennek látszó építmény.

370_M A Képes-oszlop egy ma már nem látható felirat szerint 1469-ből származik. Eredetéhez néphagyomány fűződik, mely szerint a török időkben egy pasa esett el itt. Az évszám azonban arra utal, hogy valószínűleg Mátyás király oklevelének emlékére állították, amelyben a hét szász szék (egyikük Segesvár volt) jogaiban megerősítette. A zsindegyházzal fedett tornyocska fülkéiben hajdan szentképek voltak.

Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Republicii 10.; CFR menetjegyiroda, Str. Lenin 19. *Szálloda:* Steaua, Str. Republicii 12. *Kemping:* Hula Daneșului (Dánosi kemping), a 14-es úton, a várostól 5 km-re. *Autójavítás:* Str. Libertății 43.

Kirándulás

Segesvárról lehet bejárni a Nagy-Küküllő és az Olt közötti dimbes-dombos vidék szász községeit, hol ősi *erődtemplomok* láthatók.

Sighișoara–Brașov Segesvár–Brassó

Segesvárt a Șoseaua Mihai Viteazul vonalán hagyjuk el és a 13. számú úton megyünk tovább. Rövidesen a *fehéregyházi csatáren* haladunk keresztül (a mezőt az út és a vasút átszeli).

Albești – Fehéregyháza községnek *fajansz- és üveggyára* van. *Haller-kastélya* 1630-ban épült, ma már csak egy szárnya (filagória) áll. A község melletti mezőn vesztette életét 1849. július 31-én Petőfi Sándor.

371_{LY} A fehéregyházi Petőfi-emlékmúzeumot a Haller grófok alapították. Különbféle Petőfi-relikviákat tartalmaz. Itt áll a régi, *turulos emlékmű* is, melynek tövében az elesett honvédek egy részének sírja van.

372_{LY} Az új Petőfi-emlékművet a műút mellett, egy forrásnál emelték. A költőt, akit valószínűleg a dzsidások öltek meg, minden bizonnyal Lengyel József, sebesülteket kötöző orvos látta utoljára. Halálának pontos helye ismeretlen, tetemét közös sírba temették.

Vinători – Héjjasfalvánál (szász neve: Teufelsdorf) az út elhagyja a Nagy-Küküllő völgyét, és délnek fordul. Itt érjük el a szász templomerődök vidékét. Héjjasfalva közelében van *Zeyk Domokos emlékműve*, rajta domborművű képmásával.

A hős honvédtiszt az oroszokkal való egyenlőtlen küzdelemben utolsó pisztolytöltényével föbelötte magát.

Héjjasfalva után kiterhetünk a vasútvonallal párhuzamosan vezető útra, az Erked völgyébe. Itt Archita – Erked községben egy *erődített templomot* láthatunk.

Dîrjiu – Székelyderzs községben van Erdély egyik legjelentősebb műemléke.

373_{LY} A **székelyderzsi unitárius templom** szintén erődített. Őt bástyája, falai a szász erődtemplomokéival vetekszenek. A középkori eredetű templomerődöt a XVII. század elején is bővítették. A késő gótikus templom hálóboltozata pajzsokkal ékes gyámkövekre támaszkodik. A gyámköveket domborművű jelképek díszítik. Őt csúcsíves ablaka és díszes kőkarzata van. Itt látható a XV. század elejének egyik legpompásabb alkotása, a *Szt. László legendáját ábrázoló*, 1419-ből származó *freskómaradvány*.

A templom bejáratánál *reneszánsz sírkövek* láthatók. 1938-ban, egy gótikus ablak kibontásakor találták meg azt a *rovásírást felíratot*, melynek helye megfejtésén ma is vitatkoznak.

A várfalak mentén gabonás és élelmiszer-tároló kamrák vannak, a bástyában szalonná és sonkát tárolnak. A falu régi szokás szerint itt tartja vagyonának egy részét.

Daia – Székelydália Derzstől 10 kilométerre van. 1309-ben már Dálla néven szerepel az oklevelekben.

374_{LY} A **székelydályai református templom** XV. századi gótikus stílusú építmény.

Szentélyének süvegboltozatát rendkívül finom rajzú, dekoratív *falfestés* borítja. Hajlékony leveles és virágos indák között alakok és szép címerek láthatók. A címerek közt van a székely-címer, Brassóé, Kolozsvaré és Barlabássy Lénárd alvajdáé. A festmény késő gótikus, egyesek szerint XVI. századi reneszánsz alkotás. A hajó *festett kazettás mennyezete* 1630-ban készült.

Saschiz – Szász kézd (szász nevén: Kaissd) valamikor jelentős település volt, sokáig vitássá tette Segesvár elsőbbségét. Itt volt a kézdi „capitulum” székhelye. 1663-ban Apafi fejedelem országgyűlést tartott itt.

375_{LY} A **szász kézdi erődtemplom** a piactér déli részén áll. *Tornya* a segesvári Óra-toronyra hasonlít. Mai alakját az 1677. évi átépítéskor kapta. Eredetileg háromhajós bazilika volt. Építését 1493-ban kezdték el és a XVI. század első negyedében fejezték be. Az egész templom tulajdonképpen nagyméretű bástya.

376_{LY} A **menedékvár** a községtől északnyugat felé 1 km-re a hegytetőn áll. A környékbeli szászok menedéke

volt, a XIV. század végétől a XV. század elejéig építették. Falai 10 m magasak, *hat bástyája* még áll.

Mihai Viteazul – Zoltán (szász nevén: Zeltendorf) falu mellett kiterhetünk délnyugat felé.

Cloașterf – Miklóstelke (szász nevén: Klosdorf) a műúttól 1 km-re fekszik.

377_{LY} A **miklóstelki erődtemplom** a szászkezdinek kicsinyített mása. Hajója és szentélye kőből, védőfolyosói téglából épültek, 1524-ben. A téglalabdás, csillagboltozatú hajó sarkában *kút* van, ostrom esetére. Igen szépek a templom XVI. századi *festett táblái*. Az erődfal egy időben készült a templommal.

Criș – Szászkeresztúr (szász neve: Deutschkreuz) Zoltántól 4 km-re fekvő község, szőlőtermő vidéken.

378_{LY} A **szászkeresztúri erődtemplom** helyén 1270-ben már román stílusú bazilika állt. A XIX. század elején a régi templomot lebontották és új, klasszicizáló stílusút építettek helyébe. Erődövezete viszont megmaradt. Belső, ovális alapú várfalat a XV. században építették. *Négy védtornya* jó állapotban van. A falak délkeleti részén van a kaputornyon át vezető bejárat. A XVII. században az északi oldal fokozott védelmére *külső várfalat* is építettek.

Bunești – Szászbuda (szász nevén: Bodendorf) községben szintén érdemes megállni.

379_{LY} A **szászbudai erődtemplomot** a hozzá tartozó harangtoronnyal együtt 1356-ban már említik az oklevelek. A háromhajós bazilikát 1505–19 között teljesen erődítették. *Belső várfala* 1500-ból származik és *öt tornya* van.

Innen 3 km-re észak felé kiterőt tehetünk.

Roadeș – Rádós (szász neve: Radeln) a műúttól 2 km-re, festői környezetben fekszik.

380_{LY} A **rádósi erődtemplom** a község feletti hegyormon a XIV. században épült, gótikus stílusban, külön *harangtoronnyal*. A XV. és XVI. század fordulóján erődítették. Legnagyobb értéke a Szent János tiszteletére készített *szárnyas oltár*, gyönyörű faszobraival és tempera festményeivel. Valószínűleg Christian segesvári mester műve, 1553-ból.

Fișer-Sövénység (szász neve: Schweischer) 10 km-re van Szászbudától.

381_{LY} A **sövénységi gótikus erődtemplom** a XV. század közepén már megvolt. Erődítését a törökök 1605-ben lerombolták, de újjáépült, s ennek során megváltoztatták a templomot is. *Szárnyas oltára* gyönyörű mestermű, 1520–22 kö-

zött készült. Johannes Stossnak, a híres Wit Stwosz (Veit Stoss) fiának a műve. A Szt. Márton-legendát és Krisztus kálváriáját ábrázolja.

R u p e a – K ő h a l o m (szász neve: Reps) város 451 m magasan fekszik. Lakosainak száma 7000. Parkett- és bútorgyártása, fém-művessége és tejfeldolgozása jelentős. Népszerű *fürdőhely* is, a várhegy déli oldalának kénes és sós forrásai kőszénnyt és női betegségeket gyógyítanak.

A város története összefügg várának történetével. Környéke ősidők óta lakott hely, dákok, rómaiak is éltek ezen a vidéken. A város sokáig az egyik szász szék központja volt.

382_{LY} Kőhalom vára a város fölötti, 120 m magas bazalt-tömbön áll. A XIII. században épült és 1324-ben Henning szász geréb vezetésével visszaverte Róbert Károly seregét. Ekkor a király parancsára Tamás erdélyi vajda elfoglalta. 1421-ben a törökök lerombolták, de újjáépült. Később a havasalföldi uralkodók is meg-megostromolták. Az idők során többször is átépítették, bővítették és a környékbeli szász községek közösen védték.

Három védelmi övezetből áll: *alsó, középső* és *felső várból*. Ma már romosodóban van, de így is Erdély egyik legnagyobb szabású történelmi emléke.

383_{LY} A templom a XV. században épült. Barokk *oltára* 1709-ből, *orgonája* 1727-ből való. A templomban XVII. század eleji *céhemlékek* is láthatók.

384_{LY} A néprajzi múzeum (Str. Republicii 191.) négy termében a város és a környék múltját ismertető *történelmi, néprajzi* és *népművészeti kiállítást* láthatunk.

Kőhalomból ellátogathatunk kelet felé, H o m o r o d – H o m o r ó d (szász neve: Hameruden) községbe.

385_{LY} A homoródi erődtemplom a maga nemében az egyik legimpozánsabb megerősített evangélikus templom. A XIII. század első felében épült és a XV–XVI. században kettős várfallal vették körül. A templom falain középkori *freskó-maradványok* láthatók.

Kőhalom után 6 km-re kitérhetünk kelet felé az Olt völgyébe.

R a c o ș u l - d e - J o s – A l s ó r á k o s az elágazástól 9 km-re fekvő üdülőhely. *Erődtemploma* XVI. századi.

386_{LY} Az alsórákosi kastélyt 1624-ben Sükösd György építtette, reneszánsz stílusban, egy régebbi kastély helyén. Az eredetileg négy sarokbástyás erősség később Bethlen Sámuelé lett, akinek kígyós *címere* 1700-as évszámmal a kaputorony falain látható. A kastélyt a XVIII. században renoválták. Jelenleg romos állapotban van.

H o g h i z – O l t h é v i z nevét meleg forrásairól kapta. 1312-ben „Calida Aqua” néven említik az oklevelek. Szomszédságában római tábor is volt. *Templomát* Árva Bethlen Kata építtette, itt van a *kastély* is. Az unitárius *templom* a XV. században épült, átalakítások után puritán külsejű, kőfallal van kerítve. Hosszú hajója, zömök tornya van, hegyes sisakkal.

Az út ezután a Bogát völgyében, szép, erdős tájon átvágja az Olt kanyarulatát és a Bogáti-hágón át ismét leereszkedik az Olt völgyébe. A *Persányi-hegységben* (Munții Perșani) járunk, amelyet a szászok Geisterwaldnak neveznek.

M ä e r u ș – S z á s z m a g y a r ó s (szász neve: Nussbach) közvetlenül az Olt partján van.

Innen kitérhetünk északra A p a ű a – A p á c a (szász neve: Geist) helységbe, Apáczai Csere János (1625–1659) gyulafehérvári professzornak, az 1635-ben Utrechtben megjelent „Magyar encyclopedia” szerzőjének s az anyanyelvű oktatás úttörőjének szülőfalujába.

R o t b a v – S z á s z v e r e s m a r t (szász neve: Rohrbach) községben rövid időre megállhatunk.

387_{UT} A szászveresmarti templom 1300 táján épült és a XV. században vették körül fallal. A templom 1740-ben leégett, s utána teljesen újjáépítették. *Harangtornya* eredeti formájában maradt meg.

F e l d i o a r a – F ö l d v á r (szász neve: Marienburg) község várát II. Endre király idejében a Barcaságba behívott német lovagrend építette (1222).

Kiűzetésük után a környék mentsvára lett.

Földvárt 1427-ben Zsigmond király mezővárosnak ismerte el. 1529-ben Szapolyai János, Péter moldvai vajda segítségével és a török segédcsapatokkal itt győzte le a Ferdinánd-pártot. 1612-ben Báthori Gábor a város mellett verte le a brassói szászokat. 1848. november 29-én pedig a székelek Gábor Áron ágyúit itt vetették először ütközetbe.

Evangélikus temploma eredetileg háromhajós bazilika volt, s a XIII. század közepén épült. A XIV. században boltozták. Szentélyében jelenetes gyámkövek láthatók. Egyike a legjelentősebb szász középkori templomoknak.

Földvár után az út a Barcaságba kanyarodik. Keresztezzük a Barca és Vidombák (Weidenbach) patakokat s máris elérjük Brassó északi végét. A vidombáki *evangélikus templom* XIII. századi eredetű gótikus épület.

Itt a Stupini – Méhkeretek nevű külváros helyén esett el Székely Mózes erdélyi fejedelem 1603-ban a Radu Șerban havasalföldi fejedelem ellen vívott csatában. Az elesett fejedelem fejét levágták és a kutyák elé vetették. Brassó szász bírójá temettette el.

Braşov Brassó

A város Brassó megye (judeţul Braşov) székhelye, a Barcaság medencéjének déli részén, védett katlanban, 550 m magasságban. Erdély legszebb fekvésű városa. A Cenk-hegy (Tîmpa) 400 méterre magaslik a város fölé. A várost építő százszok először az ó-brassói részen telepedtek meg és csak később húzódtak be a mai Belváros területére.

A város lakosságának száma 257 000, a hozzácsatolt helységekkel együtt 262 000. Gép-, traktor- és teherautógyártása, szerzőgépgyára, hengerműve, fa-, posztó, és élelmiszeripara van. Emellett művelődési központ, iskolaváros, műszaki és erdészeti egyetemmel. Ezenkívül van állandó színháza, operája, operett-színháza, bábszínháza és hangversenyterme is.

A város neve, Brassó, bolgár-török eredetű, a vidék tehát a bolgár birodalom idejében is lakott hely volt. Szász neve Kronstadt. klasszicizálva: Corona. A Barcaság akkor szerepelt először az oklevelekben, amikor 1211-ben II. Endre a német lovagrendnek adományozta. Noha a király megtiltotta nekik, hogy kővárakat építsenek, a keresztesek felépítették Feketehalom, Brassó és Földvár kővárait, sőt a rend nagymestere pápai fennhatóság alatt függetleníteni akarta a területet a magyar koronától. Ezért a király 14 év múlva, 1225-ben a lovagokat fegyveres erővel kiűzte, az ide telepített német parasztok viszont itt maradhattak. A király kiváltságokkal halmozta el a szász telepeket, s ezek annyira megerősödtek, hogy a tatárjárást is átvészelték.

Nagy Lajos király idejére esik a város fénykora, ekkor árumegállító jogot kapott. 1395-ben pedig Zsigmond itt kötött szövetséget Mircea cel Bătrîn havasalföldi fejedelemmel a törökök ellen.

A XV. században a legrégebbi vár szétrombolásával kezdték meg a várost övező hatalmas falat építeni. 28 tornya és 7 bástyája volt. Kapui közül ma már csak a Katalin-kapu van meg.

A város már a XV. századtól kulturális központnak számít. 1496–1549 között élt a százszok nagy reformátora, Honterus János, aki az evangélikus vallást bevezette a városban. Brassói származású Bakfark (Greff) Bálint (1507–1576), a híres lantművész s itt működött Wagner Bálint (1510–1557), a kiváló hellenista is. 1544-ben a százszoknak már gimnáziumuk volt, könyveiket saját nyomdájukban készítették. 1560 után a bolgárszegi Coresi diakonus nyomdájában 35 könyv jelent meg, eleinte ószláv nyelven, később románul, cirill betűkkel.

1524-ben épült a Fellegvár, amelyet 1630-ban Bethlen Gábor erősített meg.

A várost 1689-ben nagy tűzvész pusztította, mely a templom falait is feketére kormozta, ezóta nevezik „Fekete-templom”-nak. Caraffa császári tábornok ugyanis Brassóba német őrséget akart helyezni, de a százszok tiltakoztak ellene. Ezért a várost felgyújtatta és kirabolta. A város – szembefordulván a kurucokkal – a Rákóczi-korban is szenvedett. 1718–19-ben és 1755–56-ban lakosságát pestis tizedelte meg.

Brassó mindenkor fontos, gazdag kereskedőváros volt. 1848 előtt a Havasalföldre, vagy onnan továbbmenő kereskedelem itt haladt át.

Az 1848–49-es szabadságharc idején Brassóból az osztrákok a Havasalföldre húzódtak. Bem tábornok gyorsan kiverte csapataikat, a honvédek elfoglalták a Fellegvárat. A várost ezután orosz csapatok ostromolták, védői csak hősi ellenállás után adták fel.

A XIX. században német és román nyelvű újságok jelentek meg Brassóban. A XX. században itt adták ki a magyar nyelvű „Brassói Lapok” című újságot, mely ma is létezik.

Látnivalók

A Földvár felől érkező utas az Ó-Brassón átvezető *Strada Lungă* (Hosszú utca) vonalán érkezik be a városba.

388_N A **Szt. Bertalan-templom** (Str. Lungă 247.) 1250 táján készült gótikus stílusban. Később fallal vették körül. A háromhajós kereszthajós bazilika párkányzata és ablakai román stílusúak, a szentélyablakok azonban csúcsívesek. *Tornyát* 1842-ben újjá kellett építeni.

Körítő falának mentén a cinterem a brassói szászság érdekes *temetője*.

A templom mögötti hegyen középkori *erődítmény* nyomaira bukkantak. A templommal átellenben van a *Bertalan-strand*.

A Fellegvár dombja előtt kelet felé nyílik a Str. de Mijloc, amelynek mellékutcája a *Strada Nicolae Filimon*.

389_N A **szentmártonhegyi templom** eredetileg tiszta gótikus stílusú volt. Utoljára az evangélikus egyház birtokában volt, ma *múzeum*.

A templom körül van a régi *temető*.

A Str. Lungă a Parcul Central-ba (Központi park) vezet. Ennek keleti részében van a *Városi Tanács épülete* és a *Posta palotája*.

A park déli szegélyén vezet a Bulevardul Gh. Gheorghiu-Dej. Az egyetem néhány központi épületén kívül itt van a *Hotel Carpați*, valamint az *ONT Carpați* épülete is.

390_N A **Képzőművészeti Múzeum** (Bul. Gh. Gheorghiu-Dej 11.) nyolc termében 200 alkotás látható, köztük *N. Grigorescu 36 képe*. Itt kaptak helyet a brassói román, szász és magyar művészek alkotásai is.

A Str. Lungă (Lange str. – Hosszú utca) végén kezdődik a *Strada 7 Noiembrie*, mely a Belvárosba vezet.

391_N A **katolikus templom** (Str. 7. Noiembrie, szemben a Str. Maicovschi torkolatával) gazdag díszítésű, barokk alkotás 1782-ből. Homlokzata igen mozgalmas, bolthajtásai belül geometrikus és virágmotívumokkal vannak kifestve.

A Str. Maicovschi-ban áll a *Szent János-templom*, amelyen még középkori, gótikus elemek is vannak. A középkorban ez volt a domonkos apácák temploma.

392_N A **Schobell-ház** (Str. 7. Noiembrie 9.) legkorábbi részlete, a *torony* a XV. századból való. A régi szász polgárházon a XVIII. századig követhetők a különféle korú átépítések stílusváltozásai. Néhány ajtaját és ablakát gyönyörű *reneszánsz faragás* díszíti.

A *Piața 23*. A *Augusta* falakkal övezett középkori Brassó

piactere volt, régen Tanács térnek nevezték. *Több műemlék jellegű épület* szegélyezi, egykori kereskedőházak és vendégfogadók.

A Piața 23. August 14. számú épületében, az egykori Kereskedők házában (Árucarnoknak is hívták) van a Cerbul Carpatin (Kárpáti Szarvas) *vendéglő*.

Az épületet 1545-ben építtette Hirscher Lukács bíró, és az özvegye hagyta a városra. Az 1689. évi tűzvész idején megrongálódott, ezért a XIX. század közepén átépítették. Hatalmas pincéjében volt az Esterházy-pince nevű étterem. 1957-ben restaurálták. Belső udvara ugyanúgy, mint Csukás utcai (Str. Ciucaș) része árkadosított. A vendéglőnek eszpresszója, borozója és bárja van.

393_N A régi Városháza (a tér közepén) eredetileg a céhek tanácsának székháza volt. Építésével kapcsolatosan az első oklevél 1420-ból maradt fenn. 1515 és 1528 között kibővítették. Ekkor gótikus stílusú volt, 1770 és 1774 között azonban ismét átépítették, barokk stílusban. Jelenleg is ezt a formáját őrzi. *Tornya* 58 m magas. 1525 és 1528 között épült s eredetileg az épülettől távolabb állt. A Városháza homlokzatán ma is látható *a koronaváros címere*. A címer a királyi koronát ábrázolja, melyből gyökerek nőnek ki. 1979-ben gondosan restaurálták.

Az épület a *Megyei Múzeum történelmi részlegének* otthona. Termeiben régészeti, közép- és jelenkori történelmi anyagot állítottak ki.

394_N Sfinta Adormire-templom (a régi Városháza háta mögött). Bizánci stílusban, reneszánsz elemekkel épült 1895–96-ban egy régi kápolna helyére. 1898-ban Miron Romanul metropolita szentelte fel.

Freskóit 1935–36-ban Damian készítette. Az *ikonosztáz* J. Kupstay műve. *Reneszánsz ikonjai* H. Bulhard és A. Demian művészi munkái. A *főpapi stallum*, ezüst nagy *Mária-ikon*, *Szt. Paraschiva képe* látványosak.

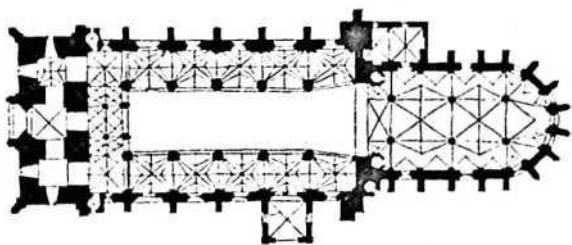
A tér déli részéről egy kis teresedés nyílik: a Curtea Bisericii Negre (a Fekete-templom udvara), a hajdani Honterus-udvar.

395_N A Fekete-templom (Curtea Bisericii Negre) a teresce közepén áll. Ez a legnagyobb erdélyi templom s egyben az európai gótika legkeletebbre eső, nagy alkotása. A XVI. század óta evangélikus templom.

1383-ban kezdték építeni egy korábbi román stílusú templom helyén, és száz évre rá fejezték be. Az 1689. évi Caraffa-dúlás tűzvészében fekettedek meg falai. Ekkor omlott be régi boltozata is, ezért 1710 és 1772 között át kellett építeni. Így kerültek addigi gótikus, itt-ott reneszánsz stílusába a barokkos elemek. 1969 óta restaurálják.

A templom 88 m hosszú és 23 m széles. A nyugati homlokzatára tervezett két *toronyból* csak az egyik készült el, ez 65 m magas. A templom 21 m magas oldalfalait tornyocskákban végződő támpillérek tagolják, közöttük nagy mérműves ablakok vannak. Öt kapuja közül a bélietes *nyugati kapu* a legszebb. A déli kapu fölött *reneszánsz kori freskó* látható, Mátyás és Beatrix címerével. A freskó Szűz Máriát ábrázolja a kis Jézussal, szentek társaságában.

BRASSÓ, A FEKETE-TEPLOM

Maguk a *tölgyfa kapuk* is eredetiek. A templom *külső szobrai*t az idők során többször is felújították.

A csarnoktemplom három egyenlő magas hajóból áll. A három hajót öt nyolcszögletes pillérpár választja el egymástól. Szentélye három pár pillérével hármass csarnokot alkotó, körüljárós szentély. Az oltár 1866-ban készült, a mellékhajók karzatai pedig 1710–14 között. A templom kincsei közé tartozik az 1472-ből származó bronz *keresztelőmedence*, valamint 119 db *keleti szőnyeg*, a város kereskedőinek fogadalmi ajándékai. A torony *harangja* 6 tonna súlyú. A templomban hangversenyeket rendeznek, 1839-ben épült *orgonájának* 4000 sípja és 76 regisztere van.

Előcsarnokában múzeum jellegű *kiállítás* látható.

396_N Honterus szobrát (a Fekete-templom déli oldalán) 1848-ban állították a város polgárai. Johannes Honterus (1498–1549) humanista tudós, vallásreformátor, iskolaszervező s európai híró térképész volt. 1532-ben készítette el Erdély térképét, 1535-ben nyomdát s hozzá papírgyárat is létesített. A 2,5 m magas bronzszobrot Harro Magnussen készítette. Oldalán a *domborművek* Honterus életéből vett jeleneteket ábrázolnak.

397_N A volt Honterus-iskola (a Curtea Bisericii Negre déli részén), a szászok híres gimnáziuma, 1545-ben épült, de az 1689. évi tűzvész, majd az 1783. évi földrengés után újjá kellett építeni. Háromszintes iskola, szép auditóriummal.

398_N Az evangélikus parókia épülete (Curtea Bisericii Negre déli része) középkori eredetű, akkor a Corpus Christi-rend kolostora volt. A háromszintes épületen a barokkig bezáróan minden stíuselem felfedezhető. Hangulatos udvara van.

A Fekete-templomtól nyugatra vezet a Strada Gh. Bari-
țiu, ahol a 12. számú ház udvarán van a szép arányú, görögkeleti

St. Treime (Szentháromság)-templom. 1787-ben, II. József idején épült. A felirat szerint akkor 50 családból (245 főből) állt a hívők serege.

399_N A Kovács-bástya (a Str. Barițiu és a Str. După Ziduri sarkán) a XVI. század elején épült, az északnyugati városfal sarkának védelmére. Háromszintes építmény, ötszögletű alappal.

Jelenleg az *Állami Levéltár* otthona.

A Kovács-bástyától észak felé vezet a Strada După Ziduri (szász neve Graft). Ez volt a kettős várfal közötti Zwinnger, a gyilokjáró. Az utca vonalában egy kapubástya van, az utca fölötti Warte-dombon pedig két őrtorony.

400_N A Fekete-torony (a Warte-dombon) 9 m magas, zömök építmény, falai 2 m vastagok. A XV. században épült. 1599-ben villámcsapástól teteje leégett. Fala is ekkor feketedett meg a tüztől. Azóta romosan áll.

401_N A Fehér-torony (a Warte-dombon) 1460 és 1494 között épült. Alapja félkör alakú, 1689-ben ez is kiégett, de 1723-ban restaurálták.

402_N A Graft-bástya (Str. După Ziduri) vagy a Graft-kapu az átjárást biztosította egy felvonóhiddal a Fehér-toronyhoz. 1515–21 között épült bele a várfalba. Négyszögletes alaprajzú, s bolthajtása alatt folyik át a Graft-patak vize.

A Kovács-bástyától dél felé vezet a Strada Gheorghe Dima.

403_N Gheorghe Dima-emlékmúzeum (Str. Gheorghe Dima 4.). Gheorghe Dima (1847–1925) híres román zeneszerző és karmester volt. A múzeumban *személyes tárgyai* s *pályafutásának dokumentumai* láthatók.

A szomszédos Gheorghe Dima-park északi részén vezet a Șirul Beethoven. Útba esik az *Erdészeti Egyetem* épülete.

404_N A Katalin-kapu (Șirul Beethoven) a város nyugati kaputornya volt. A XVI. században épült. Négyszögletes, háromszintes építmény *négy saroktoronnyal*, homlokzatán *törésekkel*. A bejárat fölött *Brassó címere* látható.

405_N A Bolgárszegi-kapu (Str. Poarta Schei végén) a Katalin-kaputól nem messzire áll. Soha nem tartozott a várövezethez, jóval fiatalabb is, 1827–28-ban épült, háromnyílású, klasszicista diadalkapu.

Itt kezdődik a *Bolgárszeg* (Schei), a régi Brassó román negyede. Zegzugos utcái messze bevezetnek a Salamon-kövek szurdokába. Eredetileg bolgár település volt, 1392 táján jöttek ide a bolgárok, majd macedón kereskedők és románok követték őket. Az itteni román negyednek a XIV. század végén már egy fatemploma volt.

A Bolgárszegi-kaputól a Strada 30 Decembrie vezet dél felé.

406_N Az 1 sz líceum (Str. 30. Decembrie és Şirul Scînteii sarka) eklektikus épületében működött a román kereskedők áldozatkészségéből 1850-ben alapított, s 1853-ban megnyitott régi görögkeleti román főgimnázium.

Tanítványai közül Şt. O. Josif, Gh. Bariţiu, Lucian Blaga, Octavian Goga, Titu Maiorescu, Ion Bogdan nevét kell megemlíteni. Kiváló tanárai voltak: Mişu Pop, Aurel Ciortea, Gheorghe Dima, Ciprian Porumbescu, Iacob Mureşeanu stb.

Az épület falán *Aurel Vlaicu emléktáblája* látható. A román aviatika úttörője is az intézet növendéke volt.

A Str. 30. Decembrie a Piaţa Unirii-re vezet.

407_N A Szt. Miklós ortodox templom (a Piaţa Unirii parkjában) helyén 1393-ban már állott egy fatemplom. 1495-ben Vlad Călugărul havasalföldi vajda adományára segítségével kőtemplomot kezdtek építeni, majd 1519 és 1521 között kibővítették Neagoe Basarab havasalföldi fejedelem támogatásával. 1594-ben Aron Vodă moldvai fejedelem freskókkal díszítette falait. 1751-ben újjáépítették, s ekkor kapta nagy *harangtornyát*. Stílusában a bizáncias havasalföldin kívül gótikus, reneszánsz és barokk elemek is láthatók. Szép *ikonjai* vannak, és a XIX. században Mişu Pop (1827–92) brassói művész falait újrafestette.

A templom udvarában álló épületben volt a régi román iskola.

1597-ben épült egy régebbi faépület helyébe Aron Vodă moldvai fejedelem adományából. 1760-ban ezt is átalakították. Az iskolában 1559 előtt ószláv, ettől kezdve román nyelven oktattak. Itt működött a XVI. századtól Coresi híres nyomdája is. Ma *múzeum* van benne.

A Piaţa Unirii déli részéből a Strada Comuna din Paris – Párizsi Kommun utcája vezet délnek.

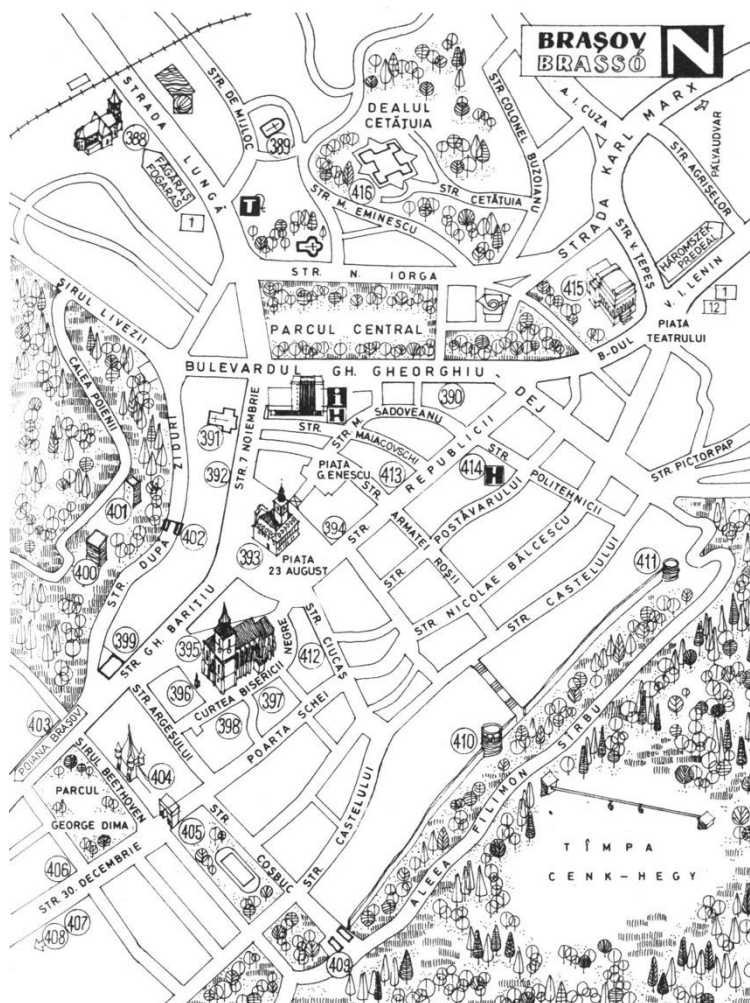
408_N A Salamon-kövek barlangja Bolgárszeg legdélibb részén, a Salamon-kövek (Pietrele lui Solomon) szurdokában, a sziklacsoport aljában van. Helyi népmonda szerint itt remetéskedett Salamon király, miután I. Lászlótól vereséget szenvedett.

Innen visszatérve a Bolgárszegi-kapuhoz, a Str. Poarta Scheitől vezet délkeletre a Strada Gh. Coşbuc.

409_N A Takács-bástya (Str. Gh. Coşbuc 9.) két részben épült. Egyik részét 1421 és 1436, másikat 1570 és 1573 között építették. 1750-ben helyreállították s azóta 1910-ben

N BRASSÓ

388. Szt. Bertalan-templom	391. Katolikus templom
389. A szentmártonhegyi templom	392. Schobell-ház
390. Képzőművészeti Múzeum	393. Régi Városháza

- 394. Sfinta Adormire-templom
- 395. Fekete-templom
- 396. Honterus szobra
- 397. Volt Honterus-iskola
- 398. Evangélikus parókia
- 399. Kovács-bástya
- 400. Fekete-torony
- 401. Fehér-torony
- 402. Graft-bástya
- 403. Gheorghe
Dima-émlékmúzeum
- 404. Katalin-kapu

- 405. Bolgárszegi-kapu
- 406. 1. sz. liceum
- 407. Szt. Miklós-templom
- 408. A Salamon-kövek barlangja
- 409. Takács-bástya
(Vároštörténeti Múzeum)
- 410. Posztó-bástya
- 411. Kötélverő-bástya
- 412. Művelődési palota
- 413. Jekelius-ház
- 414. Postávarul borozó
- 415. Drámai Színház

és 1950-ben restaurálták. A hatszögletes bástya falai 4–4,5 m vastagok.

Most *Brassó Vártörténeti Múzeumának* otthona. Itt látható a középkori Brassó freskóképe, modellje s a lapidáriumban sok helyi építészeti emlék.

A Takács-bástyától az *Aleea Filimon Sîrbu* vezet a Cenk lábánál. A sétány aljában húzódik a *várfal* 920 m hosszú, *épen maradt része*. A sétány közepénél van a Cenkre vezető *drótkötélpálya* alsó *állomása*, étteremmel.

410N A Posztós-bástya (a drótkötélpálya állomásánál, a sétány másik oldalán) 1450 és 1455 között épült, háromszintes épület. Ellipszis alapú, 13 m magas, s tetején még látható a *gyilokjáró gerendáinak helye* a falban.

A Posztós-bástya közelében a *várlépcső* átvezet a várfalon, a Belvárosba.

411N A Kötélverő-bástya (a fal és egyben a sétány túlsó végén) 1416-ban már megvolt. 1641-ben leégett, s 1689-ben a kötélverők céhe építtette fel. Hatszögletű, 12 m magas, erős építmény.

Innen vagy a várlépcsőn, vagy a Str. Gh. Coşbuc-on visszatérünk a Belvárosba. A főterre a *Strada Ciucaş* vezet át a Str. Casteluluitól. A Str. Ciucaş 64. számú ház udvarán van az orosz-lánkapus régi *zsinagógaépület*.

412N A Művelődési palota (Str. Ciucaş 8.) reprezentatív épület, homlokzatát *hét mellszobor* díszíti. Szomszédságában áll a város *bábszínháza*.

A főtérről a *Strada Republicii* halad a *Parcul Central* felé. Ez Brassó legforgalmasabb sétáló-üzletutcája, étteremmel, szállodával stb.

413N A Jekelius-ház (Str. Republicii 17.) egyike Brassó legrégebb épületeinek. Egy hajdani cisztercita kolostor helyén áll.

A szemben levő (20. sz.) ház homlokzatán levő *freskó* Hirscher Apollóniát, az egykori városbíró nejét ábrázolja.

414N A Postávarul borozó (Str. Republicii 55.) közkedvelt idegenforgalmi találkozóhely.

A Str. Republicii végétől jobbra áll a *Megyei Tanács* épülete. A Lenin boulevard elején a *Piaţa Teatrului* (Színház tér) terül el.

415N A Drámai Színház (*Piaţa Teatrului* 1.) egyben az operaelőadások színháza is. Nyugodt vonalú, eklektikus épület, klasszicizáló oszlopsorral. Keleti oldalán áll *Andrei Muresianu* (1816–63) költő (az erdélyi románok Petőfije) *szoobra*.

A *Parcul Central* keleti végétől a Str. Colonei Buzoianu, majd a *Strada Cetăţuie* vezet fel a várdombra.

416n A Fellegvárat (a Str. Cetățuie végén) 1524-ben építették, hogy északról védje a várost. 1630-ban Bethlen Gábor bővítette ki. 1849-ben, midőn a 28 000 főnyi cári sereg ostrom alá fogta a várat védő 200 honvédet, nagyon megrongálódott. A vár mellől szép kilátás nyílik a városra.

A Fellegvártól északra levő *Egyetemidomb*-on (Colina universitară) a Stebian Catina s társai tervezte új *egyetemi épületek* alkotnak együttest.

Tudnivalók

Információ. ONT Carpați, Str. 7. Noiembrie 12.; Oficiul Județean de Turism (Megyei Idegenforgalmi Hivatal), Bul. Gh. Gheorghiu-Dej 9.; CFR menetjegyiroda, Str. Republicii 53.; ACR Autóklub, Str. Republicii 2. *Szálloda:* Carpați, Bul. Gh. Gheorghiu-Dej 9.; Postăvarul, Str. Republicii 62.; Carpați-Sport, Str. Maiachovschi 3.; Tîmpa, Str. Matei Basarab 68. *Autójavítás:* Str. Lunga 14.; Str. Dimitrie Anghel 17.

Kirándulások

Cenk-hegy-re (Tîmpa, szász neve: Zinne) az Alea Filimon Sîrbunál említett drótkötélpálya állomásáról mehetünk fel. Turistautak is vezetnek fel. A tetőn állt hajdan Brassovia vára. A XIV. században bontották le. A csúcson van a *Panoramic vendéglő* és a *Tîmpa menedékház*. A kilátás gyönyörű.

Itt állt 1896–1919 között a dévényi ezredéves emlékmű keleti párja. Az 1916. évi hadműveletek áldozata lett.

Poiana Brașov – Brassó-Pojána turistaközpont, A Warte-dombon átvezető úton a városból autóbusz visz fel. Erdély egyik legnagyobb téli sporttelepe 1020 m magasan fekszik a Postăvarul (Keresztény-havas) 1804 méteres csúcsa alatt. Van több *lesiklópályája*, *bobpályája*, *műjégpályája*, *vendéglője*, *büféje*, *sportpályája*, *két kempingje* (Poiana Ursului és Vinătorul). Nyáron fürödni is lehet a kis *tóban*. A vendéglők közül érdekes az archaizáló stílusú *Șura Dacilor* (Dák-csűr). A Pojanáról *drótkötélpálya* visz fel a Keresztény-havasra.

Kirándulás a Törcsvári-hágóhoz. Brassót a Lungă utcán hagyjuk el és a 73. számú úton megyünk tovább.

Cristian – Keresztényfalva (szász neve: Neustadt) tűzállókerámia-üzeméről ismert.

417n Az erődtemplom a XIII. században épült. A szép békletes, félköríves kapu mutatja a torony román kori eredetét. A templomot 1839–41 között klasszicista stílusban építették. *Kettős várfal* veszi körül, s erődítményrendszerének kilenc *tornya* van.

Rîșnov – *Barcaroznyó* (szászneve: Rosenau) gépgyár-

tása és vegyipara jelentős. Már a rómaiak is megtelepedtek itt, Comidavának nevezték.

418_{UT} Barcarozsnyó parasztvára (a város fölé emelkedő 150 m magas sziklán) a XIV. században egy német lovagrendi vár helyére épült. A környék menedékvára volt. Bejáratát *torony* védi s előudvarából a kör alakú bástya és a mögötte levő torony alatti kapun lehet belső udvarába átmenni. A várat utoljára a XVIII. században bővítették. Ekkor fúrták 150 m mély *kútját* is. Ma a vár ép helyiségeiben *múzeum* van.

Elsőrendű látványosság, pompás kilátással a városra és a környező havasokra.

419_{UT} A templom XIII. századi, háromhajós bazilika. Szentélyének boltozata a XIV. századból való. Értékes eredeti *freskói* 1500 tájáról származnak és reneszánsz hatásra vallanak.

420_{UT} Az ortodox templomot (Str. Ștefan Gheorghiu) a XIV. században a havasalföldi fejedelem segítségével építették. A XVII. században Vitéz Mihály restauráltatta. *Freskói* érdekeseek.

Barcarozsnyó után a 73. számú útról kitérőt tehetünk a 73 A úton nyugat felé.

Tohanul Vechi – Ótohán mellett verte meg 1690-ben Thököly Imre Heister generálist. Zărnești – Zernesnek papír- és cellulózzgyára, fafeldolgozó üzeme van. *Ortodox temploma* 1515-ből származik. Zernest fölött merednek a *Király-kő* szirtjei, klasszikus sziklamászó terep. Itt van a *Propásta-szaka-dék*.

A főúton Tohanul Nou – Újtohán, majd Bran – Törösvár (szász neve: Törzburg) következnek.

421_{UT} A törösvári várkastély 1377-ben épült, a fontos kereskedelmi út ellenőrzésére. 1498-ban II. Ulászló zálogba adta, II. Rákóczi György eladta Brassónak. A nehezen bevehető várak közé tartozott. Brassó előbb az utolsó magyar király, IV. Károly koronázásakor (1916) Zita királynőnek, majd 1918 után Mária román királynőnek ajánlotta fel, aki igen szépen, romantikus kiegészítésekkel restauráltatta, s kedvenc tartózkodási helye volt. Ma *múzeum* van benne, mellette pedig egy kis *falmúzeum* (skanzen) látható.

A környéken több *menedékház* és *turistaszálló* is van.

Kirándulás a Tömösi-hágóhoz. A várost a Calea Bucureștiloron hagyjuk el és az 1. számú úton megyünk tovább.

Timișul-de-Jos – Alsótömös *turistaháza*, a Dîmbul Morii igen alkalmas kiindulópont a környék túráihoz. 1849. júniusában Kis Sándor ezredes 1500 székely katonája az utolsó emberig védte a szorost a cári sereg ellenében.

Timișul-de-Sus – Felsőtömös Timișul turistaházától indulhatunk a Poiana Secuilor (Székelymező) menedékházhoz, amely 1070 m magasan van.

Az új adminisztratív rendezés óta Predeal-t. (mely a trianoni béke előtti Románia területén volt) Brassóhoz csatolták, s így Erdély területéhez tartozik. Ugyanakkor a Csíki-havasok és Háromszék határmenti részéből nagy területeket csatoltak Neamț, Bacău és Vrancea megyéhez, azaz Moldvához. Innen a régi és új Erdély területi adatainak eltérése.

A barcasági templomerdők. Brassót a Str. Hărmanului vonalán hagyjuk el, és a 11. számú úton megyünk tovább.

Hărman – Szászhermány (szász neve: Honigberg) a műtőtől kissé távolabb fekszik. Közeliében van egy *védett láp*.

422_{UT} A szászhermányi erődtemplom (a község közepén) a XIII. században épült, román stílusban, és a XV. században átalakították. Ennek során tornyát vártoronnyá formálták és a templomot fallal vették körül. Fala 12 m magas és 8 torony védi. Az evangélikus egyházé.

Szászhermány után a 10. számú úton megyünk tovább Prejmer – Prázsmár (szász neve: Tartlau) községbe.

423_s A prázsmári erődtemplom (a község főterén) XIII. századi eredetű és a XV. században erődítették. A kereszt alaprajzú templom a kerci ciszterci műhely legszebb alkotása, várfal-rendszere még a szászhermányinál is nagyobb. Ez Erdély legnagyobb erődtemploma. Az evangélikus egyházé.

Teliu – Keresztvár községnél elhagyjuk a 10. számú utat és délnyugatra térünk.

Budilă – Bodola a község fölött állott a XIII. század eleje óta a Bélydek vára, amelyet Bélyd Pálnak (1622–79), Apafi tanácsadójának elítélésekor 1678-ban leromboltattak. A *katolikus templomban* a domborműves kőszarkofág valószínűleg Bélyd Kelemen síremléke.

Săcele – Szecsele város 12 km hosszú település. Tulajdonképpen a barcasági csángók hét falujának négy falujából alakult. A négy falu: Baciú–Bácsfalu, Turcheș–Türkös, Cernatu–Csernátfalu, Satulung – Hosszúfalu. A több mint 24 000 lakosú városnak fejlett elektrotechnikai, bútor-, élelmiszeripara és gépgyártása van.

A hétfalusi csángók egy része a brassói szászok jobbágya volt, evangélikus vallásúak. Sokat szenvedtek a szászok elnyomásától.

VIII. Körutazás a Küküllők mentén

Tipikus erdélyi tájon várak, kastélyok, jellegzetes falvak, szép erdők és fürdőhelyek között vezet ez az út, amelyet legalább két napra kell beosztani. Pihenőként Szováát, Székelyudvarhelyt vagy Segesvárt ajánljuk.

Teiuș–Odorheiu-Secuiesc Tövis–Székelyudvarhely

A Maros völgyéből Tövistől a 14 B útvonalat követjük kelet felé és a vasútvonallal párhuzamosan haladunk a Küküllő mentén. Az út rendkívül kanyargós, sokhelyt suvadásos.

Bla j – Balázsfalva a Küküllő völgyében fekszik, szőlő- és gyümölcsstermő vidéken, 257 m magasan. Lakosainak száma több mint 19 000. Fafeldolgozó ipara, bútór- és téglagyára van. Nagy román iskolaváros és kultúrközpont.

Nevét Cséry Balázsról kapta, akinek Zsigmond király adományozta. Sok birtokosa volt, végül az Apafiaké lett. A fejedelmi kastély III. Károly adományaként a görögkatolikus püspök székhelye lett. 1853 óta érsekség.

1738 óta a görögkatolikus román egyház kultúrközpontja. Nyomdája 1747-ben létesült, 1749-ben építették fel a székesegyházat. Híres iskoláiban nevelkedtek az erdélyi román értelmiség legjobbjai. Itt működött az Erdélyi iskola néven ismert írócsoport három tagja: Samuil Micu (1745–1805), Gheorghe Șincai (1745–1816) és Petru Maior (1760–1821). 1848-ban Avram Iancu és Papiu Ilarian itt fogalmazták meg a jobbágyság eltörlésére és a románok nemzeti jogainak elismerésére vonatkozó követeléseiket. A román népgyűlés emlékét őrzi a Cîmpul Libertății (Szabadságmező) *obeliszkje*. A város temetőjében sok híres ember nyugszik. Pl. A. Bunea (1857–1909) történész, T. Cipariu (1805–1887) nyelvész, Axente Sever (1821–1906) politikus stb.

424_{UT} Az **Apafi-kastély** (Parcul Avram Iancu), később görögkatolikus érseki palota, hajdan Apafi Mihály fejedelem kastélya volt. XVI. századi eredetű. Itt kötötte meg Lotharingiai Károly az erdélyi országgyűlés küldöttségével a balázsfalvi egyezséget 1687-ben. Erdély ennek értelmében került Habsburg-fennhatóság alá.

Az épület a görögkatolikus érsekség és vallás megszüntetése óta *múzeum*. Alsó szintjén a természettudományi, felső szintjén a történelmi részleg kiállítása látható.

425_{UT} Az **egykori érseki székesegyház** (ma ortodox templom) három tornyú, impozáns egyház a Fő téren. 1738 és 1765 között épült, barokk stílusban, Anton Eckhardt Martinelli terve szerint. 1799-ben restaurálták, 1837-ben pedig kibővítették. *Ikonosztáza* igen szép.

426_{UT} A **Szentháromság-kolostor** (Mănăstirea Sf. Treime, Piața Republicii 1.) XVIII. századi épület. Itt működött a román „Școala de obște” tanítóképző, mely sok román vezetőt nevelt.

427_{UT} Az **Angyali üdvözet-kolostor** (Mănăstirea Buna-vestirii) 1750-ben épült. Itt működött a híres balászfalvi román nyomda.

A városból a Kis-Küküllő (Țirna Mică) déli partján megyünk tovább.

Rövidesen kitérőt tehetünk bal kéz felé, a folyó túlsó partjára.

Sî n m i c l ă u ș – B e t h l e n s z e n t m i k l 6 s a Kis-Küküllő északi partján fekszik. XIV. századi *unitárius temploma* van. Tornya zömök, bástyaszerű lőrésekkel, fenn fából épített védőfolyosóval. A toronysisak arányos, szép formájú, fiatornyok nélküli. A tornyot és a hajó sarkait hatalmas fedett támaszoszlopok erősítik. Porticusa fából van. Az egész építmény a szász templomokra hasonlít.

428_{UT} A **Bethlen-kastélyt** Bethlen Miklós (1642–1717) saját maga tervezte és építtette 1668 és 1672 között, reneszánsz stílusban.

A velencei emlékek alapján épült kastély négyszögletes, egy tömbből álló, emeletes és tipikusan erdélyi építmény. Régen védőfalak és sarokbástyák vették körül. 1760-ban, barokk stílusban újították meg.

C e t a t e a - d e - B a l t ă – K ü k ü l l 6 v 6 r (szász neve: Kockelburg) hajdan Küküllő megye székhelye volt. A középkorban mocsárvár védte. A helységet a XV. században Ștefan cel Mare moldvai fejedelem kapta meg adományként Mátyás királytól, miként Csicsót is. Petru Rareștől Szapolyai visszavette, és feleségének, Izabellának adta. A községnek XIII. századi eredetű, gótikus stílusú *református temploma* van.

429_{UT} A **küküllővári kastély** a XVI. század elején épült, a kora középkori mocsárvár pótlására. A század második felében átépítették s ekkor kapta hengeres, *négy sarokbástyáját*. Bethlen István késő reneszánsz stílusban alakíttatta át. Pincéiben ma pezsgőraktár van.

A d a m u ș – Á d á m o s községben több régi *udvarházat* találunk.

430_{UT} Az **ádamosi unitárius templom** védett műemlék. Építését a XV–XVI. századra teszik. Késő gótikus stílusú és kora reneszánsz elemeket is tartalmazó építmény.

Magas tornyán a bejárat felett lőrések láthatók, tetején védőfolyosó van, hegyes sisakja nyolcszögű. A magas hajóépület oldalán *homlokzati porticus* van, gótikus nyílásokkal. A templom monumentalitását emelik a *sarokpillérek*.

Famennyezetén 1526-ból származó festett díszítés volt látható, amelyet 1694-ben restauráltak. (A mennyezetet a budapesti Néprajzi Múzeum őrzi.) Szentélyében régi, *faragott stallumok* állnak.

Tîrnăveni – Dicsőszentmárton 25 000 lakosú iparváros, főleg vegyi üzemekkel. XIV. századi *unitárius templomának* alakos díszítésű, 98 kazettás mennyezete 1769-ben készült. A torony a hajó tengelyében áll, zömök, hosszú lőrésekkel, pillérek támogatják. A bejárat a torony elején van. A sisak formás, bár sajnos bádoggal van fedve. A templom védett műemlék.

A város szülötte Sipos Domokos (1892–1927) író, az Erdélyi Helikon tagja. Fiatalon halt meg, tüdőbajban, szülőhelyén temették el.

Dicsőszentmártontól délre Delenii – Magyarsáros nevezetessége az 1699-ben épült unitárius harangláb védett műemlék, mely 1699-ben épült. Klasszikusan szép népi alkotás, arányos, finom részletekkel. Alsó építménye magas zsindelettel meredeken fedett, e felett kiugrik a díszített kivágású mellvédés folyosó, megkoronázva az ugyancsak zsindeletes sisakkal.

Gănești – Vámosgálfalva mellett verte meg Bem tábornok 1849. január 17-én az osztrák csapatokat. Határában teremnek a legjobb küllői borok.

Itt elágazás van északkelet felé Nyárádtő–Marosvásárhely irányában.

Héderfája községtől kitérhetünk dél felé.

Bahnea – Bonyha községben állt a Bethlenek egykori kastélya. Lebontották. A *református templom* a XIV. század gótikus alkotása.

Ezután Bălaușeri – Balavásár következik, a székelyvidék peremén vagyunk. Itt dél felé Segesvárra vezet az elágazás.

Fîntînele – Gyulakuta XIV. századi, gótikus *református templomának* kazettás mennyezetét az erdélyi fejedelem festője, Mezőbándi Egerházi János készítette (1625).

Gyulakutától délkeletre letérhetünk Roua – Rava *unitárius temploma* kedvéért. Középkori eredetű, bástyaszerű, lőréses tornya a hajó tengelyében áll. A hajó 1805-ben épült, s a torony alig emelkedik ki belőle. Nagy támpillérei, a torony porticusa, kör alakú „óranylásai” igen régies külsőt kölcsönöznek az építménynek.

Cioc – Csókfalva unitárius *temploma* 17925–98-ban épült. Jellegzetes XVIII. század végi, puritán építmény, jó arányokkal, kecses toronnyal, hegyes toronysisakkal. Barokk stílusú éneklőszék- (pulpitus-) töredék a régi felszerelés emléke. A templomot fal köríti, előtte turulos *hősi emlékmű* áll.

Sîngeorgiul-de-Pădure – Erdőszentgyörgy községben áll a Rhédeyek egykori *barokk kastélya*. A gótikus *refor-*

mátus templom emléktáblája szerint itt született Rhédey Claudina grófné, Mary angol királynénak, V. György feleségének a nagyanyja.

Észak felé összekötő út van Nyárádszereda vidékére (a Nyárád völgyébe).

Inlăceni – Énlaka a Firtos-hegy nyugati lejtőjén fekszik. Közeliében *római tábor maradványait* tárták fel.

431_{LY} Az **énlakai unitárius templom** a XV. században épült. Késő gótikus boltozata a 1661. évi tatárjáráskor beomlott, s azt helyettesítették a 87 kazettás deszkamennyezettel. Ennek egyik négyzetében van Musnai és a lelkész neve 1668-ból. Az orgona csúcsa előtt képes mezőben látható az a kétsoros felirat, melyet néhány gótikus kisbetűn kívül székely rovásírással írtak: „Georgyius Musnai csak egy az Isten.”

Sovata – Szováta híres fürdőhely a Mező-havas alján, 520 m magasságban. A vidéken már a rómaiak is só-t bányásztak. A *gyógyfürdőt* a XVI. században említik először az oklevelek. A tavak vizének só-tartalma igen nagy, és rétegenként változik.

432_{LY} A **szovátai fürdőnek** öt sós tava van: a *Medve-tó*, a *Mogyorósi-tó*, a *Fekete-tó*, a *Veres-tó* és a *Zöld-tó*. A tavak só-tartalma annyira tömény, hogy a fürdőző valóságban lebeg a vízben. A gyógyvíz reumatikus és női betegségeket gyógyít. A Fekete- és a Veres-tónak az iszapja is gyógyhatású.

433_{LY} Szováta község múzeumának *régészeti, történelmi és néprajzi gyűjteménye* van.

Tudnivalók

Szállodák: Gyógyszálló (300 ágy), Făget (250 ágy), Aluniș (250 ágy), Căprioara (40 ágy). *Kempingek:* a Stana de Vale, Dealul cireșului stb.

Szovátáról a 131 jelzésű úton megyünk tovább délkelet felé.

Praid-Parajd nagy *sóbányájáról* és sós *fürdőiről* nevezetes község. Sóbányáit már a rómaiak is művelték.

434_{LY} A **parajdi sószikla** a sóbánya fölött áll. Az üledékes sötömből lekopott a felső talajréteg, egyedülálló látvány az eróziótól barázdált hatalmas sószirt. Érdekes látványosság a *sóbánya*, melyben léggógyfürdő is van.

A Str. Principală 135. I-B o., 35 szobás, 65 férőhelyes *szálloda*.

Parajdról a Kis-Küküllő völgyében a Görgényi-havasokon (Munții Gurghiului) át Gyergyószentmiklósról is mehetünk. A *Bucsin-tetőn* keresztül vezet az út, gyönyörű tájon. A Bucsin-tetőn *vendéglő* és *turistaház* van. Festői hegyvidéki útvonal, főleg a Gyilkos-tó megközelítésére alkalmas.

Corund – Korond község Árcsó nevű vasas–kénes *fürdőjé-*

ről és főleg fazekasságáról híres. *Fazekas szövetkezetében* gyönyörű korsókat, tálakat készítenek és alabástrom tárgyakat faragnak. *Fazekasmúzeumában* vásárolni is lehet. Híres fazekasmesterek vannak a szomszédos (magas hegyen települt) Szolokmán is. A községben faragott *székelykapuk* is láthatók. *Katolikus és unitárius templomait* érdemes megtekinteni. A község mellett *motel van*.

Korondtól nyugatra van az 1062 m magas *Firtos-hegy*.

435_{LY} Firtos várának romja a Firtos-csúcson van. Sok népi hiedelem fűződik hozzá, amelyeknek központjában a Firtos nevű jó tündér és a Tartod nevű gonosz tündér harca áll. A vár középkori eredetű, később a ferencesek kolostorrá alakították, de a XVIII. században elhagyták.

Korond után leereszkedünk a Fehér-Nyikó völgyébe.

Lupeni – Farkaslaka faluban született Tamási Áron (1897–1966) író.

436_{LY} Tamási Áron emlékműve a falu szélén levő templom szentélye mögött van felállítva és az országútról egy nagy *székelykapu* vezet hozzá. A síremléket egyetlen kvarcittömbből Szervátiusz Jenő és Tibor faragta, s 1972-ben avatták fel.

Tamási sírja az emlékmű után van öreg tölgyek között.

437_{LY} Tamási Áron szülőházát múzeumnak rendezték be, ahol az író személyes tárgyai, pályafutásának emlékei láthatók. Az írónak a házban lakó öccse, Tamási Gáspár – aki egyébként szintén kiváló író (közismert műve: „Vadon nőtt gyöngyvirág”) – a múzeum vezetője és gondnoka.

A *Tamási-emplékház* a falu túlsó végén, egy kis közben van. A faluban él még az író nővére és több hozzátartozója.

Bisericani – Szentlélek katolikus *temploma* szép arányú, gótikus épület.

Seiche – Szejkefürdő a székelyudvarhelyiek kedvenc üdülőhelye, 504 m magasan fekszik. Gyógyvizét 1766 óta ismerik: bőrbetegségeket, sebeket gyógyít. A záptojásszagú *gyógylápa* kéntejes vizét kádakba vezetik, de van medence is. A *borvízforrás* vizét korsókban a városba szállítják. A szejkői gyógyvizek reumát, bőrbetegségeket, gyomorbántalmakat, reumatikus betegségeket stb. gyógyítanak. Mozgásszervi betegségek ellen is javasolják. A fürdő bejáratánál régi *székelykapuk* egész gyűjteménye látható.

438_{LY} Orbán Balázs sírját a műüttől nem messze, *kettős kopjafa* jelzi. A sírkövön *bronz dombormű* van. A síremléket Orbán Áron székelyudvarhelyi szobrászművész készítette. 1921-ben a düledező kriptából ide helyezték Székelyföld nagy fiának hamvait. Ekkor még kerítéssel övezett, egyetlen fából faragott kopjafa volt a síron.

Az író szerény lakóháza a szomszédos Lengyelfalván volt; a nép „szegény bárónak” becézte önzetlen egyszerűségéért.

Orbán Balázs (1830–90) a Székelyföld híres monográfijának, a „Székelyföld leírása” című hatkötetes műnek írója itt élt és itt írta meg műve nagy részét. Bár Budapesten halt meg, kívánságára itt temették el. Ahogy Széchenyit a „legnagyobb magyar”-nak, úgy Orbán Balázst a „legnagyobb székely”-nek nevezik. Életműve mai napig a Székelyföld pótolhatatlan adattára; ezen könyv írásánál sem nélkülözhetünk.

Odorheiu-Secuiesc Székelyudvarhely

Megei jogú város, a Hargitán inneni székelység központja. Lakossága a hozzácsatolt falvakkal együtt 30 000 fő. Élelmiszeriparán kívül bútór- és hűtőgépgyára és konfekciós üzeme van. Ezenkívül évszázadok óta iskolaváros is.

Környéke ősidők óta lakott, nyoma maradt a dák, és a római kultúrának is. Udvard várát azonban csak 1301-ben említik az oklevelek, mint a székely ispánok, alispánok és főkapitányok lakóhelyét. 1357-ben székely nemzetgyűlést tartottak itt, 1485-ben Mátyás király mezővárosi rangot adott a településnek, mely 1613-ban Bethlen Gábertól kapta a Székelyudvar elnevezést. 1505-től itt működött a 17 tagból álló főtörvényszék. A XVII. és XVIII. században többször is tartottak a városban országgyűlést.

A székelyek az idők során mindannyiszor fegyvert ragadtak, ha szabadságjogaikat veszélyeztetve érezték. Így történt ez 1599-ben is, mikor Vitéz Mihály mellé álltak a Báthoriaktól elszenvedett jogtalanságok miatt. 1602-ben Basta martalócai felégették a várost.

Mivel a város nem hódolt be Apafi fejedelemnek, 1661-ben a törökök elpusztították. A XVIII. században osztrák sarcolások sújtották és járványok tizedelték meg lakosságát. Az 1848–49. évi szabadságharcban való részvétel miatt sarcot vetettek ki rá, és kollégiumának két tanárát elhurcolták. 1876-ban az akkor alakult Udvarhely megye székhelye lett.

A városban élt Tompa László (1883–1964) költő. Itt is temették el. Itt dolgozott Bányai János geológus, tanár, a Székelyföldet, és népét ismerető forrásmű a „Székelység” című lap kiadója. A város szülőtte Márton Lajos (1891–1953) grafikus és festőművész, akinek „Fadöntő székelyek” című műve közismert, továbbá Rajk László (1909–1949), a mártírhaltalt kommunista harcos.

A vasútállomástól a város központja felé menve bal oldalt van az *unitárius templom*. Vele szemben egy polgárház *ősi székelykapuja* mutatóba megmaradt. Régen sok ilyen kapu volt. A város központja a Fő tér, s ennek délkeleti oldalán van a Szt. Mihály-hegy. A Fő téren áll a hajdani *Megyeháza* eklektikus épülete.

Látnivalók

439_{LY} A **katolikus plébániatemplom** (a Szent Mihály-hegyen) háromhajós, egytornyú, barokk templom. 1787–93-ban, valószínűleg Schmidt Pál marosvásárhelyi építész tervei szerint épült. Hossza 38, szélessége 18, a torony magassága 45 m.

Már 1332-ben állt itt egy templom, amelynek a katolikusok és protestánsok közötti közös használatát az 1563. évi országgyűlés rendelte el. 1600-ban azonban a katolikusok a templomot elvették, majd 12 év múlva a reformátusok visszafoglalták. Ekkor Apafi György bezáratta, és mindkét hitfelekezeten közös használatra a várbeli templomot adta át.

1651-ben a jezsuiták a régi templom helyére újat építettek és kolostoriskolát alapítottak. A rend feloszlásakor világi papok vették át az intézményt. 1689-ben már ötosztályos iskola működött, mely a későbbi gimnázium alapja lett.

440_{LY} A református templom (a Fő tér keleti részén áll) alapítását az 1563. évi országgyűlés Tordán mondogatta ki. Először kő alapú fatemplomot építettek, majd 1781-ben készült el a mai templom, barokk stílusban.

441_{LY} A református kollégiumot 1672-ben Bethlen János gróf alapította, ezért régi neve „Gymnasium Bethlenianum” volt. 1768-ban épült kétemeletes épülete, amelyből 1912-ben, az új épület elkészülése után, internátus lett.

A kollégiumnak kiváló tanítványai voltak: Cserei Mihály, Orbán Balázs, Barabás Miklós, Bartha Miklós, Benedek Elek stb. 1927-ben református tanítóképzővé alakult, modern felszereléssel. Az új épületben elhelyezett *könyvtára*, melynek alapját Apafi fejedelem 28 könyvvel vetette meg, közben 50 000 darabra nőtt.

442_{LY} A Ferenc-rendi templom és kolostor (a Fő tér északnyugati részén) kéttornyú, szép barokk templom. A kolostorral együtt 1721–79 között épült. A Ferenc-rendiek 1706-ban telepedtek le véglegesen, de már azelőtt is voltak szerzeteseik a városban.

Nyujtódi András ferences szerzetes nevéhez fűződik a „Székelyudvarhelyi kódex”, 1528-ból származó nyelvemlékünk megírása.

443_{LY} Az egykori Állami Főreáliskolát (Str. Cetății) 1871-ben alapították és 1893-ban emelték épületét a Csonka-vár helyén, a vár köveiből. Tervezője: Meixner Károly (ő tervezte a Kolozsvári Egyetem épületét is).

Az épületben most *mezőgazdasági technikum* van.

A *Csonka-várat* János Zsigmond létesítette Báthori vajda egykori kastélyából, amely közben kolostor is volt. A székelyek ugyanis felkeltek János Zsigmond ellen, aki 1562-ben leverte felkelésüket és Udvarhelyen megerősítette ezt a várat, amelyet gúnyosan „Székelytámad” néven emlegettek. A várat a kuruc időkben rombolták szét a székelyek. Némi *maradványa* még látható az iskola mellett.

444_{LY} A székelyudvarhelyi múzeumnak (Str. Lenin 13.) figyelemre méltó régészeti, történeti, természettudományi és néprajzi részlege van. Ez utóbbiban gyönyörű *székely faragásokat* és *régi kapukat* láthatunk.

445_{LY} A volt görögkatolikus templom (Str. Lenin) egy udvarban áll. 1800-ban építtette Ioan Bob görögkatolikus püspök az 1700 és 1705 között épült fatemplom helyébe.

446_{LY} A Jézus-kápolna (a város szélén a Segesvárra vezető út mentén) Erdély egyik legrégebb építészeti emléke. Fallal övezett, román stílusú építmény, valószínűleg a XIII. századból. Alakját tekintve egyedülálló. Alaprajza a négyzetes központ minden oldalán csatlakozó félkör. *Festett kazettás mennye-*

zete eredetileg 1677-ben készült, a ma látható azonban csak múlt századi.

A védőfal belső oldalán helyezték el a *kálvária stációit*.

A Küküllő partján kellemes *szabadfürdő* (strand) van.

Tudnivalók

Szálloda: Tîrnava, Piața 23 August, I.–A, 75 szoba, 143 ágy.

Kirándulások

Kirándulás a Szarka-kőre, a várostól keletre eső hegycsúcsra (887 m). A kilátás miatt érdemes felkapaszkodni rá.

Kirándulás az iszapvulkánhoz. A várostól nyugatra, a Farcád felé vezető út mentén van a „Szapulj Kati” nevű, mofettaszerű iszapvulkán.

A *Székeleyudvarhelyi sósfürdő* (Sárata Odorhei) a város déli szomszédságában van. Gyógyvize mozgásszervi, és női betegségeket gyógyít. A fürdő feletti sziklán *Budvár romja* látható. Állítólag a tatárjárás idején pusztult el. Az itt talált legkorábbi leletek az i. e. III. évezredből valók. Ezeket, valamint a terület réz- és bronzkori leleteit az udvarhelyi múzeum őrzi.

Kirándulás a Nagy- és Kis-Homoród völgyébe

Mărtiniș – Homoródszentmárton *parasztvárát* a XIV. században a falu és környéke lakosai építették. Hét bástyája és nagy udvara van, hogy sok menekült befogadhasson. A bástyákon kétsoros lőrészek, az egyik bástya ötszögű. Az északi kapubástyán áll a torony, melyből lépcső vezet a várfalra.

A Nagyhomoród völgyében is vannak kiemelkedő műemlékek. Jonești – Homoródjánosfalva unitárius *temploma* szentélyében igen díszes gótikus hálóboltozat maradt fenn. A XV. században épült. A szentély diadalíve is gótikus, a benne levő kórus mellvédjének díszítése újabb. Drăușeni – Homoróddaróc román kori *evangélikus temploma* szép. Petreni – Homoródszentpéter unitárius *templomában* kazettás mennyezet, festett erkélymellvéd, díszes szószékkorona és újkori székely faragott csillár látható.

A Kishomoród mentén Ocland – Oklánd *temploma* XIII. századi, de jelenlegi formáját az 1937–38. évi átépítéskor kapta. Barokk jellegű tornya, hegyes toronysisakja, valamint a toronynak a hajóhoz képest ferde elhelyezése a stílusos cinterembejáróval együtt romantikus együttes. Oklántól északra Crăciunel – Homoród Karácsonfalva *unitárius templomát* kőfal keríti. A XIII. századból való. Átépítették, tornya barokk stílusú lett. Félköríves ajtókerete, ablakai, a diadalív és a szentély kis ablaka alapján általában kora gótikusnak tekinthető. A torony északi ablakába beépített szemöldökkőn *rovásírásos vésés* van, még megfejtetlen. A torony alatti kapun 1495-ös évszám látható.

Satu-Nou – Homoródújfalú (Oklántól délre) *unitárius temploma* 1798–1801 között épült. Puritán, józan építmény, fallal kerítve. Tornya nyúlánk, sisakja igen hegyes, nyolcszögletű. (Innen átjáró út van Vargyasra, honnan a homoródalmási barlanghoz lehet eljutni.)

Odorheiu-Secuiesc–Miercurea Ciuc Székelyudvarhely–Csíkszereda

Ez az útvonal a székelyek „szent hegyén”, a Hargitán vezet keresztül.

A *Hargita* (Harghita) északnyugat-délkeleti irányban, a Székelyföld közepén, Udvarhely és Csík között húzódik, kb. 60 km hosszan. Vulkáni kúpok láncolata, 1300–1800 m magas csúcsokkal és 900–1000 m magas nyergekkel. Vulkáni eredetű tufákkal, breccsiával tagolt andezit építi fel. A vulkáni utóműködés következményei a borvízforrások és mofetták. Hatalmas bükk- és fenyőerdők borítják, csúcsain havasi legelők húzódnak. Gazdag az állatvilág is.

Három részre osztható. A Központi-Hargita csúcsai 1700 m fölé emelkednek és a *Vargyas-patak* forrásvidékét ölelik körül. A *Madarasi-Hargitán* (1801 m) egykori kráter peremén *menedékház* áll. A kráterperem többi csúcsai dél felé: az *Oltárkő* (1358 m), a *Rákosi-Hargita* (1758 m), és a *Csicsói-Hargita* (1761 m). A gerincvonalon jelzett turistaút vezet végig. Nevezetessége Hargitafürdő *mofettái*. A Székelyudvarhelyt Csíkszeredával összekötő út a *Tolvajos-hágón* (977 m) halad át, mely a Központi-Hargitát a Déli-Hargitától elválasztja. Itt a hágó tetején van a *Fenyves* (Bradul) *menedékház*.

Az Északi-Hargita jelentős csúcsa, az *Osztoros* (1386 m), egy kráterperem északi oldalán emelkedik. Nyugati oldalán a *Sikaszó-forrás* közelében van az *Ördög-tó* nevű, hathektárnyi havasi tőzegláp (Lucsos-tó).

A Déli-Hargita északi részén 1200–1300 m magas csúcsok vannak: a *Kakukk-hegy* 1558, a *Mitács* 1280 és a legdéli *Piliske* (Tusnádfürdő közelében), 1374 m. A tusnádi *Olt-szoros* által elválasztott *Csomád-hegycsoport* mind geológiai, mind hegyszerkezeti szempontból a Hargita-vonulathoz tartozik. Ez a Tusnádfürdőtől délkeletre elterülő hegytömb a Szent Anna-krátertől, a Mohos-tó lápjával és a torjai Büdös-barlanggal csodálatos látványosság. Az impozáns ép kráterperemet a *Nagy-Csomád* (1294), a *Kis-Csomád* (1245), a *Taca* (1177) és a *Tóberce* (1131) kerítik be. Belső katlanukban 950 m magasan van a Szent Anna-tó, odább pedig, egy nyergen túl kelet felé a magashegységi Mohosláp (1050 m).

Székelyudvarhelyt a Str. I Mai-n hagyjuk el, majd a 13 A jelzésű úton megyünk tovább.

Satu Mare – Máréfalva gyönyörű festett *székelykapuiról* híres.

Băile-Homorod – Homoródfürdő a Nagyhomoród völgyében, 680 m magasságban fekszik. 1700 óta ismert, 12 borvízforrása van. 40 villája állami szervek és az úttörők üdülője, de *menedékházában*, a közeli *kempingben* és *néhány villában* turis-

ták is kaphatnak helyet. (Fenyéden, Máréfalván és a Cekendetön át, a Tolvajos útján közelíthető meg.)

Vlahița – Vláhica – Szentegyházafalu 6000 lakosú kohászati központ, szinte egyetlen nagy *vasmű*.

A vashámor 1836-ban létesült, vízi hajtóerővel működő kovácsműhelye 1860-ban. 1871-ig Erdély harmadik, a Környék legnagyobb vasolvasztó üzeme volt, 300 munkással. Hat hármorkalapács dolgozott itt, s már 1871 előtt is használtak gőzgépet. Két műhelye ma is áll.

A mai (Vláhica néven ismert) ipari település déli részén volt Szentkeresztbánya régi vashámorával, valamint Dobogófürdő. Itt van ma a *Székely-Szeltersz* néven ismert üdülőhely és gyógyforrás telep, 742 m magasan. Gyomor-, máj- és epebántalmakra ható ásványvizei a Hargita kellemes üdülőpontjává teszik. Menedékháza is van.

Szentegyházafalu szomszédságából útelágazás vezet délre, a Vargyas-patak völgyébe. Itt van a népviseletéről és szép székely lányairól híres Lueta – Lővéte. Merești – Homoródalmas *barlangjáról* nevezetes.

A 13 A jelű út a *Tolvajos-hágónál* éri el legmagasabb pontját (987 m). A Bradet (Fenyő) *turistaház* közelében letérhetünk észak felé!

Harghita-Băi – Hargitafürdő magaslati üdülőtelep (1310 m) *menedékházzal, fürdővel, gőzlővel*. Innen indulhatunk a *Hargita-csúcsra*.

A 13 A út a Tolvajos-hágó után rövidesen befut Csíkszeredára. (A várost a IX. fejezetben ismertetjük.)

Odorheiu-Secuiesc–Sighișoara Székelyudvarhely–Segesvár

Székelyudvarhelyt dél felé, a Str. Teiloron, a Küküllővel párhuzamosan hagyjuk el.

Felíceni – Boldogfalva *református templomának* kazettás mennyezete 1670-ben készült.

Mugeni – Bögöz községben feltétlenül álljunk meg.

447_{LY} A **bögözi református templom** a XIII. században épült, gótikus stílusban. A XV. században sokszögű, támpilléres gótikus szentélyt kapott.

Kazettás mennyezete 1724-ből, *festett kórusa* pedig 1791-ből való. A hajó északi falán három sorban *falfestmények* láthatók. A legrégebb az alsó sor XIV. századi al secco festménysora, amely a világitelő Krisztust, Szűz Máriát, a feltámadást, a mennyországot és a poklot ábrázolja. A középső sorban Szt. Margit legendája, a legfelsőben pedig a Szt. László-legenda jelenetei láthatók.

Deaj – Désfalva unitárius *temploma* a XVIII. században épült, de 1834-ben átépítették. Impozáns hosszú hajója, félkörű szentélye és oldalporticusa van. Tornya zömök, erőteljes.

Porumbeni Mari – Nagygalamfalva *temploma* XIII–XIV. századi. Támpilléres tornya alacsony, a hajótest magas, ez a legrégebb része. Déli falán rendszertelen támpillérek találhatók. A déli kaput három hengerded tag keretezi, enyhe csúcsíves lezáródással, átmenet a románból a gótikába. A vaskos falú hajó a legrégebb, a XIII. századból való. Szentélye a fejlett gótika alkotása a XIV. századból. A nagy saroktámtorony a nyugati homlokzat előtt később épült. Sokszor átépített alkotás, a későbbi korok stílusjegyeivel. Déli ajtaján hat szép mintás kazetta van. A templomban Mária-freskók láthatók.

A Fehér-Nyikó torkolata közelében van Rugănești – Rugonfalva. *Unitárius temploma* román és gótikus stílus-elemek vegyülése, a környék egyik legrégebb építménye.

Figyelemre méltóak *freskói*. Szépen faragott ajtókerete, keskeny ablaka van. A szentély gótikus, kőbordázata *kehely alakú gyámköveken* nyugszik. *Csúcsíves ablakait, a diadalívet, az 1713-ban készült szószéket, az 1783-ban festett kazettákat* fetétlenül érdemes megnézni.

Rugonfáltól északra, a Fehér-Nyikó mentén Cobătești – Kobátfalva unitárius faharanglábja kétágú fából van faragva. 1832-ben készült jellegzetes székely remekmű. A harangot kis kerek tetőzet védi, mely zsindeleyel van fedve. Mihăileni – Székelyszentmihály unitárius *temploma* 1841–50-ben épült, barokkos vonalakkal. A torony a hajótengelyben van, a bejárat az elején. A torony alsó részének két oldala legömbölyített, párkányai, az egész toronykiképzés – főleg az erősen tagolt hagyma alakú sisak – az épületnek katolikus jelleget adnak. Csak a torony csúcsán levő gomb igazítja el a szemléltőt.

Cristuru Secuiesc – Székelykeresztúr város ipara most kezd fejlődni. Hajdan itt híres szítások éltek, a város neve is Szításkeresztúr volt. Most fejlett a len- és kenderfeldolgozás. A Küküllő túlsó partján *sós fürdő* van.

1332-ben Szentkereszt néven említik az oklevelek. 1559-ben város lett, s lakóit János Zsigmondtól kezdve az erdélyi fejedelmek pártolták. Báthori István 1589-ben, I. Rákóczi György 1632-ben meg is erősítette kiváltságait.

A város központjában áll *Petőfi Sándor szobra*.

448_{LY} A **katolikus templom** (a főtér déli oldalán) 1458-ban épült, gótikus stílusban. A jelenlegi templomot három másik építkezés előzte meg. A XIII. századi diadalívet korai gótikus stílusban fejezték be. Ugyanezen korból kolostor romjait is feltárták. Később az unitáriusoké lett, de 1767-ben erőszakkal visszavették tőlük. Hajóját átalakították, de szentélye eredeti maradt. A *torony* a XVIII. században készült el. A diadalív peremén levő *freskótöredék* olasz iskola stílusában készült. A templom északi falát XV. századbeli *falfestmény* díszíti: sárkányon lovagoló parázna asszony.

449_{LY} A **református templomot** 1767–82 között közösen használták reformátusok és unitáriusok. 1644-ből származó *harangját* Orbán Balázs is említette.

450_{LY} A székelykeresztúri múzeum (Str. Libertății 45.) régészeti, kézműipari, népművészeti, természettudományi részlegének 120 000 kiállítási tárgyával a nagy múzeumok közé tartozik.

451_{UT} A Gyárfás-udvarház (a múzeum közelében) ma tbckórház.

Ide érkezett Bem tábornok kíséretében és a Héjjasfalva közelében hősi halált halt Zeyk Domokos társaságában Petőfi Sándor, s az 1849. július 30-ról 31-re virradó éjszakán a ház akkori gazdjának, Varga Zsigmondnak a vendége volt.

A kúria udvarán körtefa maradványai láthatók. A fa alatt szavalta el Petőfi 31-én reggel „Egy gondolat bánt engemet” című versét – s még aznap, a fehéregyházi csatában, elesett.

Székelykeresztúrtól északnyugatra Șoimuș – Kissolyomos *unitárius temploma* 1797–1811 között épült. Tipikus kedves vidéki templomocska, jó arányokkal. Toronysisakja hegyes, oldalbejárója felett nagy fenyő borítja árnyékba. Alacsony fal keríti a hangulatos építményt.

Székelykeresztúrtól délre Făliaș – Fătafalva községben a *templom* az unitárius és a református egyházközség közös tulajdona; az erdélyi vallási szellem érdekes megnyilvánulása. 1810-ben épült, hajótengelyben álló toronnyal, melyen festett órák láthatók (szerkezetük nincs). A sisak nyolcszögletű, igen hegyes.

Az útvonalunkon Segesvárig még hátralevő látnivalók szempontjából fontosabb helységeket, valamint a várost a VII. fejezetben ismertettük.

Sighișoara–Mediaș Segesvár–Medgyes

Segesvárról a 14. számú úton nyugat felé haladva a Nagy-Küküllő (Tîrnava Mare) völgyében, a főútról sok érdekes kitérőt tehetünk.

Daneș – Dános községnél kezdhetjük kitérőink sorozatát. Dánosban egyébként *éttermet* találunk, s itt van a „Hula Daneșului” *kemping*.

Criș – Keresd (szász neve: Kreisch) 10 km-re dél felé esik főútvonalunktól.

452_{LY} A keresdi Bethlen-kastély a falu közepén áll. Mai formájában a XVI–XVII. században épült. Különösen nevezetes kerek, alakos díszű tornya és a hozzá csatlakozó épület emeleti, árkádos tornáca. A vastag falú, tornyos reneszánsz kastélyban 40 szoba van. Itt kezdte meg Bethlen Farkas „Historia Transilvaniae” című művének nyomtatását. Az épületet 4 hektáros *arborétum* veszi körül.

453_{LY} A Matskási család hajdani várkastélya barokk épület.

A főútról Dános után 4 km-re ismét letérhetünk délre és Laslea – Szászszentlászló falun át bejutunk a völgybe.

A *Mălîncra*v – *Almakerék* (szászneve: Malmkrog) falu melletti *református kápolnában* volt Apafi György síremléke, amely a pesti Szépművészeti Múzeumban látható.

454_{UT} Az **almakeréki evangélikus templom** gótikus stílusban épült a XIV. század második felében. XIII. századi *szárnyas oltár* látható benne, falain pedig az erdélyi XV. század eleji *falképfestészet* leggazdagabb *sorozata*. A templomba temették Apafi Mihályt és feleségét, Bethlen Katát.

Dumbrăveni – *Erzsébetváros* majdnem 10 000 lakosú város. Régi kereskedelmi központ. Ma élelmiszer-, textil- és ffeldolgozó ipara van.

Ebesfalva néven az Apafi családé volt. 1661-ben Ali basa innen vitte Apafi Mihályt a fejedelemválasztó gyűlésre. Apafi halála után az uradalom és a kastély Mária Terézia lovagjáié, Bethlen Gáboré lett. 1726-ban tőle vásárolták meg az örmények. A város ekkor kapta nevét, és Szamosújvár mellett, az örmények másik központja lett.

A főtéren van az 1783-ból származó *örmény katolikus templom*, a barokk stílusú *iskolaépület*, a Cuza Vodă utcában pedig a velencei mechtarista szerzetesek egykori *kolostorépülete*. Oldalfalán ma is látszik a velencei oroszlán.

455_{LY} A **volt Apafi-kastélyt** 1552-ben Apafi Gergely építtette, reneszánsz stílusban. Az egészen uralkodik az *öregtorony*. Déli oldalán az ikerablakok fölött *vakárkád* sor húzódik. Az épület homlokzatában lelték meg Apafinak feleségéhez írt szerelmes levelét, amelyet ezüstpohárba rejtve befalaztak.

Az épület jó állapotban van, ma *kollégium*.

Szászsárosnál ismét délnek fordulhatunk.

Biertan – *Berethalom* (szász neve: BIRTHÄLM) dél felé 14 kilométerre fekszik a főúttól. (Erzsébetváros után 2 kilométerrel kell letérnünk.)

A városka Nagy Lajos és Zsigmond idején fejlődött nagygyá. 1572-től itt volt a szász püspökség székhelye, s miután a XIX. század második felében elköltözött Nagyszebenbe, a városka elvesztette jelentőségét. Itt írták a „Berethalmi krónikát”, amely sok érdekes adatot őrzött meg a környék történetéből.

456_{LY} A **berethalmi erődtemplomot** a XVI. század elején építtették s később háromszoros falövezettel vették körül. Falrendszerének hét bástya van. Egy hegy tetején áll, messziről látható. Rendkívül festői fekvésű szász evangélikus templomának szép *szárnyas oltárát* 1524-ben készítették.

Brăteiu – *Baráthely* (szászneve: Pretai) községben szintén egy *erődtemplomot* láthatunk a XIV. századból. Fontos *régészeti lelőhely*. Több korszakból – a népvándorlás korából is – sok lelet került elő.

Baráthelytől délkeletre A țel – Écel gótikus stílusú evangélikus *temploma* a XIV. század végének kiváló alkotása. Baráthely után rövidesen Medgyes következik.

Medias Medgyes

Medgyes (szász neve: Mediasch) 301 m magasan fekvő, megyei jogú város, régi ipari és kereskedelmi központ. Lakóinak száma a hozzácsatolt helységekével együtt 70 000. Üveg- és zománc- edénygyára, élelmiszer-, bőr-, textil- és fafeldolgozó ipara van. Egykor a medgyesi szász szék központja volt.

A város környékén a trákoknak, majd a rómaiaknak volt telepe. 1267 körül szász telepések foglalták el. Medgyest 1495-ben már városként tartották számon. A XIV. század óta a szász autonóm szervezet egyik székének központja. 1534-ben itt ölték meg Alloisio Gritti velencei kalandort, s 1576-ban itt fogadta Báthori István fejedelem a királlyá választásának hírével érkező lengyel követeket. Az erdélyi rendek Báthori Zsigmondot (1588) és Bocskai Istvánt (1605) szintén Medgyesén választották fejedelemmé.

Egyháztörténeti szempontból is jelentős hely. 1545. május 17-én a szászok itt csatlakoztak hivatalosan az ágostai hitvalláshoz.

Itt mondották ki 1919. január 8-án a szászok csatlakozását a gyulafehérvári határozatokhoz.

Látnivalók

A falakkal körülvett történelmi városmag nem nagy. A falrendszer eredetileg 1490 és 1534 között épült, Mátyás király rendeletére. A Rákóczi-szabadságharc idején Pekry Lőrinc lerontatta falait, a mostani téglafal a régi alapokon készült. 1736-ban még három nagy kapuja, négy kis kapuja és 19 toronybástyája volt a falrendszernek. A XX. század elején a falak és a tornyok jó részét lerombolták.

A történelmi városrész központja a Piața Republicii (Köztársaság tér). Házai XVI–XVII. századi reneszánsz épületek, amelyek az 1705. évi kuruc ostrom utáni átépítés során barokk, klasszicista és empire külsőt kaptak.

457o A Schuller-ház (Piața Republicii 25.) 1588-ban reneszánsz stílusban épült. Hannes Schuller polgármesteré volt. Báthori Zsigmond fejedelem is lakott benne egyik országgyűlés alkalmával.

458o A Rosenauer-ház (Piața Republicii 22.) 1621-ben, reneszánsz stílusban emelték, de 1793-ban erősen átalakították. Ma barokk külsejű. A XIX. században Rosenauer borkereskedő volt.

459o A Schuster-ház (Piața Republicii 14.) 1705 után épült, barokk stílusban. *Földszinti ablakrácsa* külön figyelmet érdemel. Az épületben 1793 és 1900 között gyógyszer-tár volt.

460o A volt piarista iskola (Piața Republicii 13.) 1736 táján, barokk stílusban épült, 1790-ig a piarista rend iskolája működött benne. A XIX. század elején homlokzatát klasszicizálták.

461o Az evangélikus erődtemplom (a Piața Republicii északi oldalán) falrendszere Mátyás király rendelete a XV. században készült. Két falövezetből áll, belső falán öt torony volt. A két övezet között épült fel a káplánok háza, a paplak és a Városháza. A XVIII. században a várarkot betömték és a falakhoz házakat építettek. Lebontották a déli oldal kerek tornyát, az északi külső falat pedig 1713-ban rontották le.

Az *evangélikus templomot* (A) Szt. Margitról nevezték el. Először 1449-ben említik az oklevelek, építése azonban csak 1482-ben fejeződött be. Gótikus stílusú bazilika, legrégebbi része az északi oldala. Hajdan egy román stílusú templom állt a helyén. 74 m magas tornya 1550 körül készült el. Később többször is felújították, 1832-ben pedig átépítették.

Szép *szárnyas oltára* a XV. századból, bronz *keresztelőmedencéje* pedig a XV. századból származik. *Orgonája* 1732-ben készült. Sok szép *keleti szőnyeg* is látható a templomban.

A *harangtorony* (B) a XVII. század vége felé épült és sgraffito díszítése is 1695-ből való. Faerkélyén az 1796-os évszám a restaurálás idejét jelzi.

A *régi iskola* (C) 1713-ban épült a lebontott fal helyére. Beleépítették az erősség ötödik tornyát, de ezt ma már kívülről nem venni észre. Északi homlokzatát 1840-ben átalakították, déli homlokzata most is barokk.

A *Kötélgyártó-tornyot* (D) később „Szalonna-toronyrak” is nevezték, mert a XIX. század óta itt tartották a szalonnakészletet. Lőrésain kívül szurokontó nyílásai is jól láthatók.

Stefan Ludwig Roth szülőháza (E).

Stefan Ludwig Roth (1796–1849) szász történettudós és lelkes Puchner generális megbízásából Medgyes környékének császári biztosa lett az 1848–49. évi szabadságharc idején. 1849 tavaszán a honvédsereg fogságába került, s a haditörvényszék kivégeztette. A szászok nemzeti mártírként tisztelik.

A *Mária-torony* (F) XVI. századi, pártázatos szegélyű építmény, belsejében egykorú freskótöredékekkel.

A *paplak* (G) XVI. századi épület, de sokszor átalakították. Homlokzata neoklasszikus. Belül gótikus elemek is bőven láthatók. Egyik 1515-ös évszámmal jelzett gerendáját a múzeumban helyezték el.

A *káplánok háza* (H) a paplak udvarán áll. 1700 tájáról származó, barokk stílusú épület, 1793-ban átalakították.

A *fedett lépcső* (J) 1805-ben készült, a szomszédos Városháza átalakításakor. Homlokzata a piac felé neoklasszikus.

A *régi Városházát* (K) 1616-ban említették először az oklevelek. Később többször is átépült, utoljára 1803-ban. Homlokzata neoklasszikus.

A *Szabó-torony* (L) XVI. századi építmény, rajta a szabó céh jelvénye.

A toronyban *egyházi múzeumot* rendeztek be. Igen szép kőtára van.

A Piața Republicii északnyugati részén nyílik a *Strada Turnului*. A 6. számú házban valamikor fogadó volt.

462o A Hann-ház (Str. Turnului 2.) 1617-ből származik, Peter Hann polgármester háza volt. A XVIII. századig volt a család birtokában. A XX. század elején egy részét lerombolták.

A *Strada Lenin* az erődtemplom északi részétől vezet tovább észak felé. A 10. számú épület, *Stefan Ludwig Roth hajdani lakóháza*, emléktáblával van megjelölve, a házban múzeumot rendeztek be. Ez az utca volt a régi Steingasse.

463o A Steingasserturm (Str. Lenin végén) a XVI. század első feléből származó kaputorony. 1705 után Pekry Lőrinc ostroma miatt barokk stílusban átépítették.

A Lenin utcával párhuzamos *Strada Doja* (Dózsa utca) hangulatos házsorában a 10. és 20. számú ház külön figyelmet érdemel. A Dózsa utcával keletről párhuzamos a *Strada Viitorului*.

464o A Ferenc-rendi templom és kolostor (Str. Viitorului 44.). A ferences rend 1444-ben telepedett meg a városban. 1540-ben kiűzték őket és csak 1721-ben térhettek vissza. A templom a XV. században épült, gótikus stílusban, vannak azonban, akik korábbra teszik eredetét. A hozzá csatlakozó kolostorépülettel együtt 1726 és 1733 között teljesen újjáépítették. A templom kívülről megőrizte gótikus jellegét, belül azonban barokk stílusúvá alakították. Kórusa gótikus maradt.

A *Strada După Zid* az egykori várfalon kívül vezet. A *várfalmaradványok* az utcából jól láthatók.

465o A késesek bástyája (Str. După Zid) tulajdonképpen barbakánszerű kerek bástya. Egykorú a vár többi részével.

466o A Bognár-torony (Str. După Zid) 1736-ban jelent meg a tervrajzokon. Később lakássá alakították át, de *lőrései* megmaradtak.

A Str. Viitorului végén vezet a *Strada Piersicului*.

467o A volt görögkatolikus templomot (Str. Piersicului 7.) Ioan Bob görögkatolikus püspök építtette 1826-ban. Késő barokk stílusú, 1890-ben restaurálták, 1934-ben *freskókkal* díszítették. Román iskola is volt mellette. Ma ortodox templom.

A közeli *Strada Spitalului* a déli városfalhoz vezet.

468o A Kovács-torony (Str. Spitalului) 1641-ben épült. Eredetileg a Schmiedgassertort, a Kovács utcai kaput őrizte. A kaput a fallal együtt 1912 után lebontották.

A Strada Cloșca a hajdani fal külső oldalán vezet.

469o A Szűcs-bástya (Str. Cloșca 1.) XVII. századi, nyílhegy alakú, vegyes falazású építmény.

A Str. Cloșca torkolata a Strada 8 Mai torkolatával találkozik.

470o A Forkesch-kaputorony 1494–1534 között épült. Most – a falak lebontása után – elszigetelten áll körerkélyes, magas tetőzetével. 1953-ban restaurálták, és a múzeum egyik részlegét helyezték el benne.

471o A volt huszárlaktanyát (Piața Andrei Șaguna 12., a kaputorony szomszédságában) 1804-ben építették, klasszicista stílusban. Eredetileg laktanya volt, 1910 óta iskola.

472o A Fegyvermúzeum (Str. Armurierilor 6.) épületében volt hajdan a fegyverkovácsok műhelye. Ma igen érdekes múzeumot láthatunk itt.

A hajdani falrendszer nyugati oldalán vezet a Strada Karl Marx. Innen látható egy félkörös *bástya*, majd egy félig leomlott *torony*.

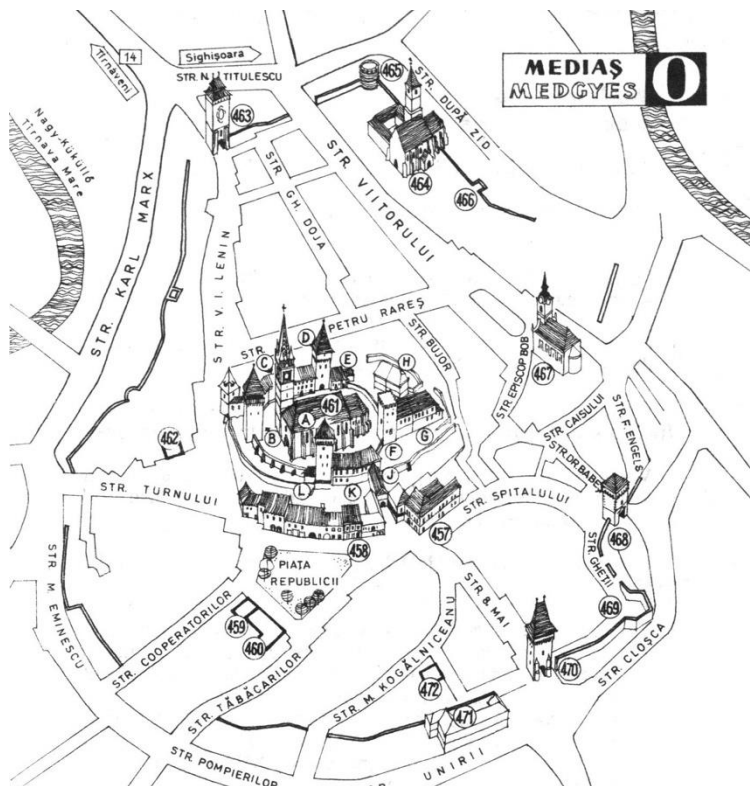
Tudnivalók

Információ: ONT Carpați, Str. Tăbăcarilor 1.; CFR menetjegyiroda, Piața Republicii 5. *Szálloda:* Tîrnava, Piața Republicii 15.; Transsilvania, Str. 8 Mai 2. *Kemping:* Grebeln, a várostól 4 km-re a 14-es út mentén. *Autójavítás:* Str. Rose Marie 4.

Kirándulások

A városból északnyugatra vezető 14 A jelzésű úton Balázstelke érintésével Bázna – Felsőbajom (vagy Bázna) községbe jutunk. A helységben egy XIV. századi *erődtemplom* látható. A báznai *fürdőtelep* gyógyvizei emésztőszervi és női betegségeket, reumát és bőrbajokat gyógyítanak. Boian – Alsóbajom régi *ortodox temploma* a XV. században épült, Ștefan cel Mare segítségével. Bejárata felett Moldva címere, a bölényfej látható.

A várostól délre fekvő Moșna – Muzsna községben szintén egy *erődtemplom*ot láthatunk szép és változatos késő gótikus részletekkel.

O MEDGYES

457. Schuller-ház	462. Hann-ház
458. Rosenauer-ház	463. Steingasserturm
459. Schuster-ház	464. Ferencendi templom és kolostor
460. Volt piarista iskola	465. A kések bástyája
461. Evangélikus erődtemplom	466. Bognár-torony
A Templom	467. Volt görögkatolikus templom
B Harangtorony	468. Kovács-torony
C Régi iskola	469. Szücs-bástya
D Kötélgyártó-torony	470. Forkesch-kaputorony
E Roth szülőháza	471. Volt huszárlaktanya
F Mária-torony	472. Fegyvermúzeum
G Paplak	
H A káplánok háza	
J Fedett lépcső	
K Régi Városháza	
L Szabó-torony	

Mediaș–Teiuș Medgyes–Tövis

Az út utolsó szakasza Balázsfalváig még néhány érdekes látnivalót ígér.

Medgyes után 5 km-re déli és északi irányban is kitérőt tehetünk az útról.

Ighișul-Nou – Szászivánfalva faluban az úttól dél felé 4 km-re egy szép *erődtemplom* látható.

Tîrnava – Nagyekemező az úttól északra, a folyóparton fekszik, *erődtemplomát* érdemes megnézni. A falu közelében dák *földvárat* tártak fel.

Copșa-Mică – Kiskapus 7000 lakosú vegyipari központ. Ipara a közeli *földgázkutakra* épült. Határában *jódos forrás* van.

Valea-Viiilor – Nagybaromlak (szász neve: Wurmloch) Kiskapustól dél felé 4 km-re fekszik. Gótikus stílusú *erődtemploma* megéri a kitérő fáradságát.

Kiskapus után 3 km-re letérhetünk déli irányban a Bólya völgyébe.

Șeica Mare – Nagyselyk (szász neve: Marktschelken) községben is *erődtemplomot* láthatunk. A tőle északnyugatra fekvő Șeica-Mică – Kisselyk (szász neve: Kleinschelken) szintén XV. századi *erődtemplomáról* nevezetes.

A Nagyselyktől délkeletre fekvő Buia – Bólya községben született Bolyai Farkas (1775–1865) matematikus, Bolyai János apja. A község régi *temploma* mellett egy XIV. századi *várkastély* is látható.

Țapu – Csicsóholdvilág faluban egy szép fekvésű középkori *templomot* láthatunk. Majd a vasútvonal – és később az út – átmegy a Nagy-Küküllő északi partjára s Valea Lungă – Hosszúaszó után befut Balázsfalvára. Innen a már ismert út vezet Tövisre.

IX. Utazás a Székelyföldön

A Székelyföld nyugati részét a VII. és a VIII. számú útvonalakon már bejártuk, most a keleti részek, a Maros felső folyása és az Olt völgye következik.

Tîrgu Mureş–Gheorgheni Marosvásárhely–Gyergyószentmiklós

Marosvásárhely központját kelet felé a Str. 7 Noiembrie vonalán hagyjuk el és a 15. számú úton megyünk, a vasútvonallal párhuzamosan, a Maros völgyében. A völgyet erdős hegyek kísérik, s egymást követik a majdnem összenőtt falvak.

Sîngeorgiul de Mureş – Marosszentgyörgy még Marosvásárhelyhez tartozik. Itt van a Máriaffy család egykori *kastélya* és egy jódos-, sósvizű *fürdő*. A *katolikus templom* XIII. századi eredetű, a gótika korában kibővült. Famennyezete lovas Szt. Györgyöt is megjeleníti (XVIII. század első fele).

Ernei – Nagyernye volt Péchy Simon kancellár szombatosainak központi helye. *Kastélyát* szép park veszi körül.

Dumbrăvioara – Sáromberke régi község, 1395-ben már szerepel az oklevelekben. Református *temploma* 1784-ből való.

473_{LY} A **sáromberki Teleki-kastély** a XVIII. század végén épült. A földszintes, szerény épület szép park közepén áll. Itt lakott a könyvtáralapító Teleki Sámuel (1739–1822) kancellár, majd Teleki Sámuel (1845–1916) Afrika-utazó is.

Távolabb a domboldalon van a Teleki család 1772-ből származó *sírboltja* (a közelmúltban tatarozták).

Gorneşti – Gernyeszeg XIII. századi eredetű, de később többször is átépített *református templomában* van eltemetve Teleki Mihály.

474_{LY} A **gernyeszegi kastélyt** Teleki József építtette 1770 és 1803 között egy késő középkori vár helyén, barokk stílusban. A kastély parkjában több klasszicizáló és barokk groteszk szobor, emlékmű van.

Reghin – Szászrégen (szász neve: Sächsisch Reen) a Maros partján 380 m magasan fekvő, – a hozzá tartozó Magyarrégen-nel együtt – 27 000 lakosú város. Gépgyára, fafeldolgozó ipara, hangszer- és sportszerkészítő üzeme van. A helység neve már a XII. században is szerepel. Az 1848–49. évi szabadságharc idején legett, ezért kevés műemléke van.

475_{UT} Az **evangélikus templom** (Str. Călărași 1.) 1330-ban már megvolt. Gótikus stílusban épült, de később többször, pl. 1773-ban és az 1849. évi tűzvész után, majd a két világháború között is újjáépítették.

476_{UT} A **volt görögkatolikus fatemplom** (a régi temető udvarán) 1744-ben készült. Itt élt egy ideig Petru Maior (1761–1821), az ún. „Erdélyi iskola” egyik alapítója.

477_{UT} A **szászrégeni múzeum** (Str. Vinătorilor 51.) nemrég alakult, de máris gazdag néprajzi gyűjteménye van, amelyben főleg *maros menti, görgény-völgyi és mezőségi népviseletek* láthatók.

Kirándulás a Görgény-patak völgyébe. Az út a várostól keletre vezet a Görgényi-havasok (Munții Gurghiului) felé.

Jabenița – Görgénysókna már a rómaiak idején is sóbánya volt. Tovább az út mentén van a részben védetté nyilvánított, Mocsár nevű *tölgyerdő*.

Gurghiu – Görgényszentimre felett állt hajdan Görgény vára. Valamikor székely várórsége volt. A keleti falu végét ma is Székelyvárosnak nevezik. Helyén ma *kápolna* van. A vár köveiből épült a hegy lábánál álló vadászkastély, amelyben most erdészeti szakiskola és *Vadászati Múzeum* van. A kastélyt eredetileg a XVIII. század végén a Bornemissza család építtette, majd Habsburg Rudolf trónörökös vadászkastélya lett. Lăpușna – Laposnyán két *vadászkastély* épült. A vidék elsőrangú nagyvadás vadászterület. Medve, szarvas, farkas, hiúz, fajdkakas bőven akad. A patakok pizstrángban bővelkednek. A Görgényi-havasoknak az utóbbi időkig ősállapotukban levő hatalmas erdeiben alig járt turista. A legmagasabb csúcsok a *Fancsal-tető* (Fîncelu, 1684 m) és a *Mező-havas* (Șasa 1777 m).

Laposnyától a *Kereszt-hegyen* át Gyergyóba lehet átmenni.

Régenből Marosfelfalun át folytatjuk utunkat, Brîncove-nești – Marosvécsé kis református *templomát* érdemes megnézni.

478_{UT} A **marosvécsi várkastély** egy római erőd helyén álló középkori vár XVI. századi átalakításából jött létre.

Kemény János fejedelem óta 300 évig volt a család tulajdonában. 1848–49 után újjáépítésre szorult, egyik sarokbástyáját teljesen megújították. A zárt udvarú, négy sarokbástyás, kétemeletes várkastély utolsó tulajdonosa Kemény János (1903–1971) író 1926-ban itt alakította meg az „Erdélyi Helikon” nevű irodalmi társaságot, amely a kastélyban tartotta összejöveteleit.

Kemény János *sírja* a kastély parkjában a Kós Károly által tervezett *Kuncz Aladár-emlékasztal* közelében van. A kastély ma *fogyatékos gyermekek otthona*.

Vécstől északra Disznajó, Magyaró és Holtmaros ősi magyar falvak. Lakói híres tutajosok voltak.

Deda – Déda fontos vasúti csomópont – elágazás Szeretfalva felé – s egyben jó kiindulópont a *Kelemen-havasok* tájai és az *Istenszéke-csúcs* (1380 m) felé. A Galonya-patak torkolatánál, a volt Kemény-vadászkastélyban *kemping* van. Ezután a Rastolița – Hatosnya és Lunca Bradului – Palotailva érintésével Stínceni – Gödemesterháza következik a festői, sziklás Maros-völgyében. Ez a vidék Erdély legszebb tájai közé tartozik.

Toplița – Maroshévíz több mint 12 000 lakosú város, faipari központ és üdülőhely. Bradul nevű *fürdőjében* termál gyógyvíz van. (A fürdőt régebben Bánffy- és Urmánczy-fürdőnek nevezték, egykori tulajdonosaik után.) Faház *kemping* is van.

Kirándulás Borszékre. A városkából a 15. számú út vezet északkelet felé, és az 1112 m magas *Székely-tetőn* át ér a Borszéki-medencébe.

Borsec – Borszék 850–1000 m magasan fekszik, valamivel több mint 3000 lakosa van. A *fürdőhely* 2 km-re van a városi rangra emelt településtől.

Vizét már a rómaiak is ismerték, de újkori fejlődése csak 1745-től kezdődött. Több mint 30 forrása közül a *Pierre Joliot Curie*-ről elnevezett radioaktív. A források vizéből naponta 11 000 palackot töltenek meg. A borszéki gyógyvizeket vérszegénység, emésztési zavarok, női bajok, idegbetegségek, angolkór és vesebántalmak ellen javallják. Közöséges ásványvízként is gyakran fogyasztják. A palackokat helyi üvegyár készíti.

A városban és a fürdőtelepen *három turistaház* és *kemping* is van. Szép kirándulásokat tehetünk innen a *medvebarlangok és jégbarlang* környékére, a vad Zsedán-pataki völgybe, Gyergyóholló és Tölgyesen át a Moldovában levő „*Lacul Bicz*” víztárolóhoz. Mindenfelé borvízforrások vannak és borvizes magashegységi lápok. Távolabbi út vezet a híres turista terület, a *Csalhó* (Ceahlău, 1904 m) felé, ahol *menedékház* van.

A Maros-szoros Maroshévíz után 10 km-re kitágul, s a folyó menti 12. számú út a Gyergyói-medencében vezet tovább.

Ditrău – Ditró 8000 lakosú fakitermelőhely. Lakói híres bovízszállító szekeresek voltak. *Temploma* a XIX. században épült eklektikus stílusban.

Remetea – Gyergyóremete a Maros bal partján fekszik. Egykor remetetelep volt, az erdők között *kis kápolnával*, melynek *alapfalai* a temetőben még megvannak. A faluban és környékén sok szép faragott *székelykapu* látható. 764 m magasan, a Maros közelében fekszik. Gyógyvizét csak a század eleje óta ismerik, az első telepet a Maros áradása elsodorta. 1968-ban ismét felépítették. Különösen idősebb korban fellépő betegségekre van kiváló hatása.

Ditró után 4 km-re az út jobb oldalán egy 6–7 m magas domb látható. Ez a *Tatár-halom*.

1716-ban 3000 főnyi tatár sereg tört Gyergyóra. A fegyverforgató férfiak nem voltak otthon, de 250 harcos Gábor deák vezetésével a Szárhegyre gyűlt és megverték a fosztogató sereget. A hagyomány szerint a harcban az asszonyok is részt vettek, ők voltak a székely „egri nők”.

Lázarea – Szárhegy temploma gótikus stílusban épült, de később többször is átalakították. A *ferences kolostor* a barokk korban épült.

Itt élt Kájoni János ferences szerzetes, aki az ősi székely vallásos zsoldárok, énekek összegyűjtésével halhatatlan érdemeket szerzett. Életművét Domokos Pál Péter („... édes Hazámnak akartam szolgálni”) dolgozta fel és egészítette ki a dallamok közlésével. Kájoni nyomdát is alapított, ahol művét kinyomatta.

A kolostorban temették el Loseiner Leonárd történetíró szerzetessel együtt, akire Orbán Balázs, a Székelyföld leírója szinte oldalanként hivatkozik. *Kájoni mellszobra* a kolostor falában látható. A kolostorban alkotház működik.

479P A szárhegyi kastély romja. Az épület 1532-ből származik és 1631-ben Lázár István főkirálybíró építtette át reneszánsz stílusban. A Rákóczi-szabadságharc idején 1707-ben leégett. Ezután kapubástyája újjáépült, de később ismét tönkrement. A helyreállított bástyákban *múzeum* van.

Bethlen Gábor itt élt sokáig édesanyjával, Lázár Druzsínával. A kastély többször is menedéket adott üldözött moldvai vagy havasalföldi uralkodóknak.

Gheorgheni – Gyergyószentmiklós 15 000 lakosú városa, a Gyergyói-medence központja. A XIV. században már megvolt. Jelenleg fafeldolgozó ipara és tejporgyára van. Főterét, a Piața Libertății-t emeletes, városias jellegű épületek övezik. *Katolikus temploma* 1490–1498 között épült, de barokk stílusban átépítették 1730–34 között. Egy 1650-es kápolna részzeit tartalmazza. Várfala 1784-ben készült el, kapubástyájával együtt. A várfal belső mélyedéseiben 1750 körüli *domborművek* és *festmények* vannak.

A templomban értékes *képek* és *szobrok* láthatók, *mennyezetét* Szirmai Lajos festette. *Keresztelőkútján* az életkorok női szimbólumait, *szenteltvíztartóján* az évszakokat jelenítették meg.

Szállodák: Bucin (Piața Libertății 17., II. o., 15 szoba, 43 hely) és Maros.

480P Az örmény katolikus templom 1730–33 között épült barokk stílusban. Várfal veszi körül. Az örmények 1670 táján települtek Gyergyószentmiklóásra. Az ortodox román templom 1896-ban épült.

481P A városi múzeum (Str. Școlii) épülete 1770-ben épült határőrségi kaszárnyának. *Régészeti, történeti, néprajzi és erdészettörténeti gyűjteményében* igen gazdag anyag látható. Értékes gyűjteménye van *Karácsony János festőművész alkotásaiból*.

P CSÍK

479. A szárhegyi kastély romja	483. Gyilkos-tó
480. Örmény katolikus templom, Gyergyószentmiklós	484. Békás-szoros
481. A gyergyószentmiklói városi múzeum	485. A karcfalvi erődtemplom
482. Salamon Ernő szobra Gyergyószentmiklóson	486. A csikrákosi erődtemplom
	487. A madéfalvi veszedelem emlékműve
	493. A csikménasági templom

482p Salamon Ernő szobra (a gimnázium előtt). Salamon Ernő (1912–43) költő a városban született. 1930-tól a román kommunista párt tagja volt. Munkaszolgálatosként Ukrajnában megölték. Szobrát, Izsák Márton alkotását, 1968-ban állították fel.

Az itt kiépülő téren van az új *Művelődési Ház* és a *Maros-szálló*.

A város fölötti dombon áll a *Szent Anna-kápolna* eredetileg négykaréjos, XIII. századi épülete. Nyugati karéja helyett a XVIII. században hajót alakítottak ki.

Kirándulás a Gyilkos-tó és Békás-szoros felé. A 12 C jelzésű út kelet felé az *Alunis (Mogyorós)-turistaház* érintésével a *Pongrác-tetőre* (1200 m) tart, majd lefelé kanyarog a 980 m magasságban levő üdülőhelyig.

Az út mellett látható egy – 1933-ban épült – *kápolna*, azon a helyen, ahol valamikor vár állt.

Ennek a várnak volt ura 1707-ben Both András, ki a Gyergyói-medence népét vezette a labancok elleni harcban. A várat lerombolták és Bothot családjával együtt kivégezték. A nép a helyet ma is Both várának nevezi.

483p A Gyilkos-tó (Lacul Roșu) egyedülálló természeti jelenség. 1838-ban egy földcsuszamlás által keletkezett, amely a Békás-patak útját elzárta. A tóból ma is kilátszanak az elöntött fenyők csúcsai, ugyanis a vasoxidos, meszes víz konzerválta őket.

A tó környékén van a *Nagy-Cohárd-* (1507 m), a *Gyilkos-* (1384 m) és távolabb a *Likas-* (1676 m) *csúcs*. Szomszédságában *kemping* és *három turistaház* is van.

484p A Békás-szoros híres turistalátvány. A Gyilkostól továbbvezető út a patak partjára szorul az *Oltár-kő* (1200 m) hatalmas szirtje alatt, függőleges sziklafalak között. Legvadabb része az ún. „Pokol”, ahol a patak hatalmas kövek közt zubog, az utat merész szerpentinekben támfalakkal, alagúttal és részben már a sziklafalból kellett kirobbantani. A Békás-szoroson túl a Bicz-erőmű tava már Moldvában van.

Ha nyugati irányban indulunk Gyergyószentmiklósról, *Joseni-n* – Gyergyóalfalu-n át utazunk, ahol XIII. századi alapokon nagy barokk *templom* áll. A Parajd és Szováta felé a Bucsin-tetőn átvezető út igen szép, 50 km hosszú, jele 13 B. Az út mentén, a hágón *menedékház* és *forrás* van.

Gyergyóalfalutól délre *Suseni* – Gyergyófelfalu helyiségnél vívta 1707-ben a székelység élethalálharcát a labancokkal. Két község, Katorzsa és Gálfalu a tűz martaléka lett, lakóit kiirtották. Az elpusztult faluk emlékműve a *katorzsai emlékoszlop*.

Gheorgheni–Miercurea Ciuc Gyergyószentmiklós–Csíkszereda

Gyergyószentmiklósról a 12. számú út a vasútvonallal párhuzamosan átvezet a Maros és az Olt vízválasztóján, és a Felcsíki-medencébe ereszkedik le.

Valea-Strîmbă – Tekerőpatak faluban római kori arany- és ezüstlelet került elő az i. sz. II. századból.

Izvorul Mureşului – Marosfő magaslati üdülőhely után – itt van a *Maros forrása* – Sîndominic – Csíkszentdomokos, a csíki fazekasok egyik központja következik. Határában ölték meg 1599-ben a székelyek a menekülő Báthori András fejedelmet. A *művelődési házban* néprajzi gyűjtemény, mellette *falumúzeum van*.

Itt született az 1980-ban elhunyt Márton Áron gyulafehérvári katolikus püspök, egyszerű székely szülők gyermeke.

Csíkszentdomokosról ellátogathatunk észak felé Bălan – Balánbánya városába, ahol modern *ércfeldolgozó* üzem működik. Innen jelzett úton gyalog, meredek úton juthatunk el a Balánbánya felett emelkedő *Egyeskőhöz* (1608 m) és a *turistaházhoz*. Innen a Nagyhagymáson át a Gyilkos-tóhoz jelzett turistaút vezet.

Csíkszentdomokostól az Olt völgyében halad tovább az út. Hosszú, szinte összeérő községek követik egymást. Csíkszenttamáson, Jenőfalván át érünk Cîrţa – Karcfalva községbe.

485p A **karcfalvi erődtemplom** a szászokéhoz hasonló védelmi építmény. A XV. században épült gótikus stílusban. A legszebb és leghitelesebb parasztvárak egyike. Nyolc méter magas terméskő *várfala* a szabályos lőrészekkel, gyilokfolyóval ma is ép. *Kapubástyájának* mellvédje van, 1720-ban toronnyá magasították, gótikus ablakot falaztak bele.

A templom 1444-ben épült, gótikus szentélyét szépen *faragott kőbor-dák* díszítik, egyiken emberfő ábrázolás van. Szép még a *gótikus szentségtartó fulke*, a középkori *keresztelőkút*, a XVI. századi *kehely* és az 1653-ban készült *szentségtartó*.

A várfalon kívül, a karcfalvi feljárónál *kőszobor* áll.

Madicsa-fürdő, Karcfalvától északnyugatra 3 km-re, 1800 óta ismert, kiváló vízű, 1960-ban felújított fürdőhely. Szénsavas borvize van. Reuma, idegbántalmak, szív és keringési zavarok ellen ajánlják.

Dăneşti – Csíkdánfalva újabban átvette Csíkmadarastól a fekete kerámia készítését. Egyúttal a csergekészítés központja is. Iskolája előtt *Petőfi-szobor* áll. *Erődtemploma* középkori eredetű.

Az országúttól kb. 1,5 km-re 10 kádas *fürdőt* találunk nyolcszobás, kertes villával. A 20 °C hőmérséklettel előtörő borvíz máj- és

gyomorbántalmak, reumatikus, szív- és érrendszeri betegségek, női bajok gyógyítására alkalmas.

M á d á r a s – **C s i k m a d a r a s** híres fazekasközpont volt. (A mondás szerint: „Madaras, hol a pap is fazakas”). Határában vas- és higanybányák működtek. Két fürdő is van a községben. Nem régiek, geológiai kutatófúrások eredményei. A *strandfürdő* a falu központjában 1963-ban létesült 25 × 12 méteres medencével, parkosított környezettel. A másik fürdő a vasútállomás melletti (1957). Nagyhozamú, 18 °C-os forrásának a vizét *kádfürdőbe* vezetik. A szénsavas, vasas borvizekkel reumatikus, szív- és érrendszeri betegeket gyógyítanak. A községtől turistaút vezet a madarasi *Hargita menedékházhoz*.

R a c u l – **C s i k r á k o s** faluban született Cserei Mihály (1668–1756) történétíró. A *Cserei-kúria* székely nemesi udvarház, mely 1662-ben épült, mint azt az ebédlő mestergerendáján olvasható latin felirat bizonyítja. Diszes kő ablakkeret-maradványa 1669-ből, szélvitorlája 1667-ből való.

Beosztása a régi, de falait megemelték, majd a 30-as években átalakították, ekkor freskói elpusztultak. Ez volt Cserei Mihály szülőháza, innen hurcolták tatár fogságba nagyanyját, Apor Helénát. Atyját, Cserei Jánost innen vitték börtönbe, hol nyolc évig raboskodott.

Az országúttól 1 km-re, a 750 m magasan fekvő, 1937-ben létesített és 1971-ben újjáépített *Bogát-fürdő* reumatikus betegeknek ajánlott, szerény fürdőtelep, bikarbonátos, kalciumos, nátriumos, magnéziumos vízének köszönhetően várhatóan fejlődni fog.

486P A csíkrákosi erődtemplom a XV. században épült, és ekkor vették körül fallal. *Nyugati tornya* donzsonként emelkedik ki a templom tömbjéből. Fala alacsony és a védőövezet kapuja díszes. A torony külső falán látható ábrák a XVI. század elejéről származnak. Késő gótikus jellegű, sokszor módosított építmény. Többször leégett. 1507-ben Szablya Péter bővítette, mai alakját 1758-ban kapta.

Banderiális templom, *szentélyében* a zászlósrúnak és a banderiális katonaságnak volt helye, s ezért jóval nagyobb, mint az eredeti hajó volt. Az egyik gyámkőn Hunyadi kori hollós ábrázolás van. Csúcsíves, kőkerekes *ablaka* van. A *kriptában* nyugszik Cserei Zsuzsánna, Zágoni Mikes Kelemen mátkája.

A *templomkerítés* Zöld Péternek, az 1764-es székely küzdelmek egyik vezérének hamvait őrzi.

Csikrákosról is kirándulhatunk a Hargitára. A *Pogány-várromjától* turistaút vezet a madarasi Hargita turistaházhoz. Csikrákostól összekötő út van kelet felé Csikszépvízre, s tovább a Gyimes felé.

S i c u l e n i – **M a d é f a l v a** úgyszólván egybeépült már Csikrákossal.

487P A madéfalvi veszedelem emlékművét az 1764. évi Siculicidium (székelyirtás) emlékére készítette Küllő Miklós székely szobrászművész.

A vérfürdőt Bukow és Siskovics osztrák tiszték a zendülő székelyek megfélemlítése céljából rendezték. Éjnek idején 200 embert mészároltak le és a Vészhalomnak nevezett közös sírba temették. Több ezer ember menekült át Moldvába és ott telepedett meg. A zendülés vérbefojtása után megszervezték az osztrák vezényletű határőrséget.

Ciceu – Csíkcsicsó már egybeépült Madéfalvával. Határában felkereshetjük a *csicsói vár romját*. Innen már rövidesen beérünk a régi Csíkszék székhelyére.

Miercurea Ciuc Csíkszereda

Hargita megye (județul Harghita) székhelye 665 m magasságban fekszik. Lakosainak száma több mint 22 000. Konfekció- és vegyipara, vasöntödéje, bútorgyártása és nyomdája jelentős.

A környék, bár elég zord éghajlatú, már a bronz- és vaskorszak óta lakott. A XV. században ugyan városi rangot kapott, de egészen a legutóbbi időkig szerény városka volt. Jelenleg rohamosan iparosodik. Modern, világversenyek rendezésére is alkalmas *jégstadionja* és szép *kultúrpalotája* van.

Látnivalók

488_R A **Mikó-várkastély** (Str. Florilor 8.) a régi város déli részén áll. A XVII. század elején hidvégi Mikó Ferenc, Csík, Gyergyó és Kászon székkapitánya kezdte építeni. Mikóújvárnak is nevezték, 1661-ben a törökök lerombolták, s 1714-ben Steinville császári generális újjáépíttette. Sarokbástyás, négyszögletes építmény. 1952 óta a *megyei múzeum* otthona.

Bejárata előtt balra *Petőfi*, jobbra *Bălcescu* szobra áll.

A múzeumban *népművészeti műhely* is működik, ahol jellegzetes helyi népi kézimunkát stb. készítenek. A múzeum igen gazdag *etnográfiai tárgyakban, történelmi-, művészeti emlékekben*.

Közelében van a neobizánci *ortodox templom*, parkosított környezetben.

489_R A **csíkszeredai líceum** 1968-ban ünnepelte fennállásának 300. évfordulóját. Működését 1668-ban Csíksomlyón kezdte meg kolostori iskolaként és csak 1911-ben költöztették Csíkszeredára.

Az iskola műkedvelő színjátszása igen fejlett lehetett, ugyanis 47 magyar és 1 latin nyelvű iskoladráma maradt fenn, amelyeket az irodalomtörténet, „Csíksomlyói misztériumok” címen tart számon. Ebben az iskolában tanult Gábor Áron.

Csíkszereda északkeleti külvárosa Șumuleu – Csíksomlyó.

490_R A **csíksomlyói ferences templom és kolostor** híres búcsújáráhely. A *kolostor* Hunyadi János alapítása (1448), a kéttornyú *templom* azonban 1802-ben épült, késő barokk stílusban, a Hunyadi János által a marosszentimrei győzelem emlékére 1442-ben építtetett, késő gótikus templom helyén

áll. Az eredeti építmény némi faltöredéke, ablaka és kőbéléses ajtókerete fennmaradt. A barokk építmény 22 évig, a belső berendezéssel együtt 72 évig készült.

A hajó 12 m magas, félhengeres mennyezetű, faragott fagerendákból helyi ácsok építették. A templom *faszobrai* olasz és magyar mesterek művei, a *képeket* Urbánszky Fülöp, Csűrös József, Szopos Sándor és Papp Miklós kolozsvári és brassói művészek készítették. A főoltár *Mária-kegyszobra* fából van faragva és a XVI. század kiváló egyházművészeti remeke. A templom *orgonája* mestermű. Az egyik *harang* 1133 kg súlyú.

A templom *kriptájában* szerzetesek és jeles közéleti személyek vannak eltemetve.

A búcsút pünkösdkor tartják.

A kolostor közelében van a régi Csobotfalva barokk katolikus *temploma*. Nyugati homlokzatába két román kori kőkeretes ajtó van befalazva. Késő gótikus szárnyas oltárát a budapesti Szépművészeti Múzeum őrzi.

491_R A **csíksomlyói Salvator-kápolna** a Kissomlyó nevű magaslaton áll. A kápolna az 1456-os nándorfehérvári győzelem emlékére épült. Többször restaurálták (1680, 1878, 1967). Szentélye gótikus, hajója deszkamennyezetű, *festett kazetákkal*. Falán több *régi festmény* látható, külső falán több érdekes *felirat*.

A másik két kápolna a *Passió-* és a *Szent Antal-kápolna*. Az utóbbi kóruskönyöklőjét ugyancsak népi díszítésű festett kazeták szegélyezik.

492_R **Csíkszék hajdani székháza** a templommal szemben látható. Annak idején a szeredaiak nem egyeztek bele, hogy a székház városukban álljon, ezért építették ide. 1825-ben épült, U alakú építmény, boltíves földszintje és emeleti folyosója árkádos.

Tudnivalók

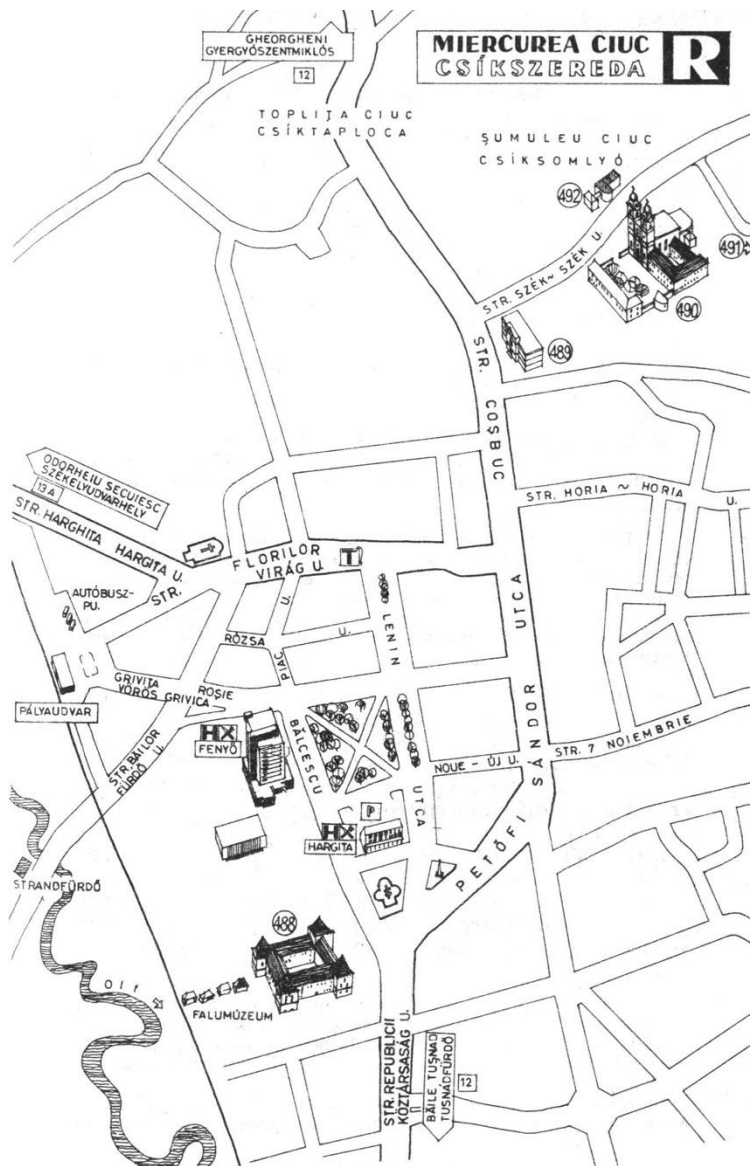
Szállodák: Bradul, Str. N. Bălcescu 11., I-A O., 111 szoba, 222 ágy; Harghita, Str. Lenin 21., I-B O., 50 szoba, 105 ágy.

Kirándulások

A *Csíkszeredai-fürdő* (Băile Miercurea) a várostól 2,5 kilométerre van, az Olt mellett. 21 fokos termálvize reuma és gyomorbetegségek ellen hatásos. A környéken sok *szénsavas forrás* van.

Jigodin-Ciuc – Csíkzsögöd a kiváló székely festőművész, *Nagy Imre* (1893–1976) szülőhelye, itt élt és itt van az *emlékmúzeuma*. Alkotásait kiállítás mutatja be. Az épület falába helyezték el a nagy művész hamvait.

Jigodin-Băi – Zsögödfürdő Csíkszeredától 2 kilométerre dél felé fekszik. Autóbuszjárata van. Szív- és idegrendszeri betegségek, mozgásszervi és emésztőszervi zavarok ellen hatásos

R CSÍKSZEREDA

488. Mikó-várkastély

489. Liceum

490. A csíksomlyói ferences
templom és kolostor

491. Salvator-kápolna,
Csíksomlyó

492. Csíkszék hajdani székháza
(Csíksomlyó)

gyógyvizű fürdőjét 1950-ben újították fel. Határában van a *zsögödi vár romja*.

Csikszeredától délkelet felé, a kászon-kézdivásárhelyi úton a csikszentmártoni elágazásnál észak felé Csikbánkfalva felé fordulunk s a falun át jutunk Ciuc-Sîngeorgiu – Csikszentgyörgy községbe. A környék egyik legszebb gótikus *templomát* rejti. Az *üdülőhely* a falu közelében van, 1947-ben Adorján Albert itteni lakos létesítette. Erőteljes széndioxidos kitérés okozta gázfürdőjét (mofetta) sokan keresik fel reumatikus megbetegedések, érrendszeri zavarok gyógyítására. Tízszobás villa szolgál a távoli betegek szállásául.

Csikszentgyörgytől északra, egy eldugott völgyben bújik meg **Armășeni – Csikménáság**.

493p A csikménásági templom a XV. században épült, késő gótikus stílusban, egy XIII. század eleji, román stílusú templom alapjaira. Várfal övezi, hajóját később barokkosították.

A hálóboltozatos szentély diadalívének oltár felé eső részén és a boltozat bordái között értékes *késő gótikus freskók* láthatók. 1655-ben átfestették, de hatásuk így is tökéletes. Egykori gyönyörű, művészi szárnyas oltára a Magyar Nemzeti Múzeumban látható.

Itt van a környék legrégebb *Mária-szobra*, mely a pompás freskókkal díszített szentélyel, mérműves ablakokkal, szentségfülkével együtt varázslatos műemlék.

A templom közelében van Szervátiusz Jenő kolozsvári szobrászművész *első világháborús hősi emlékműve*.

A csikménásági *Adorján-kúria* tipikus lőfőszékely lakóház. A lakás mennyezetén levő gerendák feliratai szerint 1791-ben épült és 1835-ben javították. A *galambdúcos székelykaput* latin felirata szerint ifj. Adorján Imre építette 1828-ban.

Kirándulás Csikszeredából a Gyimesi-szoroshoz. A 12 jelzésű út Erdély legfestőibb tájain vezet keresztül.

Delnița – Csikdelne gótikus *Szent János-temploma*, támpilléres kőfallal kerítve, eredetileg erőtemplom volt. Gótikus vonalú tornya 30 m magas. A templom déli falán falfestmény látható.

Ékessége az 1613-ban készült, 104 kazettás, festett *deszkamennyezet*. Minden mintája más, fehér mezőkben a népies díszítés változatossága tobzódik. *Reneszánsz szárnyas oltára* 1675-ben készült, *orgonáját* Csikban készítették. A szentélyben *gótikus kőbordázat, mérműves ablak* van.

Csikdelnétől északra *Nicolești – Csikszentmiklós és Mihăileni – Csikszentmihály* XV. századi, gótikus *templomai* is szépek.

Frumoasa – Szépvíz régen örménylakta helység volt. Itt kezdődik az igazi hegyi út a *Pogány-havas* (1352 m) oldalában. Ezután leereszkedünk a Tatros völgyébe. *Lunca-de-Sus – Gyimesfelsőlök, Lunca-de-Jos – Gyimesközéplök és a szép, új templomos Făget – Gyimesbükk* a gyimesi csángók falvai, utóbbi Bacău megyéhez csatolták.

A *Gyimesi-szoros* bejáratát a völgy jobb oldalán álló hajdani *Rákóczi-vár* őrizte. A Gyimesi-szoros a Tatros völgyében van.

Környékén Moldovában is sok csángó lakik. Az Uz a Tatros mellékvize, szintén a Keleti-Kárpátok gerincén túl van. Ezek az egykori székely havasok – a Tarkő és a Nemere vidéke – ma Moldvához tartoznak.

Miercurea Ciuc–Sfintu Gheorghe Csíkszereda–Sepsiszentgyörgy

Csíkszeredát a Str. Republicii-n hagyjuk el. A 12. számú úton indulunk, déli irányban Sepsiszentgyörgy felé.

Sîncraieni – Csíkszentkirály látnivalója a *műemlék templom*. A községben ásványvizet palackoznak, környékén sok a *borvízforrás*. *Tőzeagláp*jából 6000 m²-es területet védetté nyilvánítottak. A Borsáros nevű láp területén (a bor borvíztöltőde közelében) 8×15 méteres kis *fürdőmedencét* létesítettek, ahol a gyermekeknek külön kis medencéje van. A környék népszerű borvízstrandja. Idegbántalmak, vérszegénység, érrendszeri zavarok gyógyítója.

Sîntimbru – Csíkszentimre határában van a *Szentimrei büdösfürdő* (Sîntimbru-Băi). Kénes, radioaktív vize van. A községben a *Henter bárók kúriája* barokk épület, népies elemekkel, melyet a többszöri átalakítás kiforgatott eredeti alakjából.

A kúria egyik urát a XVIII. században a fellázadt székelyek ölték meg. 1764-ben Csík vezetői e házban tették le a hűségüket a császárnak.

Kirándulás a Kászoni-medencébe. Csíkszentsimonnál Csatószezen és Kozmásra át keletre fordulunk.

A *Kászoni-medence* (valamikor Csík) most Hargita megye része. Szép, de kissé eldugott, hegyekkel, erdőkkel körülvett katlan. Kászoni a régi Csíkszék fiúszéke volt. A medence kb. 260 km²-es területét 1100–1400 m magas, erdős bércek határolják. Két bejárója van. Az egyik az Alcsíki-medencéből Csatószezen és Kozmásra át a Lenkert hágóján át ereszkedik be Kászoni faluba. Háromszék felől Kézdivásárhelytől északra, Kézdiszentléleken át kb. 25 km-es út vezet szűk, erdős völgyben a medence területére. Kászoni aránylag még élő népművészetet és a régi székely építészeti nyomait találjuk. **Cozmeni** – Kozmás *műemlék templomába* betérhetünk, majd folytatjuk utunkat. **Plăieșii-de-Jos** – Kászoni altíz (korábban Nagykászoni) gótikus *temploma* bástyás kőfallal van körülvéve. Tornya 1770-ben épült, de egyik harangja 1642-ből való.

Szögletes díszes kőbordázatú *szentélye* a XV. századból való, magas szentségtartó fülkével és csúcsíves diadalívvel. A hajó barokk mennyezetű, *faragott kő ajtókeretei* XVI. századiak. Az új hármashajó 1938–42 között épült. *Három rovásírásos töredék* és egy 1466-ból keletkezett falba karcolt *karikatúra* jellegű rajz is található itt.

A templom körüli temető csavart faragású magas *fejfái* és verses felirataik különlegesek.

Imper – Kászoni impér községben 1833-ban épült a *Balási-kúria* újbarokk stílusban. Építtetője Kászonszék királybírája volt. Különleges szimmetrikus beosztású építmény,

melyet bécsi mesterek tervezése alapján helyi szakmunkások építettek. Falai gazdagon díszítettek, boltozatos helyiségei, árkados belső folyosója az egykori székely főtisztek igényességét bizonyítja.

Impértől délkeletre, Kászónjakabfalva után van Kászónfűrdő, a híres „*Salutaris*” borvíz lelőhelye, Kászónfeltől keletre van a *Répáti borvíztelep*.

Băile Tușnad – Tusnádfürdő nemzetközi hírű gyógyhely. Az Olt bal partján, a *Csukás-tó* körül épült ki. Gyógyvizét már 1600 körül ismerték. A XIX. század második felében kezdett fejlődni. 1900-ban a Csukás-tavat szabályozták. Évente 60 000 vendég látogatja.

Szállói: *Tusnád* (Str. Oltului 45.), I–B o., 108 szoba, 216 hely; *Olt* (Str. Voința 3.), I–B o., 120 szoba, 252 hely; *Csukás* (Str. Voința 1.), I–B o., 84 szoba, 160 hely.

Melegebb ásványvizes medence a főút mentén a *Mezotermal fürdő*. Az Olt mellett *kemping*, a Csukás-tó partján *strand* van. Különféle vegyianyagokat tartalmazó gyógyforrásainak vizét csak orvosi felügyelet mellett lehet kezelésre felhasználni. Környékén szép kirándulóhelyek, sétányok vannak (Sólyomkő stb.). Innen kényelmes szerpentin turistaút vezet a Szent Anna-tóhoz.

Tusnádfürdő után 4 kilométerre áthaladunk a romantikus *Olt-szoroson*. Az út és a vasút alig férnek el. Felettük hatalmas fenyves-bükkös hegyoldalak.

Bicsad – Sepsibükszád mellett a Rakottás-patak torkolatánál meredő hegyfokon van *Vápa várának romja*. Bükszádtól északnyugatra, az Alsó-Sólyomkő tetején látható *Sólyomkő vára*, mely 1421-ben török ostromot állt ki.

A Sepsibükszádtól kelet felé vezető útról ágazik ki északkelet felé az autótűt, amely a környék egyik legszebb látványosságához vezet.

494p A Szent Anna-tó az 1294 m magas *Nagycsomád* (Ciomatul) kialudt kráterében van, 950 m magasan. Fölötte van a gerincen a Szent Anna *turistaház* és *kemping*.

495p A Mohos-tó a gerincen túl, egy másik kráterben keletkezett. Tulajdonképpen tőzegláp, erdei fenyvessel, amely moharitkaságairól kapta nevét.

Micfalău – Mikóújfalú ismét kitérésre ad alkalmat, ezúttal nyugatra.

A festői kis Băile Ozunca – Uzonkafürdő után Bățanii-Mici – Kisbacón községbe érünk. Itt született Benedek Elek és itt is van eltemetve.

496s A Benedek Elek-emlékmúzeumot az író egykori lakóházában rendezték be.

Benedek Elek (1859–1929) író, újságíró és a magyar gyermekirodalom egyik úttörője volt. Óriási mesegyűjteménye ma is kiapadhatatlan forrása a magyar gyermekirodalomnak. A múzeumot haláláig az író lánya, Benedek Flóra vezette.

S HÁROMSZÉK

387. A szászveresmarti templom	508. A katolikus templom Gelencén
496. Benedek Elek- emlékmúzeum, Kisbacon	509. A kézdivásárhelyi múzeum
497. A bicarcfalvi református templom	510. Az egykori székely katonai nevelde palotája
498. A Daniel-kastély Vargyason	511. A nyújtódi katolikus erődtemplom
504. Az alsócsermátoni tájmúzeum	512. A Torjai-büdösbarlang
505. Református templom, Réty	513. Bálványosvár romja
506. Rétyi nyír (természetvédelmi terület)	514. A hidvégi erődtemplom
507. A zabolai református erődtemplom	515. Erődtemplom Bölönben
	516. A miklósvári kastély
	517. Református templom Köpecen

Bălanii-Mari – Nagybacon faluban érdemes megnézni a *kultúrházat* és a *falumúzeumot*. Temploma XV. századi eredetű.

Nagybacontól kitérhetünk észak felé. Herculian – Magyarhermány helységnek a XIV. században épült *temploma* van. Szomszédságában Bodva – Bodvaj vaskohója-

ban öntötte Gábor Áron az első ágyút. A *vashámor* ipartörténeti műemlék.

Nagybacontól tovább nyugati irányban van *Biborțeni – Bibarcfalva*, a XIV. század óta ismert helység. A Május 1. *ásványvíz forrásból* (a főút mellett) naponta 10 000 palackot töltenek meg. Meleg vizű *fürdője* is van. A falutól délre áll a Várbükk-hegy, a *Tiborc-vár* maradványával.

497s A bibarcfalvi református templom román kori eredetű, de később többféle stílusban is átépítették és ezáltal eredeti jellegét elvesztette. 1972-ben XV. századi *freskókat* fedeztek fel benne, amelyek a Szt. László-legendát ábrázolják.

Baraolt – Barót a Baróti-medence és az Erdővidék központja. Új város, melyhez hozzácsatolták Bibarcfalvát, Bodost, Köpecet, Miklósvárt, Felsőrákost és a bányatelepet. A Rika völgyében felszíni lignitfejtés folyik, mely újabban a felsőrákosi bányákkal bővült. A köpeci bányavállalat 1873 óta dolgozik és a geológusok becslése szerint 100 évnél is tovább termelhető ki évi 1 millió tonna szén. Barót *katolikus temploma* barokk stílusú és fallal van körülvéve. A helységben született Baróti Szabó Dávid (1739–1818) költő és Gaál Mózes (1863–1935) ifjúsági író. Barótról eljuthatunk a Kormos- és a Vargyas-patak völgyébe.

A Kormos-patak völgyében *Tălișoara – Olasztelek* kora gótikus eredetű, de átépített templomáról, továbbá a reneszánsz *Dániel-kastélyról* és a hajdani Bethlen-kastélyról híres. *Doboșeni – Székelyszáldobos temploma* mellett XIII. századi *kápolnáról* van. Ha Olasztelekről észak felé haladunk, *Braduț – Bardóc* községben modern művelődési házat láthatunk. *Filia – Erdőfüle* a következő helység, melynek figyelemre méltó látványai: a műemlék *vashámor*, a *kopjafás temető* és a reneszánsz *Boda-udvarház*. Az udvarház oromfalas, tört tetőszerkezetű, árkádos épület. Múlt századi empire külseje van, egyik ablakán 1713 évszám. A székelly udvarházak egyik jellegzetes példánya.

A Vargyas-patak völgyében *Virghis – Vargyas* bányászati központ. Szép *székely faházai* vannak. Itt él Sütő Béla a kazetás festett mennyezetek festő és faragó népművész mestere, valamint Máthé Ferenc faragóművész. Határában van a *Homoródalmási-cseppkőbarlang*, mely innen könnyebben megközelíthető. Székelyföld legnevezetesebb, régen ismert barlangja. Környékéről romantikus legendák szólnak.

498LY, s A vargyasi Daniel-kastély XVI. századi eredetű reneszánsz alkotás, amelyet a XVII–XVIII. század folyamán barokk stílusban átépítettek. Déli oldalán *reneszánsz árkádsor* látható, továbbá *több faragott címer és évszám*. *Parkja* valóságos botanikus kert.

Băile Chirui – Kirujfürdő (régebben Kérulyfürdő) a *Tolvajos* útja alatt, tulajdonképp a Vargyas-patak forrásánál a Homoródalmási-barlang felett, az egykori Hargita-liget és opálbarlang alatt fekszik; festői szép szurdokvölgyben, fenyve-

sek között. *Három borvizes forrása és fürdőmedencéje van.* A közeli *Kalibáskő menedékházban* turisták is megszállhatnak. Erdővidékről, a Kormos-patak völgyéből több átjáró van a Homoród terére. Itt, a Kishomoród-völgyben Crăciunești – Homoródkarácsonyfalva és Ocland – Oklánd körzetében, 620 m magasságban van az Orbán Balázs által első ízben említett gyógyforrás, az oklándi *Dungó-fürdő*. Vize klóros, bikarbonátos, nátrium, magnéziumos borvíz. A környék lakosságának kedvenc kirándulóhelye, 40 m²-es kis medencéje, négy kádja van, ivókúraként emésztési zavarokra, máj-epe bántalmakra is kiváló.

A kiterő után az Olt-völgyi főútvonalon tovább egy régen közkedvelt fürdőhely következik:

Bãile Malnaș – Málnásfürdő gyógyvizei szív- és májbetegségeket, emésztőszervi zavarokat, csúzt és vérszegénységet gyógyítanak. A *fürdőtelep* 565 m magasan fekszik, csak nyáron látogatható.

Malnaș – Málnás község után az úttól balra van *Herec-várromja*. Az Olt völgye itt már kitarul, s odébb mind szélesebb, s laposabb hegyek kísérik.

Olteni – Oltszem *prehisztorikus lelőhely*, s helyén régen római erőd állott. Az utóbbi időben feltárták a *kaputornyát*. 1827-ben a római tábor helyén épült fel a *Mikó-kastély* impozáns épülete manzárdtetővel, klasszicista díszítéssel (most pionírtábor). Érdekes falfestményeinek mesterét Bodor Péterben sejtik.

Az Oltszem mellett fekvő, eldugott **Zălan – Zalán** faluban levő *templomnak* a XIV. század elejéről való, szépen tagolt, félköríves ajtókerete van. Ugyanitt a *Séra-kúria* boltozott termében reneszánsz boltozat és falfestmény-maradványok vannak 1600 idejéről. A kúriát 1769-ben átépítették.

Oltszem után letérhetünk **Bodoc – Sepsibodokba**. A község *borvízforrásairól* híres. Védőfallal és kaputoronnyal megerősített *temploma* a XV. században épült. Bejárói gótikusak. 1651-ben átépítették. A közelében levő paplak szép *székelykapuját* a néhai Fodor Lajos helybeli népművész készítette. Közeliében felújított *vízimalom* működik.

Călnic – Kálnok a 12. úttól nyugatra fekszik. Az *unitárius templom* XIII. századi virágornamentikát őriz. Védett műemlék a templom *haranglábja*, a székely népi faépítészet remeke. Alsó, mélyen fedett négyszögletes részéhez fenn nyolcszögű tornyocska csatlakozik, tört sisakkal. 1781-ben készült, zsindegyel van fedve. Körülötte *sírkövek*.

Itt van kálnoki *Bedő Albert* (1839–1918) erdőmérnök, a kolozsvári egyetem díszdoktora, országos főerdőmester, a magyar erdészet kiemelkedő alakjának *sírja*. Főműve: Magyarország erdeinek leírása négy hatalmas kötetben. Az államerdészet, az erdészeti irodalom és tudomány kiváló szervezője volt. Nevét az ún. „Bedő-díj” tartja fenn.

Kálnok népművésze a fafaragó Bálint András.

Crîșeni – Köröspatak *katolikus temploma félköríves szentélyében értékes középkori freskórészletek láthatók. A Kál-*

noky-kriptának 1685-ben készült, reneszánsz bejárata van. E faluban van *Nagy Béla háza* gazdag népművészeti gyűjtemény-nyel.

Zoltan – **Étfalva-Zoltán** barokk *templomában* festett virágornamentikás kazetták maradtak fenn. Közelében kőkapu van barokk oromfallal és fagalambdúccal. A *Benkő-kúria* klasszicista, 1832-ben épült.

Ghidfalău – **Gidófalva** *erődtemploma* a XIII. századból való, később reneszánsz ajtókkal díszítették. Kaputornya – barokk elemekkel – a zord, magas várfalba van építve.

Gidófalván született Czetz János (1822–1904) honvédtábornok, az erdélyi hadjárat történetírója és Jancsó Pál (1761–1845), neves (Kolozsvárt működő) színész. Nagy Sándor itteni református lelkész Gábor Áron hadsegéde volt, s megírta „Háromszék önvédelmi harcá”-t.

Angheluş – **Angyalos** faluban született Forró Elek (1813–1893) ezredes, Bem „jobbkeze”.

A 12. úttól nyugatra **Arcuş** – **Árkos** védett műemlék *unitárius temploma* 1830–33 között épült, neobarokk stílusban, a régi, lerombolt erődtemplom helyén. A *vár falai* azonban a XVI. századi, eredeti alakjukban, a fedett sarokbástyákkal együtt fennmaradtak. Érdekes ötvözete az újnak és réginek, különleges látványosság. Itt évente szobrásztalálkozókat rendeznek, a szobrokat az itteni *kastély* parkjában állítják ki.

Sfintu-Gheorghe Sepsiszentgyörgy

A város Kovászna megye (judeţul Covasna) székhelye. Lakosainak száma több mint 40 000. Fejlett élelmiszer- és dohányiparán kívül textilüzeme és bútorgyára is van.

Nevét már 1322-ben említik az oklevelek. 1461 óta város, 1520 óta vásártartó joga van. 1568-ban a törökök pusztították el.

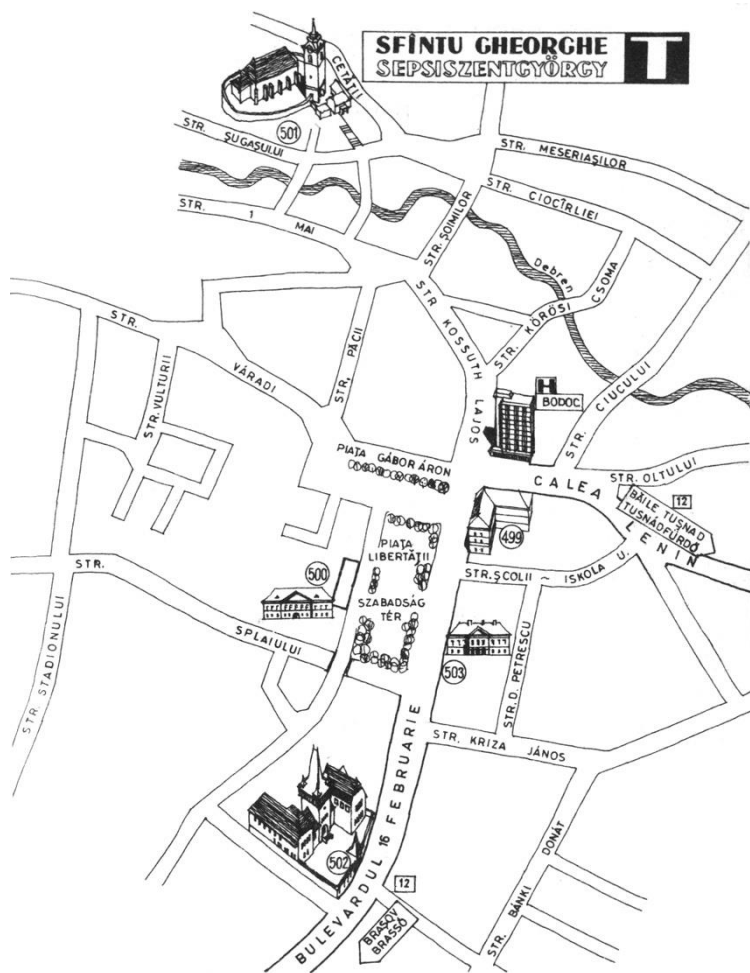
1948 óta állandó magyar színtársulata van. A környékbeli székelység művelődési központja, korábban Háromszék megye székhelye volt.

A városnak két kiváló művész fia volt. Gyárfás Jenő (1857–1925) festőművész, külföldi tanulmányok után itt telepedett le és romantikus stílusú műterem-épületet épített. Diószeghy László akvarellművész és kiváló lepke-tudós, számtalan lepkefaj leírója, a Retyezát havasi lepke faunájának kutatója volt, ki gyűjteményét az itteni múzeumra hagyta.

Látnivalók

A műemlékek a Piaţa Libertăţii körül, a múlt század klasszicista stílusában épültek. A megyei múzeum közelében, a textilüzemek *művelődési háza* előtt áll *Dózsa György mellszobra*. A Szemerjai városrészben érdekes a klasszicizáló *Bórakúria*.

499r **A Mikó- (egykori református) kollégium** (a Fő téren) ma az 1. számú líceum. Kétemeletes épülete híres és nagy múltú intézmény otthona.

T SEPSISZENTGYÖRGY

499. Mikó-kollégium
 500. Volt Megyeháza
 501. Református
 erődtemplom

502. Egykori Székely Nemzeti
 Múzeum (Megyei Múzeum)
 503. Az Országos Levéltár
 helyi fiókja

A városnak már a XVII. század végén volt iskolája. A Mikó-kollégium 1859-ben alakult s 1863 óta van ezen a helyen. Hajdan itt őrizték a Cseregyűjteményt is, míg a múzeum el nem készült.

500r A volt Megyeháza (a Fő téren) 1832-ben épült, klasszicista stílusban. Homlokzatán Háromszék

címere látható. Falán *emléktábla* hirdeti, hogy a szabadságharc idején ez volt Háromszék Honvédelmi Bizottmányának székháza, s itt jelentette ki Gábor Áron, hogy „Lészen ágyú”. Az emléktáblán Gábor Áron domborművű képmása látható.

501r A református erődtemplom (Str. Cetății 1.) a XV. században épült gótikus stílusban. XVI. századi kettős védőfalrendszerét a XVII. században a törökök megrongálták. Belső fala viszonylag épen maradt. Az 1802. évi földrengés hajójának boltozatát beszakította, ezért teljesen át kellett alakítani. A *késő gótikus hálóboltozat* és a *reneszánsz faragványok* megmaradtak. A templom északkeleti falán levő *oszlopfő* székely férfi feje.

502r Az egykori Székely Nemzeti Múzeum (Str. 16 Februarie 10.), ma Megyei Múzeum épületét Kós Károly tervezte 1913-ban. Bejárati *székelykapuja* énlakai eredetű. Udvarán egy *székely ház* áll, teljes berendezéssel.

A múzeumot 1879-ben alapították. Magja az imecsfalvi kastélyban 1875-ben felállított háromszéki Cserey-gyűjtemény volt. Ma *történeti, természettudományi és néprajzi részlegeinek* több mint 172 000 kiállítási tárgya van. 56 000 kötetes *könyvtárának* a székelysége vonatkozó okiratgyűjteménye is igen gazdag.

503r Az Országos Levéltár helyi fiókja (Str. 16 Februarie 7.) a múzeum közelében áll. Falán *tábla* emlékezik meg a Habsburg-ellenes Makk-féle összeesküvés helyi mártírjairól, Várad Józsefről és Bartalis Ferencről. Mindkettőt a volt görögkatolikus templommal szemben álló dombon végezték ki 1854. április 19-én.

Kirándulások

Băile Șugaș – Șugașfürdő a várostól északnyugatra fekszik. *Fürdőjének* gyógyvize mozgásszervi és emésztőszervi zavarokat és szívbetegséget gyógyít. *Kempingje* is van.

A városhoz csatolt Kilyén *unitárius temploma* a XV. századi gótika emléke. A *református templom* 1728-ból való bejárata reneszánsz jellegű. A *Székely-kúria* az empire stílus jőzan formájában épült. Nemrég középkori falképeket fedeztek fel benne.

Sîncrai – Sepsiszentkirály *unitárius temploma* a XV. században épült. Védtorony jellegű tornya a templomot körítő falból emelkedik ki. A bejárat a torony aljában van.

Ilieni – Illyefalva (Sepsiszentgyörgytől délre) szép *erődtemplomát* érdemes megtekinteni. Kettős fal keríti. A belső, mely a XV. században épült, már romos. A dombon álló építményt impozáns ötszögletes külső bástyafal veszi körül, mely XVI–XVII. századi. A templom eredetileg gótikus volt, átalakították. Diszei: a könnyed vonalú karzat, a padfestmények késő barokk virágornamentikája. A *Bornemissza-kúria* termei boltozatosak, virágos-stukkós faldiszei, árkados kötornáca a reneszánsz formavilág tükröződései. A *Bakó-ház* (155. sz.) oromfala és homlokzata rokokó stílusban épült. A *Séra-kúria* a XIX. század eleji empire építészet remeke.

Illyefalvával délre szomszédos *Dobolii-de-Jos* – *Aldoboly*, melynek látnivalója a *Hollaky-kúria* a XVII–XVIII. századból. Boltozatos teremsora, nagyterme rozettadíszes gerendákkal volt díszítve. Vargha Nándor falfestményei újabb keletűek.

Illyefalvától délkeletre van *Chichiș* – *Kökös*, itt, a *Feketeügy hídjánál* érte Gábor Áront halálos találat. Ennek emlékét őrzi az itt felállított *oszlop*. Az *unitárius templom* XIV. századi épület. Értékes reneszánsz kőajtaja (1716), gótikus ablakának festett díszítése az itt még feltárható értékes részletekre enged következtetni. A román *Szent Péter és Pál-templom* a XVIII. században épült fából. Érdekes a torony nyitott árkádos kiképzése.

Sfintu-Gheorghe–Țîrgu Secuiesc Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely

Sepsiszentgyörgyöt a *Calea Lenin* vonalán hagyjuk el, s a *Feketeügy* lapályán, a *Szépmezőn* vezet az út.

Onnan, ahol az út keresztezi a 11. számú utat, kitérőt tehetünk jobb kéz felé, hogy megnézzük *Ozun* – *Uzon erődített templomát*. Uzonban van az egykori *Béldi*-, később *Mikes-kastély* (jelenleg az állami gazdaság székháza). Árkádos tornáca méltóságos, boltozatos termei stukkódíszesek (XVIII. század). Az *Újvárossy-kúria* (a Tsz. háza) barokk utánérzésű, erdélyi empire stílusban épült.

Uzontól tovább délkeletre *Bicfalău* – *Bikkfalva református templomát* lőréses várfal keríti, a védőtorny a XV. századból való gótikus boltozatú. A *Dénes György-ház* (156) pilléres, árkádos, barokk oromfalas kötornáccal értékes népi építészeti alkotás. *Simon István háza* (39) oszlopos, árkádos kötornácú. A ház nagykapuja hármastagolású, barokk oromfallal, egészen eredeti megoldással.

Sîntion-Lunca – *Szentivánlaborfalva* katolikus *temploma* barokk műemlék a XVIII. századból. A *Szentiványi-sírkápolna* (a falu szélén) háromkaréjos oromfalú, huszártornyos barokk építmény.

Az útkereszteződéstől két úton is mehetünk Kézdivásárhely felé. Az egyik a 11. számú út, amely rövidebb és kevesebb látnivalót ígér, a másik pedig a Kovásznán átvezető útvonal. Az utóbbit választjuk főútvonalunkul, a 11. utat pedig letérésként ismergetjük.

A 11. úton az útkereszteződéstől északkelet felé haladva, elsőnek *Erestighin* – *Eresztevény* községet érintjük. *Református templomának* kertjében van *Gábor Áron sírmléke*. *Moacsa* – *Maksa* 1332 óta ismert hely. 1630 és 1739 között 31 közgyűlést tartott itt Háromszék székelysége. Fallal körülvett temploma XIII. századi eredetű. Tornya a kapubástyára épült.

Dálnic – *Dálnok* Dózsa György szülőfaluja. Egykori szülőháza helyére *emléktáblát* állítottak. A helység központjában van a nagy szülött *szobra*. Mögötte a *református templom* XV.

századi eredetű, s noha később átalakították, örzi gótikus elemeit. Nemrég 1526-ból való díszítő festést és rovásírásos feliratot tártak fel a templom hajójában. A faluban *régi székely házak* és *faragott kapuk* láthatók. A *Darkó-ház* XVIII. századi gazdagon díszített galambdúcos kapuja, a gyalogkapu feletti faragott napszimbólummal archaikus hatású. A *Lázár-udvarház* rozettás gerendáján 1753 építési év olvasható.

Itt született: Darkó Jenő (1880–1940) bizantinológus, Dálnoki Nagy Lőrinc (1614–61) héber filológus, valamint sok más kiváló székely tudós és író.

Cernat – Alsócernáton felett, Felsőcernáton közelében található *Ika várának romja*. Az építmény a XIII–XIV. századból való, az önálló védelmi egységet képező ún. „öreg torony” maradványa. Magát a várat két évszázaddal később építették és ennek falmaradványai a *templom* körül láthatók. A templomban reneszánsz emlékek és 1700-ban faragott kőszószék van. Igen értékesek a *Domokos-*, a *Bernáld-* és a *Rápolthy-kúriák* barokk oromfalas, árkádos tornácú építményei. Az 1073., 969., 761. számú házak *székelykapui* a helyi mesterek művészi alkotásai. A helység Bod Péter (1712–69) szülőhelye.

504s Az alsócernátoni tájmúzeumot egy jellegzetes székely házban, a *Damokos-kúriában* rendezték be. Itt láthatók a környék múltjának emlékei és népművészeti kincsei. Megalapítójáról Haszmann-gyűjteménynek is nevezik.

Icafalău – Icafalva községben (Torja) felé, a stukkódíszes kötornácú *Lukács Péter-udvarház* jellegzetes népi alkotás. Az út ezután befut Kézdivásárhelyre.

A 11. és a kovásznai út kereszteződésétől most a jobb kézre vezető elágazáson indulunk el Kézdivásárhely felé.

Reci – Réty neve már a XIV. században szerepel. A XVII. században Háromszék több közgyűlést tartott itt. Az árkádos, sarokeresztes *Gazda-kúria* rozettadíszes gerendáin olvasható az épület építési ideje: 1717.

505s A református templom XIII. századi eredetű, Székelyföld egyik legrégebbi temploma. 1857-ben megnagyobbították, de román stílusú félköríves, három támpilléres szentélye eredeti állapotban maradt. Különálló *tornya* valószínűleg védőtorny lehetett, legalábbis lőrései erre vallanak.

A szomszédos *temetőben* szép barokk sírkövek láthatók.

506s A rétyi nyír természetvédelmi területe a Háromszéki-medencét borító östölgyesek maradványa, hepehupás nyíres, fenyős terület tavorózsás tavacskákkal, különleges növény- és madárvilággal. *Kemping, vendéglő* is van. Alkalmas központ Háromszék bejárásához.

Rétytől 4 kilométerre délkelet felé van Aninoasa – Egerpatak, ahol Fergettyű vára állt.

Egerpataktól délre az oldalvölgyben van *Saciova* – *Szacsva*. 1791-ben épült késő barokk *templomában* a maksai és a barátosi díszítésekhez hasonló késő reneszánsz, festett kazettás mennyezet látható, mely szín- és mintagazdagságával tűnik ki.

Boroşneul-Mare – Nagyborosnyó községgel közös igazgatás alá tartozik Kisborosnyó, Feldoboly, Lécfalva, Cófalva és Kispatak. A kisborosnyói *Tompa-kúria* árkádos pilléres tornáccával, hatalmas, tört, manzárd jellegű fedélszékével tipikus kései udvarház-építmény (1806). Feldoboly *református templomának* festett famennyezetét Szendrey József készítette 1768-ban. Nem kazettás, hanem stukkó jellegű díszei késő barokk vonalvezetésűek. Lécfalva felett a Vár-hegyen egy neolitik kori telepre épült az olaszbástyás négyszög alaprajzú *vár*, melynek ma már csak a sáncművei ismerhetők fel. Az udvarhelyi „Székelytámad” gúnynevű várnak ez a „Székelybánja” az ellenlábasa, legendáját Benedek Elek dolgozta fel. Cófalván a *Veress-udvarház* tornáca és boltozatos terme 1794-ből való székely építőművészeti emlék.

Odább északkeletre, a Feketeügy mentén, *Telechia* – *Orbaitelek* községben van az egykori *Horváth-kúria*, melynek nagytermében 1848–49-ben több katonai tanácskozás volt. Érdekes a kúria hatalmas, díszes főkapuja.

Covasna – *Kovászna* fürdőváros, 600 m magasságban fekszik. Gyógyvizeit régóta ismerik. *II gyógyforrásának* vize csúszos, kösvényes bajokat gyógyít. Az ún. motettákban (gözlőkben), a feltörő gázzal telt helyiségekben állnak a gyógyulni vágyók. A gyógyító erejű gáz mintegy vállmagasságig ér, belélegzése veszélyes.

A legutóbbi adminisztratív rendezésnél Háromszék megyét Kovásznáról nevezték el. (Szláv eredetű szó, mely Ruszínföldön gyakran előfordul kvasni alakban, ami savanyúvizet, azaz borvizet jelent.)

A város főterén látható a *Pokolsár* iszapvulkán-maradványa, mögötte a *művelődési ház* és *Kőrösi Csorna Sándor szobra*. A városközpontban van a hatalmas kilencemeletes, lépcsős piramis alakú *Szanatórium-szálló*.

A város kedvelt kirándulóhelye a *Tündérvölgy*, tovább sikló vizs fel a *Komandóra*. Ez egy hatalmas fakitermelési központ.

Kirándulás a Bodzai-szoros felé

Kovásznától délre *Chiuruş* – *Csomakörös Kőrösi Csoma Sándor* tibeti utazó és nyelvész (1784–1842) szülőfaluja. A református templomon *emléktábla* s mellette egy *mellszobor* hirdeti emlékét.

Zagon – *Zágon Mikes Kelemen* (1690–1761) szülőfaluja. A „Törökországi levelek” írójának szülőháza helyén *emléktábla* van. Itt vannak a legendás *Mikes-tölgyek*. A *Szentkereszt-kúria* barokk építmény oszlopos tornáccal, manzárdtetővel, mozgalmas ablakszemöldök sorral. Ma egészségügyi rendelő és szülészeti otthon.

Zágonban született Csutak Vilmos (1874–1927), a sepsiszentgyörgyi Mikó-kollégium rektora és a Székely Nemzeti Múzeum neves igazgatója.

Intorsătura - Buzăului – Bodza forduló 10 havasi helység összevonásából keletkezett faipari központ. Innen kirándulhatunk a *Bodzai-szoros* felé.

Kovácsnáról az északi irányba vezető úton megyünk tovább.

Zăbala - Zabolă igen régi helység. Az egykori Basa-kúriában Bethlen Miklós is lakott. Zabolán született Mikó Imre (1805–1876) az erdélyi reformnemzedék egyik vezetője, számos kulturális intézmény és iskola alapítója. A *Mikes-kastély* emeletes, manzárdteres, magas tetőzetű építmény. Tulajdonképpen a környékbeli székely kúriák felnagyítása. Kétszintes, árkádos tornácokra emlékeztető bejárati kiugró része a népi építkezésektől ihletett építészeti megoldás a XVII–XVIII. századi építkezések stílusában. Termei boltozatosak.

Jelenleg *gyermeknevelő intézetként* hasznosítják.

507s A zabolai református erődtemplom a XV. században épült, gótikus stílusban. Végleges kiépítésével 1666-ban készültek el. A falakkal övezett templomban sok reneszánsz elem is található. Hajójának *festett kazettás mennyezete* több mint 100 táblából áll.

Tămaşfalău – Székelytamasfalván a *Thury-Bányai-udvarház* a környék legmonumentálisabb empire építménye. Ma művelődési otthon.

Zabolától északra Haraly után letérhetünk az útról jobb kéz felé.

Ghelința – Gelence 600 m magasságban fekszik.

508s A gelencei katolikus templom a XIII. században épült, de később átalakították. Szentélyének ablakai gótikusak. Mivel hajójának boltozata beomlott, 1628-ban *kazettás mennyezetet* készítettek helyébe. Belső berendezése barokk stílusú. A hajó északi és nyugati oldalán XIV. századi *freskók* láthatók, amelyek Szent László legendáját ábrázolják. A templomot védőfal övezi.

Imeni – Imecsfalva helységben a *Cserey-udvarház* jelentős épület: itt rakták le a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum alapjait. Az udvarház ma iskola.

Cătălina – Szentkatolna községben van az empire stílusú *Sinkovits-kastély*, a XIX. század eleji empire építészet méltóságáteljes, kissé rideg alkotása. A községhez csatolt *Hatolyka* gótikus, de barokkosan átépített, katolikus XV. századi *templomát* – egyedülállóan érdekes, 1668-ban fából épült bejárati s egyben *harangtoronnyal* – és a szintén ide tartozó *kézdimártonfalvi templomot* érdemes megnézni. Kézdimártonfalva református templomának *festett kazettás mennyezete* 1754-ben készült, s jól példázza a reneszánsz minták változatosságának a barokk korban

való továbbélését. Hasonló a mátfalvi templom mennyezete 1820-ból. Ez a népi művészet is bizonyítja azt a tételt, hogy Erdély területén az egyes stílusok jóval tovább éltek.

Szentkatolnán született a neves utazó és nyelvész, Bálint Gábor (1844–1913), az eszperantó nyelv magyar úttörője és Sz. Bálint Benedek (1860–1920) képzőművész. Hatolykán született Mattis-Teutsch János impresszionista festőművész.

Szentkatolnáról délnyugati irányban, Hatolyka és Martonfalva érintésével juthatunk *M ă r c u ș – M ă r k o s*-ba, *Barabás Miklós* (1810–1898) szülőfalujába. A festőművész emlékét *mellszobor* őrzi. Innen Dálnok és Csernáton felé is van út.

T ı r g u S e c u i e s c – K ézdivásárhely város 570 m magasságban fekszik. Több mint 13 000 lakosa van. Régi vásárváros, ma fejlett fafeldolgozó- és élelmiszeripara, bútór-, sör- és szeszgyára van.

Hajdan római telep volt a helyén. 1427-ben Torjavására néven szabad királyi város. A fejedelemség idején is megtartotta jogait. Az 1848–49. évi szabadságharc alatt Gábor Áron itt öntötte a honvédek ágyúit és itt volt a magyar hadak lőpor- és fegyverraktára. A múltban is iskolaváros volt, ma is az.

A város lakói régi idők óta mesteremberek voltak, csizmadia, szíjjártó, tímár, mészáros, fazekas, szücs stb. céhekbe tömörültek. Értékes emlékeik a helyi *múzeumban* láthatók. A városnak impozáns új ipari övezete van.

Zárt főterére udvarterek nyílnak, ezek védettek.

A régi városban udvarterekhez kapcsolódó házsorok épültek, melyek a régi időben tűzveszélyesek voltak. A fából való építkezés áldozata lett a város 1834-ben. Főtéren állt a „Kököböl”, erről közölték a híreket. A körülötte levő középületek tűzveszélyben elpusztultak. Leégett a templom is, boltzata beomlott s minden felszerelése elpusztult. 421 ház égett le és 14 ember lett a lángok áldozata.

A *főtér* megmaradt favázás, emeleti tornácos *épületei* is különlegesen érdekesek.

A főtéren áll *Gábor Áron szobra*, Oláh Sándor műve (1971). Ugyancsak itt van a XVIII. századi *református templom* is. Thuróczi Mózes (1813–96), Gábor Áron munkatársa, a kézdívasárhelyi öntöde vezetője volt. Egykori házában, amelyen *emléktábla* is van, 1848–49-ben 64 ágyút öntöttek.

509s A kézdívasárhelyi múzeum (a főtéren, a régi Városháza épületében) kiállításain *régi céhemlékek* és a *szabadságharc ereklyéi* láthatók. Itt tekinthető meg az a kiállítás is, amely Erdély számos falvának népviseletébe öltöztetett *több száz babát* mutat be.

510s Az egykori székely katonai nevelde palotája (Str. Gării 24.) empire stílusú építmény. Az intézetet 1823-ban nyitották meg a székely határőrség gyerekei számára, hogy belőlük császári tisztet neveljenek. Az intézet 1850-ben szűnt meg.

Kirándulások Kézdivásárhelyről

Lunga – Nyujtóda várostól északkeletre esik.

511s A nyujtói katolikus erődtemplom középkori eredetű, s a többszöri átépítés ellenére gótikus elemekben ma is gazdag. Erős kőfalai vannak. *Tornya* barokk stílusú. Északra *Sînzieni* – *Kézdiszentlélek* XV. századi katolikus *temploma* külsejében gótikus, belül barokk. Kerek védőtornyokkal megerősített várfal védi. A község feletti *Perkő* tetején áll a négykaréjos *Szent István-kápolna* 1676-ban készült reneszánsz bejáratú. A *Könczey-ház* hatalmas tetőzete, s az erdélyi empire-t képviselő *Tamás-ház* említhető még.

Innen északnyugatra van *Petriceni* – *Kézdikővár*, ahol kőfallal kerített, barokk *templom* áll. *Belani* – *Bélafalva* barokkosan átalakított *temploma* gótikus bejárájával árulja el középkori eredetét. *Estelnic* – *Esztelnek* faluban, a templom falában az utóbbi években gótikus ajtókat és ablakokat tártak fel. Ezt a középkori templomot ovális alaprajzú, lőréses várfal övezi. A templom közelében van az 1702-ben épített *Szacsvai-ház*. *Szacsvai János* az 1848–49 években puskaport gyártott, *Szacsvai Sándor* (1752–1815) a „Magyar Hirmondó” és a bécsi „Magyar Kurir” szerkesztője volt.

Kirándulás Torja felé. Kézdivásárhelytől északnyugatra, a *Torjai-völgyben* fekszik *Turia* – *Torja*. Feltorján ovális alaprajzú, várfallal körített *református templom* van. A lőréses védőtornyot nyitott megfigyelőtornác koronázza. Az *Aporudvarház* XVII. századi reneszánsz részleteket tartalmaz. Közismert 1693-ból való szép, faragott ajtókerete. Az épület külsejét a XIX. században klasszicista stílusban átalakították. A 82. számú ház *galambdúcós kapuja* 1806-ból való, védett.

Torján született *Apor Péter* (1676–1752), a XVII. század híres történész-krónikása, a „*Metamorphosis Transilvaniae*” szerzője. A család későbbi tagja *Apor Károly* (1815–1885) *Tolnai Lajossal* együtt a marosvásárhelyi híres irodalmi fórum: a *Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság* alapítója és első elnöke volt.

512s A Torjai-büdösbarlang 1053 m magasságban van. Mérgező kénhidrogén áramlik itt ki a földből, mely azonban reumatikus fájdalmasokat gyógyít.

A barlangtól új út vezet *Sepsibükszádra* és a *Szt. Anna-tóhoz*.

Közelében van *Bálványos-fürdő*, ahol *strand*, *szálloda*, *kemping* van. Az *Aporok* ősi sasfészkének tövében, festői környezetben fekvő, viszonylag új fürdőtelep. *Hat üdülőben* 130 ágy van. Meleg és hideg *fürdő* és 200 férőhelyes *turistaszálló*, az üdülő szomszédságában pedig *szanatórium* van.

513s Bálványosvár romja a fürdőtől háromnegyed órányira, egy 1029 m magas hegycsúcson található. Az *Apor* nemzetség birtoka volt, sok monda, néphagyomány fűző-

dik hozzá. Ezeknek alapján írta Jókai Mór a „Bálványosvár” című regényét.

Úgy tartják, hogy ez volt az ősi hiten megmaradt székely rabonbán (főpap) menedékhelye.

Innen át lehet menni a Szent Anna-tóhoz.

Utazás az Ojtozi-szoroshoz. A 11. számú úton mehetünk egészen a szorosig.

Brețcu – **Bereck** a Háromszéki-medence legkeletibb települése. Gábor Áron szülőfaluja. 1849. július 25-én itt találkozott Petőfi Bemmel, aki Moldvából tért vissza és Fehéregyháza felé tartott. A községben *emléktábla* áll Gábor Áron szülőháza helyén. Itt van a *Szt. Miklós-templom*, valamint *Beneturné várának romja* (római castrum).

Mielőtt tovább mennénk Bereckből, kitérhetünk észak felé. **Lemnia** – **Lemhény** szomszédságában egy *erődtemplom* áll a Szt. Mihály-hegyen. Gótikus eredetű, de többször is átépítették. Erős fala és rondellája van. A község felett, a Lemhény-völgy ágaiban van *Almás* és *Csomortány várának romja*, romantikus, eldugott helyen.

A 11. számú út legmagasabb pontján érinti a Hanul Lina *vendégfogadót*, mely egy hajdani kocsmárosné nevét őrzi. Közben két *kempinget* is találunk. **Oituz** – **Ojtoz** faluban az *ortodox templomot* megtekinthetjük. Ojtoz közelében állt a *Rákóczi-vár*, mely a határt őrizte. Ma már csak csekély *maradványa* látható. Majd Poiana Sărată – Sósmező település következik, s végül az út a moldvai Gheorghe Gheorghiu-Dejbe ér.

Az *Ojtozi-szorosban* az első világháború alatt súlyos harcok dúltak, melyeknek mindkét oldalról sok áldozata volt. A soproni 18-as honvédek sziklába vésett *emlékműve* ma már csak másolatban van meg az ezred székhelyének erdejében, az Ojtozi sétányon.

Sfintu-Gheorghe–Brașov Sepsiszentgyörgy–Brassó

Sepsiszentgyörgytől nem a 11. számú útba torkolló 12-es úton megyünk tovább, hanem azon, amelyik Előpatakon át vezet. A várost tehát a Str. 16. Februarie vonalán hagyjuk el.

Vilcele – **Előpatak fürdőjének** gyógyvizét szív- és idegbetegségek, valamint reuma ellen javasolják. Hatásosságát már a rómaiak ismerték, fejlődni azonban csak a XVIII. századtól kezdett. Milos Obrenovic (1780–1860) szerb uralkodó is kedvelte, *templomot* is építtetett ide.

Előpatakról az *Erdővidék* felé az Olt folyása mentén kirándulhatunk északnak. (Magát az Erdővidéket, a Barót- és a Kormospatakok völgyét korábban már ismertettük.)

Araci – **Árapatak** község a „szálán varrott” kézimunkákról nevezetes. XVI. századi eredetű *templomában* freskók is láthatók.

H a g h i g – H i d v é g községben a *Mikó-kastély* késő barokk stílusú épületét szép park veszi körül.

514s A hídvégi erődtemplomot (a község közepén) 1300 táján építették és a XV. században fallal vették körül. 1740-ben egy tűzvész pusztítása miatt átalakították, de *harangtornya* eredeti formájában maradt fenn.

B e l i n – B ö l ö n hajdan a megye legnagyobb községe volt. *Református temploma* 1722-ből származik, és szép faragott kőszószéke van. A községben született *Bölöni Farkas Sándor* (1795–1842) író. Szülőházának helyét *emléktábla* jelzi. A helység *kopjafás temetője* nagyon szép.

515s A bölöni erődtemplomból csak a várfalak eredetiek. A XVI–XVII. században épültek és védőtornyaikon reneszánsz pártázat látható. Maga a templom a lebontott réginek a helyén 1893-ban készült, Pákéi Lajos kolozsvári építész tervei szerint, kupolája 25 m magas. A környékbeli unitáriusok reprezentatív egyháza.

A i t a M a r e – N a g y a j t a községnek késő gótikus eredetű *erődtemploma* van. Az unitárius egyházé; ma is impozáns építmény. Bástyás, lőréses falai vetekszenek a hasonló szász alkotásokéval. A XVI. században épített vár olaszbástyás, lőrésesi négyszögletesek, szuroköntőkkel megerősítettek. A templom korábbi, a XIV. századból való. Késő gótikus, hálóboltozatos, kő szószéke, lóherenyilásos sekrestye bejárata van.

Az unitárius paplakon *emléktábla* jelzi, hogy itt élt Kriza János (1811–1875), a székely népköltészet gyűjtője.

Ő gyűjtötte össze Erdővidék népköltészetét és „Vadrózsák” címen közkinccsé tette. Nagyajta szülőttei még: Bara István (1805–1865) természettudós és N. Kovács István (1799–1872) történész, Erdély XVI–XVII. századi történetének tudósa. Itt végezte életét Cserey Mihály, s itt született a fia: Cserey Farkas (1719–1782) író. Idevaló volt egy kiváló keramikus: Ajtai József, aki a geryeszegi Teleki-kastély remekművű kályháit készítette (XVIII. sz.).

A i t a M e d i e – K ö z é p a j t a község szülőtte *Benkő József* (1784–1814) történetíró és botanikus, az „Erdély flórája” című mű szerzője. Ez volt az első Erdélyben írt, Linné-rendszerű növénytani mű, mely sajnos az 1849. évi pusztulás során a nagyenyedi kollégium könyvtárában elégett. Emlékét egy tölgy hybrid neve: *Quercus Benkői* őrzi. Benkő *sírnját* a falu ifjúsága gondozza.

M i c l o ű s o a r a – M i k l ó s v á r falu már a XIII. században szerepel az oklevelekben.

516s A miklósvári kastély a falu szélén áll. XVI. századi eredetű, de átalakított építmény, sok késő reneszánsz elemmel. Az udvar felőli homlokzata klasszicista stílusú. A Kálnokyaké volt, szép fenyves *park* veszi körül.

C h e p e ű i – K ö p e c községet a szabadságharc idején Heydte

osztrák tábornok felperzseltette s lakosainak nagy részét kiirtatta. A véres eseményre az 1974-ben felállított *emlékmű* figyelmeztet: 5 m magas andezitoszlop a köpeci keresztútnál, melyet Tornay Endre sepsiszentgyörgyi szobrászművész tervezett.

517s A köpeci református templom XIII. századi eredetű, de később gótikus stílusban átépítették. Bejárata gótikus stílusú, kazettás, festett virágos mennyezete viszont 1767-ből való. Az előcsarnok mennyezetére K. Sebestyén József (1881–1966) heraldikus *a köpeci katonacsalládok címerét* festette fel.

Előpatak felől az út szintén a Barcaságon át vezet tovább és B o d – B o t f a l u községet érinti, ahol nagy cukorgyár van.

Botfalutól északkelet felé 3 km-re A r i u s d – E r ő s d *prehisztorikus lelőhely*. *Református templomának* festett kazettás mennyezete van.

Végül útvonalunk a Stupini – Méhkertek külvároson át Bras-sóba ér. A várost VI. utunk során ismertettük.

Helynévmutató

A helységneveket álló, a természeti látnivalók (hegyek, tavak stb.) nevét *dőlt* betűkkel szedtük.

A, Á

- Abrud (Abrudbánya) 158
 Abrudbánya (Abrud) 158
 Acățari (Ákosfalva) 198
 Acîș(Ákos) 101
 Adamuș (Ádámos) 221
 Ady Endre (korábban
   Érminsztent) 100
 Aghireș (Egeres) 64
 Agîrbiciu (Egerhegy) 48
 Agnita (Szentágota) 90
 Aita Mare (Nagyajta) 266
 Aita Medie (Középjta) 266
 Aiud (Nagyenyed) 70
 Aknasugatag (Ocna Șugatag) 110
 Alba Julia (Gyulaféhvár) 73
 Albești (Fehéregyháza) 204
 Aldoboly (Dobolii-de-Jos) 259
 Aleșd (Élesd) 40
 Algyógy (Geoagiu) 184
 Alkenyér (Șibot) 184
 Almakerék (Málnicrav) 232
 Almașu (Váralmás) 44
 Almásgalgó (Gilgău) 130
 Alsóárpás (Arpașul-de-Jos) 94
 Alsóbajom (Boian) 236
 Alsócsernáton (Cernat) 260
 Alsójárja (Jara-de-Jos) 161
 Alsókosály (Cașeu) 129
 Alsólungas (Lungașu-de-Jos) 40
 Alsóporumbák
   (Porumbacul-de-Jos) 93
 Alsórákos (Racoșul-de-Jos) 207
 Alsószilvás (Silvașul-de-Jos) 179
 Alsószombatfalva
   (Simbăta-de-Jos) 94
 Alsótárlaka (Tărtăria) 184
 Alsötömös (Timișul-de-Jos) 218
 Alsóváradya (Oarda-de-Jos) 79
 Alsóvenice (Veneția-de-Jos) 97
 Alunișu (Magyarókerke) 46
 Alvăca-fürdő (Vața-de-Jos) 156
 Alvinc (Vințul-de-Jos) 79
 Angheluș (Angyalos) 256
 Angyalos (Angheluș) 256
 Anieș (Dombhát) 114
 Anina (Stájerlakánina) 147
 Anioasa (Egerpaták) 260
 Apața (Apáca) 208
 Apáca (Apața) 208
 Apold (Trappold) 91
 Apoldul-de-Sus (Nagyapold) 82
 Apahida 122
 Apanagyfalva (Nușeni) 128
 Araci (Árapatak) 265
 Arad 162
 Arad-Hegyalja (Podgoria
   Aradului) 170
 Aranyosbánya (Baiai-de-Arieș
   Offenbánya) 159
 Aranyosfő (Scărișoara) 155
 Aranyosgyéres (Cîmpia
   Turzii) 185
 Aranyoslóna (Luna) 185
 Aranyosmeggyes (Medieșul
   Aurit) 106
 Aranyosrákos
   (Vălenii de Arieș) 185
 Archita (Erked) 205
 Arcuș (Árkos) 256
 Ardud (Erdőd) 102
 Ariusd (Erösd) 267
 Armașeni (Csíkménáság) 250
 Armeniș (Örményes) 149
 Arpașul-de-Jos (Alsóárpás) 94
 Aștileu (Esküllő) 40
 Asszonyrét (Ogradena) 151
 Aurel Vlaicu (Bencenc) 184
 Avasfelsőfalva (Negrești-Oaș) 103
 Avasújváros (Orașul Nou) 103
 Avram Iancu 155
 Avrig (Felek) 93
 Ádámos (Adamuș) 221
 Ákos (Acîș) 101
 Ákosfalva (Acățari) 198
 Árapatak (Araci) 265
 Árkos (Arcuș) 256

B

- Babakáj (Nagyapód-szikla) 151
 Babiú (Bábony) 45
 Baca (Bața) 127
 Baciú (Kisbács) 63
 Badeni(Bágyon) 161
 Bahnea (Bonyha) 222
 Baia-de-Arieș (Aranyosbánya,
   Offenbánya) 159
 Baia-de-Criș (Kőrösbánya) 156
 Baia Mare (Nagybánya) 106

- Baia Sprie (Felsőbánya) 110
 Bajfalu (Dănești) 110
 Balavásár (Bălășeri) 198
 Balázsbánya (Bălau) 245
 Balázsfalva (Blaj) 220
 Bálványosvárалja (Unguraș) 125
 Banlaca (Bánlaka) 40
 Banpotoc (Bánpatak) 183
 Baraolt (Bárót) 254
 Baráthely (Brăteiu) 232
 Barcarozsnyó (Rîșnov, Rosenau) 217
 Bardóc (Brăduț) 254
 Barót (Baraolt) 254
 Batiz (Botiz) 103
 Batos (Bátos) 118
 Bața (Baca) 127
 Bátos (Batos) 118
 Bazna (Felsőbajom) 236
 Bazoș (Bázos) 143
 Băgara (Bogártelke) 64
 Băile Borșa (Borsabánya) 113
 Băile Chirui (Kisújfűrdő) 254
 Băile Felix (Félix-fűrdő) 38
 Băile Herculane
 (Herkulesfűrdő) 150
 Băile Homorod
 (Homoród-fűrdő) 228
 Băile Leghia (Jegenyefűrdő) 47
 Băile Lipova (Lippafűrdő) 172
 Băile I. Mai (Püspökfűrdő) 38
 Băile Malnaș (Málnásfűrdő) 255
 Băile Șugaș (Sugásfűrdő) 258
 Băile Tușnad (Tusnádfűrdő) 252
 Băița (Bojca) 92
 Băița (Kérő) 124
 Băița (Kisbánya) 157
 Băița (Rézbánya) 155
 Bălan (Balánbánya) 245
 Bălăușeri (Balavásár) 198
 Banlaca (Bánlaka) 40
 Bățanii Mari (Nagybacon) 252
 Bățanii-Mici (Kisbacon) 252
Băbolna-hegy 129
 Băbolna (Bobılna) 129
 Băbony (Babiu) 45
 Băgyon (Badeni) 161
Bălványosfűrdő 264
 Bálványosvárалja (Unguraș) 125
 Bánffyhunjad (Huedin) 44
 Bánlaka (Banlaca) 40
 Bánpatak (Banpotoc) 183
 Bárdfalva (Berbești) 110
 Báródsomos (Corniței) 41
 Bázos (Bazoș) 143
 Beclean (Bethlen) 128
 Bedeciu (Bedecs) 47
 Bedecs (Bedeciu) 47
 Beiuș (Belényes) 38
 Belani (Bélafalva) 264
 Belényes (Beiuș) 38
 Belin (Bölon) 266
 Beliș (Béles) 46
 Beltiug (Krasznabéltek) 103
 Bencenc (Aurel Vlaicu) 184
 Berbești (Bárdfalva) 110
 Bereck (Brețcu) 265
 Beresztelke (Breaza) 132
 Berethalom (Biertan) 232
 Berzova (Bírzava) 173
 Beszterce (Bistrița) 115
 Bethlen (Beclean) 128
 Bethlenszentmiklós
 (Sîmniclăuș) 221
Békás-szoros 244
 Bélafalva (Belani) 264
 Béles (Beliș) 46
 Bibarcfalva (Biborțeni) 254
 Biborțeni (Bibarcfalva) 254
 Bicalatu (Magyarbikal) 45
 Biccfalău (Bikkfalva) 259
 Bicsad (Sepsibükszád) 252
 Biertan (Berethalom) 232
 Bihar (Biharia) 98
 Biharia (Bihar) 98
 Bihardiószeg (Diosig) 98
 Biharfélégyháza (Roșiori) 98
 Biharfüred (Stîna de Vale) 39, 41
 Bikkfalva (Biccfalău) 259
 Bikszád-fűrdő (Bixad) 103
 Bisericani (Szentlélek) 224
 Bistrița (Beszterce) 115
 Bizusa-Băi (Büdöspataka) 130
 Bixad (Bikszád-fűrdő) 103
 Bírzava (Berzova) 173
 Blaj (Balázsfalva) 220
 Bobılna (Bábolna) 129
 Bocșa (Boksabánya) 146
 Bocșa (Románbaksa) 120
 Bod (Botfalu) 267
 Bodoc (Sepsibodok) 255
 Bodola (Budilă) 219
 Bodrog (Călugăreni) 170
 Bodva (Bodvaj) 253
 Bodvaj (Bodva) 253
 Bodzaforduló (Intorsătura
 Buzăului) 262
 Bogártelke (Băgar) 69
 Bogdan Vodă (Izakonyha) 112
 Boghiș (Szilágybagos) 119
 Boholt 157
 Boian (Alsóbajom) 236
 Bojca (Băița) 92
 Boksabánya (Bocșa) 146
 Boldogfalva (Feliceni) 229
Boli-barláng (Peștera Boli) 180
 Bologa (Sebesvár) 41
 Bonchida (Bonțida) 123
 Bonțida (Bonchida) 123
 Bonyha (Bahnea) 222
 Borév (Buru) 159
 Borod (Nagybáród) 41
 Borosjenő (Ineu) 152
 Boroskrakkó (Cricău) 72
 Boroșneul Mare
 (Nagyborosnyó) 261
 Boroșsebes (Sebiș) 153
 Bors (Borș) 31
 Borsa (Borșa) 113
 Borșa (Borsa) 113
 Borsabánya (Băile Borșa) 113
 Borsec (Borszék) 241
 Borszék (Borsec) 241
 Botfalu (Bod) 267
 Botiz (Batiz) 103
 Bozieș (Magyarborzás) 128
 Bólya (Buia) 238
 Bögöz (Mugeni) 229
 Bölon (Belin) 266
 Brad (Brád) 157

Bradu (Fenyőfalva) 93
 Bran (Törösvár) 218
 Branışta (Branyicska) 173
 Branyicska (Branișca) 173
 Brassó (Brașov) 209
 Brassó-Pojána 217
 Brașov (Brassó) 209
 Brădeni (Hégen, Henndorf) 91
 Brăduț (Bardóc) 254
 Brăteiu (Baráthely) 232
 Brád (Brad) 157
 Breaza (Beresztelke) 132
 Breb (Bréb) 111
 Brebi-fürdő 110
 Brețcu (Bereck) 265
 Bréb (Breb) 111
 Brîncoveni (Marosvéce) 240
 Bucea (Bucsa) 41
 Bucium (Bucsony) 158
 Bucsa (Bucea) 41
 Bucsony (Bucium) 158
 Budești (Budfalva) 111
 Budfalva (Budești) 111
 Budilă (Bodola) 219
 Buia (Bólya) 238
 Bulz (Csarnóháza) 40
 Bunești (Szászbuda) 206
 Buru (Borév) 159
 Buziaș (Buziásfürdő) 142
 Buziásfürdő (Buziaș) 142
 Búdöspataka (Bizușa-Bai) 130

C

Calugăreni (Bodrog) 170
 Caransebeș (Karánsebes) 148
 Carasova (Kraszóvár) 147
 Cașeiu (Alsókosály) 129
 Carei (Nagykároly) 99
 Căvnic (Kapnikbánya) 110
 Călăcea (Temeskalácsa) 135
 Călan (Kiskalán) 179
 Călătele (Kiskalota) 46
 Călinești (Felsőkálinfalva) 110
 Călnic (Kálnok) 255
 Călugăreni (Bodrog) 170
 Călugăreni (Mikháza) 198
 Călugeri (Kalugyer) 154
 Călușeri (Székelykál) 197
 Cămărașu (Pusztakamarás) 131
 Căpîlna (Csicsókápólna) 130
 Căpleni (Kaplony) 100
 Căpușu Mare (Nagykapus) 48
 Căpușu Mic (Kiskapus) 48
 Cătălina (Szentkatolna) 262
 Ceaușu de Cîmpie
 (Mezőcsávás) 197
 Cebe (Tebea) 157
 Cehul-Silvaniei (Szilágycseh) 122
 Celna (Telna) 72
 Cernat (Alsócsernáton) 260
 Cetatea-de-Baltă
 (Küküllővár) 221
 Cheia (Mészkö) 68
 Chepeți (Köpec) 266
 Chesău (Mezőkeszű) 131
 Cheșereu (Érkeseerű) 99
 Chichiș (Kökös) 259
 Chinteni (Kajántó) 63

Chiraleș (Kerlés) 117
 Chișcău (Kiskóh) 39
 Chișineu Criș (Kisjenő) 134
 Chiuruș (Csomakörös) 261
 Ciacova (Csák) 145
 Cicalău (Nagysikárló) 106
 Ciceu (Csikcsicsó) 247
 Ciceu-Mihăești
 (Csicsómihályfalva) 127
 Cioc (Csókfalva) 222
 Cipău (Maroscsapó) 186
 Cislădie (Nagydisznód) 90
 Cislădioara (Kisdisznód) 90
 Ciucea (Csucsua) 41
 Ciuc-Sîngeorgiu
 (Csikszentgyörgy) 250
 Ciumeghiu (Illye) 134
 Cilnic (Kelnek) 81
 Cîmpeni (Topánfalva) 159
 Cîmpia Turzii
 (Aranyosgyéres) 185
 Cîrța (Karcfalva) 245
 Cîrța (Kerc) 94
 Cițcău (Kackó) 130
 Cladova (Kladova) 171
 Cloașterf (Miklóstelke) 206
 Clopotiva (Klopotiva) 181
 Cluj-Napoca (Kolozsvár) 50
 Cobătești (Kobátfalva) 230
 Codlea (Feketehalom) 97
 Cojocna (Kolozs) 123
 Coldău (Várkudu) 128
 Colibița (Kolibica) 117
 Coltău (Koltó) 109
 Colțești
 (Torockószentgyörgy) 160
 Conop (Konop) 173
 Copăceni (Koppánd) 65
 Copșa Mică (Kiskapus) 238
 Cornești (Sinfalva) 161
 Cornițel (Báródsomos) 41
 Coronini (Lászlóvára) 151
 Corunca (Koronka) 197
 Corund (Korond) 223
 Coșbuc (Hordó) 114
 Coșteiu (Kastély) 143
 Coștîui (Rónaszék) 113
 Covășint (Kováshi) 170
 Covasna (Kovászna) 261
 Cozla (Kecskés) 151
 Cozmeni (Kozmás) 251
 Cód (Sadu) 90
 Crasna (Kraszna) 120
 Crăcești (Karácsfalva) 110
 Crăciunel
 (Homoródkarácsonyfalva) 227
 Crăiești (Mezőkirályfalva) 132
 Cricău (Boroskrakkó) 72
 Cristești (Maroskeresztúr) 187
 Cristești-Ciceului
 (Csicsókeresztúr) 128
 Cristian (Keresztényfalva) 217
 Cristian (Kereszténysziget) 82
 Crișan (Váka) 157
 Crișcior (Kristyór) 158
 Crișeni (Köröspatak) 255
 Crișturu Secuiesc
 (Székelykeresztúr) 230
 Criș (Keresd) 231
 Criț (Szászkeresztúr) 206

Crivadia (Krivádia) 180
Cugir (Kudzsir) 184
Curtici (Kürtös) 152
Cuzăplac (Középlak) 45
Cuzdriora (Kozárvár) 127

CS

Csarnóháza (Bulz) 40
Csatád (Lenuheim) 142
Csák (Ciacova) 145
Csákigorbó (Girbau) 129
Csernahévíz (Toplet) 150
Cserna-öböl (Golful Cerna) 150
Csicsóholdvilág (Țapu) 238
Csicsókápolna (Căpilna) 130
Csicsókeresztúr
(Cristești-Ciceului) 128
Csicsómihályfalva
(Ciceu-Mihăiești) 127
Csikcsicsó (Ciceu) 247
Csikdánfalva (Dănești) 245
Csikdelne (Delnița) 250
Csikmadaras (Mădăraș) 246
Csikménáság (Armășeni) 250
Csikrákos (Racul) 246
Csikszentdomonkos (Sîndominic)
245
Csikszentgyörgy
(Ciuc-Sîngeorgiu) 250
Csikszentimre (Sîntimbru) 251
Csikszentkirály (Sîncrăeni) 251
Csikszentmihály (Mihăileni) 250
Csikszentmiklós (Nicolăești) 250
Csikszereda (Mircurea Ciuc) 247
Csikszögöd (Jigodin-Ciuc) 248
Csomakörös (Chiuniș) 261
Csókfalva (Cioc) 222
Csucs (Ciucea) 41

D

Daia (Szászdálya, Denndorf) 91
Daia (Székelydája) 215
Dálnic (Dálnok) 259
Dános (Dános) 231
Dăbica (Doboka) 123
Dănești (Bajfalva) 110
Dănești (Csikdánfalva) 245
Dálnok (Dálnic) 259
Dános (Daneș) 231
Deaj (Désfalva) 229
Dealul Frumos (Lesses) 94
Decea (Marosdécse) 69
Deda (Déda) 241
Dej (Dés) 126
Delenii (Magyarsáros) 222
Delnița (Csikdelna) 250
Demsus (Demșuș) 181
Denndorf (Szászdálya, Daia) 91
Depresiunea Huedinului
(*Kalotaszegi medence*) 41
Desești (Desze) 110
Desze (Desești) 110
Deta (Detta) 146
Detta (Deta) 146
Deva (Déva) 174
Dezna (Dézna) 153

Déda (Deda) 241
Dés (Dej) 126
Désakna (Ocna Dejului) 126
Désfalva (Deaj) 229
Déva (Deva) 174
Dézna (Dezna) 153
Dicsőszentmárton (Tirnăveni)
222
Diófás (Nucet) 155
Dióshalom (Șurdești) 110
Diosig (Buhardioszeg) 98
Diód (Stremț) 72
Ditrău (Ditró) 241
Ditró (Ditrău) 241
Dingău (Dongó) 48
Dîrjiu (Székelyderzs) 205
Doboka (Dăbica) 123
Dobolii-de-Joș (Aldoboly) 259
Doboșeni (Székelyszáldobos) 254
Dombhát (Anieș) 114
Domoșu (Kalotadámos) 49
Dongó (Dingău) 48
Dorolțu (Nádasdaróc) 64
Dragomérfalva (Dragomirești)
112
Dragomirești (Dragomérfalva)
112
Drăușeni (Homoróddaróc) 227
Drenkova 151
Dr. Petru Groza 154
Dumbráva (Gyerővásárhely) 48
Dumbrăveni (Erzsébetváros) 232
Dumbrăvioara (Sáromberke) 239

E, É

Egeres (Aghires) 69
Egerhegy (Agirbiciu) 48
Egerpatak (Anioasa) 260
Előpatak (Vilece) 265
Erdőd (Ardud) 102
Erdőfelek (Feleacu) 65
Erdőfüle (Filia) 254
Erdőszentgyörgy
(Sîngeorgiu-de-Pădure) 222
Eremitul (Nyáradremete) 198
Erestighin (Eresztevény) 259
Eresztevény (Erestighin) 259
Erked (Archita) 205
Ernei (Nagyernye) 239
Erösd (Ariusd) 267
Erzsébetváros (Dumbrăveni) 232
Esküllő (Aștileu) 40
Estelnic (Esztelnek) 264
Esztelnek (Estelnic) 264
Élesd (Aleșd) 40
Énlaka (Inlăceni) 223
Érkeserű (Cheșereu) 99
Érmihályfalva (Valea lui Mihai)
99
Érsemlyén (Simian) 99
Értarcsa (Tarcea) 99
Étfalva (Zoltan, Zoltán) 256

F

Farkaslaka (Lupeni) 224
Farkasrév (Vad) 111

Farnas (Sfărasu) 45
 Făgăraș (Fogaras) 95
 Făget (Gyimesbükk) 250
 Fehéregyháza (Albești) 204
Feketeerdő (Pădurea Neagră) 40
 Feketehalom (Codlea) 97
 Feldioara (Földvár) 208
 Feleacu (Erdőfelek) 65
 Felek (Avrig) 93
 Felgyógy (Geoagiu-de-Sus) 72
 Feliceni (Boldogfalva) 229
 Felőr (Uriu) 127
 Felsőbajom (Bazna) 236
 Felsőbánya (Baia Sprie) 110
 Felsőgárd (Galda-de-Sus) 72
 Felsőföld (Fildu de Sus) 44
 Felsőkálinfalva (Călinești) 110
 Felsőlétra (Literii-de-Sus) 49
 Felsőrona (Rona-de-Sus) 113
 Felsőszálláspatak (Sălașu-de-Sus) 180

Felsőszelistye (Seliștea-de-Sus) 112
 Felsőszilvás (Silvasul-de-Sus) 179
 Felsőszombatfalva (Sîmbăta-de-Sus) 94
 Felsőtömös (Timișul-de-Sus) 219
 Felsővisó (Vișeu-de-Sus) 113
 Felvinc (Unirea) 69
 Fenyőfalva (Bradu) 93
 Ferenccfalva (Văliug) 147
 Félix-fürdő (Băile Felix) 38
 Fiafalva (Filiaș) 231
 Fildu de Sus (Felsőföld) 44
 Filia (Erdőfüle) 254
 Filiaș (Fiafalva) 231
 Filpișu (Magyarfűlpös) 132
 Finiș (Váradfenes) 39
 Fișer (Sövényesség) 206
 Fizeșu Gherlei (Ördöngösfüzes) 125
 Fintinel (Funtinyel) 49
 Fintinele (Gyulakuta) 222
 Florești (Szászfenes) 49
 Fogaras (Făgăraș) 95
 Földvár (Feldioara) 208
 Frumoasa (Szépvíz) 250
 Fugyivásárhely (Oșorheiu) 39
 Füzesmikola (Nicula) 125

G

Galda-de-Sus (Felsőgárd) 72
 Gălățeni (Szentgerice) 198
 Gănești (Vámosgálfalva) 222
 Gelence (Ghelința) 262
 Geoagiu (Algyógy) 184
 Geoagiu-de-Sus (Felgyógy) 72
 Gerendkeresztúr (Luncani) 185
 Gernyeszeg (Gornești) 239
 Gesztrágy (Straja) 48
 Ghelința (Gelence) 262
 Gheorgheni (Gyergyószentmiklós) 242
 Gheorgheni (Györgyfalva) 63
 Gherla (Szamosújvár) 124
 Ghidfalú (Gidófalva) 256
 Ghiroac (Gyorok) 170
 Ghimbav (Vidombák) 97
 Gidófalva (Ghidfálau) 256

Gilău (Gyalu) 49
 Gilgău (Almásgálgó) 130
 Gîrbău (Csákigorbó) 129
 Giulești (Máragyulafalva) 110
 Gîrbău (Magyargorbó) 64
 Gîrbova (Szászgorbó) 82
Golful Cerna (Cserna-öböl) 150
 Gornești (Gernyeszeg) 239
 Görgénysoákna (Jabenița) 240
 Görgényzentimre (Gurghiu) 240
 Grădiște-de-Munte (Gredistye) 184
 Gredistye (Grădiște-de-Munte) 184
 Gurahonț (Honcő) 153
 Gurasada (Guraszáda) 173
 Guraszáda (Gurasada) 173
 Gurghiu (Görgényzentimre) 240

GY

Gyalu (Gilău) 49
 Gyergyóalfalu (Joseni) 244
 Gyergyófelfalu (Suseni) 244
 Gyergyóremete (Remetea) 241
 Gyergyószentmiklós (Gheorgheni) 242
 Gyerővásárhely (Dumbrava) 48
Gyilkos-tó 244
 Gyimesbükk (Făget) 250
 Gyorok (Ghiroac) 170
 Györgyfalva (Gheorgheni) 63
 Gyulafehérvár (Alba Julia) 73
 Gyulakuta (Fintinele) 222
 Gyulavarsánd (Vărăsand) 152

H

Hadad (Hodod) 122
 Haghig (Hídvég) 266
 Halmágy (Hálmeag) 97
 Halmágycsúcs (Virfurile) 154
 Halmeu (Halmi) 103
 Halmi (Halmeu) 103
 Hargitafürdő (Harghita-Băi) 229
 Harghita-Băi (Hargitafürdő) 229
 Harina (Herina) 118
 Hațeg (Hátszeg) 179
 Havasrekettye (Răchitele) 46
 Hálmgél (Kishalmágy) 156
 Hálmgágy (Nagyhalmágy) 156
 Hálmeag (Halmágy) 97
 Hárman (Szászhermány) 219
 Hátszeg (Hațeg) 179
 Herculian (Magyarhermány) 253
 Herina (Harina) 118
 Herkulesfürdő (Băile Herculane) 150
 Hégen (Henndorf, Brădeni) 91
 Henndorf (Brădeni, Hégen) 91
 Héjjasfalva (Vinători) 205
 Hídvég (Haghig) 266
 Hodod (Hadad) 122
 Hoghiz (Olthévíz) 208
 Homorod (Homoród) 207
 Homoród (Homorod) 207
 Homoródmás (Merești) 229
 Homoróddaróc (Drăușeni) 227
 Homoródfürdő (Băile-Homorod) 228

Homoródjánosfalva (Jonești) 227
 Homoródkarácsonfalva
 (Crăciunel) 227
 Homoródszentmárton (Mărtiniș)
 227
 Homoródszentpéter (Petreni) 227
 Homoródújfalú (Satu-Nou) 228
 Honcő (Gurahont) 153
 Hordó (Coșbuc) 114
 Hosszúrév (Răstoci) 130
 Huedin (Bánffyhunyadi) 44
 Hundertbüchel (Movile,
 Szászhalom) 91
 Hunedoara (Vajdahunyadi) 177
 Huta (Kistécső) 103

I

Iacobi (Jakabfalva, Jakobsdorf) 91
 Iara (Jára) 161
 Icafalău (Ikafalva) 260
 Iclod (Nagyiklód) 124
 Iernuț (Radnót) 186
 Ieud (Jód) 112
 Ighișul-Nou (Szászivánfalva) 238
 Ighiu (Magyarigen) 72
 Ikafalva (Icafalău) 260
 Ilia (Marosillye) 173
 Ilieni (Illyefalva) 258
 Ilteu (Iltó) 173
 Iltó (Ilteu) 173
 Illye (Ciumeghiu) 134
 Illyefalva (Ilieni) 258
 Imecsfalva (Imeni) 262
 Imeni (Imecsfalva) 262
 Imper (Kászonimpér) 251
 Ineu (Borosjenő) 152
 Inlăceni (Énlaka) 223
 Intorsătura Buzăului
 (Bodzaforduló) 262
 Inucu (Inoktelke) 48
 Inoktelke (Inucu) 48
 Isla (Iszló) 198
 Iszló (Isla) 198
 Izakonyha (Bogdan Vodă) 112
Iza völgye 112
 Izvin (Oszény) 143
 Izvorul Crișului (Körösfő) 47
 Izvorul Mureșului (Marosfő) 245

J

Jabenița (Görgénysóakna) 240
 Jakabfalva (Iacobi, Jakobsdorf) 91
 Jakobsdorf (Jakabfalva, Iacobi) 91
 Jara-de-Jos (Alsójára) 161
 Jára 161
 Jdioara (Zsidóvár) 145
 Jebel (Széphely) 145
 Jebucu (Zsobok) 45
 Jegenyefürdő (Băile Leghia) 47
 Jibou (Zsibó) 121
 Jigodin-Băi (Zsögödfürdő) 248
 Jigodin-Ciuc (Csikzsögöd) 248
 Jimbolia (Zsombolya) 142
 Jójib (Józsefháza) 106
 Jonești (Homoródjánosfalva) 227
 Josásel (Jószáshely) 154

Joseni (Gyergyóalfalu) 244
 Jód (Ieud) 112
 Józsefháza (Jójib) 106
 Jószáshely (Josásel) 154
 Jupa (Zsuppa) 145

K

Kabátfalva (Cobătești) 230
 Kackó (Cițcău) 130
 Kajántó (Chinteni) 63
*Kalotaszegi medence (Depresiunea
 Huedinului)* 41
 Kalotaszentkirály (Zam Sincraiu)
 46
 Kalugyer (Călugeri) 154
 Kaplony (Căpleni) 100
 Kapnikbánya (Cavnic) 110
 Karánsebes (Caransebeș) 148
 Karcfalva (Cârța) 245
 Kastély (Coșteiu) 143
 Kálnok (Câlnic) 255
 Kászonaltiz (Plăieșii-de-Jos) 251
Kászoni medence 251
 Kászonimpér (Imper) 251
 Kecskés (Cozia) 151
 Kelnek (Cîlnic) 81
 Kerc (Cârța) 94
 Kerelőszentpál (Sînpaul) 186
 Kerlés (Chiraleș) 117
 Keresd (Criș) 231
Keresztesmező 69
 Keresztényfalva (Cristian) 217
 Kereszténysziget (Cristian) 82
 Keresztvár (Teliu) 219
 Ketesd (Tețișu) 44
 Kérő (Băița) 124
 Kézdikővár (Petriceni) 264
 Kézdiszentlélek (Sînzieni) 264
 Kézdivásárhely (Tîrgu Secuiesc)
 263
 Kirújfürdő (Băile Chiruii) 254
Királyhágó (Pasul Craiului) 41
 Kisbacon (Bățanii-Mici) 252
 Kisbács (Baciu) 63
 Kisbánya (Băița) 157
 Kisbányahavas (Muntele Baișoară) 161
 Kisdísznód (Cisnădioara) 90
 Kishalmágy (Hălmăgel) 156
 Kisjenő (Chișineu Criș) 134
 Kiskalán (Călan) 179
 Kiskalota (Călătele) 46
 Kiskapus (Copșa Mica) 238
 Kiskóh (Chiscău) 39
Kiskóhi cseppkőbarlang 41
 Kismajtény (Moftinu Mic) 101
 Kisnyires (Mesteacăn) 130
 Kissebes (Poieni) 41
 Kisselyk (Șeica Mică) 238
 Kissolymos (Șoimuș) 231
 Kistécső (Huta) 103
 Kistorony (Turnișor) 82
 Kladova (Cladova) 171
 Klopotiva (Clopotiva) 181
 Kobátfalva (Cobătești) 241
 Kolibica (Colibița) 117
 Kolozsmonostor (Mănăstur) 50
 Kolozs (Cojocna) 123
 Kolozsvár (Cluj-Napoca) 50

Koltó (Colțâu) 109
 Konop (Conop) 173
 Koppánd (Copăceni) 65
 Korond (Corund) 223
 Koronka (Corunca) 197
 Kovászi (Covășint) 170
 Kovászna (Covasna) 261
 Kozárvár (Cuzdriora) 127
 Kozmás (Cozmeni) 251
 Kőkös (Chichiș) 259
 Köpec (Chepeți) 266
 Körösbánya (Băia-de-Criș) 156
Körösfeketető (Lacul Crișului) 41
 Körösfő (Izvorul Crișului) 47
 Köröspatak (Crișeni) 255
 Kövend (Plăești) 185
 Középjaita (Aita Medie) 266
 Középlak (Cuzaplac) 45
 Kőaljaohába
 (Ohaba-de-sub-Piatră) 180
 Kóhalom (Rupea) 207
 Krácsfalva (Crăcești) 110
 Krassóvár (Carasova) 147
 Kraszna (Crasna) 120
 Krasznabélték (Beltiug) 103
 Kristyór (Crișcior) 158
 Krivádia (Crivadia) 180
 Kudzsir (Cugir) 184
 Küküllővár (Cetatea-de-Baltă)
 221
 Kürtös (Curtici) 152

L

Lacul Crișului (Körösfeketető) 41
 Lancrâm (Lámkerék) 79
 Laposnya (Lăpușna) 240
 Lăpușna (Laposnya) 240
 Lázarea (Szárhegy) 242
Lála-tengerszem 115
 Lámkerék (Lancrâm) 79
 Lászlóvára (Coronini) 151
 Lemhény (Lemnia) 265
 Lemnia (Lemhény) 265
 Lenuheim (Csatád) 142
 Leordina 113
 Lesnyek (Leșnic) 174
 Lesses (Dealul Frumos) 94
 Leșnic (Lesnyek) 174
 Lipova (Lippa) 172
 Lippa (Lipova) 172
 Lippafüred (Băile Lipova) 172
 Litemii-de-Sus (Felsőlétra) 49
 Livada (Sárköz) 103
 Liviu Rebreanu (Priszló) 115
 Lorău (Remetelórév) 40
 Lövéte (Lueta) 229
 Luduş (Marosludas) 186
 Lueta (Lövéte) 229
 Lugo (Lugos) 144
 Lugos (Lugoj) 144
 Lugoskiszfalva (Victor Vlad
 Delamarina) 145
 Luna (Aranyoslóna) 185
 Luna-de-Sus (Magyarlóna) 49
 Luncani (Gerendkeresztúr) 185
 Lunga (Nyujtód) 264
 Lungașu-de-Jos (Alsólungas) 40
 Lupeni (Farkaslaka) 224

Lupeni (Lupény) 180
 Lupény (Lupény) 180
 Lupșa (Nagylupsa) 159

M

Măcău (Mákófalva) 48
 Magyarbikal (Bicalatu) 45
 Magyarborzás (Bozieș) 128
 Magyarfenes (Vlaha) 49
 Magyarfülpös (Filpișu) 132
 Magyargorbó (Girbau) 64
 Magyargyerőmonostor
 (Mănăstireni) 47
 Magyarhermány (Herculian) 253
 Magyarigen (Ighiu) 72
 Magyarókereke (Alunișu) 46
 Magyarremete (Remetea) 39
 Magyarlóna (Luna-de-Sus) 49
 Magyarsáros (Delenii) 222
 Magyarszentbenedek
 (Sinbenedic) 69
 Magyarszovát (Suatu) 131
 Magyarvalkó (Vălcu) 47
 Magyarvista (Viștea) 63
 Magyarzsombor (Zimboru) 45
 Majszin (Moisei) 113
 Maksa (Moacșa) 259
 Malajesd (Mălăești) 180
 Malomfalva (Morești) 187
 Malomvíz (Rîu-de-Mori) 181
 Malnaș (Málnás) 255
 Mănăstur (Kolozsmonostor) 50
 Marghita (Margitta) 119
 Margitta (Marghita) 119
 Maroscsapó (Cîpau) 186
 Marosdéce (Decea) 69
 Marosfő (Izvorul Mureșului) 245
 Maroshévíz (Toplița) 241
 Marosillye 173
 Maroskeresztúr (Cristești) 187
 Marosludas (Luduș) 186
 Marosnagylak (Noșlac) 69
 Marosnémeti (Mintia) 174
 Marosszentanna (Sîntana de Mureș) 197
 Marosszentgyörgy (Sîngeorgiul de
 Mureș) 239
 Marosszentimre (Sintimbru) 72
 Marosszentkirály (Sîncraiu de Mureș)
 197
 Marosújvár (Ocna Mureșului) 69
 Marosvásárhely (Tîrgu Mureș)
 187
 Marosvéce (Brîncovenesti) 240
 Mădăras (Csíkmadaras) 246
 Măeruș (Szászmagyarós) 208
 Mălăești (Malajesd) 180
 Mălincrav (Almakerek) 232
 Mănăstireni
 (Magyargyerőmonostor) 47
 Márcus (Márkos) 263
 Mărgău (Meregyó) 46
 Mártiniș (Homoródszentmárton)
 227
 Mătrici (Nyárádköszvényes) 198
 Mádéfalva (Șiculenii) 246
 Mákófalva (Măcău) 48
 Málnás (Malnaș) 255
 Málnásfürdő (Băile Malnaș) 255

- Máragyulafalva (Giulești) 110
Máramarossziget (Sighetul
Marmației) 111
Máréfalva (Satu Mare) 228
Máriaradna (Radna) 171
Márkos (Mărcus) 263
Medgyes (Mediaș) 233
Mediaș (Medgyes) 233
Medieșul Aurit (Aranyosmeggyes) 106
Menyháza (Moneasa) 153
Mehádia (Mehádia) 149
Mehádia (Mehadia) 149
Mercurea (Szerdahely) 82
Mera (Méra) 63
Meregyó (Mărgău) 46
Merești (Homoródalmás) 229
Mesteacăn (Kisnyíres) 130
Mesteacăn (Mesztákon) 157
Meszskapu-hágó 122
Mesztákon (Mesteacăn) 157
Meziad (Mézged) 39
Mezőcsávás (Ceaușu de Cîmpie)
197
Mezőkeszű (Chesău) 131
Mezőkirályfalva (Crăiești) 132
Mezőszava (Sava) 125
Mezőtelegd (Tileagd) 40
Mezőveresehyháza (Strugureni)
129
Ménés (Miniș) 170
Méra (Mera) 63
Mészkő (Cheia) 68
Mézged (Meziad) 39
Micfalău (Mikóújfalva) 252
Micloșoara (Miklósvár) 266
Miercurea (Szerdahely) 82
Miercurea Ciuc (Csíkszereda) 247
Miercurea Nirajului
(Nyárádszereda) 198
Mihai Viteazul (Szentmihály) 68
Mihăileni (Csíkszentmihály) 250
Mihăileni (Székelyszentmihály)
230
Mihăleni (Mihelény) 158
Mihelény (Mihăleni) 158
Mikháza (Călugăreni) 198
Miklóstelce (Cloașterf) 206
Miklósvár (Micloșoara) 266
Mikóújfalva (Micfalău) 252
Miniș (Ménés) 170
Mintia (Marosnémeti) 174
Mirăslău (Miriszló) 69
Mircurea Ciuc (Csíkszereda) 247
Miriszló (Mirăslău) 69
Miszótófalva (Tăuții-de-Jos) 106
Mitrești (Nyárádszentmárton) 198
Mînăstirea (Szentbenedek) 125
Moacșa (Maksa) 259
Moftinu Mic (Kismajtény) 101
Moigrad (Mojgrád) 122
Moisei (Majszin) 113
Mojgrád (Moigrad) 122
Moldovenești (Várfalva) 161
Moneasa (Menyháza) 153
Monor (Monorfalva) 118
Monorfalva (Monor) 118
Morești (Malomfalva) 187
Moșna (Muzsna) 236
Movile (Szászhalom, Hundertbücheln) 91
Mugeni (Bögöz) 229
Muntele Băișoară
(Kisbányahavas) 161
Muzsna (Moșna) 236
- N**
- Nadrág (Nădrag) 145
Nagyajta (Aita Mare) 266
Nagyapild (Apoldul-de-Sus) 82
Nagyapó-szikla (Babakáj) 151
Nagybacon (Bățanii Mari) 253
Nagybaromlak (Valea-Viiilor) 238
Nagybánya (Baia Mare) 106
Nagybárd (Borod) 41
Nagyborosnyó (Boroșneul-Mare) 261
Nagycsűr (Șura Mare) 91
Nagydisznód (Cisnădie) 90
Nagyekemező (Carei) 238
Nagyenyed (Aiud) 70
Nagyernye (Ernei) 239
Nagygalambfalva
(Porumbeni Mari) 230
Nagyhalmágy (Hălămgăiu) 156
Nagyiklód (Iclod) 124
Nagykapus (Căpușu Mare) 48
Nagykároly (Carei) 99
Nagylak (Nădlac) 162
Nagylupsa (Lupșa) 159
Nagypetri (Petriindu) 45
Nagysármás (Șarmașu) 131
Nagysebes (Valea Drăganului) 41
Nagyselyk (Seica Mare) 238
Nagysikárló (Cicarlău) 106
Nagysinka (Sinca Mare) 94
Nagysomkút (Somkuta Mare) 130
Nagyszalonta (Salonta) 133
Nagyszeben (Sibiu) 83
Nagyszentmiklós (Șinnicolau Mare) 143
Nagyszőlős 199
Nagytaalmács (Tălmăciu) 92
Nagytopoly (Topolovățu,
Topolovác) 143
Nagyvárad (Oradea) 31
Naszáros (Plavișevita) 151
Naszód (Năsăud) 114
Nădașu (Nádas) 47
Nădlac (Nagylak) 162
Nădrag (Nadrág) 145
Nănești (Nánfalva) 112
Năsăud (Naszód) 114
Nádas (Nădașu) 47
Nádasdaróc (Dorolțu) 64
Nánfalva (Nănești) 112
Negoi-csúcs 93
Negrești-Oaș (Avasfelsőfalva) 103
Neithausen (Netuș) 91
Netuș (Netus, Neithausen) 91
Neustadt (Újváros, Noiștat) 91
Németség (Săgu) 135
Nicolaești (Csíkszentmiklós) 250
Nicula (Füzesmikola) 125
Nireș (Nyíres) 125
Noiștat (Újváros, Neustadt) 91
Noșlac (Marosnagylak) 69
Nucet (Diófás) 155
Nucșoara (Nuksora) 180
Nuksora (Nucșoara) 180
Nușeni (Apanagyfalva) 128
Nușfalău (Szilágynagyfalva) 119

NY

Nyárádköszvényes (Mátrici) 198
 Nyárádremete (Eremitul) 198
 Nyárádszentlászló (Sinvásii) 198
 Nyárádszentmárton (Mitrești) 198
 Nyárádszereda
 (Miercurea Nirajului) 198
 Nyárádtó (Ungheii) 187
 Nyíres (Nireș) 125
 Nyujtód (Lunga) 264

O

Oaia (Székelyvaja) 198
 Oarda de Jos (Alsóváradya) 79
 Ocland (Oklánd) 227
 Ocna Dejului (Désakna) 126
 Ocna Nureșului (Marosújvár) 69
 Ocna Sibiului (Vizakna) 92
 Ocna Șugatag (Aknasugatag) 110
 Odorheiu-Secuiesc
 (Székelyudvarhely) 225
 Odvas (Odvoș) 173
 Odvoș (Odvas) 173
 Offenbánya (Aranyosbánya,
 Băie-de-Arieș) 159
 Ogradena (Asszonyrért) 151
 Ohaba-de-sub-Piatră
 (Kőaljaohába) 180
 Oituz (Ojtoz) 265
 Ojtoz (Oituz) 265
Ojtozi-szoros 265
 Oklánd (Ocland) 227
 Olasztelek (Tălișoara) 254
 Olteni (Oltszem) 255
 Olthévíz (Hoghiz) 208
 Oltszakadát (Săcădat) 93
 Oltszem (Olteni) 255
 Ompolygyepű
 (Presaca-Ampoiului) 78
 Oncești (Váncsfalva) 112
 Oradea (Nagyvárad) 31
 Orașul Neu (Avasújváros) 103
 Orașul-Victoria (Viktória-város)
 94
 Oravicabánya (Oravița) 148
 Oravița (Oravicabánya) 148
 Orăștie (Szászváros) 183
 Orbaitelek (Telechia) 261
 Orczyfalva (Orțișoara) 135
 Orsova (Orșova) 150
 Orșova (Orsova) 150
 Orțișoara (Orczyfalva) 135
 Oșorheiu (Fugyvivásárhely) 39
 Oțelul Roșu (Vöröscél) 182
 Ozun (Uzon) 259
 Óradna (Rodna-Veche) 114
 Ósebeshely (Șibișelul-Vechi) 184
 Ótohán (Tohanul Vechi) 218

Ö, Ő

Ördögösfűzes (Fizeșu Gherlei)
 125
 Örményes (Armeniș) 149
 Örvénd (Urvind) 40
 Óthalom (Tudor Vladimirescu) 171

Őraljaboldogfalva
 (Sîntamaria-Orlea) 180
 Őszény (Izvin) 143

P

Pădurea Neagra (Feketeerdő) 40
 Pădurea Noroieni (Sárerdő) 103
 Pădurea Verde (Vadászerdő) 142
 Pálos (Păulis) 171
 Păltiniș (Hohe Rinne) 90
 Pankota (Pîncota) 171
 Paptamási (Tamașeu) 98
 Parajd (Praid) 223
 Partos (Partoș) 146
 Partoș (Partos) 146
Pasul Turnu-Roșu
(Vöröstoronyi szoros) 92
Pasul Craiului (Királyhágó) 41
 Păulis (Pálos) 171
 Pecica (Pécska) 162
Peștera Bolii (Boli-barlang) 180
 Peștiș (Sólyomköpöptes) 40
 Petreni (Homoródszentpéter) 227
 Petriceni (Kézdikóvár) 264
 Petrila (Petrilla) 180
 Petrilla (Petrila) 180
 Petrindu (Nagypetri) 45
 Petroșani (Petrozsény) 180
 Petrova 113
 Petrozsény (Petroșani) 180
 Pécska (Pecica) 162
 Pișcolt (Piskolt) 99
 Piski (Simeria) 182
 Piskolt (Pișcolt) 99
 Pîncota (Pankota) 171
 Plăești (Kövend) 185
 Plăeșii-de-Jos (Kászonaltiz) 251
 Plavișești (Naszáros) 151
 Podgoria Aradului (Arad-Hegyalja) 170
 Poiana Brașov (Brassó-Pojána) 217
 Poiana sibiului (Polyána) 82
 Poieni (Kissebes) 41
 Polyán (Poiana Sibiului) 82
 Porumbacul-de-Jos
 (Alsóporumbák) 93
 Porumbeni Mari
 (Nagygalambfalva) 230
 Praid (Parajd) 223
 Prázsmár (Prejmer) 219
 Predeal 219
 Prejmer (Prézmár) 219
 Presaca-Ampoiului
 (Ompolygyepű) 78
 Prépostfalva
 (Stejăris, Probstdorf) 90
 Prizlop (Liviú Brebanu) 115
 Probstdorf
 (Prépostfalva, Stejăris) 90
 Pui (Puj) 180
 Puj (Pui) 180
 Pusztakamarás (Cămărașu) 131
 Pusztajlak (Uiuleacu de Criș) 40
 Püspökfürdő (Băile 1. Mai) 38

R

Răbăgăni (Robogány) 38
 Racul (Csikrákos) 246

Racușul-de-Jos (Alsórákos) 207
 Radna (Máriaradna) 171
 Radnaborberek
   (Valea-Vinului) 114
 Radnót (Iernuț) 186
 Rava (Rouă) 222
 Răbăgăni (Robogány) 40
 Răchitele (Havasrekettye) 46
 Răscruci (Válaszút) 123
 Răsineri (Resinár) 90
 Răstoci (Hosszúrév) 130
 Rádós (Roadeș) 206
 Reci (Réty) 260
 Reghin (Szászréken) 240
 Remec (Remeți) 40
 Remete (Rimeți) 72
 Remetea (Gyergyóremete) 241
 Remetea (Magyarremete) 39
 Remetelórév (Lorău) 40
 Remeți (Remec) 40
 Resicabánya (Reșița) 146
 Resinár (Răsineri) 90
 Reșița (Resicabánya) 146
 Reteag (Retteg) 127
 Retteg (Reteag) 127
Retyezát 182
 Rény (Rieni) 39
 Réty (Reci) 260
 Rév (Vadul Crișului) 40
 Révkolostor (Vad) 127
 Rézbánya (Băita) 155
 Ribice (Ribița) 157
 Ribița (Ribice) 157
 Rieni (Rény) 39
 Rimetea (Torockó) 160
 Rimeți (Remete) 72
 Rîsnov
   (Barcarozsnyó, Rosenau) 217
 Rîu-de-Mori (Malomvíz) 181
 Roadeș (Rádós) 206
 Robogány (Răbăgăni) 38
 Rodna-Veche (Óradna) 114
 Rogojel (Rogozsel) 46
 Rogozsel (Rogojel) 46
 Románbaksa (Bocșa) 120
 Románszentgyörgy
   (Sîngeorz-Băi) 114
 Rona-de-Sus (Felsőróra) 113
 Rontău (Rontó) 38
 Rontó (Rontău) 38
 Roseln (Ruja, Rozsonda) 90
 Rosenau
   (Barcarozsnyó, Rîsnov) 217
 Roșia Montana (Verespatak) 158
 Roșiiori (Biharfélégyháza) 98
 Rotbav (Szászveresmart) 208
 Roua (Rava) 222
 Rozavlea (Rozália) 112
 Rozália (Rozavlea) 112
 Rozsonda (Ruja, Roseln) 90
 Rónaszék (Coștiui) 113
 Rugănești (Rugonfalva) 230
 Rugonfalva (Rugănești) 230
 Ruja (Rozsonda, Roseln) 90
 Rupea (Kóhalom) 207
 Ruschița (Ruszkabánya) 182
 Ruscova (Visóoroszi) 113
 Ruși (Rüsz) 91
 Ruszkabánya (Ruschița) 182
 Rüsz (Ruși) 91

S

Saciova (Szacsva) 261
 Sadu (Cód) 90
 Sajó (Șieu) 112
 Sajóudvarhely
   (Șieu-Odorheiu) 118, 129
 Salva (Szálva) 114
 Salonta (Nagyszalonta) 133
 Sarmisegetuza (Várhely) 181
 Saschiz (Szászkezd) 205
 Satchinez (Temeskenéz) 135
 Satu Mare (Márfalva) 228
 Satu Mare (Szatmárnémeti) 101
 Satu-Nou (Homoródújfalú) 228
 Sava (Mezőszava) 125
 Savádlisa (Tordaszentlászló) 49
 Săcădat (Óltszakadát) 93
 Săcele (Szecsele) 219
 Săcuieu (Székelyjő) 46
 Săcuieni (Székelyhid) 99
 Săeș (Segesd, Schaás) 91
 Sălașu-de-Sus
   (Felsőszálláspatak) 180
 Săliste (Szelistye) 82
 Săpînța (Szaplonca) 103
 Sărățel (Szeretfalva) 117
 Săscior (Szászcsór) 81
 Săvișin (Soborsin) 173
 Sauca (Szödemeter) 101
 Sárd (Sard) 78
 Sărerdő (Pădurea Noroieni) 103
 Sárkány (Șercaia) 96
 Sárköz (Livada) 103
 Sáromberke (Dumbrăvioara) 239
 Scărișoara (Aranyosfő) 155
 Schaás (Segesd, Șaeș) 91
 Sebeshely (Sebisel) 81
 Sebesvár (Bologa) 41
 Sebeș (Szászsebes) 79
 Sebisel (Sebeshely) 81
 Sebiș (Borossebes) 153
 Segesd (Șaeș, Schaás) 91
 Segesvár (Sighișoara) 199
 Seiche (Szejkefürdő) 224
 Seini (Szinérváralja) 106
 Selimbăr (Sellenberk) 92
 Seliște-de-Sus
   (Felsőszeliste) 112
 Sellenberk (Șelimbăr) 92
 Sepsibodok (Bodoc) 255
 Sepsibükszád (Bicsad) 252
 Sepsiszentgyörgy
   (Sfîntu-Gheorghe) 256
 Sepsiszentkirály (Sincrai) 258
 Sfârășu (Farnas) 45
 Sfîntu-Gheorghe
   (Sepsiszentgyörgy) 256
 Sibiu (Nagyszeben) 83
 Sic (Szék) 123
 Sighetul Marmăției
   (Máramarossziget) 111
 Sighișoara (Segesvár) 199
 Silvașul-de-Jos (Alsószilvás) 179
 Silvașul-de-Sus (Felsőszilvás) 179
 Simeria (Piski) 182
 Sînbenedic
   (Magyarszentbenedek) 69
 Sinca Mare (Nagysinka) 94
 Sinfalva (Cornești) 161

Singeorz-Băi
(Románszentgyörgy) 114
Simbăta-de-Jos
(Alsósőzombatfalva) 94
Simbăta-de-Sus
(Felsőszombatfalva) 94
Simbăteni (Szabadhely) 171
Sincrai (Sepsiszentkirály) 258
Sincraieni (Csíkszentkirály) 251
Sincraii de Mureș
(Marosszentkirály) 197
Sîndominic
(Csíkszentdomonkos) 245
Sîngeorgiul de Mureș
(Marosszentgyörgy) 239
Sîngeorgiul-de-Pădure
(Erdőszentgyörgy) 222
Sînniclăus
(Bethlenszentmiklós) 221
Sînnicolău Mare
(Nagyszentmiklós) 143
Sînpaul (Kerelőszentpál) 186
Sîntamaria-Orlea
(Őraljaboldogfalva) 180
Sîntana (Szentanna) 134
Sîntana de Mureș
(Marosszentanna) 197
Sîntimbru (Csíkszentimre) 251
Sîntion-Lunca
(Szentivánlaborfalva) 259
Sînvășii (Nyárádszentlászló) 198
Sînzieni (Kézdiszentlélek) 264
Slimnic (Szelindek) 91
Soborsin (Sávırșin) 173
Solymosvár (Șoimoș) 173
Someșeni (Szamosfalva) 63
Somkerék (Șintereag) 118, 129
Somlyóújlak
(Uilecu Șimleului) 120
Sólyomköpöste (Peștiș) 40
Sovata (Szováta) 223
Sövénység (Fiser) 206
Stăjerlakanina (Anina) 147
Stejăris
(Probstdorf, Prépostfalva) 90
Stîna (Sztána) 45
Stîna de Vale (Biharfüred) 39, 41
Stoiceni-Băi (Sztójka-fürdő) 130
Straja (Gesztrágy) 48
Strandul Codlea
(Feketehalom) 97
Streisîngeorgiu
(Sztigriszentgyörgy) 179
Stremț (Diód) 72
Streiu (Zeykfalva) 179
Strîmtura (Szurdok) 112
Strugureni (Mezőveresegyháza) 129
Suatu (Magyarszovát) 131
Subcetate (Váralja) 180
Suceag (Szucság) 63
Șucutard (Vasasszentgotthárd) 131
Sugásfürdő (Băile Șugaș) 258
Surduc (Szurdok) 129
Suseni (Gyergyóalfalu) 244

Ș

Șaeș (Schaás, Segesd) 91
Șag (Temesség) 145

Șagu (Németség) 135
Șard (Sárd) 78
Șarmașu (Nagysármás) 131
Șeica Mare (Nagyselyk) 238
Șeica Mică (Kisselyk) 238
Șelimbăr (Sellenberk) 92
Șercaia (Sárkány) 96
Șibiselul-Vechi (Ósebeshely) 184
Șibot (Alkenyér) 184
Șiculeni (Mádéfalva) 246
Șieu (Sajó) 112
Șieu-Odorheiu
(Sajóudvarhely) 118, 129
Șimian (Érsemlyén) 99
Șimleul Silvaniei
(Szilágysomlyó) 119
Șintereag (Somkerék) 118, 129
Șiria (Világos) 170
Șinbenedic
(Magyarszentbenedek) 69
Șoimoș (Solymosvár) 172
Șoimoș (Kissolymos) 231
Șomcuta Mare (Nagysomkút) 130
Șuncuius (Vársonkolyos) 40
Șura-Mare (Nagycsűr) 91
Șurdești (Dióshalom) 110

SZ

Szabadhely (Simbăteni) 171
Szacsva (Saciova) 261
Szamosfalva (Someșeni) 63
Szamosújvár 124
Szaplonca (Săpînța) 103
Szatmárnémeti (Satu Mare) 101
Szálva (Salva) 114
Szárhegy (Lázareta) 242
Szászbuda (Bunești) 206
Szászcsór (Săscior) 81
Szászdálya (Daia, Denndorf) 91
Szászfenes (Flocești) 49
Szászgorbó (Gîrbău) 82
Szászhalom
(Movile, Hundertbüchel) 91
Szászhermány (Härman) 219
Szászivánfalva (Ighiușul-Nou) 238
Szászkezd (Sachiz) 205
Szászkeresztúr (Criț) 206
Szászmagyarós (Măerusa) 208
Szászorbó (Gîrbova) 81
Szászrégen (Reghin) 240
Szászsebes (Sebeș) 79
Szászváros (Orăștie) 183
Szászveresmart (Rotbav) 208
Szecsle (Săcele) 219
Szejkefürdő (Seiche) 224
Szelindek (Slimnic) 91
Szelistye (Săliște) 82
Szentanna (Sîntana) 134
Szentágota (Agnita) 90
Szentbenedek (Mînaștirea) 125
Szentegyházfalva (Vlahița) 229
Szentgerice (Gălățeni) 198
Szentivánlaborfalva
(Sîntion-Lunca) 259
Szentkatolna (Cătălina) 262
Szentlélek (Bisericani) 224
Szentmihály (Mihai Viteazul) 68
Szerdahely (Miercurea) 82

Szeretfalva (Sărățel) 117
 Szék (Sic) 123
 Székelydája (Daia) 205
 Székelyderzs (Dirjuc) 205
 Székelyhid (Săucuieni) 99
 Székelyjő (Săucieu) 46
 Székelykál (Călușeri) 197
 Székelykeresztúr
 (Cristuru Secuiesc) 230
 Székelyszáldobos (Doboșeni) 254
 Székelyszentmihály
 (Mihăileni) 230
 Székelytamásfalva
 (Tamașfălu) 262
 Székelyudvarhely
 (Odorheiu-Secuiesc) 225
 Székelyvaja (Oaia) 198
 Széphely (Jebej) 145
 Szépvíz (Frumoasă) 250
 Szépvölgy (Valea Frumoasă) 173
 Szilágybagos (Boghîș) 119
 Szilágycseh (Cehul-Silvaniei) 122
 Szilágynagyfalu (Nușfălu) 119
 Szilágyosmlyó
 (Șimleul Silvaniei) 119
 Szilágyzovány (Zăuan-Dăi) 119
 Szinerváralja (Seini) 106
 Szolokma 224
 Szováta (Sovata) 223
Szováti-tó 131
 Szörénybalázsd (Voislova) 182
 Szödemeter (Săuca) 101
 Sztána (Stina) 45
 Sztojka-fürdő (Stoiceni-Băi) 130
 Sztrogyszentgyörgy
 (Streisîngeorgiu) 179
 Szucság (Suceag) 63
 Szurdok (Strîmtura) 112
 Szurdok (Surduc) 129

T

Tamáshida (Tâmașda) 134
 Tâmașeu (Paptamási) 98
 Tâmașfălu
 (Székelytamásfalva) 262
 Tarcea (Értarcsa) 99
 Tordos (Turdaș) 183
 Tasnád (Tășnad) 101
 Tășnad (Tasnád) 101
 Tălișoara (Olasztelek) 254
 Tâlmaciu (Nagytâlmács) 92
 Tâmasda (Tamáshida) 134
 Tarcea (Értarcsa) 99
 Tărtăria (Alsótátárlaka) 184
 Tâsnad (Tasnád) 101
 Tăuții-de-Jos (Misztótfalu) 106
 Teaca (Teke) 118
 Teiuș (Tövis) 72
 Teke (Teaca) 118
 Tekerőpatak (Valea-Strîmbă) 245
 Telciu (Telcs) 113
 Teles (Telciu) 113
 Telechia (Orbaitelek) 261
 Telna (Celna) 72
 Teliu (Keresztvár) 219
 Temeskalácsa (Călăcea) 135
 Temeskenéz (Satchinez) 135
 Temesség (Șag) 145

Temesvár (Timișoara) 136
 Tenkefűrdő (Tinca) 134
 Teregova 149
 Tetișu (Ketesd) 44
 Tihuca (Tihuța) 117
 Tihuța (Tihuca) 117
 Tileagd (Mezőtelegd) 40
 Timișoara (Temesvár) 136
 Timișul-de-Jos (Alsótömös) 218
 Timișul-de-Sus (Felsőtömös) 218
 Tinăud (Tinód) 40
 Tinca (Tenkefűrdő) 134
 Tinód (Tinăud) 40
 Tișovița (Tiszóca) 151
 Tiszóca (Tișovița) 151
 Tîrgu Mureș
 (Marosvásárhely) 187
 Tîrgu Secuiesc
 (Kézdivásárhely) 263
 Tîrnava (Nagyekemező) 238
 Tîrnăveni
 (Dicsőszentmárton) 222
 Tohanul Nou (Újtohán) 218
 Tohanul Vechi (Ótohán) 218
 Topleț (Csernahévíz) 150
 Toplița (Maroshévíz) 241
 Topánfalva (Cîmpeni) 159
 Topolováu
 (Nagytopoly, Topolovác) 143
 Topolovác
 (Nagytopoly, Topolováu) 143
 Torda (Turda) 65
Tordai-hasadék 71
 Tordatur (Tureni) 65
 Tordaszentlászló (Săvădisla) 49
 Tordos (Turdaș) 183
 Torja (Turia) 264
 Torockó (Rimetea) 160
 Torockószentgyörgy
 (Colțești) 160
 Tótvárád (Vărădia) 173
 Transfăgărășanul
 Nicolae Ceaușescu 93
 Törösvár (Bran) 218
 Tövis (Teius) 72
 Trappold (Apold) 91
 Tudor Vladimirescu
 (Óthalom) 171
 Turda (Torda) 65
 Turdaș (Tordos) 183
 Tureni (Tordatur) 65
 Turia (Torja) 264
 Turnișor (Kistorony) 82
 Tusnádfürdő
 (Băile Tusnád) 252
Túr-Koppándi-hasadék 65

T

Țapu (Csicsóholdvilág) 238
 Țebea (Cebe) 157
 Țelna (Celna) 72

U, Ú

Uileacu de Criș (Pusztajlak) 40
 Uileacu Șimleului
 (Somlyóujlak) 120

Ungheni (Nyárádtó) 187
 Unguraș (Bálványosvárálja) 125
 Unirea (Felvinc) 69
 Uricani (Urikány) 180
 Urikány (Uricani) 180
 Uriu (Felőr) 127
 Urvind (Örvénd) 40
 Uzon (Ozun) 259
 Uricani (Urikány) 189
 Újtohán (Tohanul Nou) 218
 Újváros (Noistat) 91

V

Vad (Vád) 97
 Vad (Farkasrév) 111
 Vad (Révkolostor) 127
 Vadász (Vínátori) 134
Vadászerdő (Tădurea Verde) 142
 Vadul Crișului (Rév) 40
 Vajdahunyad (Hunedoara) 177
 Valea Drăganului (Nagysebes) 41
 Valea Frumoasă (Szépvölgy) 173
 Valea lui Mihai
 (Érmihályfalva) 99
 Valea-Strîmbă (Tekerőpatak) 245
 Valea-Viiilor (Nagybaromlak) 238
 Valea-Vinului
 (Radnaborberek) 114
 Vama (Vámfalu) 103
 Vargyas (Vîrghiș) 254
 Vasasszentgotthárd
 (Sucutard) 131
 Vaskoh (Vașcău) 154
 Vașcău (Vaskoh) 154
 Vața-de-Jos (Alváca-fürdő) 156
 Vâlceau (Magyarvalkó) 47
 Vălenii de Arieș
 (Aranyosrákos) 185
 Văliug (Ferencfalva) 147
 Vărădia (Tótvárad) 173
 Vârșand (Gyulavarsánd) 152
 Vád (Vad) 97
 Văka (Crișan) 157
 Válásút (Răscruci) 123
 Vámfalu (Vama) 103
 Vámosgálfalva (Gănești) 222
 Váncsfalva (Oncești) 112
 Váradfenes (Finiș) 39
 Váralja (Subcetate) 180
 Várfalva (Moldovenești) 161
 Váralmás (Almașu) 44
 Várhely (Sarmisegetuza) 181
 Vársonkolyos (Șuncuiuș) 40
 Várkudu (Coldău) 128
 Vecel (Vețel) 174
 Vejte (Voiteg) 146
 Veneția-de-Jos (Alsóvenice) 97
 Verespatak (Roșia Montana) 158
 Vețel (Vecel) 174
 Vice (Vița) 128
 Victor Vlad Delamarina
 (Lugoskisfalva) 145
 Vidombák (Ghimbav) 97
 Viktória-város
 Orașul-Victoria) 94

Világos (Șiria) 170
 Vinga 135
 Vințul-de-Jos (Alvinc) 79
 Visóoroszi (Ruscova) 113
 Vișeu-de-Sus (Felsővisó) 113
 Viștea (Magyarvista) 63
 Vița (Vice) 128
 Vízakna (Ocna Sibiului) 92
 Vîlcele (Előpatak) 265
 Vînători (Héjjasfalva) 205
 Vînători (Vadász) 134
 Vîrfulile (Halmágvesűcs) 154
 Vîrghiș (Vargyas) 254
 Vlădeni (Vledény) 97
 Vlaha (Magyarfenes) 49
 Vlahița (Szentegyházaszfalva,
 Vlăhica) 229
 Vledény (Vlădeni) 97
 Voiteg (Vejte) 146
 Voila (Vojla) 94
 Voislova (Szórénybalászd) 182
 Vojla (Voila) 94
 Vöröscsél (Oțetul Roșu) 182
Vöröstoronyi-szoros 92
 Vulcan (Zsilyvajdejvulkán) 180

Z

Zabola (Zábala) 262
 Zagon (Zágon) 261
 Zalatna (Zlatna) 78
 Zalan (Zálan) 255
 Zam (Zám) 173
 Zam Sîncraiu
 (Kalotaszentkirály) 46
 Zaránd (Záránd) 152
 Zábala (Zabola) 262
 Zălan (Zalán) 255
 Zălău (Zilah) 120
 Zărând (Zaránd) 152
 Zărnești (Zernest) 218
 Zăuan-Băi (Szilágyzovány) 119
 Zăgon (Zagon) 261
 Zám (Zam) 173
 Zeicani (Zejkány) 182
 Zejkány (Zeicani) 182
 Zernest (Zărnești) 218
 Zeykfalva (Streiu) 179
 Zilah (Zălău) 120
 Zimboru (Magyarzsombor) 45
 Zimbru 154
 Zlatna (Zalatna) 78
 Zoltan (Étfalva-Zoltán) 256

ZS

Zsibó (Jibou) 121
 Zsidóvár (Jdioara) 145
 Zsilyvajdejvulkán (Vulcan) 180
 Zsobok (Jebucu) 45
 Zsombolya (Jimbolia) 142
 Zsögödfürdő (Jigodin-Băi) 248
 Zsuppa (Jupa) 145

